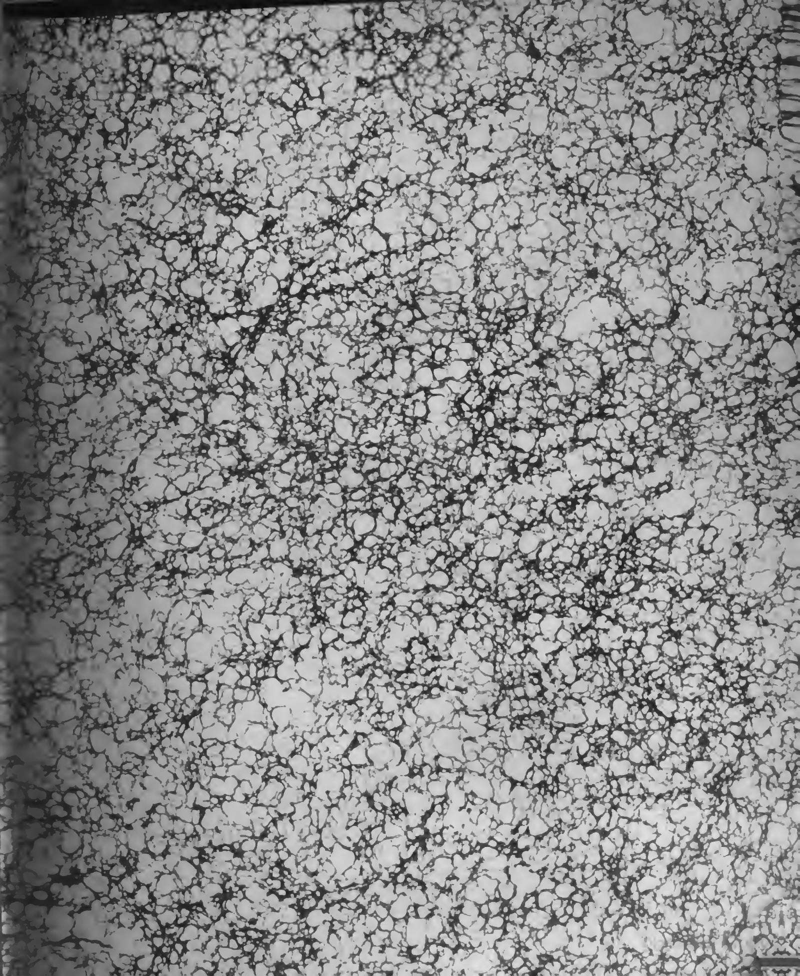
DE MUNTEN DER LEENEN VAN DE VOORMALIGE HERTOGDOMMEN BRABAND EN...

Peter Otto van der Chijs

VERHANDELINGEN,

UITGEGEVEN DOOR

T E Y L E R 'S

TWEEDE GENOOTSCHAP.

ZES EN TWINTIGSTE STUK.

ACHTSTE GEDEELTE.

BEVATTENDE EEN ANTWOORD OP DE VRAAG OMTRENT DE MUNTEN ONZER VOORMALIGE HERTOGEN, GRAVEN, HEEREN EN STEDEN.

TE HAARLEM, BIJ
DE ERVEN F. BOHN.
1862.

DE MUNTEN

DER

LEENEN VAN DE VOORMALIGE HERTOGDOMMEN BRABAND EN LIMBURG, ENZ.

VAN DE VROEGSTE TIJDEN TOT AAN

DE PACIFICATIE VAN GEND;

DOOR

P. O. VAN DER CHIJS,

HOOGLEERAAR-DIRECTEUR VAN HET MUNT- EN PENNINGKABINET DER LEIDSCHE HOOGESCHOOL.

UITGEGEVEN DOOR

TEYLER'S TWEEDE GENOOTSCHAP.

TE HAARLEM, BIJ
DE ERVEN F. BOHN.
1862.

TEYLER'S

TWEEDE

GENOOTSCHAP.

XXVI. STUK.

ACHTSTE GEDEELTE.

P. O. VAN DER CHIJS,

DE MUNTEN

DER

LEENEN

VAN DE VOORMALIGE

HERTOGDOMMEN

BRABAND EN LIMBURG,

ENZ.

TEYLER'S

TWEEDE

GENOOTSCHAP.

XXVI. STUK.

ACHTSTE GEDEELTE.

P. O. VAN DER CHIJS,

DE MUNTEN

DER

LEENEN

VAN DE VOORMALIGE

HERTOGDOMMEN

BRABAND EN LIMBURG,

ENZ.

VOORREDE.

Bij het in het licht zenden van dit *achtste* Deel van onzen veeljarigen arbeid (1), brengen wij onzen verschuldigden dank toe aan hen, die tot volmaking daarvan wel hebben willen bijdragen, het zij door het verstrekken of aanwijzen van munten, het zij door het nalezen en verbeteren der drukproeven. Wij kunnen echter onze smart niet ontveinzen over de handelwijze van zeker kundig Numismaticus in België, die ons al de Proefplaten van het tegenwoordige Deel verzocht, ten einde die na te zien om, gelijk hij voorgaf, daarna uit zekere hem bekende Verzameling datgene toe te zenden wat door ons niet gekend mogt zijn. *Met groote opofferingen* van onze zijde voldeden wij zoo spoedig mogelijk aan dat verzoek, doch hebben nimmer eenige de minste mededeeling ontvangen en zijn onze daarna verzonden brieven zelfs *onbeantwoord* gebleven. Waarschijnlijk zal de Heer C. A. SERRURE met der tijd wel eene of andere munt, die in dit werk hare plaats had moeten en kunnen vinden, doch die ons, helaas! onbekend bleef, aan het Numismatisch publiek mededeelen in het *Vaderlandsch Museum*

(1) In 1851 verschenen de *Munten der voormalige Hertogdommen Braband en Limburg;* in 1852 die der *voormalige Graven en Hertogen van Gelderland:* in 1853 die der *Heeren en Steden van Gelderland;* in 1854 die der *Heeren en Steden van Overijssel;* in 1855 die van *Friesland*, *Groningen en Drenthe* (*die der Heeren van Koeverden*); in 1857 die der *voormalige Graafschappen Holland en Zeeland*, *alsmede der Heerlijkheden Vianen en Heukelom*, *enz.;* in 1860 die der *Bisschoppen*, *van de Heerlijkheid en de Stad Utrecht.*

van den Hoogleeraar C. P. SERRURE. Wij vestigen dan reeds bij voorraad de aandacht daarop.

De uitgave van dit tegenwoordige werk is zeer vertraagd, deels door veelsoortige en veelvuldige bemoeijingen met den te Batavia ter perse zijnden arbeid van de Heeren E. NETSCHER en Mr. J. A. VAN DER CHIJS over *de Munten van Nederlandsch Indië*, welk werk talrijke nasporingen, overleggingen en onderzoekingen in Nederland noodzakelijk maakte, die geheel op onze schouders werden gelegd; deels door de zeer vermeerderde bezigheden voor het Akademisch Munt- en Penningkabinet: niet alleen door het dagelijks vertoeven op hetzelve tot catalogisering en dikwerf noodzakelijke verplaatsing en veranderde rangschikking der meer en meer inkomende medailles en munten van vijf werelddeelen, alsmede door het ontvangen der wetenschappelijke bezoekers uit alle beschaafde natiën van Europa; — maar ook, en niet het minst, door het voeren van eene zeer uitgebreide, ook meestal dagelijksche, briefwisseling ten nutte des Kabinets; — eindelijk, in den laatsten tijd, door het zamenstellen der *Notice sur le Cabinet Numismatique de l'Université de Leyde* (62 bladz. in 8°), een arbeid, die in de *Revue de la Numismatique Belge* van 1862 het licht heeft gezien.

Even als bij de uitgave zijner vroegere werken vraagt de Schrijver minzaam aanwijzing zijner mogelijke feilen. Reeds is hem gebleken dat een tweetal munten, door hem (hoewel twijfelachtig) aan *Limbricht* toegekend (Pl. XXIX, N° 3 en 4), tot *Limburg aan de Lahn* behooren.

Leiden, einde November 1862.

P. O. VAN DER CHIJS.

MUNTEN DER ABDIJ VAN GEMBLOUX OF GEMBLOURS.

De beide eerste munten, door ons op Plaat I afgebeeld, moeten waarschijnlijk worden toegekend aan de aloude Abdij van Gembloux of Gemblours, in het Waalsche of zuidelijke gedeelte van het Hertogdom Braband gelegen.

Men meent dat ter plaatse, waar later de beroemde Abdij verrees, vroeger eene Romeinsche vesting bestaan had en dat, na de verovering van Gallië door de Franken, hunne aanvoerders zich daarin zullen opgehouden hebben. Ook houdt men het voor niet onwaarschijnlijk, dat zij daar munt zullen hebben geslagen, terwijl de naam der plaats, achtereenvolgens *Gemeniaca villa*, *Gemmelaus*, *Gemblous* zal geweest zijn, waaruit later Gembloux is voortgekomen. Twee Merovingische munten, aan dit oord toegekend, worden door den Heer C. PIOT beschreven in de *Revue de la Numismatique Belge*, T. IV, page 342—344. Het is niet alleen de overeenkomst van naam tusschen *Gemeliacus* en *Gembloux*, die dezen geleerde tot de overtuiging der identiteit bragt, maar ook de algemeene regel dat daar waar de Keizers het muntregt (de *moneta*) aan Heeren [wereldlijke of geestelijke] verleenden, het bijna zeker is, dat daar een oud munthuis bestond. In 1224 bevestigde Keizer Frederik II aan den Abt van het klooster te Gembloux het regt van munt te slaan (monetae percussuram) (1).

(1) Zie MIRAEUS, IV, p. 231.

Het is echter zonderling dat wij niet ééne munt kennen, die door de Karolingische Vorsten of de Duitsche Keizers te Gembloux geslagen is geworden, terwijl er een Charter van Keizer Otto I, in 948 uitgevaardigd, bestaat, waaruit blijkt dat de oude Abdij het regt bezeten heeft om munt te slaan, en het is toch wel waarschijnlijk, aangezien het eene winstgevende zaak was, dat de Abten het hun verleende regt niet ongebruikt zullen gelaten hebben.

Men leest in de *Voyage littéraire de deux religieux Benedictins de la Congrégation de St. Maur* [MARTÈNE en DURAND], page 117, het volgende: « l'abbé « (de Gembloux) à droit de faire battre monnoye, mais il y a au moins cent « vingt cinq ans qu'on n'en a battu. » Daar nu de reis der twee Fransche Benedictijnen in het jaar 1718 plaats had, volgt hieruit, dat het eerst omstreeks 1583 zoude geweest zijn, dat men te Gembloux opgehouden zoude hebben te munten. Zulks moet dan te midden van de algemeene ellende, die toen in België heerschte, hebben plaats gehad. Waarschijnlijk echter zal de muntslag te Gembloux wel vroeger een einde hebben genomen. Het is evenwel zonderling dat de monniken er in 1718 nog het een en ander van wisten, al was de herinnering dan nog slechts flaauw. De Hoogleeraar SERRURE te Gend, aan wien wij deze aanwijzing ontleenen (1), meent dat de beide door ons afgebeelde muntjes aan de Abten van Gembloux moeten toegekend worden, vooral omdat deze muntjes bijna altijd gevonden worden met andere, die buiten kijf in Braband vervaardigd zijn geworden, alsmede omdat de type der kz. het Brabandsche kruis is. LELEWEL, die het eerst in zijne *Numismatique du moyen age* deze type bekend maakte (zie zijn Atlas, Pl. XX, N° 28), oppert in zijnen tekst, T. II, page 271, het denkbeeld, dat de munt van den Bisschop van Kamerijk zoude zijn.

De N° 1 is door ons gevonden in het Kabinet van den Staat te Brussel, en weegt 0,6 w.; — de N° 2 lieten wij naar eene ons medegedeelde teekening graveren.

(1) Zie de *Revue de la Numismatique Belge*, T. II, p. 209.

MUNTEN VAN HERSTAL.

De oorsprong der *villa* Herstal, later een groot vlek van dien naam, op den linkeroever van de Maas, niet verre van de stad Luik gelegen, klimt tot een hoogen ouderdom op. De Karolingers telden het reeds onder hunne bezittingen. In latere eeuwen wilde men den naam, die in de oudste Charters *Heristallum* gespeld wordt, uitleggen als *de stal van den Heer*, moetende er oudtijds eene groote stoeterij bestaan hebben. Eén ding is zeker, dat vele voorouders van Karel den Grooten de villa Herstal bewoond hebben. De overblijfsels van het oude paleis, met twee torens van Pepijn *den dikken*, zijn thans nog aanwezig op de groote plaats genaamd *Li Cour* te Herstal (1). Pepijn de dikke wordt zelfs, naar deze zijne bezitting, *Pepijn van Herstal* genoemd (2). Fransche schrijvers, die zoo naauw niet zien, veranderden den naam in *Heristal.* Karel de Groote hield dikwerf zijn verblijf op de villa Herstal. Men vindt opgeteekend dat hij er in de jaren 771, 772 en 773 het Paaschfeest vierde (3). Zijn kleinzoon Karel de kale was er in 870, toen Lotharingen verdeeld werd, en de kleinzoon van den laatstgenöemden teekende er in 919 een Charter, te vinden bij MIRAEUS. Later, toen, door de schuld van Karel's opvolgers, het Westersche Rijk in verval geraakte, maakte de villa Herstal een deel uit van de bezittingen der Hertogen van Lotharingen of Neder-Lotharingen, en toen naderhand de Graven van Leuven dit Hertogdom bekwamen, geraakte Herstal ook onder hun bestuur. Het is aan Godfried met den baard, Hertog van Leuven, die van 1106 tot 1128 regeerde, en van wien wij, naar wij meenen, eenige munten afbeeldden in onze *Munten der voormalige Hertogdommen Braband en Limburg*, dat de twee volgende munten toegeschreven worden, die het eerst bekend zijn gemaakt door den Heer

(1) Zie DELVAUX, *Dictionnaire Géographique de la Province de Liège*, Luik 1842, IIe Deel, bl. 115—116.

(2) Waarschijnlijk om hem te onderscheiden van zijnen grootvader Pepijn van Landen en van zijnen kleinzoon Pepijn de korte.

(3) Zie KAREL's *leven* door EGINHARD.

DE COSTER in de *Revue de la Numismatique Belge*. De 1e is een denarius.

Vz. Een borstbeeld naar de regterzijde gekeerd; het hoofd is gebaard en gedekt met eene muts of ronden helm; in de regterhand houdt de afgebeelde persoon een zwaard, in de linker een vogel; achter het zwaard ziet men drie bolletjes of cirkelvormige sieraden.

Kz. Een groot kruis, hebbende in het hart een vierpuntig versiersel als eene ster, verder in ieder been drie ringvormige sieraden, gelijk deze zich ook aan de acht uiteinden der beenen van het kruis vertoonen. Tusschen de beenen van dat kruis staan de letters:

H Ʌ S ℼ.

Met den Heer DE COSTER t. a. p. gissen wij dat dit *Hastalium* of *Herstal* moet beteekenen.

Het gewigt is 0,93 w. De munt bevindt zich in het bezit van den Heer MEIJERS te Brussel. Zie de afbeelding op onze Plaat I, N° 1.

De 2e munt, mede een denarius, heeft op de vz. een borstbeeld, vlak van voren te zien, als met een kap over het hoofd; ter linkerzijde bevindt zich eene bloem of roosachtig sieraad. Omschrift:

NVMI HAR.

Waarschijnlijk *numisma Harstalli*. Zie onze Plaat I, N° 2.

Op de kz. vertoont zich, naar het schijnt, eene hand, die eene banier of vaan houdt, waarop men een staanden leeuw ziet. Omschrift:

BAN · DVC · LOV ·

d. i. *Bannum ducis Lovanii* of banier des Hertogen van Leuven; die aanwijzing van het afgebeelde voorwerp vinden wij ook op eenige der door ons in de *Munten der voormalige Hertogdommen Braband en Limburg* afgebeelde deniers, als b. v. *leo* bij eenen leeuw, *clavis* bij eenen sleutel, en zoo ook in de *Munten der Bisschoppen enz. van Utrecht*, Pl. II, N° 26, *baculus* bij eenen bisschopsstaf. Men zie ook munten van Raoul (Radboud?) van Zaehringen en andere.

Van deze munt zijn tot dus verre slechts twee exemplaren bekend; de eene, bij den Heer MEIJERS te Brussel, weegt 0,5 w.; de andere bij den Heer CUYPERS VAN VELTHOVEN 0,58; en de eerste, de ligtste, had nog door eenige afbijting door zuur geleden.

Beide gemelde denarien, N° 1 en 2, zijn waarschijnlijk voor het jaar 1171 geslagen, in welk jaar de Graven van Leuven de bezitting Herstal aan het Bisdom van Luik afstonden. Zie CHAPEAUVILLE, *Gesta Pontificum Leodiensium*, II, 120 (1). Later keerde het echter weder tot het geslacht der Heeren van Leuven terug.

Tusschen deze munten en de door ons onder N° 3 afgebeelde sterling is waarschijnlijk het muntje geslagen, dat wij in het midden van de 2e rij onzer XXXIIe Plaat afbeeldden. Het draagt geheel de type der Brabandsche munten uit de 12e en 13e eeuwen, die wij op de eerste platen onzer *Munten der voormalige Hertogdommen Braband en Limburg* gaven. Vz. de leeuw, kz. het Brabandsche kruis; tusschen deszelfs beenen de letters ꜧ A S M (de eerste letter *zeer* duidelijk). Zoude het eene fout voor BASM zijn?

Het muntje weegt 0,6 w. en is in bezit van Ds. A. LOOIJEN te Wissekerke.

Tijdens den dood van den Leuvenschen Graaf Hendrik V, ten jare 1235, verdeelden zijne zonen zijne nalatenschap; de oudste, mede Hendrik genaamd, verkreeg het Graafschap Leuven, en Godfried, de in ouderdom volgende zoon, ontving voor zijn deel de heerlijkheden Leeuwen, Gaasbeek, Herstal en andere, als leenen die van Braband afhingen (2).

Godfried, eerste afzonderlijke Heer van Herstal (die tot gemalin had Maria, dochter van Arnold van Oudenaarden, den 21 Januarij 1253 overleed, en in de beroemde abdij van Affligem, welke hij zeer bevoorregt had, begraven werd), nam tot wapen aan een schild van sabel (zwart) met eenen zilveren leeuw, gekroond met goud. Dit schild was het wapen van Braband, alleen met dit onderscheid, dat de Brabandsche gouden leeuw, door Hendrik, als jonger zoon, in eenen zilveren veranderd werd (3).

Na den dood van Godfried, die het eerst het muntregt bekwam, volgde hem zijn oudste zoon Hendrik op. Hij huwde Elizabeth, dochter van den Heer van

---

(1) Hendrik II, Heer van Kuik, werd door Keizer Barbarossa naar Aken ontboden tot medebezegeling van den confirmatiebrief van dezen afstand; zie BUTKENS, *Trophées du Brabant*, I, 126, en MIRAEUS *Opera Diplom*. I, 189.

(2) BUTKENS, VII, 601 volgg. van de eerste uitgave.

(3) BUTKENS t. a. p.

Beveren en Dixmuiden, en verwekte bij haar een aantal kinderen. Na den dood van Hendrik III, Hertog van Braband, ten jare 1261, wilde onze Heer van Herstal, als neef des overledenen, zich van de voogdij der jonge Vorsten van Braband meester maken, maar de Hertogin Aleide, bijgestaan door de voornaamste Brabandsche Edelen, handhaafde hare natuurlijke voogdij, en dwong Hendrik om naar zijn landje terug te keeren. Toen Hertog Jan I in Braband de teugels van het bewind in handen genomen had, riep hij, die de groote hoedanigheden van den Heer van Herstal op prijs stelde, hem aan zijn hof en schonk hem zijn vertrouwen. Ook vergezelde hij den Brabandschen Hertog op alle zijne togten, en komt hij als getuige voor in alle belangrijke staatsstukken van dien tijd. Ten jare 1285 noodigde Filips de Stoute (*Philippe le Hardi*), Koning van Frankrijk, den Hertog van Braband uit om hem bij te staan in den oorlog tegen den Koning van Arragon. Hendrik van Herstal voegde zijne mannen bij die van Braband, en bevond zich met zijn neef bij het beleg van Perpignan. Twee Vorsten, te weten de Koning van Frankrijk en de Heer van Herstal, bezweken aan eene besmettelijke ziekte, die in het leger der belegeraars heerschte. De Hertog van Braband beweende den laatsten, niet minder dan zijne eigene mannen. Zijn stoffelijk overschot werd naar Nederland gebragt en in een klooster bij Brussel bijgezet.

De munten, verder door ons op Pl. I van N° 3—6 medegedeeld, worden door den Heer PERREAU in de *Revue de la Numismatique Belge* toegeschreven aan Hendrik I van Herstal, die, gelijk wij zoo even zagen, van 1253 tot 1283 het bestuur van dat landje in handen had, en wel om de groote overeenkomst, die er tusschen deze munten en die van Hertog Jan I van Braband bestaat. (Verg. onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. V.)

Op de vz. ziet men een' leeuw op een wapenschild, omgeven door het opschrift:

HENRICVS DNS.

Op de kz. een geopend en aan de einden als met bolletjes versierd kruis, tusschen welks beenen zich de letters (althans zoo schijnen zij te volgen)

G H I S (*Ghislanus* of *Ghisbertus?*)

vertoonen. In den buitenrand staat:

· DE | HAR | STA | AL ·

Zij bevindt zich in de Verzamelingen der Heeren DUMOULIN te Sittard, VAN DER MEER te Tongeren en VERACHTER te Antwerpen.

De N° 4 verschilt daarin van de voorgaande denier, dat tusschen de beenen van het kruis thans de letters

P E T R

gezien worden. De Heer PERREAU meent (zie de *Revue*), dat deze eerste letters van het woord *Petrus* betrekking hebben op den Muntmeester, die de stukken vervaardigde. Ook omtrent de letters GHIS van de vorige munt is hij van gevoelen dat zij den zelfden oorsprong zouden hebben. Zoo zal ook WALT op munten van Hertog Jan I (*Munten van Brab.*, Pl. V, N° 8 en 9) de naam eens Muntmeesters (Walterus) zijn.

Vroeger werd onze N° 4, behalve in de *Revue*, nog afgebeeld medegedeeld door den Heer LELEWEL in zijne *Observations sur le type de la monnaie des Pays-Bas au moyen age.*

De munt, die 1,3 w. haalt, wordt gevonden in het Kabinet van den Staat te Brussel, in dat der Leidsche Hoogeschool, bij de Heeren DUMOULIN, V. D. MEER, DE COSTER, SERRURE en schrijver dezes. Het laatste exemplaar werd ten jare 1830 met een aantal munten van Jan I (zie onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. V) en Floris den Voogd van Holland (1256—1266; zie onze *Munten van Holland en Zeeland*) opgegraven in een potje in de heide bij Woensel.

N° 5 is een obool of halve denier.

Op de vz. die de zelfde type heeft, is het omschrift alleen:

HEN.

Op de kz. bevindt zich een eenvoudig Karolingisch kruis, waartusschen de letters

HARS.

Wij kennen het stukje alleen in de Verzameling van den Heer DE COSTER.

De N° 6 heeft rondom het wapenschild thans het opschrift:

HRS | DE | LOVANIO.

d. i. Hendrik van Leuven.

Op de kz. ziet men twaalf bolletjes (of misschien bezants) tusschen de beenen van het eenvoudige gevoete kruis. Omschrift:

MON | ETA | RVT | TEN

d. i. Munt, geslagen te Rutten (in het Waalsch: *Russon*), een dorp nabij Tongeren gelegen. Vroeger behoorde dit dorp tot het Hertogdom Braband, en de Heer PERREAU meent dat het begrepen zal geweest zijn onder de bezittingen, die aan Godfried, eersten Heer van Herstal, ten deel vielen.

Tot in 1859 bevond deze munt zich in de (toen verkochte) Verzameling van den Heer GODDONS te Leuven.

Na den dood van Heer Hendrik, ten jare 1285, werd hij opgevolgd door zijn zoon Jan, bijgenaamd Tristan. Deze moet toen nog zeer jong geweest zijn, want ten gevolge van dien jeugdigen leeftijd was hij niet tegenwoordig bij den slag van Woeringen. BUTKENS en VAN HEELU verhalen echter dat de banier met de mannen van Herstal deel aan den slag namen.

Jan Tristan huwde met Félicité van Luxemburg, en overleed in het jaar 1309. Zijne munten zijn de volgende, waarop hij voorkomt onder den naam van *Johannes van Leuven:*

De N° 7, een sterling, heeft op de vz. een hoofd van voren te zien, en, gelijk de Heer PERREAU meent, met de baronnenkroon gedekt (wij zien er alleen een bloemkrans in). Het omschrift luidt:

✠ IOHANNES ⁝ DE ⁝ LOVANIO.

De kz. heeft weder het kruis met de twaalf bolletjes. Het omschrift is:

DNS | DE ⁝ H | ARS | TEL.

Wij kennen de munt, die 2,1 w. weegt, in de Verzamelingen der Heeren VAN DER MEER te Tongeren en GEELHAND-SCHOONEN te Brussel.

De N° 8 vertoont ons op de vz. een borstbeeld met eenigzins andere kroon dan op de N° 7 voorkomt. Het omschrift is:

IOHES ∘ DE ∘ LOVANIO.

De kz. is juist als die van gemelde N° 7.

De munt wordt gevonden bij de Heeren DE COSTER en DE ROBIANO te Brussel.

N° 9 is door ons afgebeeld volgens de beschrijving voorkomende in de *Revue Belge*. Zij heeft op de vz. het omschrift:

✠ ∘ IOHES ∘ DE ∘ LOVANOI (sic)

en op de kz.:

MON | ET H | ARS ∘ | TEL.

N° 10 is een groot (*denier gros*).

Vz. een leeuw in een wapenschild, even als op de munten van Graaf Jan II voor Holland, afgebeeld in onze *Munten der Graafschappen Holland en Zeeland*, enz., Pl. IV, N° 2—4. Buiten den parelrand, waarin het leeuwenschild gevat is, leest men:

✠ MONETA IOHANN(IS) DE LOVANIO.

Op de kz. ziet men een klein Karolingisch kruis, omringd van het omschrift:

✠ IOH'ES DE LOVANIO.

In den buitensten omtrek staat:

✠ NOMEN DOMINI SIT BENEDICTVM.

d. i. Gezegend zij de naam des Heeren.

Deze munt weegt 2,1 w. en bevindt zich in de Verzamelingen der Heeren DE COSTER, SERRURE en GEELHAND-SCHOONEN.

Op onze Supplementplaat XXXII deelen wij onder N° 2 op de 2e rij eene belangrijke, later in de *Revue Belge* (1857, Pl. IX, N° 1) bekend gemaakte, munt mede.

Vz. Eene stadspoort of dusgenaamd Brabandsch kasteel, omringd door het opschrift:

✠ MONETA RVTHES (ruthenensis? van Russen)

binnen eenen rand die uit lelieschildjes bestaat.

Kz. Een Karolingisch kruis, omringd door een parelcirkel en twee rijen omschriften; het binnenste:

✠ IOHS • DE LOVANIO.

en het buitenste:

✠ BHDICTV · SIT : HOME DH · · RI DEI · IHV · ✠II (sic).

Z. weegt 3,4 w. In de Verzameling van den Heer DE COSTER te Brussel, en ons tot dus verre in geene andere bekend.

N° 11, mede een groot, heeft op de vz. het chatel (volgens anderen kerkje, weder volgens anderen een portaal), dat het eerst op de munten van den Franschen Koning Lodewijk IX (den Heilige) voorkomt. Daarom leest men:

✠ MONETA • RVTHES.

De buitenrand of het borduursel vertoont ons twaalf klaverblaadjes, in even zoo veel kleine schildjes gevat.

De kz. is in type gelijk aan die van N° 10. In de omschriften is echter eenig verschil. In den binnensten cirkel leest men:

✠ IOHS ⋆ DE LOVANIO.

in den buitensten:

✠ BHDICTV : SIT : HOME : DHI : NRI' : DEI : IHV : XPI.

d. i. *Benedictum sit nomen Domini nostri Dei Jesu Christi*. Gezegend zij de naam onzes Heeren Gods Jezus Christus.

Z. Weegt 3,95 w. in het Muntkabinet van den Staat te Brussel. Het exemplaar van den Heer DE COSTER, dat 3,5 w. haalt, heeft op de Vz. MONETA, terwijl daarin de letter E aan de N verbonden is. Verder ziet men in de twaalf schildjes leliën in de plaats van klaverblaadjes.

Op onze Supplementplaat N° XXXII deelen wij onder N° 3 op de derde rij eene verscheidenheid van deze munt mede.

Rondom de stadspoort of het dusgenaamde chatel op de vz. staat:

✠ MONETA RVTHE (NB. de E aan de H verbonden) S.

Op de kz. in den binnenrand:

✠ IOHS : D : LOVANIO.

In den buitenrand:

✠ BNDICTV : SIT : NOM : IHS QVI : VCAT XPC :

Hetgeen voluit gelezen moet worden: *Benedictum sit nomen Jesus qui vocatur Christus*. Het schijnt dat de huispriester van den Herstalschen Heer dezen overgehaald heeft om dit opschrift, in plaats van het op munten uit deze dagen meer gewoonlijke, thans te laten bezigen.

Z. Weegt 3,9 w. Verzameling van den Heer DE COSTER.

Van zijne weduwe Felicité van Luxemburg, als voogdes over hare kinderen, (waarvan zij den oudsten reeds in 1318 verloor; zij zelve overleed in 1336) bestaat een groot, die ons door den Heer CUYPERS VAN VELTHOVEN in de *Revue Belge* bekend is geworden. Zij heeft op de vz. vier leeuwen op een wapenschild, de type der munten van de Hertogen Jan II tot III van Braband (zie onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. VIII, N° 13 en 14), van Jan I, Graaf van Namen, en Jan den blinden, Graaf van Luxemburg. Het omschrift luidt:

FELICITAS DE LVSENBORGEN,

Op de kz. ziet men weder het kleine kruis binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ MONETA ARSTALE'

Moneta arstalensis (?)

Het buitenste is:

(BH)DICTVM : SIT : NOMEN : DNI : N....

Zie onze N° 13, waarvan wij tot ons leedwezen het gewigt niet kunnen opgeven.

Na den dood van Jan Tristan erfde zijn zoon Hendrik II, zoodra hij meerderjarig was, zijne heerlijkheden. Hij huwde met Elizabeth, vrouw van Antoing en Epinoy, en stierf zeer jong, zonder kinderen na te laten, omstreeks 1318.

Men meent dat van hem geene munt bestaat; althans tot dus verre is er geene ontdekt geworden.

Jan, Heer van Montcornet, tweede zoon van Heer Hendrik II van Herstal, werd zijns broeders erfgenaam, maar had er niet lang genot van, daar hij reeds op den 23 Augustus 1324, in den ouderdom van zestien jaren, ongehuwd overleed (1).

De sterling, door ons onder N° 12 afgebeeld, werd aanvankelijk door den Heer PERREAU aan Jan Tristan toegekend, maar de Heer DE COSTER opperde later het meer waarschijnlijke gevoelen, dat zij geslagen is ten tijde dat de Eduardtype der Engelschen in Nederland is ingevoerd en door een aantal Heeren, tijdgenooten van Jan II van Herstal (1318—1324), nagevolgd is geworden.

Op de vz. ziet men een leeuwenkop, met eene koninklijke kroon voorzien, binnen eenen parelrand. Omschrift:

✠ MOHETA HARSTALEH.

De kz. bevat het kruis met de twaalf bolletjes of bezants. Omschrift:

IOH | DEL | OVA | HIO.

Deze munt, die 1,2 w. weegt, bevindt zich in de Verzameling van den Heer DE COSTER; een ander exemplaar werd tot in 1859 bij den Heer GODDONS te Leuven aangetroffen.

Door het overlijden van Jan II, laatsten mannelijken afstammeling van het

---

(1) BUTKENS t. a. p. bl. 619.

huis van Herstal, kwam zijne heerlijkheid aan het spinrokken of in de vrouwelijke linie, te weten aan zijne zuster Beatrix, doch daar deze den geestelijken stand omhelsde, hebben wij daaraan de groot te danken, die Hertog Jan III van Braband liet slaan, nadat de heerlijkheid of het leen van Herstal weder tot zijne landsdomeinen was teruggekeerd.

Op de vz. ziet men eenen gekroonden Vorst staande, met den schepter in de regter- en den rijksappel in de linkerhand. Het omschrift is:

IOH... BRABANTIE DUX.

Op de kz. vertoont zich een versierd, als in bloemsieraden eindigend, kruis. Omschrift:

..NETA : DE : HARSTALIO.

Deze groot bevindt zich in het Kabinet van den Hoogleeraar SERRURE te Gend. Waarschijnlijk sluit deze munt de reeks der geldstukken van het Brabandsche leen Herstal. Zij is, volgens de meening van den Heer PERREAU, geslagen na den dood van de zoo straks vermelde Beatrix, die in 1339 plaats had. Hare allodiale goederen gingen over aan haren neef Willem V, Heer van Hoorne en Altena, die een zoon was van Johanna van Leuven, moei van Beatrix (1).

Hoewel wij hier zouden kunnen eindigen, willen wij nog met enkele woorden mededeelen wat de Heer PERREAU t. a. p. over de verdere lotgevallen van Herstal heeft geboekt.

De heerlijkheid Herstal bleef langen tijd in het bezit der Heeren van Hoorne. Zij verkochten haar eindelijk aan Lambert, Heer van Oupeye (2), wiens nakomelingen haar tot in 1435 bezaten. Toen werd Herstal verkocht aan den Heer van Croy, die het landje reeds in 1444 overdeed aan Maria van Heinsberg, echtgenoot van Jan, Graaf van Nassau (3).

Het geslacht van Nassau-Oranje behield den eigendom dezer heerlijkheid tot aan den dood van Prins Willem III, Koning van Engeland. Door de verdeeling van diens nalatenschap kwam Herstal aan Frederik Willem, Koning van Pruis-

---

(1) De Heer PERREAU verwijst naar BUTKENS en VILLENFAGNE.

(2) HEMRICOURT, *Miroir*, enz., 1e druk, p. 44.

(3) DELVAUX, Tome II, p. 118.

sen, wiens zoon en opvolger haar in 1740 voor de som van 150,000 kroonen aan het Prins-Bisdom van Luik verkocht.

Door dezen aankoop maakte de Luiksche Bisschop George van Bergen zijn Vorstendom bepaalde eigenaar van de baronnie van Herstal, waarop de kerk van Luik in verschillende tijden hare aanspraken had willen doen gelden, welke daarop steunden, dat het *dominium utile* van Herstal ten jare 1171 aan de kerk van Luik geschonken was geworden, en dat het opperbestuur daarover met een deel van het grondgebied ten jare 1550 door Keizer Karel V, in ruil voor het stuk gronds waarop de stad Marienburg gebouwd was, afgestaan was geworden.

Wie aan de Heeren van Herstal uit het huis van Leuven het muntregt geschonken hebbe, gelijk de meeste Baronnen van hunnen tijd het (dikwerf *per fas et nefas*) uitoefenden, is even onbekend, als waar hun munthuis gestaan heeft. De meeste van hunne geldstukken komen zeer weinig voor; de tweede der beschrevene nog het meest.

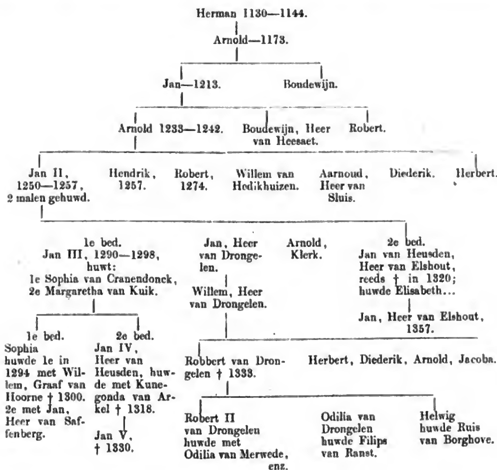
MUNTEN VAN HEUSDEN.

Heusden is eene zeer oude plaats in Nederland. Het was oudtijds in de Gouw Testrebenti of Teisterband gelegen. Van den Bergh zegt in zijn *Handboek der Middelnederlandsche Geographie* (Leiden 1852), bl. 204, dat Heusden in 772 voorkomt onder den naam van *Hunsetti*, ook onder dien van *Hunsete* of *Hunsale super Mosa*.

Wij vonden aangeteekend dat de plaats in 839 door de Noormannen geplunderd en verwoest is geworden [van der Aa, *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederl.* op dit woord].

Beurtelings behoorde Heusden, dat als op de grenzen van Braband, Gelderland en Holland ligt, weder opgebouwd zijnde, tot Braband en Holland, en maakte met de omliggende streek (het *land van Heusden* geheeten) een leen uit, dat het Kleefsche huis in bezit had van de Hertogen van Braband, en dat het weder in achterleen uitgaf aan een zijner takken, waarvan de leden alzoo Heeren van Heusden werden.

De oudere schrijvers VAN LEEUWEN, VAN OUDENHOVEN en RADEMAKER, daarin gevolgd door den jongsten beschrijver van Heusden, den Heer PAPE, doen, zonder eenig ander geschiedkundig gezag te kunnen aanvoeren dan de gebrekkige genealogien, den oorsprong der Heeren van Heusden tot in de 9e eeuw opklimmen, doch deze opgave schijnt fabelachtig. Door middel van de werken van BUTKENS en VAN SPAEN, alsmede uit gelijktijdige stukken, meerendeels aangewezen in Dr HERMANS *Analytische opgave van N. Brabandsche Charters*, heeft de Heer PIOT in de *Revue Belge* de navolgende geslachtlijst zaamgesteld:

Ofschoon tegen dezen geslachtboom nog al gewigtige bedenkingen te maken zijn, is hij voor ons onderzoek voldoende.

Tot in 1290 werden de Heeren van Heusden door den Graaf van Kleef beleend, die deze heerlijkheid in achterleen had van de Hertogen van Braband, doch in dat jaar, en verder in 1295, droeg Jan van Heusden de stad aan den Graaf van Holland, Floris V, op, die er hem weder mede beleende. Deze daad was de oorzaak van hevige twisten tusschen Braband en Holland. Partijen onderwierpen zich eindelijk aan de scheidsregterlijke uitspraak van den Graaf van Gulik. Na den Graaf van Kleef gehoord te hebben, die onder eede verklaarde, dat hij de stad en heerlijkheid van Heusden, met uitzondering van het kasteel, van den Hertog van Braband in leen had, deed de scheidsregter ten jare 1319 uitspraak, dat het Jan van Heusden niet geoorloofd was zoodanig te handelen als hij in 1290 en 1295 gedaan had, waarom hij die opdragt voor nul en geener waarde verklaarde.

Bij den dood van Heer Jan, die geene kinderen naliet, verviel zijne erfenis aan zijne zuster Sophia, echtgenoot van Jan van Saffenberg. Deze laatste begaf zich dan naar den Graaf van Kleef, om door hem met de heerlijkheid van Heusden beleend te worden; maar het werd hem geweigerd, onder voorwendsel dat het leen aan de spilzijde vervallen was. De Graaf gaf het aan de kinderen van zijne zuster Ermengard, die met Gerard, Heer van Hoorne, gehuwd was, alsmede aan diens broeder Jan van Kleef, Heer van Linne, en wel ieder voor de helft (1).

Ten gevolge der bij den Hertog van Kleef ontvangene weigering, wendde Jan van Saffenberg zich tot den Hertog van Braband, wien hij in een Charter van 29 April 1330 als zijnen Leenheer erkende. Ten jare 1333 verkocht hij zijne regten op Heusden aan Willem III, Graaf van Holland, en in 1346 weder aan Jan III, Hertog van Braband; eindelijk, ten jare 1354, verkocht de Kleefsche Graaf zijn leen aan Willem V, Graaf van Holland (2). Deze

(1) Bij LACOMBLET, *Urkundenbuch des Nieder-Rheins*, komt op bl. 205 van Deel III voor, dat Ermengard en haar zoon, bij acte van 18 Februarij 1333, verklaarden, dat zij Heusden voor de helft van wege den Graaf van Kleef bezaten.

(2) LACOMBLET, D. III, bl. 233.

nieuwe overdragten gaven aanleiding tot nieuwe moeijelijkheden tusschen Holland en Braband, welke tot in 1357 voortduurden, wanneer Hertogin Johanna op zekere voorwaarden Heusden aan den Graaf van Holland afstond (1).

Evenwel bevestigden Johanna, Hertogin van Braband, en Jan van Elshout bij een Charter van de maand October 1357 de ingezetenen van Heusden bij de voorregten, die zij van de Hertogen van Braband verworven hadden (2).

Daaruit blijkt dus, dat Jan van Elshout ten jare 1357 in het bezit van Heusden was, en het is aan dezen Heer of aan zijnen opvolger, dat de Heer PIOT in de *Revue de la Numismatique Belge* drie munten toeschrijft, welke een deel uitmaakten van den grooten muntvond van biljoenen stukken, die wijlen de Heer LELEWEL op eenige Platen afbeeldde, doch welker toelichting hij later aan zijnen vriend PIOT overliet, die ze volbragt in het XI[e] Deel, bl. 44—47; zie ook aldaar Pl. 3, N° 1.

Eene dier munten deelen wij onder N° 1 op Pl. I mede. Zij is van koper biljoen en heeft op de vz. in het veld, omgeven door een parelcirkel:

IOH—NES

de laatste letters ten onderste boven. In den rand staat:

MONETA DOE—DAHA

immers zoo las de Heer PIOT er op.

Op de kz. bevindt zich een gevoet of Karolingisch kruis. Omschrift:

✠ MONETA NOEVSDA.

Onder N° 2 lieten wij eene soortgelijke munt afbeelden, die zich in ons bezit bevindt, en 0,8 w. weegt. Zij is zeer afgesleten, doch op de vz. is duidelijk in het midden der munt:

HOEDEV.

N° 3, op Pl. II, heeft (even als ook de volgende N° 4) op de vz. weder:

IOH—NES

en in den rand:

✠ MONETA VERENTAED.

---

(1) VAN SPAEN, *Oordeelk. Inl. tot de Historie van Gelderland*, III, 202 volgg.

(2) OUDENHOVEN, *Beschrijving der Stadt Heusden*, bl. 224.

Kz.: ✠ MONETA DOTESNE of DE

De N° 4 heeft op de vz.:

IOH—NIS (de laatste lettergreep thans niet ten onderste boven).

✠ MONETA VD ... TAOPT.

Kz.: MONETA VALO ... TA.

De Heer PIOT merkt op, dat de type dezer munten de zelfde is als die welke Johanna, Hertogin van Braband, en Filips de Stoute, Graaf van Vlaanderen, op hunne gemeenschappelijk geslagene munt bezigden. Zie onze *Munten der Hertogen van Braband en Limburg*, Pl. XI, N° 9.

Te midden van onzen arbeid aan den tekst onzer *Munten van Utrecht* moesten wij de Platen voor het tegenwoordige VIIIe Deel laten graveren. Hadden wij toen den tijd gehad om bedaard de afbeeldingen van LELEWEL te vergelijken met hetgeen de Heer PIOT op die afbeeldingen meende te lezen, wij zouden misschien zwarigheid gemaakt hebben om deze munten aan Heusden toe te kennen. Maar aan welk Heer of welke plaats dan? Wij betuigen het niet te weten.

De Heer PIOT laat aan het einde zijner beschrijving volgen: "il est vrai que "jusqu'ici la monnaie d'Heusden n'est constatée par aucun document; mais le "nom de *Oesden*, peut-être de *Hoesden*, semble indiquer l'existence d'un atelier "monétaire à Heusden, écrit parfois aussi *Hoesden* ou *Hoesdeine* (1)."

Ziedaar dan de munten welke wij, op het voetspoor van den Heer PIOT, aanvankelijk aan Heusden hebben toegekend. In geene oorkonden of kronijk is noch aan ons, noch aan Doctor HERMANS ooit eenige melding van Heusdensche munt voorgekomen. In afwachting dus van nieuwe ontdekkingen blijven wij de door ons afgebeelde zwarte penningen slechts onder het grootste voorbehoud aan Heusden toekennen.

---

(1) VAN OUDENHOVEN, bl. 48, en een nog ongedrukt Charter van Jan V *van Hoesdeine*, gegeven op den dag van Sint Simon en Sint Judas 1322. In den *Slag van Woeringen* van JAN VAN HEELU lezen wij in vs. 2135 *Hoesdenne*, en in de verzen 4541. 5254, 8233 *Hoesdinne* voor *Heusden*. Zie ook VAN MIERIS *Charterboek*, I, 612, waar *Hoesdene* staat. Bij MELIS STOKE (bl. 117 der uitgave van ALKEMADE) staat *Huyesdem*.

MUNTEN DER HEERLIJKHEID KUIK.

Ter plaatse, waar de Reiskaart van PEUTINGER *Cevelum* ten tijde der Romeinen aantoont, ligt hoogstwaarschijnlijk het tegenwoordige *Kuik*, oude hoofdplaats van het *land* van dien naam (1), dat later *Grave* als hoofdstad erkende. De tegenwoordige naam *Kuik* werd oudtijds *Cuc*, *Kuc*, *Kuyc*, *Kudick*, en in de 16e eeuw *Cuyk* gespeld. Men doet dus wel met het oude *Kuc* en *Kuyc* thans *Kuik* te schrijven. Er zijn er, die *Kuc* van de Cauchen of Katten afleiden, omdat er zeer in de nabijheid een gehucht *Katwijk* ligt met een veer over de Maas.

Het *land van Kuik* had niet altijd de zelfde uitgestrektheid. Hoe het in de 13e en 14e eeuwen bepaald werd, zie men op het kaartje in WAP's werk voorkomende, terwijl deze uit de kaart van Noord-Nederland in 1530, in den *Historischen Atlas* van Mr. G. MEES AZ. voorkomende, de toenmalige uitgestrektheid van het land van Kuik aantoont.

In de middeleeuwen schijnt het land van Kuik in de Maasgouw gelegen te hebben (2), en wel in het noordelijk of nedergedeelte van de linker-Maasgouw. Vóór 1561 was het een afzonderlijk dekanaat van het Bisdom Luik, dat zich toen zuidelijker en noordelijker van Kessel tot 's Hertogenbosch langs de Maas uitstrekte; in dat jaar werd het tegenwoordige land van Kuik onder het Bisdom Roermond gebragt. Kuik was één leen van het Duitsche Rijk, omstreeks het einde der 10e eeuw ontstaan; en daarin was later de stad Grave als een allodium gelegen (zij is omstreeks 1100 gesticht), terwijl het gezamenlijk gebied, wegens de trouwe diensten aan hunne Souvereinen bewezen, zoowel op de dochters als op de zonen der Heeren erfelijk werd gemaakt (3).

---

(1) Zie de verschillende schrijvers aangehaald bij WAP, *Geschiedenis van het land en der Heeren van Cuyk*, Utrecht 1858, 4°, bl. 1 en 225. Deze Verhandeling is in der tijd door het Noord-Brabandsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen bekroond geworden.

(2) Zie de schrijvers aangehaald bij WAP, bl. 225.

(3) Zie de schrijvers aangehaald bij WAP, bl. 225.

Het vroeger geheeten land van Kuik, thans de kantons Boxmeer en een deel van het kanton Grave, was 4 mijlen lang en 1½ breed, en bevatte, volgens WAP, in het Opperambt de dorpen Maashees, Makkum, Vierlingsbeek, Groeningen en Houtendonk, allen aan de Maas; — meer landwaarts in: Overloon, Sambeek, St. Antonis en Beugen, benevens de Heerlijkheden Oploo, Boxmeer en Oeffelt (1). In het Nederambt lag de stad Grave en het vlek Kuik, benevens de dorpen Beers, Grootlinden, Kleinlinden, Escharen, Gassel, Mil, St. Hubert, Haps en Wanrooy; ook het in onze dagen zoo bekende klooster St. Agatha.

De Heeren van Kuik schijnen, volgens WAP, ongeveer van 1137 tot 1220 den titel van *Graaf* gevoerd te hebben, doch na gemeld jaar komen ze steeds als *Heeren* (Dynasten) voor. Die grafelijke titel schijnt, volgens hem, zijn oorsprong gehad te hebben uit hun ambt van Burgvoogden of Advocati te Utrecht, welk ambt zij in laatstgemeld jaar verloren. Doch deze bewering is in de *Kronijk* van het Historisch Genootschap te Utrecht (1858, bl. 130 volgg.) voldoende wederlegd geworden.

Bij lagen waterstand heeft men in de Maas nog overblijfselen der grondvesten gevonden van den reeds in de 12e eeuw vernielden Burg van Kuik.

Nadat de Heeren van Kuik door aanhuwelijking hun gebied vergroot hadden met de Heerlijkheden van Boxtel, Hoogstraten en Herpen (later Ravestein geheeten), beschouwden zij de Hertogen van Braband als hunne Leenheeren, en betoonden ze hun meermalen getrouwe leendienst.

Het wapenschild van Kuik bevat acht vogels, drie, twee en drie tusschen twee balken (fasces) geplaatst, door sommigen merletten, door anderen kuikens genoemd (2).

Gelijk van elke oude geschiedenis, zoo is ook de aanvang van de geschiedenis der Heeren van Kuik in ondoordringbare nevelen gehuld.

Het allereerst vindt men (in hoe verre de opgave juist is, kunnen wij bij ontstentenis van alle bewijsstukken niet beoordeelen) gewag gemaakt van zekere Ida, Gravin van Kuik, die in 759 zoude voorkomen, als dochter van Dirk, tweeden Graaf van Teisterband, en van Ida, Gravin van Henegouwen.

(1) De Heer HERMANS meldt ons, dat Boxmeer en St. Antonis eene afzonderlijke vrije heerlijkheid uitmaakten.

(2) WAP, t. a. p. bl. 6, waar men verder over de veranderingen in het wapen het een en ander bijeenverzameld aantreft.

Eene eeuw later, te weten in 857, wordt melding gemaakt van zekeren Robert, eersten Heer van Heusden, in dat jaar overleden, en die in huwelijk zoude gehad hebben Averarda of Ada, dochter van Hendrik, Graaf van Kuik. Wederom eene halve eeuw later gewaagt men van zekere dochter uit den huize van Kuik, gehuwd met Gerlach, tweeden Voogd van Gelre, die in 931 overleden zoude zijn.

Daarop volgt Willem van Kuik, wiens dochter Elizabeth gehuwd zoude geweest zijn met Jan II, Heer van Arkel, de zelfde die met den Hollandschen Graaf Dirk III eene bedevaart naar het Heilige Land deed, doch te Beiruth overleed. Zijne echtgenoot, in 1036 gestorven, zoude in het koor der Arkelsche kerk begraven zijn, iets wat zeer mogelijk is, aangezien *Arclo* eene zeer oude plaats is, die reeds in 999 bij BONDAM voorkomt (1).

De eerste persoon in den huize van Kuik, waarmede eene regelmatige opvolging begint, is Herman I, ten jare 1068 overleden.

Van dezen Herman lezen wij, dat hij zich ten jare 1058 in een verbond tegen den Hollandschen Graaf Floris I begaf met Bisschop Willem van Utrecht, Lambert III, Graaf van Leuven, Wichard of Wichman II, Voogd van Gelre, Hanno, Aartsbisschop van Keulen, Theoduin, Bisschop van Luik, en Egbert I, Markgraaf van Meissen (2).

Ten gevolge eener door vele geschiedschrijvers geboekte krijgslist van Floris werden de verbondenen met een zeer groot verlies verslagen, doch ten jare 1061 werd de aanval hervat. Tusschen Maas en Waal, en wel bij Hemert, werd een slag geleverd, waarin Graaf Floris de overwinning behaalde op de benden van Keulen, Brandenburg (immers van Meissen?) en Kuik, doch zich onvoorzigtig na den strijd met de zijnen ongewapend nedergevlijd hebbende, werd hij door de terugkeerende vijanden, aangevoerd door Heer Herman van Kuik, overvallen en gedood.

Van dezen tijd af dagteekent, zegt WAP (3), het door de historieschrijvers

---

(1) Zie VAN DEN BERGH, *Middelnederlandsche Geographie*, bl. 205.

(2) Minder juist is de titel van Markgraaf van Brandenburg, die Egbert draagt bij WAP t. a. p. bl. 12; zie over de door hem geslagene geldstukken onze *Munten van Friesland, Groningen en Drenthe*, bl. 55.

(3) t. a. p. bl. 14.

elkander steeds nageschrevene onware verzinsel, dat eene altijddurende veete bestond tusschen de huizen van Holland en van Kuik. Na het gebeurde bij Nederhemert vindt men in de laatste zes levensjaren van Herman I niets belangrijks meer aangeteekend, evenmin als wie zijne echtgenoot geweest is. Hij heeft een zoon nagelaten met name Hendrik I, die hem in 1068 als Heer van Kuik is opgevolgd, ook nog een' zoon Ernst, die omstreeks 1076 leefde, en tot echtgenoot had Maria T'Serclaes, met welke hij de burgkapel te Grave stichtte, die later tot eene collegiale kerk herbouwd is (1).

Blijkens een diploma, door HEDA medegedeeld, was Hendrik reeds in 1108 overleden, en liet hij bij Averarda, zijne toen nog levende weduwe, drie zonen en eene dochter na; Herman II, die hem in 1109 als Heer van Kuik opvolgde, Andries, Bisschop van Utrecht (2), en Godfried, Heer van Arensberg. De naam zijner dochter was Aleid, gehuwd met Arnold van Rothem [Rossum], in 1183 overleden. Deze echtelingen hadden eene dochter nagelaten, met name Helwig, naar wier hand Floris de Zwarte, broeder van den Hollandschen Graaf Dirk VI, dong. Floris was, bij vele goede hoedanigheden, van eenen zeer woelzieken aard. Hoe het zij, de hand der erfdochter van Rothem werd hem door hare voogden geweigerd, niettegenstaande de leenmannen van Rothem hem als hunnen Heer begeerden, en zijn bloedverwant, Keizer Lotharius, zelf op de zaak aandrong.

De diep gegriefde Floris vatte de wapenen op, en wendde zich eerst naar het Bisdom Utrecht, op welks zetel een der voogden zijner beminde, Bisschop Andries van Kuik, gezeten was. Eerst veroverde en verbrandde hij het slot Leksmond, waarin bisschoppelijke bezetting had gelegen; daarna verdreef hij Andries uit Utrecht, van welke stad Floris zijne wapenplaats maakte. Op zekeren tijd van daar naar de zijde van Abstede ter jagt gegaan, werd hij door de Heeren van Arensberg en Kuik overvallen en gedood.

---

(1) Zie de schrijvers aangehaald bij WAP, t. a. p.

(2) Zie over dezen onze *Munten der Bisschoppen, van de Heerlijkheid en de Stad Utrecht*, bl. 44 en 45, alsmede onze *Munten der Heeren en Steden van Overijssel*, bl. 38, verder WAP t. a. p. bl. 24—27.

Hoewel de Hollandsche Graaf Dirk VI zich over zijnen gesneuvelden broeder wel eens ernstig te beklagen gehad had, moest hij echter diens dood op de bedrijvers van den moord en de hunnen wreeken.

Ook deed Keizer Lotharius de Heeren van Kuik en Arensberg in den Rijksban, verklarende hen van het regt op hunne Heerlijkheden vervallen, gelijk ook van den titel van Graven, terwijl hun die van Vrijheer alleen werd gelaten (1). De Keizer liet het land van Arensberg verwoesten en Godfried er uit drijven. Graaf Dirk VI van Holland viel in Kuik, waar hij alles te vuur en te zwaard verwoestte; onder anderen werd het aloude kasteel der Heeren tot den grond gesloopt, en Herman, even als Bisschop Andries, ten lande uitgedreven.

De drie broeders zwierven een tijd lang als ballingen rond, totdat zich in 1136 twaalf borgen bij den Keizer stelden, die, ten gevolge daarvan, eenigzins met hen verzoend, ze naar hunne Salische goederen verbande, in afwachting hoe hij nader over hun lot uitspraak zoude doen. Toen de Keizer echter in het volgende jaar overleed en zijn opvolger Koenraad III eene geheel andere staatkunde toegedaan was, werd Andries van Kuik op den Utrechtschen stoel hersteld, werden hem de vroeger aan Holland geschonkene Friesche Graafschappen Ooster- en Westergoo verleend, en, door zijne bemiddeling, de in zijne goederen herstelde Heer Herman van Kuik met den Hollandschen Graaf verzoend, terwijl er uitdrukkelijk bepaald werd, dat Herman de reeds in 1128 door hem (op den voorslag zijns broeders, den Utrechtschen Bisschop Andries van Kuik, tot zielerust van den bij Nederhemert gesneuvelden Graaf Floris I) gestichte Abdij van Marienweerd van de orde der Premonstreiters, rijkelijk zoude begiftigen, en dat de kloosterlingen aldaar verpligt zouden worden om dagelijks hunne gebeden mede voor de zielerust van Floris den Zwarten te doen.

Herman van Kuik en zijn broeder Godfried van Arensberg schijnen verder niets meldenswaardigs te hebben uitgevoerd. De eerste overleed omstreeks het jaar 1170, de tweede had reeds ongeveer drie jaren vroeger den tol aan de natuur betaald (2).

---

(1) Zie de schrijvers bij WAP t. a. p.

(2) Zie WAP als voren, bl. 21.

Een zoon van Heer Herman was Albert, die van 1194—1200 den Luikschen Bisschopsstoel bekleedde, onder den titel van Albertus II.

Het is bekend, dat de Burgen in de middeleeuwen door de Vorsten ter bewaring (*fiduciario jure*) werden toevertrouwd aan aanzienlijke mannen, Castellani of Kasteleinen geheeten, naar het woord *Castellum*, de Latijnsche naam van Burg. Deze aanzienlijke mannen hebben den naam aan hunne nakomelingen nagelaten, zoo als blijkt uit de geslachten van Amstel, Woerden, Haarlem, Leiden, Buren, Montfoort, IJsselstein, Kuilenburg, enz.

Zulke Heeren of Burggraven nu heeft het geslacht Kuik oòk geleverd te Utrecht en te Leiden. Vóór het einde der 12e eeuw was, volgens VAN SPAEN, de titel van Burggraaf [van Utrecht] nog onbekend; zoo vinden wij dan ook Castellani wel vermeld in 1118, 1126 en 1131, maar niet vóór 1172 een *Comes Trajectensis* of Graaf van Utrecht (1).

Het schijnt dat de oudste Utrechtsche ambtenaren slechts vicarii der Heeren van Kuik waren, die oudtijds als Advocati de Utrechtsche kerk beschermden. Verder schijnt het te blijken, dat deze kerk mede een Advocatus buiten de geestelijkheid had aangesteld om hare goederen te besturen, hare tijdelijke zaken te behartigen en hare regten te verdedigen. Het gezag der Advocati, welke in het Fransch *Avoués* worden genoemd, ging allengskens over op de Maarschalken des Bisdoms en op de Burggraven der stad. Later oefenden de Maarschalken alleen uit naam van den Bisschop en der kapittelen het gezag uit, terwijl de titel van Burggraaf of Kastelein slechts een eeretitel werd (2).

Herman I van Kuik, in 1068 overleden, een magtig Heer in zijn tijd (over wien wij reeds boven handelden), schijnt de eerste Graaf van Utrecht te zijn geweest, in welk ambt hij door zijn oudsten zoon Hendrik I werd opgevolgd,

---

(1) Volgens de boven aangehaalde *Kronijk*, in de werken van het Historisch Genootschap te Utrecht, zijn de Heeren van Kuik geene Burggraven, wel Graven van Utrecht geweest.

(2) Zie den Abt STROOBANT in zijne *Notice généalogique sur les Vicomtes d'Utrecht* in het IXe Deel der *Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique*, Anvers 1852, aangehaald bij WAP, t. a. p. bl. 46, doch vooral de Kronijk van het Hist. Genootschap, boven aangehaald.

die weder stervende door zijn oudsten zoon Herman II vervangen werd. Deze Graaf raadde, in gemeenschap met zijn broeder Godfried, ten jare 1127 den Bisschop Godebald aan om te Utrecht vier jaarmarkten in te stellen, een raad, waaraan door dien Prelaat voldaan werd.

In 1170 werd Heer Hendrik II van Kuik, wiens moeder eene dochter uit den huize Batenburg moet geweest zijn, Graaf van Utrecht, en, na zijn dood, zijn zoon Albertus van Kuik, die het gemelde Graafschap aan Otto II of *van der Lippe*, Bisschop van Utrecht, voor 200 ponden Utrechtsche munt verkocht, waardoor het overging aan Otto I, Graaf van Bentheim.

Tijdens den hevigen strijd tusschen Braband, Gelderland en Holland, bij den aanvang der 13e eeuw, versterkten de bondgenooten van Braband, beducht voor de veiligheid van 's Hertogenbosch, deze stad en legden daarin eene talrijke bezetting, met 's Hertogen broeder, Heer Willem van Perwijs, en Hendrik van Kuik aan het hoofd. Dirk VII, Graaf van Holland, belegerde 's Bosch, nam de stad na een beleg van zeven dagen, den 6 September 1202, stormenderhand in, waarbij gemelde krijgsbevelhebbers met nog een aantal Ridders gevangen werden genomen, doch hij werd op den terugtogt naar Holland door den Brabandschen Hertog achterhaald en bij Heusden verslagen. Niet alleen bekwamen Hendrik van Kuik en de overige aanzienlijke gevangenen hunne vrijheid terug, maar zij hadden het genoegen van hunnen vijand, den Hollandschen Graaf, in hunne plaats in de boeijen te zien, daar hij even als de Graaf van Gelre in den slag gevangen werd gemaakt.

In 1203 bezegelde Hendrik van Kuik en zijn zoon Albertus het verdrag, waarbij de Hollandsche Graaf voor 2000 mark zilver zijne vrijheid herkreeg.

Hendrik II van Kuik schijnt in 1202 overleden te zijn, althans hij komt na dat jaar in de geschiedenis niet meer voor.

Zien wij thans hoe eenige Heeren uit het geslacht van Kuik gedurende eenen geruimen tijd het Burggraafschap van Leiden hebben bezeten.

Reeds vier eeuwen waren er verloopen, sedert Ditbold, als eerste Burggraaf van Leiden uit den huize Wassenaar, met Gerbrand, Heer van Egmond, de Noormannen, tot tweemalen toe, zegevierend bestreed, ofschoon hij dan ook ten jare 838 onder hunne slagen vallen moest, toen Jakob van Leiden, de negende

Burggraaf, stierf, na kort te voren een steekspel te Haarlem bijgewoond te hebben, dat door den Hollandschen Graaf Floris IV aldaar gegeven werd, kort vóór dat deze zelf bij eene dergelijke ridderlijke oefening, den 15 Julij 1235, te Noyon op ongelukkige wijze het leven verloor.

Jakob van Leiden had in 1203 aan de zijde van Graaf Willem I gestreden tegen den indringer Lodewijk van Loon, gemaal van Ada, erfdochter van Dirk VII, om het Hollandsche leen. Nog eenige dagen strekte de Leidsche burg ter wijkplaats voor die benarde Vorstin, vóór dat ze naar den burg op Teksel (waarvan men de overblijfselen nog aanwijst) en verder naar Engeland werd overgebragt.

De Burggraaf Jakob van Leiden liet, bij zijnen dood, uit zijn huwelijk met Theodora van Teilingen slechts ééne dochter, Christina, achter, die haren vader eerst in 1251 opvolgde, te weten toen zij door Graaf Willem II, die haar voogd geweest was, ten huwelijk werd gegeven aan Dirk van Kuik, den zoon van den laatsten Graaf van Utrecht uit den huize van Kuik, Albert, over wien wij boven handelden.

Volgens het meest aangenomen gevoelen (1) schijnt Graaf Willem, gedurende de zestien jaren, die er tusschen den dood van Heer Jakob van Leiden en het huwelijk van diens erfdochter verliepen, en gedurende welke zestien jaren de zoo straks vermelde voogdij duurde, het Burggraafschap van Kuik in leen te hebben gegeven, en wel aan Hendrik III, regerend Heer van Kuik, die den 20 Julij 1251, toen zijn broeder Diederik of Dirk met de vermelde Christina in het huwelijk trad, haar, of liever haren echtgenoot, in het bezit van haar eigendom herstelde, en wel met de zeer gunstige bepaling, dat, al mogt zij zonder wettigen zoon komen te sterven, zelfs eene wettige dochter alsdan hare goederen in leen zoude kunnen bezitten (2). Die opvolging eener dochter is echter niet te pas gekomen, nademaal Christina van Kuik, bij haar overlijden ten jare 1276, eenen zoon naliet, Hendrik, die dus, als wettige opvolger zijns vaders, in het Leidsche Burggraafschap optrad.

Deze Hendrik, die ten jare 1309 stierf, en behoord had tot de Edelen, welke

---

(1) Zie WAP t. a. p. bl. 55.

(2) Zie het Charter bij WAP in het aangehaalde werk.

bij den noodlottigen dood van Floris V naar Engeland werden afgezonden, liet uit zijn huwelijk met Helwida van Egmond eene dochter na, Bertha geheeten, die zijne opvolgster in het Burggraafschap was, en door haar huwelijk met Diederik I, Heer van Wassenaar, het in het magtige huis van dien naam overbragt.

Wij gaan thans over tot de Heeren van Kuik, omtrent welke in de tot ons gekomene Geschiedboeken meer vermeld is dan omtrent hunne voorgangers.

En dan vinden wij het eerst Jan van Kuik, die gedurende drieënveertig jaren, te weten van 1265 tot 1308, regeerde, d. i. in de dagen dat de Hertogen Jan I en Jan II Hertogen van Braband waren. Het belangrijkste in de geschiedenis van Heer Jan van Kuik is het glansrijk aandeel dat hij in den beroemden slag van Woeringen, in het Keulsche, had, waardoor Limburg, aan Gelderland ontnomen, aan Braband kwam. Doch ook werken des vredes zijn door hem gedaan. Zoo sloot hij reeds in het eerste jaar van zijn bewind eene overeenkomst met die van Dordrecht over de Maastol te Kuik. Verder bragt hij nog een aantal vredelievende verdragen tot stand.

Toen Eduard I, Koning van Engeland, zich tot den krijg tegen Filips den Schoonen, Koning van Frankrijk, toerustte, zocht hij zich magtige en moedige bondgenooten op het vaste land te verschaffen, en vond die in Jan II, Hertog van Braband en Limburg, gelijk ook in de door hunnen in den slag bij Woeringen betoonden moed beroemde Ridders Walraven of Walram van Valkenburg en onzen Jan van Kuik. De laatste was daarenboven medebezegelaar, getuige of waarborgsteller bij een aantal verbonden geweest, die door de aanzienlijkste, zoo geestelijke als wereldlijke, Vorsten van zijnen tijd gesloten waren geworden (1).

Vroeger meende WAGENAAR, en na hem BILDERDIJK, uit dit verbond van Jan van Kuik met den Koning van Engeland, en den daarop gevolgden moord van Graaf Floris V, te kunnen opmaken, dat Kuik een doodvijand van den Hollandschen Graaf was en verraderlijk het mede op diens leven had toegelegd, doch onzes bedunkens is door WAP (2) het onhoudbare van deze stelling aangetoond geworden. Wel was Jan van Kuik indertijd door den Engelschen Koning naar

(1) WAP t. a. p. bl. 101.
(3) t. a. p. bl. 96—121.

de in tweedragt levende Graven van Vlaanderen en Holland, met de hoop op bemiddeling, gezonden geworden, maar Kuik had zich met de Hollandsche en Zeeuwsche misnoegde Edelen in geene zamenspanning tegen hunnen Graaf ingelaten.

In 1301 was Jan van Kuik tegenwoordig bij de luisterrijke overwinning der Vlamingen op de Franschen bij Kortrijk, bekend onder den naam van de *slag der gouden sporen*.

In 1303 werd hij na de inname van Mechelen door Hertog Jan II van Braband door dezen met nog eenige andere Edelen benoemd om de voorwaarden te regelen voor den zoen tusschen hem Hertog en Jan Berthout, Heer van Mechelen. — In Julij 1304 verdedigde hij ten behoeve van den Hertog van Braband Maastricht tegen de die stad belegerende Luikenaars. Bij die gelegenheid sneuvelde Hendrik, de oudste zoon van Heer Jan, die doodelijk door een pijl getroffen werd.

Bij den vrede van 1305 tusschen Frankrijk en Vlaanderen, waarbij laatstgemeld gewest als Graafschap werd hersteld, behoorde Heer Jan van Kuik onder de onderhandelaars van de Vlaamsche zijde, die te Archies sur Orange het vredesverdrag hielpen sluiten.

Jan I stierf den 13 Julij 1308 na eene ruim veertigjarige regering.

Volgens oude gewoonte had, bij zijn dood, de zoon van zijn overleden oudsten zoon, Hendrik, die, gelijk wij zoo even zagen, in 1304 gesneuveld was, te weten Jan II, zijnen grootvader moeten opvolgen, doch zulks blijkt geen plaats gehad te hebben; men vindt dezen sedert 1285 als Heer van Hoogstraten, en Otto, na het sneuvelen van Hendrik thans oudste zoon van Heer Jan I, als Heer van Kuik. Deze heeft geregeerd van 1308—1350. Grave, een vrij goed (allodium) der Heeren van Kuik, werd, wegens geldgebrek, voor de, eerst vijf jaren later hem uitbetaalde, som van 5000 ₶ zwarte tournooisen (1) aan den Hertog van Braband opgedragen, doch om het van dezen wederom in leen te ontvangen (2).

---

(1) Men had groote of koningstournooisen van *zilver* en *zwarte* tournooisen van biljoen, die een veel minder gehalte dan de *zilveren* hadden, en dus van veel mindere waarde waren.

(2) Wap t. a. p. bl. 128.

4*

Op den 28 Januarij 1326 verkocht hij al zijne in het Sticht en in de landen van Amstel en Woerden gelegene leenen aan Willem III, Graaf van Holland. WAGENAAR verhaalt, dat Otto zich alleen het ambt van Bisschoppelijk Schenker in Utrecht voorbehield, en sedert 1326 met der woon in Engeland gevestigd was, welke bewering echter niet strookt met hetgeen wij nu, volgens de nasporingen van WAP, over hem gaan mededeelen.

In October 1326 vindt men hem als medebezegelaar van een door Hertog Jan III van Braband aan Brussel verleend privilegie; wederom in November 1327 in de zelfde betrekking bij het schenken van een privilegie aan Leuven.

Op den 11 Januarij 1329 komt hij voor onder de medebezegelaars der Keur, bekend onder den naam van *Privilegium Trinitatis*, door evengemelden Hertog, met betrekking tot het regts- en administratiewezen aan 's Hertogenbosch gegeven.

In October 1331 werd het huwelijk tusschen Alianora of Eleonora, zuster van den Engelschen Koning Eduard III, met Reinoud II, Graaf van Gelre, gesloten (1). De bemiddelaars of gezanten in die zaak waren voor Gelre Otto, Heer van Kuik, en Rycoldus, Proost van Utrecht. Eduard, van dit echtverbond aan Willem III, Graaf van Holland, bij brief uit Windsor kennis gevende, prees zeer de wijze waarop gemelde „venerabiles viri," gelijk hij ze noemt, zich van hunne gewigtige taak gekweten hadden.

In 1337 ontstond een oorlog tusschen Filips VI of van Valois, en Eduard III, Koning van Engeland, aangezien beide Vorsten aanspraak maakten op de opvolging in de regering over Frankrijk.

Eduard verbond zich eerst met zijn schoonvader, Graaf Willem III van Holland, en, door bemiddeling van dezen, met Reinoud II, Graaf — op Eduard's verzoek door den Keizer in 1339 tot Hertog — van Gelre verheven; verder met Jan III, Hertog van Braband, waarbij zich Vlaanderen voegde, welks inwoners aan de bevelen van Jacob van Artevelde, Deken van het brouwersgild, gehoorzaamden.

---

(1) Zie de munten van Reinoud II en van Eleonora, als voogdes over haren minderjarigen zoon Reinoud III geslagen, in onze *Munten der voorm. Graven en Hert. van Gelderl.*

Van dit een en ander was het gevolg dat de Franschen, die reeds in 1339 aan de Oise door de Engelschen overwonnen waren, in het volgende jaar ter zee bij Blankenberg, en eindelijk in 1346 bij Crécy Ponthieu in Picardie zoo geslagen werden, dat zij 36,000 man op het slagveld achterlieten, en dat Engeland in 1347 bij het sluiten van den vrede Calais behield (1).

Otto van Kuik streed met nog andere Brabandsche Edelen in den slag van Crecy ten behoeve van Engeland.

Voor de vele en gewigtige diensten, door den Kuikschen Heer aan den Engelschen Koning bewezen, verleende Eduard hem niet alleen levenslang eene jaarwedde van 3000 florentijnsche guldens (2), maar gaf hem ook de verzekering dat, indien hij, of zijne gemalin, in tweeden echt, Joanna van Vlaanderen, dochter des Heeren van Dendermonde, in 1333 nog weduwe van Gerard van Diest, deswege eenige schade zouden mogen lijden aan de goederen, welke zij in Frankrijk bezaten, zulks door den Engelschen Koning vergoed zoude worden. Deze Vorst benoemde hem ook onder de scheidsregters ter bepaling van het jaargeld, dat uitbetaald zoude worden aan Hertog Jan III van Braband, wegens de ten jare 1339 aan Engeland bewezene diensten (3).

Terwijl het Otto van Kuik niet te beurt mogt vallen bij zijne beide echtgenooten kinderen te verwekken, overleed hij kinderloos ten jare 1350.

Zijn opvolger was zijn neef Jan II, zoon van Hendrik en kleinzoon van Jan I van Kuik. Reeds den 5 October 1351 bekrachtigde deze de privilegiën door Otto aan de destijds te Grave zeer bloeijende wollen- en lakenweverijen geschonken, en vermeerderde hij die voorregten nog.

De geschiedenis heeft weinig belangrijks omtrent de levensbijzonderheden van Jan II geboekt. De tijd van zijn overlijden wordt door verschillende schrijvers

---

(1) Wap t. a. p. bl. 129.

(2) Men zie deze muntsoort, onder anderen, afgebeeld in onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. VII, N° 1, en in onze *Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, Pl. II, N° 1.

(3) Zie wap t. a. p. bl. 130. Zijne eerste echtgenoote was Johanna, vrouw van Heverlé, die hem deze heerlijkheid aanbragt, welke hij ook na haren dood in vruchtgebruik heeft blijven behouden.

verschillend opgegeven. WAP zegt (1), dat hij in 1351 of 1352, ten minste vóór Mei 1353, moet gestorven zijn. Zijne gemalin was Catharina Berthout.

Jan III ontving Grave en Kuik omstreeks 1352, na zijns vaders overlijden, in leen van Hertog Wenceslaus van Braband, doch reeds in 1353 moest hij wegens schulden en geldgebrek, een gevolg van zijn verkwistend levensgedrag, het vruchtgebruik van zijn leen verkoopen aan Jan van Wijtvliet, Heer van Blaarsveld, een bastaard van den Brabandschen Hertog Jan II.

De nieuw erkende Heer voldeed echter op den bepaalden tijd de bedongene som niet, en het was daarom, dat de Kuiksche Jan III zich vijandelijk tegen den Brabander aankantte, en op zekeren nacht, met behulp zijner vrienden, de stad Grave gewapenderhand binnendrong, welker burgerij, uit oude verknochtheid aan zijn stamhuis, zich bij hem voegde. Het gevolg hiervan was, dat niet slechts Wijtvliet's benden verslagen en ter stad uitgedreven werden, maar dat hij ook zelf sneuvelde. Ten gevolge van deze gebeurtenis zond Hertog Wenceslaus van Braband eene legermagt naar Grave, door welke die stad, gelijk ook het geheele land van Kuik, vermeesterd en Heer Jan gedwongen werd om, met voorspraak en onder bemiddeling van naastbestaanden en vrienden, zich met den Brabandschen Hertog te verzoenen, hetgeen alleen gelukte onder voorwaarde dat Kuik, tot dus verre steeds een leengoed van het Duitsche Rijk, ook aan Braband zoude behooren, en, even als Grave (dat reeds vroeger een Brabandsch leen geworden was), door Braband aan hem en zijne erven of regtverkrijgenden in leen zoude gegeven worden (2).

Niet lang had Jan III van Kuik echter genot van zijne herstelling in zijne voorvaderlijke goederen, want hij heeft in of kort vóór het jaar 1364 dit ondermaansche verlaten; hij had slechts één zoon, tijdens zijn overlijden nog minderjarig en die, onder voogdijschap van Dirk van Hoorne, Heer van Perweis (3), hem als Jan IV is opgevolgd.

---

(1) Zie bl. 133.

(2) Zie WAP t. a. p. bl. 134, 135.

(3) Deze was een zoon uit het tweede bed van Gerard, Heer van Hoorne, die omstreeks 1327 stierf, en Ermingard van Kleef, die hem Kranenburg aanbragt. Zij was derhalve zuster van Graaf Jan van Kleef; zie PONTANUS, *Hist.* p. 286.

Gedurende zeven jaren, te weten tot in 1371, heeft deze Heer Dirk van Hoorne de voogdijschap over zijnen pupil uitgeoefend. Dirk was niet alléen Heer van Perweis, maar ook van Duffel en, gelijk wij reeds zagen, ook van Kranenburg. Van zijne voor laatstgemelde plaats geslagene munten maakten wij vroeger melding in onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 246—248, en beeldden die af op Plaat XX, N° 1 en 2. — Heer Dirk was gehuwd met Catharina Berthout, Vrouw van Duffel en Gheel. Hij komt voor op het jaar 1359 in den landvrede of het verbond tusschen de Heeren, Ridders, Knapen en Steden der landen van Gelre en van Kleef, bij NIJHOFF, *Gedenkwaard. uit de Gesch. van Geld.* II, bl. 109, alsmede op het jaar 1368 in de overeenkomst tusschen Adolf van der Mark, Graaf van Kleef, en Eduard, Hertog van Gelre, over zekere inkomsten van Mechteld van Gelre, Gravin van Kleef; zie NIJHOFF t. a. p. bl. 241 in de *noot*.

Hij stierf in 1380. Gedurende zijne Kuiksche voogdij kwam in 1371 het klooster der Kruisheeren te St. Agatha tot stand, dat in onze dagen, als domein, zoo veel opspraak verwekt heeft (1).

Gedurende zijne voogdijschap over Jan IV van Kuik had Dirk van Hoorne de *boddragers* of *dubbele grooten* laten slaan, die wij onder N° 2, 3 en 4 op Pl. II hebben laten afbeelden.

Wat boddragers zijn, in welke Nederlandsche gewesten en door welke Heeren deze echt Nederlandsche muntsoort geslagen is geworden, deelden wij, onder anderen, mede in onze *Munten der Bisschoppen, van den Heer en de Stad Utrecht*, bl. 123, en in andere Deelen van dit ons werk. Weldra zullen ons in dit Deel ook nog boddragers van Megen en Rummen voorkomen.

Op de vz. van N° 2 dan ziet men den gezeten gekroonden leeuw binnen een boogversiersel. Het omschrift luidt:

THEODERICVS : DEI : GRA : DNS : PARVIENSIS.

d. i. Dirk door Gods genade Heer van Parweis.

---

(1) Zie over dit klooster C. R. HERMANS, *Annales Canonicorum regularium S. Augustini Ordinis S. Crucis*, Sylvae Ducis 1858, 8°, Vol. I, waarin men ook eenige afbeeldingen van het gebouw aantreft.

. Op de kz. vertoont zich in het middelste der munt een in bloemsieraden eindigend vierbeenig kruis binnen een parelcirkel, omringd door twee rijen omschriften. In de binnenste rij staat:

✠ MONETA ⁘ DE ⁘ GRAVENS

voor *Moneta de Grave* of *Moneta Graviensis*, munt van Grave.

De onkundige monniken of andere geestelijken, die ongetwijfeld voor de opschriften zorgden, schreven toen een barbaarsch Latijn, gelijk wij in andere Deelen van ons werk reeds zoo dikwerf deden opmerken (1).

In den buitenrand leest men:

✠ BNDICTVS : QVI : VENIT : IN : NOMINE : DOMINII.

voor *Domini*.

Deze muntsoort, waarvan wij het gewigt niet kennen, ontleenen wij aan de *Revue de la Numismatique Belge*, T. VIII, Pl. XIV, N° 4, waar zij door den Heer CUYPERS beschreven is.

De N° 3 heeft op de vz.:

PERVIENSI

in plaats van PARVIENSIS, gelijk op de N° 2 staat.

Op de kz. leest men:

✠ MONETA ⁘ DE ⁘ GRAVEN. NB. De beide laatste letters aaneengehecht.

Eindelijk is het laatste woord van het omschrift in den buitenrand: DOMINI en niet als op de vorige DOMINII.

De munt weegt 3,3 w. en bevindt zich in onze Verzameling.

De N° 4 eindelijk heeft op de vz.:

DNS : DE : PERVIEN

en ook DOMINI op de kz.

Zij weegt 3,1 w. en bevindt zich in de Verzameling van den Kolonel DE ROIJE VAN WICHEN te Nijmegen.

Doch keeren wij thans tot den onder de voogdijschap des Heeren van Perweis

---

(1) Eene kleine varieteit dezer munt is afgebeeld door wijlen den Heer LELEWEL op Pl. V, N° 23, der *Revue de la Numismatique Belge*, T. VI van de 2e Serie. Daar heeft de vz.: PARVIENSIS : N.

staanden Heer Jan IV van Kuik terug. — Gedurende zijne minderjarigheid is deze Heer meestal uitlandig geweest (1). Zoo b. v. vinden wij hem ten jare 1364, met Hertog Wenceslaus van Braband, te Reims bij de krooning van den Franschen Koning Karel V. Daarna sleet hij tot zijne meerderjarigheid zijnen meesten tijd te Brussel aan het hof, waar hij kamerling [kamerheer zouden wij nu zeggen] moet geweest zijn. Ook bezegelde hij met vele andere doorluchtige personen de privilegiën of voorregten, die men gewoonlijk de „Cortenbergsche en Walsche Kaarten„ (Chartres) noemt.

Van 1376 tot 1378 schijnt hij uit zijne landen afwezig te zijn geweest; althans hij stelde toen de stad Grave en haar kasteel in handen van den Ridder Richardus de Kock, Schout van 's Hertogenbosch.

In 1380 trad Jan IV in den echt met Mechteld van Boetselaer. Uit dit huwelijk werden hem echter geene kinderen geboren, hetgeen aanleiding gaf dat er bij zijnen dood verschil over de opvolging ontstond tusschen zijn oom Weneman, Heer van Malsen en Meteren, en Jan van Kuik, Heer van Hoogstraten, oudsten zoon van wijlen zijn oom Heer Hendrik van Hoogstraten. Door den invloed van zijne talrijke vrienden verkreeg Weneman Grave en Kuik van Braband in leen, waarvoor hij aan den Hertog en de Hertogin, Wenceslaus en Johanna, den huldigingseed aflegde (2).

Alvorens de eenige ons bekend gewordene munt van Jan IV van Kuik te beschrijven, moeten wij nog vermelden, dat hij ten jare 1382 in den bloei zijner jaren sneuvelde bij het beleg van het slot Engelrijk in Westphalen, naar welk land hij het jaar te voren met Hertog Willem I van Gelre getrokken was.

Het is aan hem dat de munt, waarschijnlijk *denier* of *zilveren penning* geheeten, behoort, die wij onder N° 1 op Pl. II hebben afgebeeld.

Op de vz. der munt ziet men een gevoet kruis, dat het veld in vier gelijke deelen scheidt. Het omschrift is:

IOhA | NHE | S : DE | KVIC.

---

(1) Wap t. a. p., wien wij hier op den voet volgen.
(2) Zie wap t. a. p. bl. 139.

Op de andere zijde vertoont zich een klimmende leeuw binnen eenen parelcirkel. Omschrift:

✠ MONETA ⁝ GRAHIEHS.

Waarschijnlijk eene fout van den stempelsnijder voor *Graviens*.

Het stuk weegt 1,3 w. en bevindt zich in het Koninklijk Kabinet, gelijk ook in onze Verzameling.

De type komt veel overeen met eene munt van Hertog Jan III van Braband; zie onze *Munten der Graven en Hertogen van Brab. en Limb.*, Pl. IX, N° 28.

De verdere lotgevallen van Kuik, van welks latere Heeren ons geene munten voorgekomen zijn, leze men in het meermalen vermelde werk van Dr. WAP.

MUNTEN VAN MEGEN.

Het kleine Graafschap Megen, in de middeleeuwen zoo dikwerf een twistappel tusschen de naijverige Vorsten van Gelderland en Neder-Lotharingen [Braband], lag op den linkeroever van de Maas tusschen de Hertogdommen Braband en Gelderland, en was begrensd ten oosten door de uitgestrekte bezittingen van de Heeren van Kuik en die van Ravestein; ten westen had men den Polder het Hoog-Hemaal, die tot Braband behoorde. Het bevatte niet meer dan het stadje Megen (1) en de dorpen Macharen, Haren en Teeffelen of Teffelen.

De oudste Heer, door velen genoemd Graaf van Megen, die in de geschiedenis vermeld wordt, is Allard, gehuwd met Sibilla van ...... Hij regeerde van 1145 tot 1170. — De daarop volgende Graaf wordt in 1196 vermeld. Hij heette Willem, en wordt ter onderscheiding van later gevolgde Heeren van dien naam, Willem I genoemd. De volgende Heer is Diederik of Dirk, die van 1223—1241 zijn landje bestuurd heeft. Willem II komt op het jaar 1253

---

(1) Eene zeer oude plaats, oudtijds *Magum* geheeten; althans zoo willen sommigen. De Heer DE COSTER schrijft, in de *Revue de la Num. Belge*, 2e Serie, T. VI, p. 402, aan Megen eene keizerlijke munt van een der Hendrikken toe, waarop MAEGI te lezen staat. Zie die munt aldaar afgebeeld op Pl. XIX, onder N° 3.

voor. Na dezen treft men zekeren Jan aan, dien men Jan I noemt; die van 1285 tot een heel eind in de 14e eeuw moet geleefd hebben, en gehuwd was met eene zuster van Walraven van Bentheim. Zij hadden drie zoons: Jan, die onder den naam van Jan II van 1320 tot 1346 vermeld wordt, Willem, die als monnik in de abdij van Egmond ten jare 1341 overleed, alsmede Gerard, die een bastaardzoon naliet, welken men Aarnoud van Megen genoemd vindt.

Alvorens ons met Jan II en zijne munten bezig te houden, moeten wij die beschrijven, welke wij, hoewel aarzelende, uit hoofde van hare type aan Jan I meenen te mogen toeschrijven. De leeftijd van dezen persoon kan men niet juist bepalen. Bij gissing nemen wij aan, dat hij geleefd heeft tot dat Jan II in 1320 aan de regering kwam. Wij wagen het alzoo hem toe te kennen de muntjes, onder N° 1 en 2 op Pl. II afgebeeld. Beide hebben op hare vz. een groot gevoet kruis, dat het veld der munt in vier gelijke deelen scheidt. Beide muntjes zijn van zilver. Het omschrift is op N° 1:

IOh | ANE | S CO | MES

en op N° 2 (die de helft kleiner dan N° 1 is):

IO | h C | OM | ES.

d. i. *Graaf Jan.*

Op de kz. hebben beide het wapenschildje van Megen, zijnde van keel met een hoofdstuk van goud, binnen een' parelcirkel.

Het omschrift van N° 1 luidt:

✠ MONETA : MEGhENSI

en van N° 2:

✠ MONETA ME...

N° 1 weegt 0,4 w. en bevindt zich in de Kabinetten der Leidsche Hoogeschool en van het Noord-Brabandsch Genootschap; verder in de Verzameling van den Heer PROSPER CUYPERS te Ginneken.

N° 2 berust in onze eigene Verzameling en weegt 0,35 w.

Aan den Heer of Graaf Jan II, die van 1320 tot 1360 regeerde, schrijven wij, echter alleen gissenderwijze, de beide munten toe, die wij onder N° 3 en 4 op de genoemde Pl. II afbeeldden.

Op de vz. van N° 3 vertoont zich, even als op de munt van Heer Jan IV

van Kuik (zie aldaar) en even als op de Brabandsche en Hollandsche munten van dezen tijd, een klimmende leeuw binnen een parelcirkel. Het omschrift luidt:

✠ MONETA ∘ MEGHENSI :

voor *Megensis.*

De kz. wordt door een gelijkbeenig kruis in vier gelijke deelen gescheiden. Omschrift:

MON | ETA I | IEGH | ENSI.

Men ziet welk eene zonderlinge afbreking van de M in twee afdeelingen.

De armoede van het plaatsen van het zelfde opschrift op voor- en keerzijde der munt is ons in andere Deelen van ons werk ook reeds voorgekomen (1).

Deze denier of penning is van Z. B. en weegt 0,95 w. Zij werd door ons aangetroffen in de Verzamelingen van het Noord-Brabandsch Genootschap, van den oud-Raadsheer HEERKENS te Zwolle, alsmede van Professor BAART DE LA PAILLE te Groningen.

N° 4, een *groot*, heeft de type der munten van Wenceslaus en Johanna van Braband. Op de vz., die twee rijen omschriften heeft, leest men in de binnenste rij tusschen de beenen van een gelijkbeenig kruis, dat tot aan den parelcirkel reikt, die het buitenste omschrift afsluit:

• IOH | ANN | ES • COM •

en weder in den buitencirkel:

✠ IOHANNES : COMES DNS : IIEGENSVS.

Men ziet de lompe fout voor *Megensis.* Zonderling is de vereeniging van Comes en Dominus. Men zoude het, onzes bedunkens, moeten vertalen: *Graaf Jan, Heer van Megen.*

Op de kz. bevindt zich een klimmende leeuw, omgeven door het omschrift:

✠ MONETA ✦ MEGEN'

alles binnen eenen parelcirkel. Daarbuiten bevinden zich twaalf schildjes. In het bovenste van deze ziet men het wapen van Megen. Op ieder der andere een klaverblad.

---

(1) Men zie b. v. de munt van Karel V in onze *Munten der voorm. Hertogdommen Braband en Limburg*, Pl. XXV, N° 19.

Z. B. Ons alleen bekend in de Verzameling van den Kolonel DE ROIJE, wegende 0,95 w.

Aan den Megenschen Graaf Jan III, die van 1359 tot 1415 regeerde, schrijven wij de koperen munt toe, die wij uit eene ons welwillend door wijlen den Heer LELEWEL medegedeelde Plaat leerden kennen; later als Pl. VIII opgenomen in het XIe Deel der *Revue de la Numismatique Belge*, en wel onder N° 36.

Op de vz. ziet men in het midden van een parelcirkel de letters

(I)hS

die wij met den Heer PIOT houden voor de verkorting van *Johannes*.

Rondom den parelcirkel staat:

✠ IOh · CO . . . . ME.

Op de kz. ziet men tusschen de beenen van een gevoet kruis, dat het veld der munt in vier deelen scheidt:

MON | ET . | . . . | . EM.

Er is geen gewigt van deze munt opgegeven geworden.

Onder N° 6 deelen wij een *groot* mede van meer omvang dan, doch overigens van de zelfde type als de onder N° 3 beschrevene, te weten, hebbende op de vz. een gelijkbeenig kruis. Tusschen de beenen daarvan:

IOh'A | HNES | DE M | EGhE

NB. De beide HN zijn aan elkander verbonden.

Op de kz. vertoont zich weder een klimmende leeuw binnen een parelcirkel, en is het omschrift:

✠ MONETA : DE MEGhEN.

Dit muntje bevindt zich in de Verzameling van het Noord-Brabandsch Genootschap.

N° 7, eene naar de Lotharingsche type (zie DE SAULCY, *Monnoies de Lorraine*, Pl. III—VI) zwemende munt, om die ook buiten het kleine Megensche landje gangbaar te doen zijn (1), heeft op de vz. een vertikaal geplaatst zwaard, waarover een ander horizontaal ligt; in den linker benedenhoek vertoont zich

(1) Waarschijnlijk dus was het Lotharingsche geld in den omtrek van Megen in gebruik, of nam men het van daar naar Lotharingen mede.

eene ster. Buiten den parelcirkel leest men:

IOHA • COMS DNVS MEGN.

Op de kz. wordt binnen een parelcirkel een arend gezien, onder wien zich het wapenschildje van Megen vertoont. Omschrift:

✠ SIT ⁝ NOMEN DNI ⁝ BENIC'

dit laatste eene ons nimmer elders voorgekomene verkorting van het woord *benedictum*.

Dit zeldzame muntje, dat 0,6 w. weegt, werd door ons alleen in de Verzameling van den Kolonel DE ROIJE VAN WICHEN aangetroffen.

Dit zelfde is het geval met het even veel wegende muntje, dat wij onder N° 7 afbeelden, en dat de zelfde type op voor- en keerzijde draagt, met uitzondering alleen, dat er zich voor het woord *sit* op de kz. eene figuur vertoont, naar het schijnt mede een wapenschildje.

Het omschrift der vz. eindigt niet in DNVS MEGN, maar in DNS MEG'.

Dat der kz. is:

SIT ⁝ NOMEH DNI ⁝ BNDIC.

N° 9 is een dubbele groot of dusgenaamde boddrager, gelijk er ons in den loop van dit werk reeds zoo vele, het laatst die van den Heer van Kuik en Grave (zie boven), zijn voorgekomen.

Op de vz. ziet men den gezeten, gekroonden leeuw; boven de kroon bevindt zich een hondekop als cimier, uitkomende buiten het versiersel, dat uit vijftien boogjes bestaat. Omschrift:

IOHANNES ⁝ DEI ⁝ GRACIA ⁝ COMES ⁝ MEGEN

Op de kz., die weder de gewone type heeft, leest men in den binnencirkel:

✠ MOHETA • DE • MEGENSIS

Onverklaarbaar blijft het ons steeds hoe toch, zoo algemeen, dusdanige lompe fouten in het Latijn der muntomschriften van de middeleeuwen konden geduld worden. De toestand van letteren en wetenschappen moet dan bij godsdienstige slavernij (1) al zeer ellendig geweest zijn. Slechts weinigen konden lezen.

(1) Men weet dat men zich met eenige weinige uittreksels uit de Heilige Schrift moest behelpen, een natuurlijk gevolg van het gemis der drukkunst, terwijl allerhande mystiekerij veelal de plaats van degelijk zielevoedsel moest bekleeden.

In den buitenrand staat de gewone legende:

✠ BENEDICTVS : QVI : VENIT, enz.

Wij mogten deze munt afbeelden naar het eenige thans tot dus verre meer bekende exemplaar uit de Verzameling van den Heer STRICKER [later overgegaan in die van den Heer CUYPERS]. Z. weegt 3,55 w.

N° 10, volgens het gewigt $^{1}/_{6}$ van de voorgaande munt, heeft ongetwijfeld den naam van *botje* of *butje* gedragen, naar de type, zijnde die van den botdrager. Een dergelijk stukje kwam ons voor onder de munten van Graaf Willem V van Holland. Zie *de Munten van Holland en Zeeland*, Pl. VI, N° 15. Het omschrift op de vz. is:

IOhANS : COMS : MEGE •

Op de kz. vertoonen zich tusschen de beenen van het kruis, dat het veld der munt in vier gelijke deelen scheidt, de letters:

M E G h'

terwijl in den buitenrand staat:

MON | ETA • | NOVA | MEG'

Is van Z. B. en weegt 0,55 w. in het Kabinet der Leidsche Hoogeschool.

N° 11, volgens het tegenwoordig gewigt een tiende botdrager, doch die wel voor een *achtste* gangbaar zal geweest zijn.

Rondom de gewone type op de vz. leest men:

• IOhANS : COMES : M •

terwijl tusschen de beenen van het kruis het volgende verkorte opschrift gevonden wordt:

MO | NET | A : C | OMS (*Moneta Comitis?*).

Gewigt 0,3 w. Bevindt zich in de Verzameling van den Kolonel DE ROIJE VAN WICHEN.

De N° 12, op Pl. III, schijnt voor de waarde van een dubbele groot uitgegeven te zijn (1). Zij heeft op de vz. binnen een compartiment, dat uit zes

---

(1) Waarschijnlijk droeg het muntstuk oudtijds den naam van *corte cruce penningh* onder het volk, en is het bedoeld in het *Buurspraecboek* der stad Utrecht, waar wij op het jaar 1390 lezen: «Voert so en sijn die corte cruce penninghen [d. i. die met een kort

boogcirkels bestaat, tusschen welker inspringende hoeken cirkelsieraden gezien worden, twee wapenschildjes, waarvan het linksche den tweekoppigen arend van het Duitsche Rijk en het andere dat van Megen bevat. Het een en ander is omringd door een parelcirkel, buiten welken men het omschrift leest:

✠ IOҺIS : COMIS : MEGҺEHEHSIS.

Op de kz. bevindt zich een gevoet, vierbeenig kruis, tusschen welks beenen even zoo vele vijfpuntige bloemsieraden gezien worden. Buiten den parelcirkel leest men het omschrift:

✠ MONETA : NOVA : MEGҺENENSIS.

Deze zilveren munt weegt in de Verzameling van het Noord-Brabandsch Genootschap en in die van den Heer STRICKER [later aan den Heer CUYPERS overgegaan] 2,2 w. Het exemplaar van den Kolonel DE ROIJE VAN WICHEN, afgebeeld in diens *Eenige Middeleeuwsche munten, enz.*, Pl. V, N° 23, weegt 2,3 w.

De plaatsing van twee wapenschilden nevens elkander vindt men ook op de munten van Maria van Braband (zie onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. XII, N° 10 en 11), alsmede op die van Hertog Aalbert van Beijeren als Graaf van Holland en Zeeland (zie onze *Munten van Holland en Zeeland*, Pl. VIII, N° 13), enz.

Dat er op het eene wapenschild het wapen des Duitschen Rijks gevonden wordt (1), komt daarvan, dat de meeste Heeren, die munt sloegen, voorgaven hun regt tot munten van gemeld Rijk te ontleenen.

---

kruis, en niet, zoo als op andere munten, met een lang] die ghene leliaers en sijn, die tot Oyen, tot Gennep ende tot Mhegen gesleghen sijn, nyet beter dan een Dortrechtsche placke» [munt van Hertog Aalbrecht van Beijeren]. Zie onze *Munten der Bisschoppen, van de Heerlijkheid en de Stad Utrecht*, bl. 290.

(1) Wij gissen dat er een aantal Megensche muntjes, waarop een arend als type voorkwam, die men gewoonlijk *vlieger* heette, verloren zijn gegaan; wij vinden toch in een ons door den Heer Dr. C. R. HERMANS medegedeeld stuk, uit een oud H. S. ontleend, [zie *Revue de la Numismatique Belge*, 2e Serie, T. II. pag. 249] eene instructie voor den Muntmeester van den volgenden inhoud:

«Munt eertijds te Megen.

«In den iersten sal hij eenen penninck maecen van eenen vliegert, die houden sal ij d. «silver ende die sal ghaen xv worp opt loet, te lx opt loet.»

Het onder N° 13 afgebeelde muntje heeft op de vz., in navolging der type van sommige Akensche munten (zie MEIJER, *Aachensche Geschichte*, Tab. II, N° XIX; de arend is het wapen van Aken), twee met kruisen voorziene torens, nevens elkander geplaatst, en onder die torens een arend. Het omschrift is, na een klein wapenschildje, hetgeen wel dat van Megen zal zijn:

IOh CO' MEGENS'

Op de kz. vertoont zich een groot kruis binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ MONETA · NOVA · DE · ME'

K. weegt 0,3 w., en is ons alleen in de Verzameling van den Kolonel DE BOIJE VAN WICHEN bekend.

N° 14 heeft geheel de type der munten van Lippe of van Limburg aan de Lahn. Op de vz. ziet men namelijk een Vorst met zijn wapenschild (thans dat van Megen) op de borst en met een zwaard in de hand. Het omschrift luidt:

∗ COMS ∗ IOhANNE' ∗ D' ∗ M

Op de kz. vertoont zich eene geopende roos (het wapen der Graven van der Lippe) binnen een parelcirkel. Omschrift:

∗ MONETA ∗ NOVA ∗ DE ∗ MEG

Dit muntje van Z. B. berust in de Verzameling van den Heer CUYPERS en weegt 0,5 w. Het is slaafs gevolgd naar de geldstukjes van Willem I, Graaf van Hohen-Limburg; zie Dr. GROTE's *Blätter für Münzkunde*, T. III, S. 116.

Een dergelijk muntje is dat hetwelk wij onder N° 15 hebben afgebeeld; de type der vz. verschilt alleen daarin van die der N° 14, dat het wapenschildje van Megen thans niet op de borst van den gewapenden persoon gezien wordt, maar voor deszelfs voeten. Het omschrift is:

«Item noch sal hij maken eenen d. van ij vliegert, die houden sal iij d. ende die sal «gaen xxxvj opt loet.

«Item noch sal hij maken eenen d. van iiij vliegert, die houden sal iij d. ende die sal «gaen xxiiij op loet, ende dit sal hij geloven de leste penninck alsoe goet als de eerste «sonder eenige av te doen.»

De Vliegers of Flegers kwamen ons ook voor onder de munten van Groningen. In de 's Hertogenbossche rekeningen, zegt Dr. HERMANS, vindt men ze van 1368 tot 1378 vermeld.

IOHANNE COMES M.

Even als het vorige muntje is het tegenwoordige van Z. B., weegt 0,5 w. en bevindt zich in het Kabinet van den Heer CUYPERS.

N° 16 is een stukje van de type der Geldersche muntjes uit het laatst der 14e of het begin der 15e eeuw; zie de munten van Hertog Willem I van Gelderland in onze *Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, Pl. VII, N° 14, en die van Heer Willem II van 's Heerenberg in onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, Pl. XVI, N° 1 en XXIII, N° 3.

Ons muntje heeft dan op de vz. een gekroonden en gecimierden helm van voren te zien binnen eenen parelcirkel. Van het omschrift is alleen leesbaar:

...COMES · DE

Op de kz. bevindt zich een vierbeenig kruis, tusschen welks beenen de letters

M E G N

gezien worden, die duidelijk *Megen* aantoonen. Het omschrift is:

MONETA · NOVA........

Het K. B. muntje, dat slechts 0,2 w. weegt, bevindt zich in de Verzameling des Heeren COST JORDENS te Deventer.

Het moet in den tijd van Graaf Jan III van Megen geweest zijn, dat er in de Munt aldaar mede eene muntsoort vervaardigd werd, in nabootsing van de Fransche *lis d'or* geslagen (zie deze, onder anderen, bij LE BLANC tegen over bl. 216 en 234 van den Amsterdamschen druk). Wij vinden althans in een door den Heer CUYPERS in de *Revue Num.*, boven aangehaald, bl. 202, medegedeeld uittreksel uit een Schepenregister van 's Hertogenbosch van het jaar 1380 melding gemaakt van *Gouden Megensche lelien* (*lilia aurea de Megen*). Aangezien de echte Fransche *lis d'or* thans vrij zeldzaam zijn, hebben wij bijkans geen hoop dat onder deze weinige nog de Megensche bijslag zal te herkennen zijn, die misschien alleen door de minder goede gehalte zich zoude verraden.

De Heer of Graaf Jan III van Megen had uit zijn tweede huwelijk, gelijk wij zagen, eene dochter met name Elizabeth. Zij komt voor in een stuk van het jaar 1418, waarin haar oom Gijsbert van Vianen, Heer van Beverwaard, als haar voogd wordt aangesteld. De Heer CUYPERS, die zijne allerbelangrijkste nasporingen over de Heeren en Vrouwen van Megen in de *Revue de la Num.*

Belge, T. I van de 2e Serie (1851), heeft medegedeeld, berigt ons, dat er over de geschiedenis van Gravin Elizabeth een sluijer rust, die tot dus verre niet opgeligt is geworden (1). Hare moeder, Mechteld van Beverwaard, komt tot in 1427 in de Schepenbrieven voor als weduwe van Heer Jan van Megen, *voorheen* Graaf van Megen. Verder wordt zij niet meer aangetroffen. CANTILLON (door den Heer CUYPERS, p. 73, aangehaald) vermeldt in zijne *Déscription du Brabant*, T. IV, p. 12, dat het Graafschap Megen in 1420 bezeten werd door Jan van Grimbergen, Heer van Assche. Elizabeth zoude dan toen reeds overleden geweest zijn.

Het eenige muntje van deze Edelvrouw, dat wij konden opsporen en dat door ons, aangezien de afbeelding op Pl. III, N° 17 minder juist is, nogmaals, en wel naar een ons later in handen gekomen beter exemplaar, op de Supplementplaat XXIX onder N° 2 is medegedeeld, heeft op de vz. een naar de linkerzijde gekeerden met een honde(?)kop gecimierden helm in een compartiment, ter zijde van hetwelk twee bloemsieraden gezien worden. Het een en ander bevindt zich binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ ELISEBETh · V . : MEGEN.

Op de kz. ziet men tusschen de beenen van een kort gevoet kruis de letters:

M E G N

even als op het vorige muntje. Het omschrift is:

✠ MONETA : MEGENSIS.

Wij vonden het muntje, dat van K. B. is en 2,5 w. haalt, in het Kabinet van het Noord-Brabandsch Genootschap, en zagen het vroeger ook in de Verzameling van eenen schatrijken, doch zeer onwetenschappelijken, Verzamelaar, die weinig lust betoonde om ons in deze onze kostbare pogingen ten algemeenen nutte te hulp te komen. Gelukkig dat onze werkzaamheden bij anderen meer ondersteuning hebben gevonden! Thans bevindt het zich, ten dienste van ieder die het wil komen bezigtigen, in het Kabinet der Leidsche Hoogeschool.

Volgens CANTILLON (2), gelijk wij boven reeds vermeldden, aangehaald door

(1) Het zelfde is het geval met een aantal Heeren en Vrouwen in andere oude geslachten, wier leden indertijd munt hebben geslagen.

(2) *Déscription du Brabant*, T. IV, p. 12.

den Heer CUYPERS in de gemelde *Revue*, behoorde het Graafschap Megen in 1420 aan Heer Jan van Grimbergen, Heer van Assche; doch volgens de geslachtlijst der Grimbergens, die door BUTKENS gegeven is, kan Elizabeth van Megen niet met den Heer van Assche gehuwd geweest zijn. De Heer CUYPERS houdt het dan ook voor waarschijnlijk (1), dat zij te dier tijde reeds overleden was.

Door haar dood moest Megen aan het geslacht Dikbier vervallen, dat door het huwelijk van Diederika van Megen met Hendrik Dikbier aan dat geslacht vermaagschapt was. De Dikbieren nu waren leden van het verbond tegen Hertog Jan IV van Braband, den lafhartigen gemaal der ongelukkige Jakoba van Beijeren. Zij behoorden onder de Edelen die het Ruwaardschap over Braband aan Heer Filips van St. Pol wilden opdragen. Gijsbrecht van Beverwaard en de stad 's Hertogenbosch hielden het met den Hertog, terwijl onder de hoofden dier partij de zelfde Heer van Assche behoorde, van wien wij zoo even melding maakten.

Indien de laatste dus inderdaad Graaf van Megen geweest is, meent CUYPERS dat men de zaak niet anders kan uitleggen, dan door aan te nemen dat hij dezen titel verkregen had door eene onberadene vrijgevigheid van den Hertog, die de goederen van de Dikbiers, zijne vijanden, verbeurd had verklaard ten behoeve van een zijner gunstelingen. In 1420 toch hebben de Schouten van 's Hertogenbosch en van Maasland zich op bevel des Hertogen meester gemaakt van het kasteel en het stadje Megen, terwijl door een plotselinge ommezwaai der fortuin, een jaar later, Hendrik Dikbier, oudste zoon van Hendrik en Diederika van Megen, Schout van 's Hertogenbosch werd, en toen al zijnen invloed aanwendde om zijnen broeder Jan met den Hertog weder te verzoenen. Zulks gelukte en werd ook het sequester op de overige goederen van de Dikbiers, zoo als Mierlo, Heeswijk, enz. opgeheven. Men kan aannemen, dat sedert dien tijd het Graafschap Megen het onbetwistbaar eigendom der Dikbiers is geworden, eerst van Hendrik, Heer van Mierlo, en sedert 1430 van zijn broeder Jan.

Daar een ander exemplaar van het muntje, dat wij zoo dadelijk zullen beschrijven, hetwelk zich in de Verzameling van het N. Brabandsch Genootschap bevindt, aan de zijde van den *naam* niet zeer duidelijk is, en de lezing van

(1) *Revue*, p. 174.

HENR schijnt toe te laten, zoude dat muntje misschien van Heer Hendrik Dikbier kunnen zijn. Bij de onzekerheid op dit punt gaan wij over tot de beschrijving van het muntje, dat wij onder N° 18 mededeelen, dat den naam van *Johannes* draagt, en van hetwelk wij niet weten of wij het aan Jan IV Dikbier, die van 1430 tot 1438 regeerde, of wel aan Jan V Dikbier (1438—1469) moeten toeschrijven.

Het heeft een rond, vierveldig wapenschild op de vz.; in 1 en 4 het wapen der Dikbiers, zijnde drie molenijzers, twee en een geplaatst; in 2 en 3 het wapen van Megen. Omschrift:

✠ IOHS COMES ⋆ DE ⋆ MEGE

Op de kz. vertoont zich een gevoet, vierbeenig kruis; aan de buitenzijde van een parelcirkel het omschrift:

MON | ETA | DE M | EGE.

K. B. weegt 0,25 w. bij den Heer CUYPERS. Het boven vermelde exemplaar in het Kabinet van het Noord-Brabandsch Genootschap, van Z. B., weegt 0,3 w.

Op onze Supplementplaat XXIX, eindelijk, deelen wij onder N° 1 een later ontdekt muntje van Graaf Jan IV of V Dikbier van Megen mede.

Op de vz. ziet men een naar de linkerzijde boven het wapenschild van dezen Graaf geplaatste, gekroonde en naar het schijnt met een hondekop gecimierde helm binnen eenen parelcirkel. Het omschrift is:

IO . . . . COME | S ⋆ MEGE

Op de kz. bevindt zich een eenigzins versierd, gevoet kruis met eene ster in het hart. Het omschrift is:

MON | ETA | · EM | EGE

Z. weegt 0,5 w. en bevindt zich in de Verzameling van den Kolonel DE ROIJE VAN WICHEN.

Jan IV Dikbier, van wien wij boven spraken, overleed in 1438. Zijn zoon Jan V Dikbier, geboren uit zijn huwelijk met Johanna Zwave, volgde hem op. Deze huwde eene dochter uit het aanzienlijk geslacht van Batenburg, maar wist echter het aanzien van zijne eigene familie niet te handhaven.

Om zich gelden te verschaffen, liet hij op zijn kasteel te Megen munten vervaardigen, die van zulk een laag gehalte waren, dat zij met valsche gelijk stonden.

Men weet dat deze kwaal in de 15e eeuw in Nederland zeer algemeen was, en dat de vervaardiging van dusgenaamde *haagmunten* (achter *haag* of struik, of in 't geheim vervaardigd), d. i. munten van een allerslechtst allooi, die geslagen werden om ze vermengd onder die der grootere Vorsten uit te geven, waarvan ze niet dan in kleinigheden in omschrift en beeldenaar verschilden, zeer dikwijls plaats had.

De klagten over de op last van den Graaf van Megen geslagene munten werden zoo luide, dat de Hertog van Braband zich genoodzaakt zag om aan die munterij paal en perk te stellen (1). Dikbier had de laagheid om eindelijk zijnen Muntmeester, die toch op zijn last zal gehandeld hebben, op te offeren. De Heer CUYPERS deelt ons mede, dat de Megensche Muntmeester werd gevonnisd door het geregt der Schepenen van 's Hertogenbosch (2), en dat deze hem tot de straf verwezen om in eenen ketel met ziedenden olie gedood te worden. Over deze wijze van strafoefening aan valsche munters handelden wij reeds vroeger (3).

(1) Reeds in het jaar 1415 had de Hollandsche Graaf Willem VI, op den 8 October, te 's Hage den koers van de munten der omliggende Vorsten binnen de Graafschappen Holland en Zeeland regelende, aan het einde dier muntbepaling uitdrukkelijk gezegd: «Voirt so verbieden wy bysonder alle byslage [d. i. munt vervaardigd, met kleine afwijking in den stempel, naar het voorbeeld van die der grootere omliggende landen] van Megen, van Batenburch ende andere, hoedanich sy syn, Ende wair yemand, die die gave of name, die soude dairaen verbueren dat gelt en een boete van drie ponden.» Zie onze *Munten der Graafschappen Holland en Zeeland, enz.*, Haarlem 1858, bl. 310, 311. Hieruit blijkt dat de Megensche muntstukken ook in Holland ten jare 1415 in omloop waren. Men zie ook onze Noot op bl. 311 t. a. p.

(2) *Revue*, p. 177.

(3) Keizer Maximiliaan stelde op het vervalschen van de munt door eene te groote alliage de straf om in ziedende olie gekookt te worden. In het vermaarde plakkaat van 1489 heet het: «S'il advenoit que les maistres particuliers des monnayes empirassent les dictz deniers «d'or ou d'argent en poidz ou en aloy, ilz en seront puniz en corps et en biens selon le «mesfaict. A scavoir qu'il sera baillé audict maistre un grain de remède pour son asseu«rement, et s'il prend deux grains de remède, payera quatre grains d'amende au Roy; et «s'il prend le troisième grain de remède en aloy, dont le deniers soyent d'autant empirez, «se sera soubz la correction et punition de son corps *par la justice du chauldron.*»

Nog in 1682 las men in eene wet in België: «valsche munters moeten worden ghestraft «ende gesoden in den ketel in siedende water en olie.»

Een ander dienaar van den Graaf van Megen, Jan Hoes, die de haagmunten had uitgegeven, werd door de zelfde Schepenbank veroordeeld om gehangen te worden.

De hoogmoedige Filips van Bourgondië, die de Nederlanders zoozeer heeft doen gevoelen dat zij hunne nationale Vorsten verloren hadden, en wiens gestrengheid vooral in muntzaken ook van elders bekend is, deed den Graaf van Megen de vernedering aan om hem schriftelijk de belofte af te doen leggen van niet meer in zijne heerlijkheid te zullen laten munten. Dit stuk, dat gevonden wordt in de *Archieven van het Koningrijk België*, Reg. N° 132, fol. 114 v^{so}, is ons door den Heer CUYPERS bekend gemaakt. Het luidt als volgt:

Ik Jan, greve te Meghen ende heere te Mierle, doen cond allen lieden; alsoe als ic onlancx leden geconsenteert hebbe gehadt eenen muntmeester geheiten meester Heinrick van Broeckwijck, te munten in mynre stad van Meghen op die prente van minen name ende mynre wapenen zekere cleyne pennyncskens, gelyc mine voirderen greven te Meghen dierre zielen God genedich zy, van oudts geplogen hebben gehadt; welke muntmeester in dien hem alsoe niet en heeft gedragen, alst behoirde, mer, dat meer is, heeft buten minen wetene off consente, oic gemunt gehadt alrehande valsche penningen, beide van goude ende van zilvere, geconterfait nae andere hieren munten, alsoe dat ic hem daer om te Meghen hadde doen vangen, ende is daer om naederhandt in de stad van den Bosch gericht van den live; ende is oic geboert dat ic, hoe wael ic van der valscheit ende onbehoirliker hanteryngen des voirschreven muntmeesters niet en wiste, om des voirschreven consents wille, hem by my gegevene, gelyc voirschreve steet, grootelic te begrype gestelt hebbe geweeste by mineren genedigen heere den hertoge van Bourgoignen ende van Brabant, die welke naederhandt my daer af genomen heeft in synre gracien ende genaden; ende heeft my quytgeschouden ende verlaten alle 't gheen dat syne genade my daer af soude moegen heysschen, ende dair inne ic my in dien tegen den selven oft 't gerichte mach hebben misgrepen, ge-

---

Zie SLOET, *Tijdsch. v. Staatsh. en Stat.*, IXe Deel, 1^e Stuk, bl. 5 (1853), die er teregt op laat volgen: «maar had men deze straf op de Keizers, Koningen, Hertogen, Graven, enz., die het regt van munten uitoefenden en door te veel alliage de munt bedierven, waardoor zij zich schandelijke voordeelen verschaften, willen toepassen, hoe velen hunner zouden dien smartelijken dood niet hebben ondergaan!»

Zie verder onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 267, en andere Deelen van ons werk.

lyc den selven synre genaden openen bezegelde brieve, die ic te mywerts hebbe, dat clairliker inhouden; soe eist dat ic voer my, myne erven ende nacommelingen, greven te Meghen, mynen voirschreven genedigen heere ende synen erven ende nacommelingen hebbe geloeft ende gelove, in goeden trouwen, dat ic noch die selve mine erven ende nacommelingen in egheenen toecommenden tyden, in onsen heerlicheyde van Meghen, ennige pennyngen selen doen of laten munten, noch oic ons vermeten ennige munte aldaer te hebben. Ende so verre ic ennich recht hebbe aldair te moegen munten, daer op hebbic vertegen ende verthye mit desen brieve, voir my ende myne erven ende nacommelingen voirschreven. In oirconden myns zegels hieraen gehangen opten xxvii[en] dach van junio in 't jair ons heeren duysent CCCC ende vyftich (1).

Jan V Dikbier, Graaf van Megen, verkocht zijn Graafschap aan het geslacht der Humbercourt's, Heeren van Brimeu. Deze onderwierpen zich gedurende meer dan eene eeuw aan de met Hertog Filips van Bourgondië aangegane overeenkomst, waarbij de Graven van Megen voor altijd afstand hadden gedaan van het hun, naar zij steeds hadden volgehouden, door den Duitschen Keizer verleende, muntregt. De magtige Heer Karel van Brimeu, Graaf van Megen, die van een der Duitsche Keizers uit de 16[e] eeuw, het zij dan Ferdinand of Maximiliaan, de bevestiging van het muntregt voor zijn Graafschap Megen schijnt verkregen te hebben (2), heeft toen daarop bij zijnen Landsvorst, Koning Filips II, aanzoek gedaan om weder te Megen te mogen laten munten. Van wege dezen werd het verzoek in handen gesteld van de regtsgeleerde faculteit (3) aan de Hoogeschool te Leuven (4). In zijn verzoek schijnt Brimeu er op gewezen te hebben, dat de vermogende Filips van Bourgondië juist door zijne grootere magt

(1) Men zie ook de Prijsverhandeling van den Tongerlooschen Kanunnik HEYLEN, bl. 8, en den *Inventaire des Chartes du Brabant*, L[a] G, N° 66.

(2) Zie CUYPERS in de *Revue* t. a. p. bl. 178.

(3) Althans wij meenen te moeten opmaken dat het stuk, voorkomende bij JOAN WAMESIUS, *Responsorum sive consiliorum ad jus forumque civile pertinentium*, Cent. II, Cons. 34, Ed. Antv. p. 116—117, op gemelde faculteit betrekking heeft.

(4) Eene dergelijke zaak, met het daarop gevallen advies der regtsgeleerde faculteit te Leuven, hebben wij medegedeeld in onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 8—26.

den veel minder vermogenden *Dikbier*, Graaf van Megen, als 't ware gedwongen had om afstand van het hem wettig toekomende muntregt te doen. De faculteit ontkent dit laatste, en beweert dat er geen onbetamelijke aandrang gebezigd was geworden; dat Filips alleen gehandeld had met het oog op het welbegrepen belang zijner onderdanen, aangezien die schroomelijk benadeeld werden door de oneerlijke handelingen der zoo naburige Megensche Muntmeesters (1). Verder, dat het eenmaal afgestane muntregt niet meer terug geëischt kon worden, hoewel het den Keizer als zoodanig toch steeds geoorloofd was te Megen te laten munten.

Ten slotte brengt de faculteit nog haar gevoelen uit dat, terwijl Dikbier en zijne erven zoo lang berust hadden bij den eenmaal gedanen afstand van het muntregt, men daarop niet meer terug moest komen.

Doch hoe dit zij, wij vinden in de 16e eeuw weder munten van Maria van Brimeu, Gravin van Megen, volle nicht van Karel van Brimeu, en echtgenoot van den Prins van Chimay, en hoewel er slechts één document meer overig schijnt te zijn, waaruit men den tijd kan opmaken, waarin er stellig in de 16e eeuw te Megen is gemunt geworden (2), kan niemand de mogelijkheid ontkennen dat de volgende stukken, door ons op Pl. III, N° 19—23, medegedeeld, nog vóór de Pacificatie van Gend op bevel van Maria van Brimeu zouden kunnen geslagen zijn (3).

---

(1) Hoc enim ea pactione, de qua agimus, effectum est, ne moneta Megensis, ex vicinitate loci, in Brabantia distribuatur, cum detrimento monetae Ducis; — Quod in comitatu Megensi non satis diligenter advertente D. Comite, in officina monetaria Megensi non satis probae notae, sed adulterina moneta fuerit excusa; ita ut propter abusum et negligentiorem curam justa videatur fuisse dicto Duci causa restringendi usum monetae cudendae et paciscendi — ne ei amplius monetam ibi cudere liceat.

(2) Het is een ons door den Heer CUYPERS in de *Revue* t. a. p. bl. 209, 210 medegedeeld stuk van 7 Mei 1588, geheeten: *Ordonnantie van vrouwe Maria van Brimeu, Gravinne van Megen, aen haren muntslager tot Megen van te doen eenige betalingen uit de penningen die hij aldaer door haer bevel was slaende.*

(3) Te midden van den arbeid aan twee Deelen van dit Muntwerk te gelijker tijd was dit ons gevoelen toen wij de Platen van het tegenwoordige VIIIe Deel lieten vervaardigen. Thans, bij het stellen van den tekst, ongeveer een jaar nadat de Pl. III onder handen was

N° 19 en 20 dan, blijkbaar geslagen naar het voorbeeld van en bestemd om loop te hebben onder de muntjes der drie Overijsselsche hoofdsteden, door ons afgebeeld in onze *Munten der Heeren en Steden van Overijssel*, Pl. IX, N° 62—66 (1).

Gelijk op de vermelde Overijsselsche munten, zoo vindt men ook op de vz. van onze N° 19 en 20 drie naar elkander gekeerde wapenschildjes, en wel op N° 20 die van Megen, Brimeu (drie arenden, geplaatst twee en een) en een waarop een enkele arend voorkomt. Te midden der drie wapenschildjes ziet men een roosje. Omschrift:

✠ BENED · QVI VENIT · IN · NOM · DOM.

Op de kz. vertoont zich een door bloemsieraden onkenbaar geworden kruis, tusschen welks vier beenen even zoo vele roosjes te zien zijn. Omschrift buiten een parelrand:

MONE DOMI MAGIENS.

d. i. Munt van den Heer (of de heerlijkheid) van Megen.

Het stukje, dat van K. is en 0,8 w. weegt, bevindt zich in het Kabinet der Leidsche Hoogeschool, waarin het overging uit de Verzameling van wijlen den Heer ESDRÉ.

N° 20 heeft op de vz. de naar elkander gekeerde wapenschildjes van Brimeu, een waarop een leeuw en een ander waarop een arend voorkomt, mede met een roosje tusschen de schildjes. Het omschrift is het zelfde als op N° 19.

De kz., die in type mede niet van N° 19 verschilt, heeft in den rand:

MONE DOMI MAGI ENSI.

K. weegt mede 0,8 w. en bevindt zich in onze Verzameling.

---

gekomen, hellen wij meer over tot het denkbeeld dat de volgende munten na de Pacificatie van Gend op bevel van Maria van Brimeu, en waarschijnlijk wel te Gorinchem, geslagen zijn geworden, waar nog een der stempels ten raadhuize voorhanden is.

(1) Het is misschien juist om de nabootsingen, die er van deze muntjes gemaakt werden, dat de steden Deventer, Kampen en Zwolle de echte met den stempel hunner stad lieten voorzien. Zie deze onder N° 64, 65 en 66 op onze voormelde Plaat IX. Uit de Archieven der drie gemelde steden is ons echter geene opheldering omtrent deze zaak geworden.

Onder N° 21, eindelijk, geven wij den rozenobel, dien ons de Heer CUYPERS bekend maakte uit het *Cabinet de l'amateur et de l'antiquaire* van het jaar 1844, waarin de Heer CHABOUILLET dit en het volgende N° 22 uitgaf met eene beschrijving, die de Heer CUYPERS te regt niet ten volle kon goedkeuren. De munt is, wat de type betreft, eene slaafsche navolging van den *sovereign* van Koningin Maria van Engeland (1553—1558).

Op de vz. ziet men eene gekroonde Vorstin op een troon gezeten, houdende in de regterhand een schepter en in de linker eene aardglobe; aan hare voeten staat het wapenschild van Brimeu. Het omschrift is:

MARIA · A · BRI : D · G PRINC D · CHIMAY CONT D MAEG

(NB. de A en E aan elkander verbonden.)

d. i. *Maria a Brimeu*, *Dei Gratia Principissa de Chimay*, *Comitissa de Magen.*

Op de kz. ligt op eene geopende roos het gedeelde wapenschild van Brimeu en Chimay (het laatste bestaande uit drie horizontaal geplaatste balken). Omschrift:

NON · VIDI · VNQVAM · IVSTVM DERELICTVM

Nimmer heb ik den regtvaardigen verlaten gezien; eene spreuk ontleend aan den Psalmdichter; in ons werk vindt men die het eerst op eene gouden munt van Kampen; zie onze *Munten der Heeren en Steden van Overijssel*, Pl. XIV, N° 3.

Misschien plaatste de Megensche Gravin deze spreuk op hare munt om aan te toonen, dat zij aan hare zaak niet wanhoopte, of nog waarschijnlijker bootste zij de Kamper rozenobels na, afgebeeld in onze *Munten van Overijssel*, Pl. XIV, N° 3.

Op de munt van Koningin Maria van Engeland, hier door de Gravin Maria van Brimeu nagebootst, is het opschrift (bij verkorting): *a Domino factum est istud et est mirabile in oculis nostris.*

Onder N° 22 geven wij de afbeelding van eenen rozenobel, dien Maria van Brimeu, op het voorbeeld der Engelsche uit hare dagen, heeft laten vervaardigen. De type dezer muntsoort is aan alle Numismatici zóó bekend, dat wij hier alleen behoeven te vermelden, dat het wapenschild, hetgeen de Vorstin in de kogge in de hand houdt, thans dat van Brimeu is; terwijl de letter in de vlag eene omgekeerde B is (aldus veel naar eene E gelijkende). Het omschrift luidt:

MAR · A · E · PRI · D : CHI · CODMÆAD LE EDWARD : G ·
REG · ANG.

Niet zeer juist voor: *Maria a Brimeu*, *Principissa de Chimay*, *Comitissa de Megen ad legem Edwardi regis Angliae.*

Zoodat de Megensche Gravin te kennen geeft, dat zij hare rozenobels had laten vervaardigen op den voet der Engelsche Eduardnobels. Zij zullen waarschijnlijk wel van een minder gehalte geweest zijn.

Wat de type en het omschrift der kz. betreft, daarin is, zoo verre wij konden bespeuren, geen ander onderscheid met die der Eduardnobels, dan alleen in het woord MEDIUM (*Jesus autem transiens per medium illorum ibat*), hetgeen de Megensche stempelsnijder in MEE (deze laatste letter omgekeerd) IUM veranderde.

Op een andere rozenobel, die wij volgens de *Revue* onder N° 23 lieten afbeelden, heeft men geheel de Engelsche type der rozenobels van de Hendrikken; zelfs is het wapenschild, dat de Vorst in de hand houdt, volkomen het Engelsche en niet dat van Megen; ook vindt men eene h (Henricus) in het midden der keerzijde. Het omschrift schijnt opzettelijk in de grootste verwarring gesteld te zijn. Het begin echter van

MARB'

schijnt op Maria van Brimeu te doelen. Verder is het, gelijk men zien zal, ontcijferbaar.

Ook het opschrift op de kz. is ons raadselachtig, en wij begrijpen niet, waarom ook dit zoo verward gemaakt is.

De munt bevindt zich in de Verzameling van den Heer CUYPERS.

MUNTEN VAN DE ABDIJ NYVEL.

Het klooster, later de abdij Nyvel, vroeger gelegen ter plaatse van het tegenwoordige stadje Nivelles, dat oudtijds de hoofdstad was van het Walsche gedeelte van het Hertogdom Braband, heeft waarschijnlijk den oorsprong gegeven aan het stadje van dien naam, welks Latijnsche naam men *Nivigella*, *Nivialum*, *Nivellia* en *Niviella* gespeld vindt; zie DEWEZ, *Dictionnaire Géographique* [ook *Nivialch*, volgens de Merovingische munt bij COMBROUSE, N° 569].

De abdij van Nyvel is gesticht door Sint Amandus, die in de 7e eeuw de eerste Benedictijner monnik was, welke zich in Braband, toen zelfs nog niet Neder-Lotharingen geheeten, vertoonde. Hij haalde Ida of Ideberga, weduwe van Pepijn van Landen, naar men zegt ten jare 645, over om zich in den geestelijken stand te begeven, waarna zij hare vorstelijke woning in een klooster der orde van St. Benedictus hervormde; van welke stichting zij het bestuur gaf aan hare dochter Gertrudis of Geertruid, toen slechts 21 jaren tellende. Deze Geertruid was dan de eerste abdis van Nyvel, en werd in later tijd verheven tot patrones of beschermheilige der Gode gewijde stichting.

Na den moord van Godfried den Noorman, in 885, verkreeg zijne weduwe Gisela, dochter van Koning Karel den kalen, de abdij van Nyvel tot haar onderhoud en werd later abdis aldaar (1).

Rijkelijk, zoowel bij de oprigting als steeds bij opvolging, begiftigd, werden de kloosterlingen langzamerhand weelderig, en begonnen zij af te wijken van de regelen eener stipte tucht, een eerste vereischte voor een deugdzaam kloosterleven, en welker verzuim de kloosters in de 16e eeuw bij velen in diepe verachting bragt. Het reguliere monnikenklooster van St. Benedictus werd veranderd in eene collegiale inrigting van Kanonnikessen, die in niets geleek naar de oorspronkelijke instelling. Men kan het juiste tijdstip dezer verandering niet meer opgeven; maar uit een Charter van 1059 van Keizer Hendrik IV, dat bij MIRAEUS, T. I, p. 510, gevonden wordt, ziet men dat de verandering reeds vóór dat jaar had plaats gehad. Bij dit Charter worden de landen der kerk van Nyvel verdeeld tusschen het gasthuis, de abdij en *het kapittel*. In 1136 bevestigde Keizer Lotharius II deze verdeeling.

Eenige bladzijden verder in het aangehaalde Ie Deel van MIRAEUS, te weten op bl. 660, vindt men een diploma van Keizer Hendrik III, van het jaar 1040, te Stavelot in het Luiksche uitgevaardigd, waarbij hij aan de abdis en het kapittel teruggeeft (*reddimus*) de stad Nivelles, met het regt van markt, tol en munt (*cum mercatu, teloneo et moneta*), enz.

---

(1) Zie ECCARD, *de rebus Franciae Orientalis*, II, 773, 818.

De Heer PIOT heeft in het IVe Deel der *Revue de la Num. Belge*, p. 358—360, eene, misschien een tweetal, munten bekend gemaakt, die hij meent dat onder de Merovingers en Karolingers te Nyvel zouden geslagen zijn geworden.

De oudste meer voorhandene munten der abdissen van Nyvel zijn de door ons op Pl. III onder N° 1, 2 en 3 afgebeelde.

N° 1 heeft op de vz. een Karolingisch kruis binnen eenen parelcirkel. Tusschen twee beenen van het kruis vertoonen zich de letters Ꟁ en Ω om te kennen te geven dat Christus de *alpha* en de *omega*, het begin en het einde is (1). Het omschrift luidt, vereenigd met dat op de kz., op welke zijde zich alleen de staf der abdis vertoont:

GERTR(VDIS)VIRGO

en verder op de kz. ten achterste voren, na een kruisje:

PRVDENS . . . III—ION

d. i. de Heilige, schrandere maagd Geertruid . . . . De laatste letters beteekenen misschien in verkorting *Niv*(ellensis) *mon*(asterii).

Aan den binnenkant staat:

SI . . . . GNSE

Waarschijnlijk moet dit opschrift dienen om aan te duiden wat de staf te beteekenen heeft (de Heer PIOT gist *Sanctae insigne*, het teeken der heilige); zoo vindt men op Brabandsche munten bij een leeuw het woord *leo*, op Maastrichtsche *clavis*, een sleutel, op Bisschoppelijk-Utrechtsche, te Groningen geslagen, bij een kromstaf het woord *baculus*, enz.

Tot dus verre is deze munt alleen bekend in het Kabinet van den Belgischen Staat te Brussel en in dat van wijlen den Heer EVERAERTS te Leuven.

De Heer PIOT gist te regt, dat deze munt in den aanvang der 11^e eeuw zal geslagen zijn, want zij komt in grootte en karakter met de munten van dien tijd overeen.

De N° 2 heeft de zelfde voorzijde als de vorige munt. Op de keerzijde ziet

---

(1) Door onoplettendheid van den graveur en van ons zelven [bij het verbeteren der drukproeven] zoekt men deze letters te vergeefs op onze afbeelding.

men alleen een op zonderlinge wijze geplaatst opschrift, dat gedeeltelijk een vervolg is op dat der vz., te weten:

PRVDENS.

Verder staat er:

S. NIVIELLA

het heilige Nyvel of Nivelles.

Van deze muntsoort zijn er in 1849 te Betekom bij Leuven een aantal gevonden, die in handen van den Heer EVERAERTS in laatstgemelde stad zijn gekomen. Wij zagen er een van in het Kabinet van den Staat te Brussel, terwijl wij er door aankoop mede een van magtig werden.

Z. weegt 1,2 w.

De N° 3 bevat op de vz. eene afbeelding der heilige maagd Geertruid, met een staf voor zich, links gekeerd. Omschrift:

..GERTR.

Op de kz. ziet men alleen de sporen van een gebouw. Er is geen zweem van eenig omschrift meer te ontdekken.

Wij ontleenen de afbeelding dezer zilveren munt aan de *Revue de la Numismatique Belge*, T. I, Pl. V, N° 5.

Het zelfde is het geval met den denier, dien wij onder N° 4 afbeelden. Daarop is de Heilige Geertruid vlak van voren te zien. Het omschrift is:

S GERTRVDS (voor *Gertrudis*).

Op de kz. vindt men de afbeelding der abdij, kenbaar aan den staf der abdis, die zich in den ingang bevindt. Een kruisje wordt boven het gebouw gezien, dat door een parelcirkel omringd is.

Z. is mede ontleend aan de *Revue* boven gemeld, T. I, Pl. V, N° 6.

De N° 5 en 6 zijn deniers der abdij van Nyvel uit lateren tijd dan de voorgaande. Zij verschillen onderling slechts zeer weinig, en hebben op de vz. een gebouw, dat wel de afbeelding der abdij zal moeten voorstellen. In den ingang ziet men den kromstaf.

Deze deniers behooren tot de dusgenaamde *monnoies muettes*, d. i. de zoodanige, die niet alleen geen omschrift vertoonen, maar ook zelfs geene enkele letter, die aanwijst waar de munt te huis behoort. Die aanwijzing verschaft

ons echter de type der kz., welke het dusgenaamde Brabandsche kruis heeft, hoedanig kruis men kan zien op de beide eerste Platen van onze *Munten van de voormalige Hertogdommen Braband en Limburg*. Het blijkt duidelijk, dat deze muntsoort bestemd was om onder de Brabandsch-Limburgsche munten van die dagen in omloop gebragt te worden.

Wij vonden deze muntjes, die van Z. zijn, en ieder 0,6 w. wegen, behalve in het Kabinet van den Staat te Brussel en in het Koninklijk Kabinet te 's Gravenhage, ook in de Verzamelingen der Leidsche en Gendsche Hoogescholen; verder in ons eigen Kabinet, alsmede in die van onderscheidene Numismatici.

Latere geldstukken van de abdij van Nyvel zijn ons niet voorgekomen. Het schijnt dat de Hertogen van Braband het muntregt der abdis afgekocht hebben.

MUNT VAN DEN HEER VAN PERWEIS OF PERWEZ.

De Baronnie van Perweis of Perwez was gelegen in het Waalsche gedeelte van het Hertogdom Braband, op de grenzen van het Graafschap Namen, twee uren van Gemblours en drie van Geldenaken (Jodoigne). Hare geschiedenis kan men, bij gebrek aan de noodige bescheiden, niet hoog ophalen. Wij maken in de volgende regelen veelal gebruik van hetgeen in de *Revue de la Num. Belge* daarover bijeengebragt was, er alleen het een en ander uit de bekende *Gedenkwaardigheden uit de Geschiedenis van Gelderland* bijvoegende. Zij werd bij broederlijke deeling aan Heer Willem van Leuven, zoon van Godfried III, Hertog van Braband, en broeder van Hertog Hendrik I, toegewezen, welken laatsten hij in 1211 bij het innemen van Luik vergezelde. De juiste tijd van zijn overlijden is niet bekend, maar hij werd in de Lievevrouwekerk te Villers begraven.

Zijn zoon Godfried volgde hem op. Deze bevestigde in 1236 de giften, die Willem van Harenton aan het klooster van Argenton had gedaan. Hij huwde Alix, oudste dochter en voornaamste erfgename van Gerard, Heer van Grimbergen, Ninove, Rumpst, enz. Hij overleed in 1257, na zeven jaren vroeger zijne gade verloren te hebben.

Gerard van Perweis, oudste zoon dezer echtelingen, erfde na den dood zijner moeder Grimbergen en hare overige aanzienlijke bezittingen. De tweede zoon, Godfried geheeten, verkreeg eerst Perweis en de overige vaderlijke bezittingen, maar terwijl Gerard reeds in 1259 overleed zonder kinderen na te laten, erfde hij ook voor een groot gedeelte de bezittingen zijner moeder, welke zijn oudste broeder bezeten had.

In 1260 overleed Hertog Hendrik III van Braband, nalatende eene weduwe, Aleid van Bourgondië, en eenige minderjarige kinderen. Des overledenen broeder, de Landgraaf Hendrik van Hessen, en Hendrik van Leuven, Heer van Gaasbeek, maakten als naaste bloedverwanten aanspraak op de voogdij, even als Otto I, Hertog van Gelre, en diens broeder Hendrik van Gelre, Bisschop van Luik. De moeder dezer beide laatste Vorsten was Margaretha van Braband, en daardoor waren zij ook naaste bloedverwanten van den Hertog. De Hertogin-weduwe en de Staten van Braband benoemden echter Godfried van Perweis en Wouter Berthout, Heer van Mechelen, tot momboirs of voogden van Braband, en deze kweten zich zeer goed van hunnen pligt. De Baron van Perweis had echter slechts ongeveer vier jaren genot van zijne voogdij. Hij overleed reeds in 1264, na twee echtgenooten gehad te hebben; de tweede, eene weduwe (geboren Felicité de Fraynel), veroorzaakte na haren dood groote twisten over de erfopvolging in hare goederen tusschen hare kinderen en dezer moei, de Gravin van Vianden.

De oudste dier kinderen, Hendrik, overleed in zijne kindschheid, nog vóór 1274, en zijne zuster Aleid in 1296. Felicité behield de landen van Hoboken, Ekeren, enz. en liet ze na haren dood aan hare kinderen na; maar na het overlijden harer dochter Aleid, kwamen die goederen in het bezit van hare moei Ada. Maria van Perweis, oudste zuster van Heer Godfried, die wij als momboir leerden kennen, huwde Filippa, Gravin van Vianden. Na het overlijden van haren broeder nam zij bezit van Grimbergen, Perweis, Ninove, enz. In 1266 en 1271 beschikte zij, nog bij het leven van haren echtgenoot, over de goederen van haren broeder, wiens tweede huwelijk zij niet als wettig schijnt erkend te hebben. In de brieven van de twee bovenvermelde jaren noemt zij zich vrouw van Perweis en Grimbergen. Haar echtgenoot, de Graaf van Vianden,

overleed in 1272. Zij leefde althans nog in 1285, want in dat jaar verklaarde zij, dat haar zoon Godfried met hare toestemming het bosch van Asschenbroek verkocht had aan Wouter, abt van Grimbergen, voor vierhonderd ponden kleine Leuvensche penningen (1), beloovende zij gemelden abt te zullen vrijwaren tegen alle aanspraken, welke Ada, Vrouw van Bruec (over welke zoo dadelijk), op gemeld bosch mogt willen doen gelden.

Haar zegel, aan gemeld stuk gehangen (zijnde een der drie aangehangene), draagt tot opschrift: S. MARIE DOMINE DE GRIMBERGIS ET DE PERVVEYS.

Haar zoon Godfried gedroeg zich in den slag van Woeringen, die, gelijk men weet, in 1288 plaats had, als een zeer dapper Ridder. Hij omringde steeds den Brabandschen Hertog en diens gevolg, terwijl Robert van Grimbergen hem vergezelde (zie BUTKENS, *Trophées du Brabant*, T. I, p. 319). HEELU vermeldt hem met grooten lof.

Ada van Perweis, jongere zuster van Godfried en Maria, huwde Gerard van Marbais, Heer van Bruec. In een stuk van 1284 komt zij als weduwe voor, en in een van 1300 noemt zij zich Vrouw van Perweis, Hoboken en Ekeren. Zij overleed in 1310. De uitvoerder van haar uitersten wil was de abt van Villers, die ten overstaan van Hertog Jan II van Braband schikkingen maakte omtrent bepalingen, die in gemelden uitersten wil voorkwamen.

Men meent, dat zij het land van Perweis verkocht aan Thibaut van Bar, Bisschop van Luik, die het weder zoude overgedaan hebben aan Gerard, Heer van Hoorne en Altena. BUTKENS zegt, dat hij hiervan geen bewijsstuk hoegenaamd heeft gevonden, maar dat in het oudste Leenboek, hetwelk den naam van *Latijns boeck* draagt, en dat door Willem van Cassel, na den dood van Hertog Jan II van Braband, in 1312 opgemaakt werd, voorkomt, dat Ermengard van Kleef, Vrouw van Hoorne en Herlaar, dit land in leen ontvangen heeft. Het kasteel en het land van Hoorne waren oudtijds leenen van het Graafschap Loon. Zij lagen op den linkeroever der Maas, niet verre van

(1) Deze zullen de munten geweest zijn van Hertog Jan I, afgebeeld in onze *Munten der voorm. Hertogdommen Braband en Limburg*, Pl. V, N° 5.

Roermond. De Heeren van Hoorne hadden aanzienlijke bezittingen in het Hertogdom Braband. Engelbert, Heer van Hoorne, huwde Margaretha, zuster van Diederik, Heer van Altena, Weert, enz. Hij teekende met zijn broeder Diederik, ten jare 1203, het verdrag tusschen Hendrik I, Hertog van Braband, en Otto I, Graaf van Gelre (1). Zijn zoon Willem van Hoorne, die van moederszijde Heer was van Altena en Weert, overleed in 1264, en liet, onder anderen, een zoon na, mede Willem geheeten, die met Margaretha, dochter van den Graaf van Loon, in het huwelijk trad en in 1300 overleed, vier kinderen nalatende (2). De oudste van deze, Willem, die in 1288, vóór den slag van Woeringen, door den Hertog van Braband tot Ridder geslagen werd, huwde in 1294 Sophia van Heusden en stierf in 1301. Ten gevolge van zijn kinderloos overlijden volgde zijn broeder Gerard hem op in de heerlijkheden Hoorne, Altena, Weert, Heeze, Leende, Diessen, enz.; hij verkreeg Herlaar en verkocht Hilvarenbeek en Diessen. Zijne eerste echtgenoote was Johanna van Leuven of van Gaasbeek, dochter van Heer Godfried van Leuven, vollen broeder van Hertog Hendrik II van Braband. Toen hij deze zijne echtgenoote verloren had, hertrouwde hij met Ermengard van Kleef, dochter van Diederik VIII (volgens anderen VII), Graaf van Kleef, en van Ermengard, dochter van Otto I, Graaf van Gelre, welk huwelijk hem tot Heer van Perweis maakte, gelijk zijne vrouw hem ook Kranenburg ten huwelijk bragt. Zij baarde hem drie zonen, waarvan de oudste, Diederik, door zijne moeder Heer van Kranenburg en Perweis was. Van dezen zullen wij later gelegenheid hebben te spreken. Nadat hij, even als zijne beide volle broeders, Walraven en Jan, zonder kinderen na te laten gestorven was, volgde zijn neef Diederik, zoon van zijn broeder Willem V (die uit het eerste huwelijk van Gerard met Johanna van Gaasbeek geboren was), hem in het bezit van Perweis en Kranenburg op; de heerlijkheid van Perweis echter verviel op zijnen tweeden zoon Hendrik, die in 1368 stierf, deze bezitting nalatende aan zijn zoon Jan, die in 1408 stierf en tot erfgenaam had zijn zoon Hendrik, welke in 1483 overleed zonder kinderen na te laten. Daarna kwam

(1) Zie MIRAEUS, T. I, p. 401, die door de gewone vergissing hem Otto II noemt.
(2) WOLTERS spreekt in zijne *Notice sur Hornes*, p. 29, van *vijf* kinderen.

Perweis in het bezit van het geslacht Rotselaer, vervolgens in dat van Merode, en eindelijk in dat van 's Heerenberg, doch met alle die overgangen behoeven wij ons niet in te laten.

Ten einde de eenige door ons ontdekte munt van Perweis te kunnen beschrijven, moeten wij terugkeeren tot Diederik van Hoorne, Heer van Perweis en Kranenburg. Wij zagen dat hij een zoon was van Gerard, Heer van Hoorne, bij deszelfs tweede echtgenoote Ermengard, dochter van Diederik VII (VIII), Graaf van Kleef. Het schijnt, dat de juiste tijd zijner geboorte niet meer bekend is. Voor het eerst wordt er in 1334, het jaar na den dood zijns vaders, melding van hem gemaakt. Hertog Jan III van Braband kocht van hem en zijne broeders, kinderen van Ermengard van Kleef, het regt op de heerlijkheid Heusden, dat zij bezaten ten gevolge van de hun geschonkene gift door hun' oom Diederik VIII (volgens anderen IX), Graaf van Kleef, voor zekere som gelds en een jaargeld van 40 ponden zwarte tournooisen uit den tol te Heusden, welke jaarlijksche rente met 400 zulke ponden kon afgekocht worden. Als Heer van Kranenburg bezegelde hij met zijn oom Diederik, Graaf van Kleef, ten jare 1340, de voorregten van die van Kranenburg. Hij werd daarbij bijgestaan door Ermengard, die het Charter bezegelde, dat op zijn naam met gemelden Graaf gegeven werd. De Heer MEIJER (1) meent uit deze handeling zijner moeder te moeten opmaken, dat de Heer van Perweis toen nog minderjarig was.

Toen Hertog Jan III van Braband, die zijne drie zonen, Jan, Hendrik en Godfried, overleefde, op den 5 December 1355 overleden was, volgde zijne oudste dochter Johanna, die met Wenceslaus, Hertog van Luxemburg, gehuwd was, hem in alle zijne landen en heerlijkheden op. Zij deed op den 3 Januarij daaraanvolgende, met haren gemaal, haren plegtigen intogt te Leuven, bij welke gelegenheid zij de gebruikelijke eeden deden, de voorregten, door hunne voorgangers in de regering verleend, bezwoeren, en bij gelegenheid van deze hunne *blijde inkomst* er nieuwe bijvoegden; iets waarvan de noodige brieven werden opgemaakt en door den Hertog, de Hertogin en een aantal Edelen bezegeld.

(1) In een stukje getiteld: *Notice sur les monnaies des Barons de Perwez*, in de *Revue Belge*, T. VI, p. 46.

Onder deze komt in de eerste plaats voor onze Diederik van Hoorne, Heer van Perweis en Kranenburg.

De Graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Male, die Margaretha, de tweede dochter van den overledenen Jan III van Braband, in huwelijk had, maakte ook aanspraak op het Hertogdom, althans op een gedeelte daarvan. Bij eene acte van 8 Maart 1354 hadden verschillende steden en gemeenten verklaard, dat zij onder den zelfden Vorst vereenigd wilden blijven, en bij brieven van 17 Mei 1355 verklaarden Willem, Heer van Wesemaal, Maarschalk van Braband, Diederik van Hoorne, Heer van Perweis en van Kranenburg, gelijk ook vele andere Heeren, dat zij tot deze acte toetraden.

Hetgeen men had voorzien, gebeurde; na den dood van zijnen schoonvader verscheen de Vlaamsche Graaf gewapend in diens bezittingen, maakte zich meester van Mechelen, en liet aan Johanna en Wenceslaus zijn deel in de nalatenschap vragen, iets wat deze weigerden. Eene bijeenkomst, die halverweg tusschen Braband en Vlaanderen, te Assche, door de beide Vorsten gehouden werd, had geene goede gevolgen, en de oorlog ontbrandde. Lodewijk van Male rukte met zijn leger regelregt op Brussel aan, terwijl Wenceslaus, die zich naar Maastricht had begeven, gelijk hij voorgaf, om het vertrek der benden uit het Overmaassche te bespoedigen, een voor de verdediging van Braband nutteloozen tijd verloor. De benden van Leuven en Brussel, waarbij zich Willem van Gulik, Heer van Berg, voegde, besloten den Vlamingen, bij het dorp Scheut gelegerd, op den 18 Augustus 1356 slag te leveren, hoewel meer doorzigtigen van gevoelen waren, dat men de aankomst van Wenceslaus met de noodige versterkingen moest afwachten. Het gevolg was, dat de Brabanders verslagen werden, en wel zóó, dat de Vlamingen, de vluchtenden steeds op de hielen zittende, te gelijk met deze de poorten van Brussel binnendrongen, van welke stad zij zich met zulk eene snelheid meester maakten, dat de Hertogin Johanna (die haren gemaal niet naar de zijde van Maastricht gevolgd, maar te Brussel gebleven was) de grootste moeite had om zich te redden, en die redding alleen te danken had aan de wanorde onder de Vlamingen zelve, die zich zulk een groot voordeel niet hadden kunnen voorstellen.

De Graaf van Berg bood zoo lang wederstand als slechts mogelijk was, ter-

wijl hij de banieren van Grimbergen, Perweis, Adingen (Enghien) en anderen rondom zich zag wapperen; maar bespeurende, dat hem in de verwarring niet dan gevangenis voor de deur stond, was ook hij genoodzaakt naar Vilvoorden de wijk te nemen, werwaarts hij eenige gevangene Vlamingen medenam, die door vergissing zich onder zijne banier begeven hadden (van de zelfde kleur als de Vlaamsche, te weten: een zwarte leeuw op een goud veld), maar die weldra hunne dwaling op eene onaangename wijze bespeurden.

Aangezien de banier van Perweis bij deze gelegenheid uitdrukkelijk vermeld wordt, is het waarschijnlijk dat Heer Diederik er bij tegenwoordig was, hoewel zijn naam niet genoemd wordt. In het zelfde jaar vond de Heer MEIJER (1) hem vermeld als medebezegelaar met zijn oom Jan, Graaf van Kleef, in het Charter, waarin deze de stad Emmerik voor eene zekere som gelds verpandt, welk geld hij noodig had om Reinoud III, Hertog van Gelre, te ondersteunen in diens strijd tegen zijnen broeder Eduard. Het is waar, dat PONTANUS hem *Henricus de Hornes*, *Dominus de Perwez et Cranenborg* noemt, maar aangezien er in dien tijd geen andere Heer van Perweis dan *Diederik* was, is het hoogstwaarschijnlijk, dat PONTANUS zich vergist heeft, en dat men *Theodoricus* moet lezen.

Door de dapperheid van Everhard T'Serclaes werd Brussel in den nacht van den 24 October hernomen. De overige Brabandsche steden, die in handen der Vlamingen gevallen waren, stonden, na de redding van Brussel, tegen hare bezettingen op en verjoegen deze. In het volgende jaar 1357 werd de vrede met den Graaf van Vlaanderen hersteld.

In een Charter van den 10 Februarij diens jaars, waarbij de Hertogin te zamen met Hertog Wenceslaus aan hunnen waarden oom Jan van Cosselaer, Heer van Witthem, en natuurlijken zoon van Hertog Jan II van Braband bij Catharina van Cosselaer, zekere goederen in leen geeft, komt Diederik van Perweis onder de getuigen voor, een bewijs, dat hij in groot aanzien ten hove stond.

In den landvrede of het verbond, dat op den 25 Januarij 1359 tusschen de heeren, ridders, knapen en steden der landen van Gelre en van Kleef gesloten

---

(1) Zie *Revue*, t. a. p. bl. 48.

werd, komt „Didderic van Hoerne, here van Perweys" in de eerste plaats voor, een bewijs van zijnen hoogen rang (1).

In 1367 vindt men, dat Diederik eenige landgoederen verkocht aan Hendrik van Kuik, Heer van Hoogstraten.

Wij hebben reeds boven (bl. 30, 31) gezien, dat Diederik van Hoorne ook van 1364—1367 voogd is geweest van Jan IV, Heer van Kuik en Grave, zoo lang deze minderjarig was. De munten, door hem in deze hoedanigheid geslagen, hebben wij te dier plaatse beschreven.

Ten jare 1368 stierf Jan, Graaf van Kleef, laatste mannelijke spruit van het eerste stamhuis der Vorsten van dat land. Drie zijner bloedverwanten deden hunne aanspraken op het Graafschap Kleef gelden. De eerste was Otto, Heer van Arkel, zoon van Ermengard van Kleef, dochter van Otto den vreedzamen en broeder des overleden Graafs, uit het eerste huwelijk van diens vader Diederik VIII; de tweede onze Diederik van Hoorne, uit hoofde van zijne moeder, die eene halve zuster van gemelden Graaf Otto was; de derde was Adolf van der Mark, zoon van Margaretha van Kleef, eene dochter van Diederik IX, vollen broeder van Graaf Jan, uit het tweede huwelijk van Diederik VIII en, vóór hem, Graaf van Kleef. Adolf was eerst in den geestelijken stand getreden en zelfs tot Aartsbisschop van Keulen gekozen;. maar ziende dat zijn oudoom Jan geene kinderen kreeg bij zijne gemalin Mechteld van Gelre, verliet hij den geestelijken stand, en trad ten jare 1364 in het huwelijk.

Diederik van Hoorne trok dan na den dood van Graaf Jan te velde en bezette Kranenburg, Kleef en Orsoy; Otto van Arkel verkreeg hulp van Eduard, Hertog van Gelre, en wierf ook benden, maar Heer Adolf was de magtigste, en verdreef onzen Diederik, waarna de Heer van Arkel mede het veld ruimde (2).

Adolf van der Mark bleef in het bezit van het Graafschap Kleef, en was de stichter van het nieuwe stamhuis der Graven van dat land.

Op den 25 November 1368 komt „Diederik van Parweys" voor als een die

(1) Zie NIJHOFF, *Gedenkwaardigheden uit de Gesch. van Gelderland*, D. II, bl. 109.

(2) Deze komt voor bij NIJHOFF, *Gedenkwaardigheden*, op het jaar 1364 als *knaap*, zie aldaar bl. 138; als *ridder* op de jaren 1376 en 1377; zie Deel III, *Oorkonden*, N° 30 en 33.

scheidsregters zou benoemen in de zaak van den nieuwen Kleefschen Graaf Adolf van der Mark, en van Eduard, Hertog van Gelre, aangaande de inkomsten van Mechteld van Gelre, Gravin van Kleef, uit de stad Emmerik en uit de Lijmers, alsmede aangaande het bezit van Huessen; zie NIJHOFF's *Gedenkwaardigheden*, Deel II, bl. 241.

Na dezen tijd vindt men met zekerheid geene melding meer van Diederik van Hoorne. BUTKENS en PONTANUS noemen wel onder de hoofden van het Brabandsche leger, dat te Basweiler tegen Hertog Willem van Gulik streed (in welken slag Eduard van Gelre sneuvelde, en de Brabandsche Hertog Wenceslaus gevangen werd genomen), Diederik van Hoorne, Heer van Perweis, maar zeggen niet of het de oom of de neef is geweest. De Heer MEIJER is van gevoelen (1), dat hij de laatste was, omdat men hem vermeld vindt onder de Edelen op de vergadering der Staten te Cortenberg op St. Lambertsdag van het jaar 1372, na de verlossing van Hertog Wenceslaus. Hij wordt daar genoemd Diederik van Hoorne, Heer van Perweis en Duffel; iets wat op niemand anders betrekking kan hebben dan op den jongeren Diederik, die met Catharina van Duffel [eene landstreek bij Lier in Braband] en Gheel gehuwd was, en in 1380 overleed.

In onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland* hebben wij de drie munten van Diederik van Hoorne, Heer van Kranenburg, in de laatste hoedanigheid geslagen, op Pl. XXII onder N° 1 en 2 medegedeeld. Zij hebben niets gemeens met de heerlijkheid Perweis en worden hier alleen door ons vermeld.

Maar ééne munt bestaat er, waarop noch Grave, noch Kranenburg genoemd worden, en die wij daarom tot de heerlijkheid Perweis brengen, hoewel het muntregt dier heerlijkheid ons even min als die van zoo vele andere heerlijkheden gebleken is, welke zich in tijden van groote verwarring dat regt schijnen te hebben aangematigd.

Zij heeft de type der Toursche grooten, te weten een kerkje of kasteel op de vz. met het omschrift:

(1) *Revue*, t. a. p. bl. 50.

TVROHVS CIVIS.

Waarschijnlijk beteekenende: Geslagen op den Tourschen muntvoet; terwijl een rand van 12 lelieschildjes rondom het omschrift gezien wordt.

Op de kz. bevindt zich een Karolingisch kruis, omringd door twee rijen opschriften. In den binnensten rand staat:

✠ DNS DE PERVIENS

voor *Dominus Perviensis*, Heer van Perweis.

En in den buitenrand:

✠ BNDICTV : SIT : NOME : DNI : NRI : DEI : IHV XPI.

Z. weegt 3,1 w. en bevindt zich in de Verzameling van den Kolonel DE ROIJE VAN WICHEN, die haar bekend heeft gemaakt onder N° 24 in zijn werkje getiteld: *Eenige middeleeuwsche munten, enz.* Nijmegen, 1847.

De Heer DE ROIJE oppert daarin te regt de gissing, dat het of eene munt van Gerard, of wel van Diederik van Hoorne zal zijn.

Ongetwijfeld is het de zelfde munt, waarvan LELEWEL melding maakt in zijne *Numismatique du moyen age*, T. III, p. 289, waar hij zegt: „j'ai remarqué „dans la collection de Mader, N° 2600, un tournois de la baronnie de Perwez, „située en Brabant, sur les confins du Namurois. Il est anonyme, mais il ne „devance pas les autres. Gérard, Seigneur de Hornes et de Perwez, fut con„nu en 1316, et c'est de lui que vient le dit tournois, dont l'empreinte nous „est inconnue."

Daar er geen sprake van latere munten van Perweis is, komen de opvolgende Heeren van dat landje, zoo als Heer Hendrik, enz., hier niet in aanmerking.

MUNTEN VAN RAVESTEIN.

Ravestein is een klein stadje aan de Maas, niet verre van Grave gelegen, en was vroeger eene onafhankelijke heerlijkheid. Tot in 1233 waren het land van Kuik met Grave, het land van Herpen met Ravestein en de heerlijkheid Oyen vereenigd; doch in dat jaar verdeelden Hendrik en Rutger van Kuik de erfenis

huns vaders. De eerste had voor zijn aandeel Kuik en Grave, de tweede bekwam Herpen en Ravestein met Oyen. Hendrik, zoon van Rutger, huwde de erfgename van Kuik, en had bij haar twee zonen, Aalbrecht en Willem. Bij zijn dood werd Aalbrecht Heer van het land van Herpen, en Willem bekwam Boxtel en Oyen (1280—1308).

De bezitters der kasteelen van Grave en Ravestein hebben het muntregt uitgeoefend; van de eerste bleek het ons reeds boven; van de laatste zullen wij het zoo straks aantoonen.

Maria van Herpen, eene erfdochter, in 1328 gehuwd met Heer Jan van Valkenburg, bragt Ravestein in het Huis van Valkenburg. Het was Heer Jan's zoon Walraven van Valkenburg, die in het midden der 14e eeuw het kasteel en de stad Ravestein bouwde. Zijn opvolger was zijn broeder Reinoud van Valkenburg, die, in 1393 kinderloos overlijdende, zijne heerlijkheid in het geslacht van Salm deed overgaan.

Van dezen Reinoud, dien wij ook zoo straks als Heer van Born zullen ontmoeten, zijn ons twee munten bekend geworden, die beide hoogst zeldzaam zijn.

De eerste, door ons op Pl. IV onder N° 1 afgebeeld, is ons door den Heer CUYPERS uit zijne Verzameling bekend gemaakt in de *Revue Belge*, T. VIII, page 413.

Zij heeft de type der Hertogelijk-Brabandsche munten van de Hertogin Johanna. Zie onze *Munten der voorm. Hertogd. Brab. en Limb.* Pl. XI, N° 2.

Twee wapenschilden nevens elkander. Op het linksche vier leeuwen, op het regtsche slechts één leeuw; boven die schilden het opschrift:

REI ⁝ D BOR

d. i. Reinoud van Borne.

In den buitenrand staat:

✠ REINOLD DE VALKENBO ⁝ Z ⁝ DNI . . . . BORNE

d. i. Reinoud van Valkenburg, Heer van Borne.

Op de kz. ziet men een Karolingisch kruis, omringd door twee rijen omschriften. In den binnenrand staat:

✠ MONETA ✻ NO ✻ DE ✻ RAVES

In den buitenrand:

SIT ✠ NOMEN ✠ DOMINI ✠ BEN ....

Z. Er is geen gewigt der munt opgegeven.

Eene andere munt van dezen zelfden Heer Reinoud heeft de type der dusgenaamde *roosbekers*, gemeenschapsmunten van Hertogin Johanna van Braband en Graaf Filips van Vlaanderen; zie onze *Munten van Brab. en Limb.*, Pl. IX, N° 3—5.

Op de vz. ziet men de zelfde wapenschilden, en in de zelfde rangschikking als op de zoo even beschrevene N° 1; boven die schilden liggen twee rozen ter zijde van een bloemkrans. Aan de benedenzijde tusschen de schilden vertoont zich weder eene roos. In den buitenrand leest men:

✠ REN : DEI : GRA : DNS : BORNEN : Z : RAVESTEI

Op de kz. ligt een wapenschildje, waarop een leeuw, op het zelfde phantastisch gevormde kruis, dat de roosbekers zoo kennelijk maakt. Omschrift:

✠ MONETA : NOVA : BORMEMS : IN : RAVESTEI

Aangezien Walraven van Valkenburg op den 3 Mei 1378 stierf, en zijn broeder Reinoud van Valkenburg, Heer van Dalenbroek, die ook Heer van Born, Sittard, Ravestein en Herpen was, op den 17 Januarij 1396 overleed, is deze munt dus tusschen de beide genoemde tijdstippen vervaardigd geworden.

Andere munten van Ravestein zijn tot dus verre niet ontdekt.

MUNTEN VAN BORN EN SITTARD.

De voormalige heerlijkheid Born, die het muntregt heeft uitgeoefend, was gelegen in het Overmaassche gedeelte van Limburg bij het stadje Sittard. Men wil dat het kasteel Born, dat den naam aan de heerlijkheid gaf, tusschen de jaren 895 en 900 door Koning Zwentibold zoude gesticht zijn.

Het ridderlijke geslacht der Heeren van Born was een der oudste in het land van Overmaas. Het wapen bestond uit een schild, waarop drie kepers (*chevrons*).

Ernst zegt in zijne Geschiedenis van Limburg (1), dat de oudste Heer van

(1) *Histoire du Limbourg*, T. III, p. 408.

Born, die hij heeft kunnen opsporen, Gozewijn I was, die op de jaren 1150 en 1174 in Charters voorkomt.

Daarop volgde Gozewijn's zoon Otto; deze komt voor als leenman der Graven van Loon. Als zoodanig vergezelde hij zijnen Leenheer Lodewijk II van Loon, toen deze naar Holland trok, om zich te Dordrecht in het huwelijk te begeven met Ada, de eenige dochter van Graaf Dirk VII, en hij werd belast met de begeleiding dezer Vorstin, toen zij zich naar haren gemaal wilde begeven. De aanhangers van haren oom Willem, bijgenaamd *de Fries*, die geene vrouwelijke erfopvolging in Holland wilden erkennen, tastten de reizenden onder weg aan, en maakten ze ten jare 1203 gevangen. Otto herkreeg niet lang daarna zijne vrijheid en stierf in 1223, na vele giften aan de geestelijkheid gedaan en het klooster Ophoven aan de Roer gesticht te hebben.

Gozewijn II was zijn opvolger. Deze verklaarde zich leenman van Otto II, Graaf van Gelre in 1234, na daartoe van den Graaf van Loon verlof bekomen te hebben. Het jaar van zijn dood is niet bekend.

Hierop volgde zijn zoon Gozewijn III. Deze zette grooten luister aan zijnen naam bij. In 1277 namelijk, voegde hij zijne benden bij die van Walraven, Hertog van Limburg, en voerde ze tegen Aken aan, om den moord van den Graaf van Gulik te wreken; en toen later de beruchte oorlog ontstond over de erfopvolging in Limburg, was Gozewijn de partij van den Heer van Valkenburg, aan wien hij door sterke vriendschapsbanden verbonden was, toegedaan. Hij nam met hem deel aan alle togten, welke in die droevige dagen plaats hadden, en vergezelde zijnen bondgenoot naar den slag van Woeringen, die in 1288 plaats had. De Heer van Borne onderscheidde zich op dien bloedigen dag op het zeerst, en bragt dikwerf verwarring in de rijen der Brabanders. Twee zijner zonen sneuvelden aan zijne zijde; hij zelf, zwaar gewond, was op het punt om door eenige boeren uit het land van Berg doodgeslagen te worden, indien niet een andere zijner zonen, die geestelijke was, hem uit het gedrang gered en op eene kar buiten het bereik der vijanden gevoerd had (1).

Gozewijn leefde nog in 1306; althans de Kanunnik ERNST maakt gewag van

(1) Zie de Kronijk van JAN VAN HEELU en BUTKENS.

een stuk uit dat jaar, waarin hij voorkomt (1). Al zijne zonen waren hem naar de eeuwigheid vooruitgegaan; daardoor erfde zijne dochter de heerlijkheid Born. Zij was gehuwd met Aarnoud, Heer van Stein, eene heerlijkheid, mede aan de Maas gelegen. Aarnoud en zijne gemalin verkochten in 1320 de heerlijkheid Born aan Jan van Valkenburg, Heer van Ravestein; deze was een broeder van Reinoud, Heer van Valkenburg. Zoo even genoemde Jan van Valkenburg was, gelijk wij boven onder Ravestein gezien hebben, gehuwd met Maria, erfdochter van Herpen, iets waardoor hij een zeer vermogend Heer werd. Hij nam deel aan de zamenspanning, die in 1332 tegen Hertog Jan III van Braband gevormd werd; maar toen twee jaren later met dezen een verdrag van vrede en vriendschap gesloten werd, was de verzoening zoo volkomen, dat de Hertog hem de stad Sittard in leen gaf. In 1352 nam de Heer van Born deel aan den Landvrede, die reeds in het vorige jaar bepaald was door Hertog Jan III van Braband en den Aartsbisschop van Keulen, om een einde te maken aan de rooverijen in de landen tusschen Maas en Rijn gelegen. De Heer van Born verbond zich om tot onderhouding van dezen Landvrede in gewone tijden tien goedgewapende ruiters in dienst te zullen houden, en dit getal te zullen verdubbelen, wanneer er belegeringen of verafgelegene togten moesten ondernomen worden. Jan stierf omstreeks het jaar 1355.

Walraven, oudste zoon van Jan, erfde de heerlijkheden van zijn' vader, en was even als deze zeer getrouw aan de Hertogen van Braband, welke hij in vele omstandigheden proeven van zijne gehechtheid gaf.

Toen Johanna en Wenceslaus, na het treffen bij Scheut tegen Lodewijk van Male, Graaf van Vlaanderen (zie boven onder de *Munten van Perweis*), zich te Maastricht in veiligheid moesten stellen, trok Walraven hun te hulp met alle de benden, die hij bijeen kon brengen, en voegde zich bij het leger, dat later Braband van het Vlaamsche juk verloste.

In 1372 teekende hij, als leenman van Braband, de Ordonnantien van Cortenberg, en stierf zes jaren later, te weten op den 3 Mei 1378, zonder kinderen na te laten.

---

(1) *Histoire du Limbourg*, T. III. p. 414.

Van de door hem geslagene munten hebben wij er slechts twee kunnen ontdekken.

In de eerste plaats deelen wij op Pl. XXXIII onder N° 1 een goudgulden mede, door ons in den allerlaatsten tijd ontdekt, en wel door goedgunstige aanwijzing van den Heer J. E. H. HOOFT VAN IDDEKINGE, tijdelijk te Doesburg woonachtig.

Op de vz. ziet men de beeldtenis van Keizer Karel IV, die van 1346—1378 regeerde, vlak van voren, in den keizerlijken mantel, met kroon, wereldbol en schepter. Omschrift:

✠ KAROLVS · DEI · GRACIA.

Op de kz. vertoont zich een dubbelstaartige leeuw, van den zelfden vorm als op de Boheemsche munten gevonden wordt, binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ HERVALRANDVS · DE · BORNE · S.

d. i. Heer Walram van Borne. De laatste letter schijnt de eerste van het woord *Sittard* te zijn; zoo vindt men ook op den Goudgulden van Hertog Willem I van Gelre (*Munten van Gelderland*, Pl. VI, N° 1) de letter A (Arnhem).

Alzoo ongetwijfeld eene munt van Heer Walram, die van 3 Maart 1356 tot 3 Mei 1378 regeerde.

G. van fijn gehalte, weegt 3,45 w.

Deze uiterst zeldzame munt bevindt zich in de Geschied- en Oudheidkundige Verzameling van de Provincie Drenthe te Assen.

In de tweede plaats moeten wij vermelden de *groot* (?), door ons afgebeeld in het Supplement op Pl. XXX, N° 1. Zij is ons medegedeeld door den Heer LELEWEL in eene teekening, genomen op de oorspronkelijke munt, in der tijd in het bezit van den Heer BOHL te Koblentz.

Op de vz. ziet men de afbeelding van eenen Vorst, met een kroon op het hoofd, een lelieschepter in de regterhand en een rijksappel met het kruis daarop in de linker. Vóór de voeten van den Vorst staat een wapenschild, waarop een leeuw met dubbelen staart. Het omschrift buiten den parelrand luidt:

HE WALRAVE ⁝ VANBORNE.

d. i. Heer Walraven van Borne.

Op de kz. ziet men een klein Karolingisch kruis, omringd door twee rijen omschriften. In de binnenste rij staat:

✠ MONETA : SITTARA

d. i. Munt van Sittard.

En in den buitensten rand:

✠ XPC : VINCIT : XPC : REGNAT : XPC : IMPER.

d. i. *Christus vincit*, *Christus regnat*, *Christus imperat.*

Er kwamen in het Kabinet van den Heer BOHL nog twee munten van bijkans gelijken stempel voor; de eene met het opschrift:

Her Godesteer van Henb (d. i. Heinsberg).

Kz.: *Moneta Entbs* (Heinsbergensis);

de andere met:

Her Johan van Moersche (Meurs).

Kz.: *Moneta Gangelt.*

Een groot met den leeuw in de Verzameling BOHL, mede door den Heer LELEWEL geteekend, had op de vz.:

Wallerandus

en op de kz.: *Moneta 's Heren'*

Een groot met de vier leeuwen (Brabandsche type):

Moneta monnadies (?)

De derde munt (bij ons Pl. IV, *Born*, N° 1) heeft op de vz. rondom een gebloemd kruis, buiten eenen parelrand, het omschrift:

✠ VALRA .... R.

Waarschijnlijk aan te vullen tot *Valramus de Bor.*

Op de kz. ziet men weder de *vier* eerste letters van *Valeram* als in een kruis geplaatst. Het omschrift is:

✠ MONETA · SITTERENS

d. i. Munt van Sittard.

K. Gewigt 1,1 w. Verzameling van den Heer PERREAU te Tongeren.

Walraven's broeder Reinoud, Heer van Dalenbroek, was zijn erfgenaam; deze was gehuwd met Elizabeth, dochter van den Graaf van Kleef; reeds op den 16 Junij des gemelden jaars 1378 verhief hij zijn leen bij de Hertogin van Braband.

Hij bewees groote diensten aan die Hertogin Johanna, die hem dan ook in 1386 tot opperbestuurder der landen van Overmaas benoemde. Twee jaren la-

ter stond hij aan het hoofd van het leger, dat Johanna tegen den Hertog van Gelderland deed oprukken, en sloeg het beleg voor Grave. Zijne dapperheid kon echter niet beletten dat het Brabandsche leger op de vlugt werd geslagen. Na het eindigen van den oorlog begaf Reinoud zich weder naar Born, waar hij den 17 Januarij 1396, mede zonder kinderen na te laten, overleed. Hij werd in de hoofdkerk te Sittard begraven.

Zijne munten zijn de twee volgende:

De eerste (N° 2 op Pl. IV) heeft op de vz. den naam des Heeren van Borne aldus:

REI
NER

en in den buitenrand:

✠ MONETA BORNE.

Op de kz. vertoont zich een Karolingisch kruis binnen een parelcirkel. Het omschrift luidt weder:

MONETA BORNE.

R. K. Weegt 1,3 w. en bevindt zich in het Koninklijk Penningkabinet.

Eene dergelijke munt, van eenen eenigzins afwijkenden stempel en van *geel* koper, gelijk de vorige van *rood koper* is, deelen wij onder N° 3 mede. LELEWEL gaf ze ons reeds in den Atlas zijner *Numismatique du moyen age.*

Onze teekening is genomen naar het exemplaar van den Heer PERREAU te Tongeren, dat 1,6 w. weegt.

De Heer PERREAU vermeldt in de *Revue de la Numismatique Belge*, I, 368, een exemplaar waarop REINIR in plaats van REINER. Bij den Heer DUMOULIN is er een met REINOR, hebbende in den buitenrand: MONET. . IT . . R (*Moneta Sittar?*).

Reinoud had tot zijnen erfgenaam benoemd zijn vollen neef Simon, Graaf van Salm, een zoon zijner zuster Philippotte. Deze Simon sloot een verbond met Willem van Gulik, Hertog van Berg, tot het beoorlogen van Adolf van der Mark, Graaf van Kleef. Een gevolg hiervan was, dat in den daarop gevolgden krijg de Heer van Born, in een treffen bij Kleef, op den 17 Junij 1397 gevangen genomen werd. Om zijne vrijheid te herkrijgen moest hij aan den

Graaf van Kleef zijne heerlijkheid Herpen met het kasteel Ravestein afstaan, en aan dezen daarenboven nog 4000 gouden schilden betalen.

Het verlies van een deel zijner bezittingen veroorzaakte zoo veel verdriet aan Simon, dat hij er van stierf. Zijn dood had plaats op den 16 Januarij 1398. Hij liet geene kinderen na bij zijne echtgenoot Maria van Luxemburg. Zijn lijk werd te Sittard bij dat van zijn' oom Reinoud bijgezet.

Jan en Odilia van Salm, broeder en zuster van Simon, stelden zich in het bezit van zijne erfenis, maar behielden ze niet lang, want zij verkochten ten jare 1400 Born, Sittard en Susteren voor 70,000 goudguldens aan Willem, Hertog van Gulik en Gelder. Sedert dien tijd bleef de heerlijkheid van Born aan Gulik gehecht, tot dat zij later, na de beroeringen der Fransche staatsomwenteling, op het einde der 18e eeuw, eene andere bestemming kreeg.

Vroeger werden de weinige bestaande munten van Born onder de Geldersche verward.

MUNTEN VAN BUNDE.

Bunde is de naam van eene vroegere kleine heerlijkheid ten noorden van Maastricht gelegen, in het voormalige land van Valkenburg, op den regteroever van de Maas. Men vindt den naam ook *Bunt*, *Buindt* en *Bund* gespeld.

Ernst zegt (1), dat haar naam het eerst in 1202 voorkomt. Hare Heeren behoorden onder de Hertogen van Braband, als Hertogen van Limburg; zij stonden regtstreeks onder het Leenhof van Valkenburg.

Zekere Willem van Bunde en zijn broeder Reinier komen als getuigen voor in een stuk van het jaar 1217, uitgegaan van Diederik van Heinsberg (2).

---

(1) *Histoire du Duché de Limbourg*, I, 54. Zie serrure in de *Revue de la Numismatique Belge*, III, 98 enz.

(2) Lacomblet, *Urkundenbuch des Niederreins*, II, 39.

Zekere Gerard van Bunde komt mede voor als getuige in stukken van 1263 en 1270 (1).

Jan van Bunde en Gijsbert Bolle verzoenden zich in 1289 met den Graaf van Vlaanderen, wegens den moord van den broeder der twee eersten, Jan geheeten.

In 1341 verbond zekere Heer Giselbert van Bunde zich tot eene jaarlijksche betaling van eene bepaalde som aan Jan, Koning van Boheme en Graaf van Luxemburg (2).

Tusschen 1341 en 1380 komen er geene Heeren van Bunde in de thans nog voorhandene gedenkstukken uit de 14e eeuw voor, maar in laatstgemeld jaar werd de heerlijkheid Bunde door Wenceslaus van Braband en Heer van Valkenburg geschonken aan Jan van Schaloen [ook geschreven Schaluyn], Heer van Hulsberg, wegens aan hem Hertog bewezene diensten (3).

Daaruit blijkt, dat tegen het einde van de eerste helft der 14e eeuw het oudste geslacht der Heeren van Bunde uitgestorven was, en dat de heerlijkheid Bunde alzoo was teruggekeerd tot Hertog Wenceslaus van Braband, Heer van Valkenburg en als zoodanig Heer van Bunde; alsmede dat het geslacht Schaloen of Schaluyn, dat reeds in het bezit van het niet verre van Bunde gelegene Hulsberg was, gemelde heerlijkheid Bunde bekomen heeft.

Aangezien nu de zoo dadelijk door ons te beschrijvene munten van Bunde grootendeels dagteekenen van na den tijd van Wenceslaus en Johanna, nemen wij met den Heer PERREAU in de *Revue Belge* aan, dat zij geslagen zijn door de Heeren van Bunde uit het geslacht van Schaloen, het zij dan van Jan I, die gemelde heerlijkheid verkreeg, of wel door een zijner zoons, die den zelfden naam droeg (4).

---

(1) LACOMBLET, t. a. p. bl. 337.

(2) Zie het Latijnsche stuk, door de HH. PIOT en SERRURE medegedeeld in de *Revue de la Numismatique Belge*, III, 98.

(3) Zie eene Fransche vertaling van het oorspronkelijk in het Nederduitsch uitgevaardigde stuk in de *Revue de la Numismatique Belge*, XIII (1857), bl. 122.

(4) Het bovenstaande mededeelende aan den in de oude Geschiedenis van Limburg zoo ervaren Heer JOSEPH HABETS, R. K. Priester en Kapellaan te Bunde, had Z. Eerw. de goedheid ons het volgende ter aanvulling en bijvoeging toe te zenden:

De eerste munt die wij afbeelden, heeft de zelfde type als de N° 3, 4 en 5 op Pl. VI onzer *Munten van Braband en Limburg*, welke type wij met den

---

• In 1244 getuigen de drie gebroeders Gerard van Oud-Valkenburg, Gosewijn, Kanunnik van St. Servaas te Maastricht, en Giselbrecht, dat hun vader Reinard van Bunde, Ridder, den Proost van Meersen zijnen molen te Valkenburg voor zekere tiende had overgedragen (Quix, *Schloss und Kapelle Bernsberg*, bladz. 79).

Jan van Bunde, Kanunnik bij het Stift St. Servaas te Maastricht, verhief in of omtrent het jaar 1381 voor het Leenhof van Valkenburg zijn leengoed Bunde, later genoemd Coninx-leen, en zijne verdere bezittingen aldaar, bestaande in een gedeelte van de hoeve Heiligenberg, het leengoed Corteyn en den molen, waarbij de dorpen Bunde en Itteren banaal waren (*Leenregister van Valkenburg*, M. S.).

In 1443 werden dezelfde goederen, behalve de molen, bij hetzelfde Leenhof door Jan, Heer van Bunde en Bocholt, verheven. Wij twijfelen er niet aan of deze Jan is de vervaardiger der munten te Bunde en Breugel. Hij was gehuwd met Philippa van Heinsberg [zie Wolters, *Notice sur Hornes*, bladz. 274], weduwe van Willem, Graaf van Wied, en dochter van Jan van Loon, Heer te Heinsberg, Blankenberg, Millen, Steyn en Leeuwenberg, en van Anna van Solms (zie Mantels, *Hist. Lossensis*, bladz. 289, en Goethals, *Généalogie de la maison de Hornes*). Door dit huwelijk werd hij zwager van Jan van Heinsberg, Vorst-Bisschop van Luik en tevens pretendent op de Heinsberg-Loonsche nalatenschap.

Het Heinsbergsche geslacht schijnt onder het bestuur van dien Bisschop vrij spel in de Diocese Luik, ten opzigte van het muntwezen, gehad te hebben, want een andere neef des Bisschops, die ook neef van Jan van Bunde was, Jan van Hoorne, genaamd *de Wilde*, Heer te Kessenich, sloeg destijds onverdroten zijne Loonsche typen te Kinroy, [gelijk wij hierna breeder zullen aantoonen.]

Butkens maakt Philippa van Heinsberg eene generatie ouder dan wij ze hier met Mantels opgeven, zoodat zij, volgens zijne mededeeling, niet de zuster, maar de moei is geweest van den Luikschen Bisschop. Dit komt echter niet overeen met de tijdrekenkundige bescheiden, welke wij daaromtrent nasloegen (*Troph. de Brabant*, Deel I, bladz. 623).

Twee broeders zijn ons van Jan van Bunde bekend; de eene, Ghijs (Giselbert), verhief in 1443 den banaalmolen te Bunde, en de andere, Otto, deed na den dood zijner zwagerin, Philippa van Heinsberg, op den 29 Mei 1458 afstand van de heerlijkheid Bocholt, ten voordeele van Jakob, Graaf van Hoorne. Philippa leefde nog in 1456 als weduwe.

De heerlijkheid Bocholt, waarvan zoo even spraak is geweest, ligt in de nabijheid van Breugel in de Luiksche Kempen, en schijnt oorspronkelijk behoord te hebben aan de Graven van Loon. Vele jaren zijn de dorpen Brengel en Bocholt in dezelfde familie vereenigd geweest. Erard van der Mark, Graaf van Arenberg, was in 1531 Heer te Bocholt en Breugel; in 1539 behoorden zij beide aan Jan, Graaf van Hoorne, en in 1554 aan den

Heer PIOT aannemen, dat die van Hertog Jan II (1294—1312) was. Op de vz. ziet men namelijk twee elkander volgende klimmende leeuwen.

Van het omschrift is alleen leesbaar:

BVN.

Op de kz., die door een gevoet kruis in vier gelijke deelen gesplitst wordt, bevinden zich binnen eenen parelcirkel vier klaverblaadjes. Het omschrift blijkt te zijn:

(CIVI) | TAS | BVN | (ENS?)

Z. weegt 1,2 w. en bevindt zich in de Verzameling van den Baron MICHIELS VAN VERDUIJNEN te Maastricht.

Door den Heer CHALON is in de *Revue Numismat. Belge* van 1857 eene koperen munt medegedeeld, die wij op onze Supplementplaat XXX (eerste rij) lieten afbeelden. Op de vz. ziet men drie leliën binnen een compartiment van drie bogen. Omschrift:

✠ RA · IOhS : DE : BVIND . . N.

---

bekenden Filips van Montmorency, Graaf van Hoorne. Bocholt is, gelijk wij zoo even zeiden, in bezit van het Hoornsche Gravengeslacht gekomen door afstand van Otto van Bunde (29 Mei 1458).

Op het einde der XVe eeuw schijnt de ridderlijke familie van Bunde in den mansstam te zijn uitgestorven. Een Jonkheerlijk geslacht van Bunde, alias Coninx, wordt erfgenaam harer Valkenburgsche leengoederen, die van jaar tot jaar wegteeren, en omstreeks de helft der XVIIe eeuw ten eenenmale in vreemde handen vallen. Den 11 November 1627 werd de heerlijkheid Bunde door den Koning van Spanje aan Wolter Hoen van Hoensbroeck-Geul verkocht; uit deze familie ging zij in 1748 door huwelijk aan de Vorsten van Hohenzollern-Hechingen over (*Leenregister van Valkenburg*, M. S.). Ter plaatse waar eertijds het slot Bunde praalde, ruischt nu de wind door de takken der ooftboomen, terwijl de afstammelingen der Coninx, genaamd van Bunde, in de nabijheid eene armzalige hut bewonen.

Nog eene aanmerking zij ons toegestaan. De familie Hulsberg, genaamd Schaloen, komt sedert 1381 in de leenregisters van Valkenburg voor, als eigenares van een leengoed te Bunde, geheeten Ingenop of Schaloen, maar nooit als Heer van Bunde of als bezitster van eenig leengoed uit deze familie voortkomend.

Bij de verdeeling der landen van Overmaas tusschen den Koning van Spanje en de Vereenigde Nederlanden in 1661, werd Bunde aan de laatste toegekend, en het ligt thans nog in Nederlandsch Limburg.»

Op de kz. vertoont zich een gevoet kruis binnen een vierbeenig compartiment; het een en ander binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ MONETA ...... VA

K. B. weegt 1,6 w. Verzameling van den Heer DE COSTER te Brussel.

Deze munt is duidelijk eene navolging van de Fransche *deniers Tournois*, en niet het eenige namaaksel van Fransche munten, dat Heer Jan van Bunde zich veroorloofde. Om zijn namaaksel van munten, wier legende met KAROLVS aanvangt, te verbergen, heeft hij voor zijnen naam RA laten plaatsen, dat geen zin geeft. Hij heeft ook zorg laten dragen, dat de naam der muntplaats op de kz. onzeker blijft.

De volgende biljoenen munten, waarvan wij geen gewigt kunnen opgeven, hebben wij allen ontleend aan de ons in der tijd door den Heer PIOT minzaam medegedeelde Platen van den beroemden LELEWEL, die de munten, toebehoorende aan den Heer VAN BOCKEL te Leuven (alle het product van de zelfde muntvond) heeft afgebeeld.

Op de vz. van N° 2 dan ziet men een schuinsch geplaatst, gekwarteleerd wapenschild, dat wel van den toenmaligen Heer van Bunde zal zijn. In 1 en 4 vindt men drie kepers (*chevrons*), in 2 en 3, naar het schijnt, drie balken. Het wapenschild is door een boomtak met bladeren gedekt. Omschrift:

IOHAN DE BVND (de twee laatste letters verbonden).

Deze Jan is de geene die in een Charter van het jaar 1444 voorkomt. Om zijne munten ingang te doen vinden in het gebied van den Bisschop van Luik en dat van den Hertog van Braband, liet hij, behalve die der Fransche Koningen, ook de typen navolgen van de Bisschoppen Jan van Beijeren en Jan van Heinsberg (1390—1459, zie RENESSE, *Numismatique de Liège*, Pl. 10, N° 5 en 6, en Pl. 12, N° 13), alsmede die van Filips den goeden, Hertog van Braband; zie onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. XVI.

Op de kz. onzer tegenwoordige munt ziet men een gevoet, vierbeenig kruis binnen eenen parelcirkel. Het omschrift is:

✠ TVR ✠ ONV ✠ SCI ✠ VIS

d. i. munt van Tours of: volgens den muntvoet van Tours geslagen.

N° 3 heeft op het wapenschild der vz. alleen de drie kepers, doch de tak

vertoont zich ook hier weder boven dat schild. Omschrift:

IOhANS DE BVNDE

voor: *Johannes de Bunde.*

Kz. Een gevoet, vierbeenig kruis, tusschen twee van deszelfs beenen weder drie kepers, misschien ten einde aan de munt het aanzien te geven van de Vlaamsche muntsoort van deze grootte en in dit metaal, die onder Graaf Filips den Stouten en zijn opvolger Filips den Goeden geslagen is geworden; alles binnen eenen parelcirkel. Omschrift:

✠ SIT : NOHEH : DOHINI . . . . . (sic)

N° 4 heeft tusschen de kepers op het wapenschild eenige bolletjes. Omschrift:

✠ IOhAN : DE : BVIN.

Kz. Tusschen twee beenen van het gevoete kruis leliën. Van het omschrift is alleen leesbaar:

. . . | VIN | NIV | . . . H.

N° 5 heeft andermaal het gedeelde wapenschild van N° 2 met den tak gedekt. Het omschrift is:

✠ IOhAHE DE : BVH'

Op de kz. weder tusschen het gevoete kruis de drie kepers. Omschrift:

✠ SIT : NOHEN : DHI : BEN (?)

Wij gaan over tot de beschrijving der op onze Pl. V afgebeelde munten.

N° 6 heeft het gedeelde wapenschild met den tak en het omschrift:

✠ IOhANS : DE BVINDE.

Op de kz. de kepers tusschen twee beenen van het gevoete kruis binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ SIT : NOHEN : DOHINI : BEN.

Op de vz. van N° 7 is, bij de zelfde type, van het omschrift alleen zigtbaar:

. . hAN ∘ DE : BVN.

Op de kz. vertoonen de kepers zich alleen op eene plaats tusschen de beenen van het kruis. Van het omschrift is leesbaar:

✠ SIT . . . . . . NI ∘ BENE.

Op N° 8 leest men om den rand:

IOhAN ∘ DE : BVIND.

Op de kz. staan de kepers in eene andere rigting tusschen de beenen van het kruis dan ze vroeger voorkwamen. Het omschrift is:

(MONETA) : NOVA : BROE..

Blijkens N° 15, 18, 19, 25, 34, 36, 46 enz. moet dit *broe* aangevuld worden tot *broeg*, *broege* en *broegen*.

De Heer PIOT meent (1), dat deze verschillende spellingen alle betrekking hebben op de dorpen Groot en Klein Brogel [of Breugel], die te voren een deel uitmaakten van het Graafschap Loon, en thans liggen in het kanton Peer van het arrondissement Hasselt in de Belgische Provincie Limburg, maar betuigt niet te weten op welke wijze de Heeren van Bunde het bezit dier dorpen verkregen hebben. De Heer PERREAU zegt (2) daaromtrent met den Heer PIOT niet overeen te stemmen, meenende hij dat de dorpen Brogel in de Kempen te ver van Bunde gelegen waren, terwijl ook de Heeren van Bunde aldaar geene bevelen te geven hadden, aangezien Groot Brogel aan den Keurvorst van de Palts en Klein Brogel aan den Graaf van Loon behoorde. Hij is van gevoelen, dat de plaats van vervaardiging der munten het gehucht Broeck is, gelegen nabij Beek, in het kanton Meersen van het Hertogdom Limburg, een gehucht, waarin nog heden een kasteel gelegen is, dat aan het geslacht DE ROSEN behoort, en dat vroeger een deel heeft kunnen uitmaken der bezittingen van de familie SCHALOEN. Verder dat Broeck slechts op een klein uur afstands van Bunde gelegen is.

Wij kunnen natuurlijk in deze niet beslissen, maar vinden de gissing van den Heer PIOT wel zoo aannemelijk als die van den Heer PERREAU. Al de opschriften op de munten schijnen toch op het woord *Broegel* te wijzen (de oude naamspelling van het bekende, zoo uitstekend fraai gelegene, Meijerijsche dorp Breugel bij Eindhoven), en waarom zoude, bij ontstentenis, immers tot dus verre, van eene juiste kennis der verschillende bezittingen van het geslacht Schaloen-Bunde, het dorp *Broegel* niet aan dat geslacht hebben kunnen behooren? (3)

N° 9 heeft rondom het wapenschild het omschrift:

---

(1) *Revue Belge*, 1857, page 281.

(2) In het zelfde Deel der *Revue Belge*, page 423.

(3) Doch zie de aanteekening van den Heer HABETS, bl. 76 *noot*.

✠ IOHANS DE ⁝ BVHDE.

Op de kz. ziet men de type der koperen munten van den Vlaamschen Graaf Filips den Goeden, te weten een gevoet kruis, tusschen twee van welks beenen zich tegen over elkander eene lelie en een leeuwtje vertoonen. De navolging is zoo slaafsch, dat men in den rand geplaatst heeft:

✠ MOHETA ⁝ FLAHDRIE.

Een exemplaar van dit stukje bevindt zich ook in het Munt- en Penningkabinet der Leidsche Hoogeschool.

Het zelfde is het geval met N° 10; alleen zijn leeuwtje en lelie aldaar op de kz. in eene andere rigting tusschen de beenen van het kruis geplaatst, en is er een klein verschil in de letters van het omschrift op de vz.

N° 11 heeft eenig verschil in het wapenschild op de vz. en in den vorm van het kruis op de kz. Dat kruis is thans lang en reikt met de beenen tot aan den rand der munt. Tusschen die beenen ziet men nu weder twee wapenschildjes met de drie kepers. Het omschrift is:

MON | ETA | NOV | A · B.

N° 12 heeft andermaal op de kz. een klein gevoet kruis binnen een compartiment van vier bogen, even als op sommige oude Fransche munten voorkomt.

Van het omschrift op de vz. is alleen leesbaar: . . . . E ⁝ BVI, en van dat der kz.: MONE.

De type van de voorgaande munten is die van de munten uit de eerste regeringsjaren van den Luikschen Bisschop Jan van Beijeren; zie RENESSE, *Numism. de Liège*, Pl. 10, N° 6; de volgende hebben meer van zijne latere munten (Pl. 10, N° 5), waarvan hij zelf de type had ontleend aan de munten van Filips den goeden, Hertog van Braband.

N° 13 heeft een ander, doch ook gekwarteleerd wapenschild in eenen ronden vorm binnen eenen parelcirkel. In N° 1 ziet men drie balken; in 2 en 3 drie palen; in N° 4 eindelijk de drie kepers, gelijk ook de drie balken, welke ons reeds zoo dikwerf zijn voorgekomen. Het omschrift is:

✠ IOHS' ∘ E' ∘ BVND'DS.

Hetgeen zal moeten beteekenen: *Johannes de Bunde Dominus.*

Op de kz. vindt men in het hart van een gevoet kruis eene I, moetende waarschijnlijk hier den naam van *Johannes* aanwijzen. Om den parelrand, die het kruis omgeeft, leest men:

✠ MON' ∘ NOV' ∘ D' ∘ ELS.

Dit *Els* komt op volgende munten ook voor als *Elsna* en *Hels*. De Heer PIOT zeide (1) niet te weten op welke plaats dit toe te passen, daar *Elslo* toch niet bedoeld kan zijn, aangezien de Heeren dier plaats daar zelve het muntregt uitoefenden. Verder zegt hij, dat er zoo vele plaatsen zijn, wier namen met *Els* of *Hels* aanvangen, dat hij verlegen is, welke uit dezelve te kiezen.

De Heer PERREAU zegt (2), dat *Els*, *Elsna* of *Hels* wel niet anders kan zijn dan *Hulsberg*, eene plaats, die aan de Heeren van Bunde uit het geslacht van Schaloen behoorde, en welker naamspelling door den onkundigen graveur der muntstempels verminkt zal zijn geworden.

Misschien geeft de tijd, die reeds zoo veel onzekers in de Numismatiek heeft opgehelderd, ons later inlichtingen, zoo omtrent de wapenschilden op de verschillende munten der Heeren van Bunde als omtrent de plaatsen, waar die munten vervaardigd zijn geworden, ten zij zoowel wapenschilden als namen van muntplaatsen met opzet zoozeer veranderd en verminkt zijn geworden (om ze, wat de wapenschilden betreft, b. v. overeen te brengen met die van de Luiksche Bisschoppen, als Jan van Heinsberg, enz.), dat wij daaromtrent geene hoop kunnen voeden.

Doch keeren wij tot onze munten terug.

N° 14 schijnt het zelfde omschrift op de vz. te dragen als wij van N° 13 beschreven. Op de kz. deelt een langgevoet kruis het veld der munt in vier deelen, tusschen welke zich vertoont het opschrift:

(MO) | NO | D' E | LS ∘

d. i. *Moneta nova de Els.*

Het wapenschild op de vz. van N° 15 verschilt daarin van dat op N° 13 en 14, dat er in N° 1 en 4 drie kepers gezien worden, en verder dat er een

(1) *Revue Belge*, 1857, page 280.
(2) *Revue Belge*, 1857, t. a. p. page 423.

opperschildje of surtout op rust, hetwelk uit drie kepers schijnt te bestaan.

Op de kz. ziet men eene N in het hart van een gevoet kruis. Het omschrift is:

✠ MON(ETA) NOVA • DE • BROEG'

Nieuwe munt van Breugel (?).

N° 16, slechts gedeeltelijk gestempeld, heeft weder eene kleine verandering in het wapenschild, en vertoont de letter B in het hart des kruises op de kz.

Het overgeblevene DIC in het omschrift der kz. schijnt op *sit nomen dom. benedic.* te wijzen.

Omtrent N° 17 hebben wij alleen aan te merken, dat op de vz. staat:

. . . . NDE.

iets dat op *Dominus de* betrekking schijnt te hebben.

Op de kz. vindt men weder de letter B in het hart van het kruis. Het omschrift is:

✠ MONEA NOVA D BRO.

N° 18 heeft in den rand op de vz.:

✠ IOHAS ⁝ . . . . . . DE DNS

En op de kz.:

✠ MO . . . . BROEGEN

terwijl zich de letter B weder in het hart van het kruis vertoont.

N° 19 heeft tot omschrift op de vz.:

✠ IOHAN . . . S ⁝ DE ⁝ BVINDE • DS

Op de kz. (die eene D in het kruis heeft) staat:

✠ MONETA ⁝ NOVA ⁝ DE ⁝ BROEGE

N° 20 heeft op de vz.:

. . . . . S BVINDE ⁝ D' • DE · BRO.

De kz. vertoont in het hart van het kruis eene E en in den rand:

✠ HONETA . . . . OEGE.

N° 21 heeft op de vz. het omschrift:

✠ IO . . . . . . ⁝ BVINDE ⁝ DI.

Op de kz. ziet men tusschen twee der vier beenen van een eenvoudig gevoet kruis vijfbladerige bloempjes. Omschrift:

. . | . . | TA | BR' •

N° 22 heeft in den rand der vz.:

. . ANNES : DS : BVIN

Op de kz. vindt men de bloempjes, als van N° 21, thans tusschen de vier beenen van het kruis. Omschrift:

I. | . MV | VIN | . . . .

voor ons onverklaarbaar.

N° 23 geeft in het omschrift te lezen:

. . . . . NES DE BVND.

Van het omschrift op de kz., op welke zijde men een lang vierbeenig kruis, zonder eenig sieraad tusschen de beenen, ziet, weten wij niets te maken.

N° 24 heeft weder een surtout op het groote ronde wapenschild. Van het omschrift zijn slechts enkele letters zigtbaar.

Een eenvoudig gevoet kruis op de kz. deelt het omschrift der munt als volgt:

MOH | ETA | HOV | A : BR

N° 25 en 26 hebben beide de zelfde voorzijde, die weder, wat het wapenschild betreft, zeer weinig verschilt van die van N° 24. Het omschrift is:

IOhS · DNS · DE · BROEGhL

Zoodat deze munten misschien beter onder een afzonderlijk hoofd, die der *Heeren van Breugel*, hadden moeten worden gebragt. De zaak is ons nog duister, gelijk er trouwens nog veel op te helderen zoude zijn in de muntgeschiedenis der kleine Dynasten langs de Maas.

Op de kz. van N° 25 en 26 ziet men een kort, in breede einden uitloopend, gevoet kruis. Op N° 25 met eene schuins geplaatste letter V in het hart, terwijl op N° 26 eenig verward teeken in dat hart te zien is.

Het omschrift van N° 25 luidt:

✠ HONETA : NOVA : FAETA · N :

en op N° 26:

✠ HONETA : NOVA : FAETA NL

doch de laatste figuur is onduidelijk.

N° 27, weder met verschil in het wapenschild, heeft tot omschrift:

✠ IOhN · VAH · BVIH : H (?) IEI

Op de kz. schijnt eene E in het hart des kruises te staan. Het omschrift bevat eenige voor ons onbegrijpelijke deelen van woorden.

N° 28 heeft rondom het wapenschild:

✠ IOHA : DE : BVIHDE : BNO

Op de kz. staat eene R in het hart van het kruis, terwijl het omschrift luidt:

✠ . . NEAS (sic) : BVINDE :

N° 29, weder met verschil in het wapen, heeft in de legende:

. . . . . VAH ⁝ BVN . . .

Zeker aan te vullen tot: *Johannes van Bunde.*

Op de kz. vertoont zich een leeuwtje tusschen twee der beenen van het lange gevoete kruis. Omschrift:

MON | ETA | . OV | . . .

N° 30 en 31 hebben, gelijk wij reeds op de Plaat aanwezen, de zelfde voorzijde als N° 29; op de kz. van 30 ziet men eene I in het hart van het korte kruis. Het omschrift is:

MONETA • HOV . . .

Op N° 31 heeft die kz. een bijkans geheel uit vier leliën gevormd kruis, gelijk mede voorkomt op andere koperen munten uit de 15e eeuw. Omschrift:

MONETA · HOVA ⁝ . . . .

N° 32, met het zelfde wapenschild als de drie voorgaande op de voorzijde, wijst aan hoe het omschrift dier voorzijden waarschijnlijk begon:

IAN VAN . . . .

Op de kz. staat het leeuwtje tusschen de beenen van het kruis in eene andere rigting als op N° 29. Het omschrift is:

. . . | . . . | HOV | A ⁝ . .

N° 33 vertoont in het gekwarteleerde wapenschild, in het 2e en 3e veld, leeuwen; in 1 en 4 is dat schild gelijk op vroegere munten.

Tusschen twee der beenen van het lange, gevoete kruis op de kz. ziet men een klein wapenschildje met drie kepers. Het omschrift is:

HO | TA . | H . | . .

N° 34 levert weder eenig verschil met het wapenschildje van N° 33 op in de N° 1 en 4 van het gekwarteleerde schild. Omschrift:

✠ IOHAENS DE . . . .

Op de kz. ziet men een ons onbekend figuur in het hart des kruises. Het omschrift luidt:

.... ETA DE BROE... (verder onzeker)

N° 35 heeft ongeveer de zelfde voorzijde als N° 33. Het omschrift is:

✠ IOH · HINS : DE : BVINDE : DS.

Op de kz. vertoont zich de letter B in het hart van het korte, gevoete kruis, terwijl in den rand gelezen wordt:

✠ MONETA : NOVA : DE : BROE'

Op de vz. van N° 36, die zeer slecht gegraveerd is, ziet men op het gewone schild als surtout een opperschild. Het opschrift is:

✠ IOHNNES : DE : BVHDE : DN

Op de kz. bevindt zich de letter E in het hart van het korte kruis. Omschrift:

✠ MONETA : DS...

verder zeer onduidelijk, want de letters schijnen opzettelijk twijfelachtig gegraveerd te zijn.

N° 37 heeft op de vz. een zeer ruw gegraveerd wapenschild. Het omschrift luidt:

✠ IOHNNES : DS : BVIIDS DG

Binnen het kruis op de kz. is, waarschijnlijk door minder juiste behandeling bij het stempelen, thans niets te zien. Omschrift:

✠ MONSTA : NOVA : ELSNA

Men zal opmerken, dat het wapenschild op de vz. van N° 38 weder van dat der vorige verschilt. Welk wapen er bedoeld is, is ons onbekend. Ook de Heer PIOT gaf daaromtrent in de *Revue Belge* geene opheldering. Omschrift:

. OH . VAH · BV ... verder zeer onduidelijke letters.

Kz. In het hart van het korte gevoete kruis een minder duidelijk teeken. Omschrift:

✠ HONS · NOVA · DS · ELS.

N° 39, waarvan ook een exemplaar in het Munt- en Penningkabinet der Leidsche Hoogeschool gevonden wordt, heeft op de vz. een wapenschild, dat gevuld is met negen bezants, zijnde het wapen der Heeren van Schoonvorst, zoodat het schijnt dat de Heeren van Bunde in de dagen van het slaan dezer munt tot die

heerlijkheid in betrekking stonden, iets waarvan ons tot op heden nog niets gebleken is. Het omschrift luidt:

✠ IOhANNES : DE : BVHDE : DN.

Op de kz. ziet men de letter E

en in den rand het omschrift:

✠ MONETA : HOVA : ELSL

iets wat ons, in verband met zoo even gemelde letter E, het denkbeeld inboezemt, dat de Heer PIOT zich zeer vergist, wanneer hij meent, dat met *elsl Hulsberg* bedoeld zal zijn; geen twijfel, onzes bedunkens, of het is *elslo*, waar de munt vervaardigd is, en dat, waarschijnlijk door een huwelijk, in het bezit moet geweest zijn der Heeren van Bunde-Schoonvorst (1).

N° 40, een veel kleiner muntje dan de tot dus verre beschrevene, heeft op de vz. een onduidelijk wapenschild. Van de legende is zigtbaar:

✠ IOhA . . . . . BVN

Op de kz. vertoonen zich vier roosjes tusschen de beenen van een klein gevoet Karolingisch kruis. Omschrift:

. . . . . OVA . . . .

N° 41 is slecht, en wel slechts gedeeltelijk, afgestempeld. Het wapenschild schijnt het zelfde te zijn als op N° 34 en 36. Omschrift:

. . . . . . NDV . . ⋆ DE ·

Dat op de kz., die met een kort gevoet kruis voorzien is:

MONETA ⋆ HO . . . .

---

(1) Zie hier wat de Heer HABETS te Bunde ons daaromtrent mededeelt:

» De heerlijkheid Elslo, in de wandeling *Elsen*, ligt in de nabijheid van Bunde. In den tijd van Jan van Bunde, Heer te Bocholt, onderging het geslacht van Schoonvorst, bezitter van Elslo, een zware krisis. Koenraad II stierf zonder mannelijke erven, en zijne tweede dochter, Maria, bragt Elslo uit het huis haars vaders in dat van haren man Jan van Gavere over. Edoch met de onderlijke en zusterlijke goederen erfde zij schulden, die haar in 1460 noopten de heerlijkheden Eindhoven en Cranendonk te verkoopen.

Uit dit weinige zij ons de volgende gissing toegestaan: Jan van Bunde kon zeer gevoegelijk òf als erfgenaam der Schoonvorsten, wier wapen hij op vele munten van Plaat VI en VII met het zijne verbindt, òf als pandhouder der heerlijkheid Elslo zijne aanspraak op de Elslosche munten doen gelden.»

Op het wapenschild van N° 42 zijn de leeuwen in de 2e en 3e kwartieren met een dwarsstreep voorzien. Het omschrift luidt:

✠ IOhS' · D' · BVND : DNS' · D' · BO'

Op de kz. ziet men weder in het korte gevoete kruis de letter

E

terwijl het woord *elslo* in het omschrift de aspiratie vertoont, zijnde:

✠ HONETA : NOV' · DE : hELS.

N° 43 is, wat het wapenschild betreft, geheel gelijk aan N° 42, maar het omschrift luidt aan het einde:

DNS' · DE : BR'

en op de kz., waar men in het hart des kruises weder de letter E aantreft:

✠ HONETA : NOV' · DE : ELSL'

N° 44 heeft in het hart op de kz. de letter R. Van het omschrift op de vz. is alleen half leesbaar het woord

BVIND

Van dat op de kz. weten wij niets te maken.

N° 45 heeft in het wapenschild, en wel in de 3e en 4e kwartieren, die gedeeld zijn, in het regterdeel (volgens het oog van den aanschouwer), het wapen van Schoonvorst. Het omschrift luidt:

✠ IOhANS : DE : BVINDE : DNS

Op de kz. ziet men in het hart van het kortbeenige kruis eene omgekeerde letter B, die op *Breugel* als muntplaats zal moeten doelen. Het omschrift is:

✠ MONETA · NOVA : BROEGL.

Op de vz. van N° 46 leest men rondom het wapenschild:

✠ IOhANS : DE : BVN . . . . : DHS.

Op de kz. bevindt zich, naar het schijnt, de letter F in het hart van het kruis, terwijl het omschrift is:

✠ MONETA : NOVA : BROEGh

N° 47 vertoont ons, terwijl op de vz. geen schijnbaar verschil met die van N° 46 bestaat, tusschen twee der beenen van het Karolingische kruis op de kz. twee wapenschildjes, ieder met drie kepers, die ons reeds zoo dikwerf zijn voorgekomen. Van het omschrift is alleen zigtbaar:

. . . . . NTA : NOVA . . . .

Op de kz. van N° 48 ziet men een bijkans uit leliën bestaand kruis, gelijk ons vroeger reeds op N° 31 was voorgekomen. Van het omschrift is alleen leesbaar:

✠ MONETA · NOVA . . . .

Op de vz. van N° 49 ziet men in het 3e kwartier van het wapenschild eene lelie. Van het omschrift is zigtbaar:

✠ IOH . . . . . . DE · BVIND

Het Karolingische kruis op de kz. is binnen een compartiment van vier bogen gevat, terwijl zich tusschen de beenen als uit het middelpunt des kruises uitgaande stralen vertoonen. Omschrift:

✠ MONE . . . . E : NEID

N° 50 heeft op de vz. weder eene afbeelding van de bezants uit het Schoonvorstsche wapenschild, doch die bezants vertoonen zich in eene omgekeerde plaatsing in de 2e en 3e kwartieren. Het omschrift luidt:

✠ IOHANNES : DE : BVINDE : EM

Op de kz. bevindt zich de letter B in het hart van het gevoete kruis, terwijl in den rand te lezen staat:

✠ MONETA : NOVA : BROEC

N° 51 schijnt alleen van de vorige munt te verschillen in de grootte en wat de kz. betreft. Op die kz. ziet men een leliekruis als op N° 48. Het omschrift luidt zeer zonderling, te weten:

✠ MONETA . . . . . OECHCM.

Ook N° 52 verschilt weder grootendeels alleen door de kz. van de beide vorige munten. Op die kz. ziet men:

: C :

en verder het woord : PAX : tusschen twee dubbele lijnen, terwijl zich onder aan de munt eene zespuntige ster tusschen twee bolletjes vertoont.

Eene dergelijke type, die, wat de plaatsing van het woord PAX betreft, wel iets van die der Engelsche munten uit den tijd van Koning Harold II heeft (zie RUDING, *Annals of the Coinage of Great-Britain*, Pl. 26, N° 1, 2, 3), is ons op Nederlandsche munten nimmer voorgekomen. Wel de naam Bruno

in den vorm van BRVN tusschen twee horizontale lijnen op Friesche en Utrechtsche munten; zie onze *Munten van Friesland, Groningen en Drenthe*, Pl. I, N° 1—10, enz., en de naam van den Bisschop Burchard als BURCH in de *Munten der Bisschoppen enz. van Utrecht*, Pl. IV, N° 1.

N° 53 heeft op de vz. een surtout-schildje op het grootere schild, voorzien van zeer breede kepers. Er schijnt verder (want de munt is zeer onduidelijk gestempeld) in de kwartieren van het groote schild eenige afwijking plaats te hebben. Van het omschrift is alleen leesbaar:

..... S : DE : BVIND

Op de kz. ziet men de letter B in een kort, breed uitloopend kruis. Het omschrift is:

.... DE : BRO.

Op het wapenschildje van N° 54 vertoont zich in het tweede veld een vogel. Het omschrift is:

✠ IOHANNES : DE : BVINDE.

Op de kz. ziet men in het hart des kruises eene O, terwijl in den rand gelezen wordt:

✠ MONETA : NOVA : DE : BROE'

Het vogeltje, dat op de vorige munt zich in het tweede kwartier vertoonde, wordt thans in het derde gezien, terwijl zich boven het dier nog eene kleine bloem of ster vertoont. Het omschrift is als op de vorige munt.

Op de kz. ziet men in het hart des kruises eene C (op andere exemplaren eene B, iets wat wij door de plaatsing dier letter ter zijde van de munt aanwezen). Omschrift:

✠ MONETA : NOVA · DE · BROC.

Op N° 56 schijnt het vogeltje in de 2e en 3e kwartieren gezien te worden. Het omschrift luidt:

✠ IOHANNES : DE : BVINDE : D.

Dat op de kz. (in het hart des kruises is thans niets):

✠ MONETA : NOVA : DE : BROEGE.

In het wapenschild op N° 57 is in het 2e veld weder een vogeltje te zien, terwijl het opperschildje geheel onduidelijk is.

In het hart van het kruis op de kz. vertoont zich eene letter, waarschijnlijk eene K. Het omschrift is door onduidelijkheid geheel onverklaarbaar.

Van het omschrift rondom het wapenschild op N° 58 is alleen leesbaar:

IOHANNES D......

Van dat op de kz.:

. ONETA : NOV · DE · BROGI.

MUNT VAN BIECHT.

Bicht, ook wel eens Biecht gespeld, was de naam eener zeer kleine heerlijkheid, zaamgesteld uit een kasteel, dat te Obicht, gewoonlijk Obbicht geheeten, gelegen was, alsmede uit het regtsgebied over de dorpen Bicht, Papenhoven en Overbroek. Zij lag op den regter Maasoever, ten westen van Born en Limbricht, ter plaatse waar de Hertogdommen Gelre, Gulik en het land van Luik elkander naderden; ten gevolge daarvan maakte ieder der Vorsten van gemelde landen aanspraak op de heerlijkheid Bicht.

Tijdens de overwinningen der Franschen, ten gevolge der omwenteling van het laatst der 18e eeuw, werd Bicht als eene vrije streek gronds beschouwd, doch die ondergeschikt was aan het Leenhof van Roermond; thans is de plaats in het kanton Sittard, arrondissement Maastricht gelegen.

Gerard van der Mark, leenman van Hertog Jan III van Braband, komt bij BUTKENS (*Troph. de Brab.*, I, 453, en II, 165) voor als Heer van Redichem en Biecht. Hij was zoon van Engelbert, Graaf van der Mark († 1277), die sedert 1262 met Isabella van Valkenburg gehuwd was.

Later kwam Biecht aan het geslacht van Dunck of van der Donck. Jan van der Donck verhief, omtrent het jaar 1444, een Wikrader leen bij het hof van Valkenburg (*Wikrader Leenregister te Valkenburg*, M. S.)

Anna van Donck, erfvrouw tot Biecht, huwde Willem van Vlodorp, die in 1556 als verheffer zijner Geldersche leenen voorkomt. Anna van Donck had onder andere kinderen eene dochter Alverta, welke de heerlijkheid Biecht erfde,

en 1e met Karel van Bronkhorst, 2e met Filips van Bentinck huwde. Sedert dien tijd bleef de heerlijkheid Biecht en Papenhoven aan het edele huis Bentinck.

De oudste bezitters dezer heerlijkheid, die de Heer PIOT heeft kunnen opsporen (1), is de familie van der Donck, tot welke misschien ook behoord heeft Jan van der Donck, Amman van Grave en het land van Kuik, die op de jaren 1465 en 1467 voorkomt (2).

Het is den Heer PIOT niet gelukt zich te vergewissen of deze Jan van der Donck de zelfde is, die ten jare 1475 verklaarde het leen van Bicht te bezitten (3).

PIOT vond het volgende:

Jan I van der Donc, Heer van Biecht, huwde N. N., † na 1475.
|
Jan II van der Donc, Heer van Biecht, huwde N. N.
|
Anna van der Donc, Vrouw van Biecht, huwde omstreeks 1542 Willem I van Vlodorp, † 1561.
|
Willem II van Vlodorp, Heer van Biecht, huwde N. N., † omstreeks 1564, enz.

want de verdere opgaven van PIOT gaan buiten de ons gestelde grenzen, te weten de Pacificatie van Gend.

De volgende munt is geslagen door Jan I van der Donc, die omstreeks de helft der 15e eeuw leefde.

Vz. een vierveldig wapenschild. In 1 en 4 een gedeeld schild van Loon en Chiny; in 2 en 3 een leeuw, misschien die uit het wapen van Heinsberg; als surtout een schildje, waarvan de figuren hoogst onduidelijk zijn (4). Omschrift:

✠ IOhNS' VAN DER · DOEh

Op de kz. binnen een parelrand een gevoet kruis, in welks hart eene onzekere figuur, die wel iets van de hoornen van een hert heeft. Omschrift:

MONETA : HOVA BICh'.

---

(1) Zie *Revue de la Numismatique Belge*, IIIe Serie, T. I, 1857, p. 299.

(2) Zie NIJHOFF, *Gedenkwaardigheden*, IV, bl. 362 en 410. In Deel II, bl. 209, komt een Jan van der Donc voor, die in 1366 Drossaard van het land van Loon was.

(3) Zie vooral de noot op bl. 300 van bovengemeld Deel der *Revue*.

(4) Van der Donck tot Biecht wordt gedeeld en chef van hermelijn, en pointe van zilver. Een stamboom van het geslacht van Donck berust in het openbaar Archief te Luik.

Deze munt, welke tot de groote reeks der koper-biljoenen munten uit de Verzameling van den Heer VAN BOKKEL te Leuven behoort, is ontleend aan de ons in der tijd door den Heer LELEWEL medegedeelde Plaat, later uitgegeven in de *Revue* van 1857.

Andere munten der Heeren van Bicht zijn ons niet voorgekomen.

MUNTEN DER HEEREN VAN SCHOONVORST, GESLAGEN TE ELSLOO.

Elsloo is eene der oudste bekende plaatsen in Nederland. Limburg's Geschiedschrijver, de Kanunnik ERNST, geeft in zijne *Histoire du Limbourg* de verschillende naamspellingen dezer plaats op, als geweest zijnde beurtelings Haslao, Haslo, Haslon, Aschlo, Aschlon, Ascloha, Ascalohe, enz.

Omstreeks 881 komt Elsloo, dat thans in het kanton Meersen van het arrondissement Maastricht gelegen is, reeds voor, toen de Noormannen zich van haar meester maakten, en daarin door het keizerlijk krijgsvolk belegerd, zich eindelijk genoodzaakt zagen af te trekken, onder voorwaarde dat hun opperhoofd Godfried Gisela, de dochter van Lotharius en Waldrade, zoude huwen, en zich zoude nederzetten in dat deel van het toen geheeten Friesland, dat niet verre van de mond van den Rijn lag.

Reeds in de 12[e] eeuw had Elsloo zijne eigene Heeren. In 1125 komt er een Aarnoud van Elsloo voor; in 1140 een Thibout van Elsloo; tusschen 1176 en 1202 weder een Aarnoud van Elsloo; een Herman tusschen 1204 en 1220; wederom een Aarnoud van 1218 tot 1248. In 1285 was zekere Aarnoud in het bezit der heerlijkheid; diens dochter huwde Wennemar van Gemenich. Later vindt men zekeren Oit of Otto, Heer van Elsloo, die eene dochter van Gerard van Wassenberg, Heer van Born, huwde.

Deze, geene kinderen bezittende, maakte zijne gade erfgename van de heerlijkheid. Zij huwde later met Reinoud van Schoonvorst. Over de vroegere Heeren van dat bij Aken gelegene landje zullen wij later handelen. Thans

moeten wij ons alleen bepalen tot die Heeren van Schoonvorst, die tevens Heeren van Elsloo zijn geweest.

Catharina of Johanna van Wildenberg, Vrouw van Elsloo, huwde met Reinoud van Schoonvorst.

Hun oudste zoon Koenraad I van Schoonvorst, Heer van Elsloo, begaf zich in den echt met Katharina van Argenteau. Deze hadden als oudsten zoon Koenraad II van Schoonvorst, Heer van Elsloo, die huwde met Johanna van Thine, welke omstreeks 1457 overleed.

Uit dit huwelijk werden alleen dochters geboren. De oudste dezer was Margaretha, Vrouw van Kranendonk; de tweede, Maria, Vrouw van Elsloo, bragt door haar huwelijk met Heer Jan van Gaveren, Heer van Heetveld, die omstreeks 1480 overleed, de heerlijkheid van Elsloo in een ander geslacht over.

Hun tweede zoon, Adriaan I van Gaveren, Heer van Elsloo, huwde Katharina Sparygien, en hun zoon Adriaan II van Gaveren, Heer van Elsloo, huwde Mechteld van Amstenrade. Uit dit huwelijk werd geboren Jan III van Gaveren, Heer van Elsloo, die huwde met Anna de Harchies (1).

De eerstvolgende door ons afgebeelde munten zijn geslagen door Koenraad II van Schoonvorst, Heer van Elsloo, die omstreeks 1457 stierf. Zij dragen, ten einde ze in der tijd eenen ruimen omloop te verzekeren, ongeveer de type der munten van Filips den Goeden, Hertog van Braband, doch het opperschildje is het wapen van Schoonvorst, de negen bezants. Omschrift:

✠ KONS : DE : SCO . . . . RS.

Op de kz. vertoont zich de bisschopsmijter van Heinsberg, als op de munt bij RENESSE, Pl. 12, N° 8, in het hart van een kort gevoet kruis. Omschrift:

✠ MONETA · . OVA : BIECH'

Het laatste woord doet ons aan BIECHT denken, maar was een Heer van Schoonvorst ooit Heer van Biecht?

N° 2 heeft in den rand duidelijk:

---

(1) De Heer PIOT verwijst in de *Revue* van 1857 naar een artikel van den Heer PERREAU in de *Revue de la Numismatique Belge*, T. VIII, p. 242; WOLTERS, *Recherches sur l'ancien Comté de Gronsveld et les Seigneuries d'Elsloo et de Randenraedt*; GOETHALS, *Dictionnaire généalogique*; en eindelijk naar BUTKENS, *Trophées de Brabant*, I, 523.

✠ KONS' DE : SCOHVOERS.

Op de kz. staat in het kruis de letter E en in den rand:

✠ HON : NOVA : DE : SCON · EL'

N° 3 heeft op de vz. rondom het wapenschild:

✠ KONRARDVS · DE · ELSLA

Kz. weder eene E in het hart des kruises. Omschrift:

✠ MONETA : NOVA : DE : EL

Rondom het wapenschild staat op N° 4:

✠ HONS : DE : SCONVOERST

En op de kz.:

✠ MON' · NOVA : DE : HIELST.

Inderdaad eene zonderlinge verbastering van het woord *elslo.*

Verklaarbaarder is de aspiratie op N° 5:

✠ MON' · NOVA : DE : HELS'

Op N° 6 staat eenvoudig:

✠ HONE . . . . DE · ELS'.

In den rand van M° 7 leest men op de vz.:

✠ CO'RS DE SCOI. . . .

Terwijl op de kz. (waar de letter in het hart des kruises bij het stempelen niet schijnt gevat te hebben) alleen zigtbaar is:

MONE : NOV' · DE · E . . . . . .

Op de vz. van N° 8 staat:

. . . . SCONVOERS

Het kruis op de kz. is niet meer, gelijk op de zeven voorgaande munten, een in breede voeten uitloopend, met een letter in het hart, maar wel een hoogst eenvoudig, zelfs eenvoudiger dan de gewone Karolingische; het is besloten binnen een compartiment van vier bogen, en het geheel binnen een' parelcirkel. Omschrift: . . . : A : NOVA : D : E . . . . .

N° 9, die de helft der grootte van de acht voorgaande N^os heeft, vertoont ons als omschrift op de vz.:

✠ CONRS · SCOH · DE · EL

Op de kz. reikt een tamelijk eenvoudig gevoet kruis, met eene E in het

hart, bijkans tot aan den rand der munt. Omschrift:

... O | ETA | NO • | EL

Op N° 10 staat in den rand op de vz.:

✠ CONRADVS ∘ DE · ELSLAE

Op de kz. vertoont zich weder het korte gevoete kruis, met de letter E in het hart als van de zeven eerste N°s. Het omschrift is:

MOETA : NOVA · DE · ELSLA

Het omschrift van N° 11 is op de vz.:

✠ COHRS ∘ DE · SOHVORT

En op de kz.:

✠ MONE' ∘ NOV' ∘ D' ∘ ELOE' ⁝

N° 12 heeft op de vz.:

✠ CORS' · DE : SCOIVORST

Terwijl de kz. te lezen geeft:

✠ MONE' · NOV · D' · ELSO'

N° 13 vertoont ons op de vz. als legende:

✠ CONRS' · DE' · SCONVO'.

Op de kz. staat:

✠ MON' · NOV' · DIELSLO.

N° 14. Vz.:

CORS' · DE · SCONVORST

Kz. Eene I in het hart des kruises en in den rand:

✠ MONE' · NOV' · D' · ELSO'

N° 15 heeft op de vz. het ongewone:

CONR : DE : SCERV' · DNS' · DEL'

Natuurlijk eene verbastering van SCONV. Het laatste is: *Dominus d'Elsloo.*

Op de kz. staat:

✠ MON' · NOV' · DE : ELSLOE'

N° 16 wordt door deszelfs bezitter, om de type op de vz., in verband met die der N° 17 en 18, aan een der Adriaans, Heeren van Gaveren, Heeren van Elsloo, toegeschreven. Op de vz. ziet men den klimmenden leeuw in een wapenschild. Het omschrift is op een paar losse letters na geheel afgesleten.

Op de kz. vertoont zich een Karolingisch kruis binnen een rand en parelcirkel. Omschrift:

DVPLEX TVRONVS FRAN .:........

K. Weegt 1 w. Verzameling van den Heer DUMOULIN te Sittard.

N° 17 heeft op de vz. het wapenschild van Gaveren binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ ADRIANVS : DE : GAVEREN : DO

Op de kz. ziet men in een versierd, gevoet kruis de letter A binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ MONETA : NOVA : FACTA : ELS

N° 18, die deze zelfde kz. heeft, vertoont op de vz. in het wapenschild den leeuw van Gaveren, waarop als surtout het wapenschildje der Heeren van Schoonvorst, Heeren van Elsloo. Omschrift:

✠ ADRIANVS : DE : GAVEREN : D.

Men ziet op N° 17 en 18 beide de verwisselingen van de G in het woord *Gaveren* in eene D.

N° 17 nemen wij over van de ons door den Heer LELEWEL medegedeelde Plaat, later door den Heer PIOT in de *Revue de la Numismatique Belge* van 1857 uitgegeven.

N° 18, mede van koper, wegende 1,2 w., bevindt zich in het Kabinet der Leidsche Hoogeschool. Wij vernamen dat er zich een exemplaar met

DA of GAVERE DO en

FCA · ELS

in de Verzameling van den Heer CHALON te Brussel bevindt.

MUNTEN DER HEEREN VAN GRONSVELD.

De heerlijkheid Gronsveld (oudtijds ook *Gronsele* en *Grunsele* gespeld) was gelegen op den regteroever der Maas, ongeveer een uur van Maastricht. Zij was eene enclave van het land van Valkenburg.

Van uit de overblijfselen van het oude klooster Slavante ziet men het tegenwoordige Gronsveld aan de overzijde der Maas liggen.

De oudste Heeren van Gronsveld, thans nog bekend, komen in de 13e eeuw voor (1). Wilhelmus, *vir nobilis de Gronsele*, wordt in een Charter van 1241 aangetroffen. Het oudste zegel der Heeren van Gronsveld, dat door dezen Wilhelmus gebezigd werd, wijkt geheel af van het latere, dat uit drie „tourteaux de gueules" bestaat, terwijl daar verder bij vermeld wordt: „cimier deux vols d'or, chargé chacun de trois tourteaux de gueules."

Het schijnt dat er van de Heeren van Gronsveld vóór die uit het huis van Bronkhorst geene munten bestaan, en wij zien daarom niet in, waarom wij alle die elkander opgevolgd hebbende minder magtige Heeren van Gronsveld hier zouden vermelden. Men vindt daaromtrent het noodige in de Duitsche en Fransche werkjes van de Heeren C. QUIX, Bibliothekaris van Aken, en WOLTERS, Ingenieur van den Waterstaat in België (2).

De Heeren van Gronsveld uit het geslacht van Bronkhorst voerden een gedeeld schild; in 1 en 4 Bronkhorst, zijnde een zilveren leeuw op een rood veld; in 2 en 3 Batenburg, vier gouden schaapherderscharen op een rood veld. Het opperschild bevat de drie tourteaux, twee en een geplaatst, van Gronsveld; anderen zeggen van Borculo.

De eerste Heer van Bronkhorst, die Gronsveld, ten gevolge van zijn huwelijk met Katharina van Gronsveld, sedert 1444 bezat, was Willem van Bronkhorst, zoon van Gijsbert, Heer van Batenburg, Raad van den Hertog van Kleef, overleden in 1452, en van Margaretha van Gemen.

Over de munten van dezen Heer, te Anholt geslagen, zie men onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 140—142, en over zijne Batenburgsche aldaar, bl. 152—154.

(1) De Kanunnik JALHEAU heeft in den *Miroir des Nobles de Hesbaye* eenige geslachtkundige aanteekeningen over de Heeren van Gronsveld gegeven; men zie verder ERNST, *Tableau hist. des Suffragants de Liège*, page XIV.

(2) QUIX, *Schloss und ehemalige Herrschaft Rimburg, die Besitzer derselben, vorzüglich die Grafen und Freiherren von Gronsfeld, nebst den umliegenden Dörferen* (Aachen 1835, 8°); WOLTERS, *Recherches sur l'ancien Comté de Gronsveld, et sur les anciennes Seigneuries d'Elsloo et de Randenraedt* (Gand 1854, 8°).

Alvorens tot de beschrijving zijner Gronsveldsche munten over te gaan, moeten wij nog vermelden, dat hij door Hertog Aarnoud van Gelder, ten jare 1424, met Jan Schellaert van Obbendorp, gebezigd werd om met den Hertog van Kleef een verbond te sluiten. Van zoo evengemelden Hertog Aarnoud ontving hij in 1440 de leenen van Oyen en Dieden.

Hij vergezelde den Graaf van Hoorne naar Venetië, en later op een pelgrimstogt naar het Heilige Land.

Terwijl Hertog Jan van Kleef zich bij hen gevoegd had, sloeg deze hem in 1450 te Jeruzalem tot Ridder.

In het volgende jaar stierf hij na zijne terugkomst te Nijmegen, en werd daar in het klooster der Minderbroeders begraven. Meerdere levensbijzonderheden deelden wij mede in onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, boven aangehaald, bl. 141, 142.

De munt, die wij onder N° 1 afbeelden, heeft op de vz. den Bronkhorstschen leeuw binnen een compartiment van zes vierdubbele bogen. Binnen de inspringende hoeken ziet men bollen, die, naar het ons voorkomt, betrekking hebben op die uit het wapen van Gronsveld. Het omschrift is, voor zoo verre leesbaar:

✠ TEODR · DE · . . . ONS · B · A · E · R

Dit zal wel moeten beteekenen: *Theodericus de Bronkhorst*, *Dominus de Batenburg*, *Anholt*, *Gronsvelt* (want de letter E zal wel eene fout zijn voor G; verg. Pl. IX, N° 4, 5 en 6), *Rimburg*.

Op de kz. ziet men binnen een dergelijk compartiment als op de vz. een kasteel met drie torens, uit welke punten van lansen uitsteken. Onder het kasteel, welks vorm veel gelijkt naar dien van dergelijke kasteelen op Spaansche munten uit de 15e eeuw, vertoont zich de letter T. Omschrift:

✠ MONE · NOVA : GRONSVELT :

K. weegt 1,6 w. en bevindt zich in de Verzameling van Professor SERRURE te Gend. De munt heette waarschijnlijk *oord*.

Later werd ons door den Heer F. L. J. DUMOULIN, thans Notaris te Sittard, medegedeeld de munt, van het zelfde metaal en de zelfde waarde als de voorgaande, afgebeeld in ons Supplement op Pl. XXX onder N° 1.

De type der vz. is weder de Batenburgsche leeuw binnen een compartiment, met de thans zeer groote bezants in de inspringende hoeken der bogen, doch het omschrift is:

✠ IO · TEODR : D : BR : DNS : . . . R

Wat dit IO voor TEODR beduidt, weten wij niet te verklaren; het zal toch niet Johannes Theodericus moeten zijn; want wij vinden den naam des Heeren van Gronsveld alleen Theodericus gespeld, zonder voorafgaand *Johannes*.

Op de kz. zijn de spitsen der lansen boven de tinnen des torens van het kasteel al zeer duidelijk. Ook hier zijn de bezants binnen de inspringende hoeken van aanzienlijke grootte. Het omschrift luidt:

MONETA : NOVA : GRVIS . . L .

Men ziet de geheel afwijkende spelling van den naam der heerlijkheid.

Onder N° 2 geven wij de afbeelding eener veel kleinere koperen munt.

Het vierveldig wapenschild op de vz. heeft in 1 en 4 een gedeeld schild, waarin de scharen van Batenburg zoowel staande als liggende voorkomen; in 2 en 3 de leeuw van Bronkhorst, die ook als surtout voorkomt. Omschrift:

✠ TEODR · BR' · DNS . . . . . . N.

Op de kz. ziet men een in breede punten uitloopend gevoet kruis met een versierd hart. In den rand staat:

MONE | · NOVA | GRVS | . . . .

Weegt 0,6 w. en bevindt zich in de Verzameling van Prof. SERRURE te Gend.

Deze munt, die ongeveer de type heeft der dubbele *mijten* of *korten* (courtes, van het *korte* daarop voorkomende kruis?) van Hertog Filips den Goeden en van Karel den Stouten, zal wel den zelfden naam gedragen hebben.

N° 3 heeft op de vz. eenig verschil in de gedeelde schildjes N° 1 en 4 van het wapenschild. Zonderling genoeg is de legende op de zelfde plaatsen als op de zoo even beschrevene N° 2 onleesbaar.

Op de kz. ziet men een Karolingisch kruis binnen een parelcirkel. Omschrift:

. . TA · NOVA · GRVS . . . .

Weegt 0,3 w. en bevindt zich in de Verzameling van Professor SERRURE te Gend. Het was waarschijnlijk eene *mijt*.

N° 4 (op Pl. IX) heeft het zelfde wapenschild als de laatstvoorgaande, alleen

met uitzondering van den stand der leeuwen in het 1e en 4e kwartier. Daar toch staan die leeuwen in eene omgekeerde rigting. Het omschrift luidt:

✠ TEODR' · D · BR' · DNS B' · A' · G · R.

Op de kz. ziet men een kort, gevoet kruis, met de letter G in het hart, hoedanig kruis wij op de munten van Bunde, Biecht en Elsloo vroeger ontmoeteden. Het omschrift is:

✠ MONETA · NOVA · GRVSVELT

K. weegt 0,6 w. De munt bevindt zich in de Verzameling van Professor BAART DE LA FAILLE te Groningen. Zij is ook afgebeeld op eene Plaat, ons indertijd door den Heer LELEWEL medegedeeld, en bevindt zich alzoo in de bekende Verzameling te Leuven.

Een dubbel in waarde en gewigt was de N° 5, die in type van de N° 4 verschilt, doordien de wapenschildjes in het 2e en 3e veld niet gedeeld zijn, iets waardoor de scharen van het Batenburgsche wapenschild zich veel grooter vertoonen. De omschriften van voor- en keerzijde zijn overigens de zelfde.

K. weegt 1,1 w. en bevindt zich in het Kabinet van Professor LA FAILLE. Ook komt zij voor op eene Plaat van den Heer LELEWEL.

N° 6 heeft op de vz. de leeuwen in het wapenschild weder in de juiste rigting, doch de type is veel ruwer. Het omschrift luidt:

✠ TEODR : D : B : DNS ⁝ BT · A' G' · R'

Op de kz. is de letter G in het hart des kruises niet zigtbaar. Het omschrift verschilt niet van dat op de Nos 4 en 5.

Werd door ons ontleend aan de door den Heer LELEWEL medegedeelde Plaat.

N° 7, eene munt van groven stempel, heeft, rondom het in den vorm en het getal der scharen afwijkend wapenschild, het omschrift:

DIDERIC · D · BR · DNS · BA GR.

Type en omschrift der kz. zijn de zelfde.

Is door ons ontleend aan de Plaat van LELEWEL.

De kinderen van Diederik van Bronkhorst, Heer van Gronsveld, zijn door ons vermeld op bl. 141 van de *Munten der Graven en Hertogen van Gelderland.*

Zijn oudste zoon Gijsbert volgde hem op in het bezit van Batenburg en Anholt. De tweede, Hendrik, werd Heer van Gronsveld, Rimburg, enz. Hij was

gehuwd met Katharina, eenige dochter van Heer Jan van Alpen en van Jutte van Lembeek. Zij hadden drie kinderen, één zoon, Diederik, die hem opvolgde, en twee dochters. Heer Hendrik aanvaardde het bestuur in 1451; het jaar van zijn overlijden hebben wij niet kunnen ontdekken.

De eenige munt, door ons opgespoord, wordt op Pl. IX onder zijn naam medegedeeld. Zij is grooter dan de N° 2—7 van zijn vader, en heeft op de vz. in het wapenschild den Bronkhorstschen leeuw binnen een dubbelen cirkel. Omschrift:

✠ HEN . . CVS ∘ DOMIN · DE ∘ BRO.

Op de kz. ziet men een versierd, gevoet, kort kruis binnen een parelcirkel. In het hart staat de letter G. Omschrift:

✠ MON ∘ NOA . . . . IN · GRONSE.

Wij namen deze munt (die eene navolging is der Vlaamsche *viermijtstukken* van Filips den Schoonen) over van de ons door den Heer LELEWEL medegedeelde Plaat. Minder juist wordt zij door den Heer WOLTERS onder N° 7 op Pl. I zijner *Recherches sur l'ancien Comté de Gronsfeld* &c., boven aangehaald, met verkeerde aanvulling van het opschrift op de Plaat van LELEWEL, aan *Theodericus* of Diederik van Bronkhorst toegekend (1).

In 1489 heeft Keizer Maximiliaan II bij een diploma, waarbij hij al de belangrijke diensten door het geslacht van Bronkhorst, en vooral door Heer Diederik, aan het zoogenoemde Heilige Roomsche Rijk bewezen, optelt, Gronsveld tot een vrij Rijksleen verheven.

Gemelde Heer Diederik was zoon van Hendrik, wiens eenig overgeblevene munt wij zoo even beschreven. Hij was gehuwd met Geertruida van Wisch, en stierf in het jaar 1506. Hij liet twee zonen na, waarvan de oudste, Heer Jan, hem opvolgde.

---

(1) Over het algemeen onderscheiden zich sommige Platen in de werkjes van den Heer WOLTERS door overgroote slordigheid in de afbeelding der munten. Wat de tegenwoordige munt van Heer Hendrik betreft, de Heer WOLTERS had die naauwkeurig beschreven kunnen vinden in de *Recherches*, &c. van den Heer CHALON, reeds in 1851 in de *Revue Belge* op bl. 365, 366 uitgegeven. Ook het geschiedkundig gedeelte zijner werkjes is zeer dikwerf onnaauwkeurig.

In 1536 had deze Jan van Bronkhorst en Batenburg, Heer van Gronsveld en Rimburg, Drossaard van het land van Kleef, eenen twist met den Scholaster der Collegiaalkerk van St. Gereon te Keulen. Later zwoer hij het Pauselijk geloof af en ging tot de Hervormden over.

Hij had achtereenvolgens twee echtgenooten, Geertruida van Loe en Melchiore van Wienhorst of Wittenhorst.

De door hem geslagene munt deelden wij mede op Pl. IX.

N° 1, een dukaat, heeft op de vz. den Heiligen Martinus met vaandel en zwaard (op welk laatste zich een wapenschildje vertoont, waarin eene zevenpuntige ster, het wapen van Rimburg?). Voor de voeten van den Heilige ziet men het wapenschild van Gronsveld. Omschrift:

SANCTVS MARTIN •

Tusschen een dubbelen cirkel bevindt zich op de kz. de gekroonde Bronkhorstsche leeuw. Omschrift:

✠ MONETA · NOVA · AVREA · GRONSFE

Deze munt wordt *dukaat* genoemd in BERG's *Müntzbuch*. Ook is zij afgebeeld in het *Thresoor van alle*, enz. bladz. H verso; beschreven in KÖHLER's *Ducaten-Cabinet*, II, N° 2353; bij LEITZMANN in zijne Beschrijving der Gronsveldsche munten in de *Numism. Zeit.* onder N° 7; in het werk, getiteld: *Thaler, Guldene*, enz., Straatsburg 1567, fol. 77, en in CHALON, *Recherches sur les Seigneurs de Gronsveld et sur leurs monnaies*, in de *Revue de la Numism. Belge*, 1851, page 366, doch aldaar met GRO.

N° 2 heeft op de vz. de afbeelding van eenen heiligen geestelijke met den myter op het hoofd; hij heft de regterhand al zegenende op, terwijl de linker een boek omvat. Omschrift:

MELCHI(OR) FVIT TIPVS · CHRIS(TI)

Melchior was het evenbeeld van Christus.

Wanneer de heilige Melchior leefde, hebben wij niet kunnen ontdekken. Waarschijnlijk komt hij hier voor omdat de gemalin van Heer Jan, gelijk wij boven zagen, MELCHIORE geheeten was.

Op de kz. vertoont zich een wapenschild binnen een compartiment, bestaande uit drie bogen, door even zoo vele uitspringende punten aan elkander verbonden.

Op het wapenschild ziet men drie banden en daarop weder een klein gedeeld wapenschild; links van het oog van den aanschouwer de drie bezants van Gronsveld; regts den Bronkhorstschen leeuw. Omschrift:

✠ NVMVS · AVREVS · GRONSFELDE.

Deze munt, die van zeer slecht goud was, blijkens hare plaats in het *Thresoor* en de *Ordonnantie voor de Wisselaars* van 1633, waaruit wij haar ontleenden, wordt aldaar *cnapkoek* genaamd. Over de beteekenis dezer zonderlinge benaming eener munt handelden wij in onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 41. Wij beeldden vroeger dergelijke munten af van: Nijmegen, Batenburg, van Hertog George van Friesland, alsmede van de stad Groningen.

N° 3 is eene dito munt, doch met eenigzins andere type.

Op de vz. heeft men namelijk thans de afbeelding van den Heiligen Maarten, den Aartsbisschop en Beschermheilige der stad Tours, met zijnen kromstaf en de tot zegenen opgeheven regterhand. Omschrift:

SANCTVS MARTINVS.

Op de zelfde, boven beschrevene, wijze als op N° 2, ziet men thans alleen het wapenschildje van Gronsveld. Omschrift:

✠ IOH · D · BRONC · BARON · IN · GRON

Men ziet de fout: *baron* voor *baro.*

Deze munt is afgebeeld in de *Ordonnantie voor de Wisselaars* van 1633, bl. O, N° 4 recto.

N° 4, een *Rijnsche goudgulden* geheeten in BERG's *Müntzbuch*, aan wien wij de afbeelding ontleenen, heeft op de vz. eenen Heiligen, gezeten in eenen Gothischen zetel. Voor zijne voeten staat het wapenschild van Gronsveld. Omschrift:

IOS · B · BRON L · BA · I · GRO.

Waarschijnlijk is de eerste B in dit omschrift eene fout en moet het de letter D zijn en het omschrift luiden:

Johannes de Bronkhorst, Liber Baro in Gronsveld.

Op de kz. ziet men in een compartiment, bestaande uit drie grootere en even vele kleinere uitspringende puntbogen, in het midden een groot wapenschild met den Bronkhorstschen leeuw; in den linker bovenhoek vertoont zich een kleiner

wapenschild, zijnde dat van Gronsveld; regts dat van Batenburg, en beneden dat van Rimburg (?)

Behalve bij BERG in zijn *Müntzbuch* komt deze munt, voor zoo verre ons bekend is, alleen in het *Thresoor* voor.

Op N° 5 ziet men een Heilige in eenen Gothischen zetel gezeten. Hij heeft een boek in de linkerhand en een wapenschildje aan zijne voeten, waarop de Bronkhorstsche leeuw gezien wordt. Omschrift:

IOS · D · BRO · BAR · GRON.

De kz. bevat een compartiment van de zelfde soort als de laatstbeschrevene munt N° 4. Op het groote schild ziet men thans in het midden een kleiner van Gronsveld, terwijl drie schildjes met leeuwen het grootere schild omringen. Het is ons niet duidelijk, welke landstreken daardoor vertegenwoordigd worden.

Ook deze munt wordt bij BERG in zijn *Müntzbuch Rijnsche goudgulden* genoemd. Zij komt mede voor in het *Thresoor.*

N° 6, eene munt, die eene navolging is der Italiaansche, vooral der Toscaansche, pistoletten van Cosmus de Medicis, heeft op de vz. een als in leliën eindigend kruis met vier bollen tusschen de beenen. Omschrift in den rand, na een versierd kruis:

IOES : D : BRONC : LIB : BARO : I : GRO'

Op de kz. een wapenschild met de bezants van Gronsveld, gevende aan de munt het aanzien van de Toskaansche geldstukken. In den rand, na eene soort van zon:

MONE · NOVA · AVREA · GRONSFE.

Wij ontleenen de afbeelding dezer munt, die *gouden kroon* heette, en even als de vijf voorgaande en de volgende in geene bekende Verzameling meer te vinden is, aan het *Müntzbuch* van BERG. Zij komt ook voor in de *Ordonnantie en Instructie voor de Wisselaars*, Antw. 1633.

Eene andere munt is:

Vz. Een schild beladen met drie bezants; in de hoogte ziet men eene ster. Omschrift:

MONETA · NOVA · AVREA · GRONSF.

Op de kz. een in leliën eindigend kruis.

✠ IN · HOC · SIGNO · VINCIT · CHRIST

Zie *Revue Belge*, 1851, bl. 367.

N° 7, een Rijnsche goudgulden, heeft op de vz. een Heilige op een' Gothischen zetel. Voor hem staat een wapenschildje met een' leeuw. Omschrift:

IO · D · BRO · BA · I · GRON.

Kz. Een wapenschild, waarop een tot aan de einden reikend kruis, gedekt met een schildje, waarop het wapen van Gronsveld; het wapenschild is omringd, aan de bovenzijde door de schildjes van Bronkhorst en Gronsveld, van onder door dat van Rimburg; het een en ander is gevat binnen een compartiment, bestaande uit drie groote en daar tusschen drie kleinere spitsboogvormige figuren. Omschrift:

MONE · NOVA · AV · GRON.

Deze niet bij CHALON (op zijne lijst in de *Revue* voornoemd) vermelde munt is door ons ontleend aan het *Thresoor*.

Alsnu de gouden munten van Heer Jan afgehandeld hebbende, gaan wij over tot de zilveren.

Onder N° 8 hebben wij afgebeeld een Daalder.

Vz. Heer Jan ten halven lijve, blootshoofds, in een gebloemd harnas, staande, met de beide armen in de zijde geplaatst. Ter regterzijde van hem vertoonen zich op het veld der munt aan den binnenkant van den parelrand als zonnestralen, werwaarts Heer Jan zijne oogen rigt. Iets dergelijks zullen wij zoo dadelijk ook bij zijnen halven Daalder opmerken.

Vóór het omschrift ziet men als Muntmeesterstecken den granaatappel (?), dien wij ook vermeldden op de Daalders van Willem van Bronkhorst, Heer van Batenburg, afgebeeld in onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, Pl. XI, N° 21, 22, 23, 24 en 25; eindelijk nog op een onder de regering van Keizer Ferdinand geslagen Daalder; zie het aangehaalde werk, Pl. XIII, N° 35. Na gemeld muntteeken dan leest men het omschrift:

IOES ⋆ D ⋆ BRONCHOST (sic) ⋆ BARO ⋆ IN ⋆ GRONSFELDT ⁝ ⋆

Op de kz. vertoonen zich de in het midden uitgesnedene, naar elkander gekeerde wapenschilden van Bronkhorst en Gronsveld, gedekt door hunne helmen

met dier helmteekens. Binnen den parelrand, die het een en ander omgeeft, ziet men een lelievormig versiersel, met klaverblaadjes aan de beide zijden.

Wederom vertoont zich vóór het omschrift de granaatappel (?) als muntteeken, terwijl men verder leest:

MONE * NO * ARGEN * LIBERI * BARONA * GRONSFEL

d. i. *Nieuwe munt van de vrije heerlijkheid Gronsveld.*

Van deze munt, die ook afgebeeld is in den Antwerpschen Beeldenaar van 1627, bl. N, 6 verso, alsmede op page 362 der *Monnoyes en Argent de S. M. l'Empereur*, Vienne 1769, en beschreven in MADAI's *Thaler-Cabinet* onder N° 4196; ook in *die Reichelsche Münzsammlung*, N° 368 [bij dezen laatsten komt onder N° 369 eene ook door LEITZMANN onder N° 11 zijner beschrijving vermelde verscheidenheid dezer munt voor, te weten met: LIBERI * BARON * GRON'], vonden wij een exemplaar, wegende 28,25 w., in het Kon. Kabinet te 's Hage; een ander, dat 28,7 w. woog, in de Verzameling van den Heer STRICKER.

N° 9 is een halve der vorige munt.

De afbeeldingen op voor- en keerzijde zijn de zelfde, alleen met dat onderscheid, dat het helmteeken boven het wapen van Gronsveld thans een bezant schijnt te zijn, terwijl dat op den heelen veel van een hoorn heeft. Het muntteeken is thans zoo op voor- als keerzijde een dusgenaamd Geldersch kruis. Omschrift:

IOES * D * BRONCHORST * BARO * IN * GRONSFELD.

Dat op de kz. luidt:

MONE * NO * ARGEN * LIBERI * BARONA * GRONSF

Van deze munt vonden wij nergens eenige afbeelding. Slechts één exemplaar hebben wij er van aangetroffen (een blijk hoe zeldzaam zij is); dat exemplaar berust in het Munt- en Penningkabinet der Leidsche Hoogeschool, waarin het overging uit dat van wijlen den Heer J. VAN DAM DWZ. te Rotterdam. Het weegt 13,4 w. (1).

---

(1) Later vonden wij eene vermelding van dezen halven Daalder bij LEITZMANN onder N° 12 (zie *Revue Belge*, 1851, page 370).

Onder N° 10 geven wij op Pl. X de afbeelding van eenen anderen Daalder. Daarop vertoont zich Heer Jan blootshoofds, naar de regterzijde gekeerd, ten halven lijve. Hij heeft een kleedingstuk over het harnas. In den rand ziet men na het muntteeken van den granaatappel:

IOES · D : BRONC ·⁝· BARO : IN · GRONSFEL'

Op de kz. ligt een vierveldig wapenschild op een ornament. Dat wapenschild heeft in 1 en 4 het zaamgestelde Bronkhorst-Gronsveldsche wapen, en in 2 en 3 Batenburg. Omschrift, na den granaatappel:

MONE * NO * ARGEN * LIB * BARO * GRONS

Deze munt is ons nimmer in het oorspronkelijke voorgekomen, maar wij ontleenden haar aan de afbeelding in den Antwerpschen Beeldenaar van 1627, fol. N, 6 verso. Zij wordt ook vermeld door LEITZMANN onder N° 8; door MADAI onder N° 1647, en komt ook voor in het werkje: *Thaler*, *Guldene*, *etc.*, fol. 40.

Op N° 11 (die de zelfde kz. als de vorige munt heeft) is het borstbeeld van Heer Jan naar de linkerzijde gekeerd, en is het opschrift aldus:

IOES * D * BRONCHORST * BARO * IN * GRONSFELD'T

N° 12 is een Daalder (of halve Daalder?) van kleiner vorm dan de beide vorige. Op de vz. ziet men Heer Jan weder als op N° 8 en 9 ten halven lijve blootshoofds in het harnas staande en ziende naar de stralen der zon, die even als op N° 8 en 9 geplaatst zijn. Omschrift, weder na een granaatappel als muntteeken:

IOES * D * BRONCHORST * BARO * IN * GRONSFELT.

De kz. verschilt daarin van die der voorgaande N° 10 en 11, dat het versiersel, waarop het wapenschild rust, thans een bovenmatig gebloemd kruis is, hetwelk tot aan den rand der munt reikt, en dat er zich op het wapenschild nog een opperschildje of surtout (het wapen van Gronsveld) bevindt. Het omschrift luidt:

MO · NOV · ARGENT · LIB · BAR · GRONSE

Wij ontleenen de munt, die ons tot dus verre in het oorspronkelijke niet is voorgekomen, aan den Antwerpschen Beeldenaar van 1627, fol. P, 4 verso.

N° 13 heeft de zelfde voorzijde als N° 12; de kz. verschilt daarin van die

van gemelde munt, dat er zich geen opperschildje vertoont, en dat het omschrift eindigt in:

GRONSFE

De munten van Heer Jan, zoo even beschreven, werden bij het Rijkskamergerigt, met die van den Bisschop van Luik, de Graven van Mansfeld, den Heer van Batenburg en Stein, den Heer van den Berg, den Graaf van Oostfriesland, de Abdis van Thorn, benevens die van de steden Nijmegen, Deventer, Kampen, Zwolle en Zutphen — verklaagd van wel voor $^1/_5$ of $^1/_4$ deel te ligt te zijn. Zie hierover, alsmede over de door de stad Nijmegen daaromtrent genomene maatregelen, onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 30 en volgg.

Wij hebben geene andere koper-biljoenen of koperen munt van Heer Jan kunnen ontdekken, dan de onder N° 14 op Pl. X afgebeelde. Het schijnt een namaaksel te zijn van de Namensche koperen munten; althans op de vz. der tegenwoordige zijn nog sporen zigtbaar van het woord

NAM.

In den rand leest men:

IOhS . . . . . RVND

Johannes de Grund voor Grunsvelt?

Op de kz. vertoont zich een Karolingisch kruis binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ MON . . . . NOVA · GRVSVSLT

voor *Grunsvelt.*

Wij ontleenen deze munt aan de meermalen aangehaalde Plaat van LELEWEL.

De geboortetijd van Heer Willem van Bronkhorst, die, gelijk wij boven vermeldden, de oudste zoon van Heer Jan was, wiens munten wij zoo even beschreven, is ons niet bekend. WOLTERS vermeldt, gelijk wij later op bl. 35 zijner *Recherches* zagen, dat hij den 1 Maart 1563 stierf. Zijne munten zijn de volgende:

N° 1, een gouden rijder, geslagen in navolging der rijders van de Geldersche Hertogen Aarnoud en Karel van Egmond, voornamelijk van den laatsten (zie onze *Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, Pl. XV, N° 9 en 10), heeft op de vz. den naar de regterzijde rijdenden, geheel geharnasten, Ridder, die hier, blijkens het omschrift, den Heiligen Joris of George (waarschijnlijk Beschermheilige van Heer Willem) voorstelt. In de afsnede leest men:

GRO (Gronsveld).

In den rand:

·⁝· SANCTVS ·⁝· GEORGIVS ·⁝·

Op de kz. rust het gedeelde Bronkhorst-Gronsveldsche wapenschild op een gebloemd kruis. Het omschrift is, na eene kleine zon in den rand:

MONETA · NOVA · AVREA GRONSFEL ·

Deze munt kwam ons in geene door ons bezochte of bij naam bekende Verzameling in originali voor. Wij ontleenden haar aan de *Ordonnancie en Instructie voor de Wisselaars* van 1633, fol. 3 verso. Men vindt haar ook in het werk, getiteld: *Thaler, Guldene, etc.* (1567), fol. 84, alsmede bij LEITZMANN, N° 3, p. 171; bij CHALON in de *Revue*, 1851, page 370, en bij WOLTERS in zijne *Recherches*. (Naar men ons dezer dagen gemeld heeft, zoude de Heer MICHIELS VAN VERDUIJNEN te Maastricht deze munt bezitten.)

N° 2, eene zilveren munt van de grootte der testons, door WELLENHEIM, die haar, blijkens zijnen *Catalogus*, II, 2, N° 8892, bezat, *halve kroon* geheeten, heeft op de vz. de afbeelding van Heer Willem ten halven lijve, met den vrijheerlijken hoed op het hoofd, in eene deftige kleeding. Het omschrift is:

GVIL · D · BRON · BA I · GRO · ET · RIN · D · I · ALP:

d. i. *Guilelmus de Bronchorst, Baro in Gronsfeld et Rimburg, Dominus in Alpen.*

De heerlijkheid Alpen, in Duitschland, niet verre van Keulen gelegen, had hij verkregen door het huwelijk van een zijner bloedverwanten met Jonkvrouwe Aleid van Alpen.

Op de kz. ziet men, rustende op eene zeer versierde cartouche, het ovale, gedeelde wapenschild van Bronkhorst-Gronsveld. Het omschrift is:

✠ SIT · NOMEN · DOMINI · BENEDICTVM

Wij vernamen dat, niet zeer lang geleden, een exemplaar dezer munt gevonden is in de omstreken van Maastricht, en dat deze zich thans bevindt in de Verzameling van den Baron MICHIELS VAN VERDUYNEN aldaar.

N° 3 en 4 zijn dubbele grooten of dusgenaamde Snaphanen (zie over de oorsprong van dezen naam onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 53 *noot*).

Op de vz. rijdt een ruiter (hier de Heilige George, blijkens het kruis op zijne

borst en het omschrift der munt) als krijgsman met een zwaard in de hand naar de regterzijde. In de afsnede van N° 3 staat:

GRO

in die van N° 4: GRN

Het omschrift van N° 3 is:

SANCTVS • GEORGIVS • MILE

terwijl het laatste woord op N° 4 voluit gespeld is: MILES.

Op de kz. van beide munten rust het wapenschild van Bronkhorst-Gronsveld op een zeer versierd, tot aan den rand der munt reikend, kruis, dat in deszelfs uiteinden ornamentjes heeft, waarin zich leeuwtjes vertoonen. Omschrift:

SIT • N | OMEN • D | OMINI • B | ENEDI

Wij vonden N° 3 beschreven in APPEL's *Repertorium*, III, 586, alsmede bij WELLENHEIM, II, 2, N° 8891, ten blijke dat zij oorspronkelijke stukken voor zich hadden. Wij hebben echter onze afbeelding moeten laten vervaardigen volgens de naauwkeurige beschrijving die wij aantroffen.

Onze modellen waren de Snaphanen van Hertog Karel van Egmond, afgebeeld in onze *Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, Pl. XVIII, N° 38, 39, 42, 43 en 45, en in onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, Pl. XVII, de Snaphaan van Heer Willem III van den Berg.

N° 3 wordt ook beschreven door LEITZMANN onder N° 16; — N° 4 komt bij hem onder N° 15 voor, gelijk ook op fol. 45 der *Thaler*, *Guldene*, *etc.*

N° 5, een *peerdeke* of *derde Snaphaan* (?), kennen wij alleen uit BERG's *Münzbuch*, fol. 66, 6, waar geene omschriften bij de afbeelding gevonden worden. Wij bespeuren thans dat wij onopgemerkt lieten, dat er bij BERG, die dit stuk *Halber Schnapphan* noemt, een hazewind onder het paard gevonden wordt. LEITZMANN schrijft de munt toe aan Heer Willem, en WELLENHEIM aan Heer Jan.

Dergelijke *peerdekens* deelden wij mede van Hertog Karel van Egmond. Zie onze *Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, Pl. XVIII, N° 40 en 41; van Roermond in onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, Pl. VI, N° 9, alsmede op Pl. VII; van Willem IV, Heer van den Berg; zie aldaar Pl. XXII, N° 35 en 36.

Op de kz. der tegenwoordige munt ziet men het gedeelde wapenschild van Bronkhorst-Gronsveld, liggende op een vrij eenvoudig gevoet kruis.

Bij den spoed die er bestond om de teekeningen en munten voor de Xe en XIe Platen aan den lithograaph te geven, terwijl wij verdiept waren in den tekst onzer *Munten der Bisschoppen, van de Heerlijkheid en de Stad Utrecht*, hebben wij niet bespeurd, dat Heer Jan II van Bronkhorst na het tijdvak heeft geleefd, dat wij ter onzer bewerking hadden genomen. Wij geven alzoo in de beide laatste munten op Pl. X en de beide eerste op Pl. XI stukken, die lang na de Pacificatie van Gend geslagen zijn geworden.

N° 1, een koperen oord, naar het schijnt, wordt door ons ontleend aan eene medegedeelde Plaat van den Heer LELEWEL.

Vz. Het gekroonde, zaamgestelde wapenschild van Batenburg-Bronkhorst, door het opperschild van Gronsveld gedekt, staande tusschen twee roosjes. Omschrift:

IOES · COMES (1) · D · BRONCHORST · ET.

Kz. Onder eene kroon de twee en een geplaatste wapenschildjes van Bronkhorst, Gronsveld en Batenburg. Tusschen de twee bovenste schildjes ziet men nog een' lossen leeuw. Omschrift:

IN · GRONSVELT · BARO · D · BATO · ET · R ·

Wij meenen dat de Heer LELEWEL een zeer onduidelijk exemplaar der munt vóór zich gehad zal hebben, want het opschrift komt ons zeer gebrekkig voor.

N° 2 heeft een dito wapenschild op de vz. als op N° 1 voorkomt, doch het staat niet tusschen roosjes. Van het omschrift is alleen de eerste helft leesbaar. Op de kz. bestaat het onderscheid in de drie wapenschildjes, die weder onder eene kroon twee en een geplaatst zijn, alleen daarin, dat op het benedenste de leeuw zich omgekeerd bevindt, en dat er bij hem eenige scharen uit het Batenburgsche wapen te zien zijn. Tusschen de beide wapenschildjes onder de kroon

---

(1) Joost van Bronkhorst, eerste Graaf van Gronsveld, werd tot dien rang verheven bij diploma van Keizer Rudolf II. Hij was gehuwd met Anna, dochter van Jan, Graaf van Falkenburg, anders van Oostfriesland. Hij sneuvelde, zonder kinderen na te laten, in het beleg van Wachtendonk ten jare 1588, en liet zijnen Grafelijken titel na aan zijnen broeder Jan II van Bronkhorst, wiens munten wij nu behandelen.

vertoont zich thans de Rijksarend ter plaatse waar op N° 1 een arend gezien wordt. Van het omschrift heeft mede, even als op de vz., alleen de eerste helft onder het stempelen gevat.

Deze munt, die *oord* heette en 4,3 w. weegt, bevindt zich in onze Verzameling, alsmede in die van den Heer DUMOULIN te Sittard.

N° 3, op Pl. XI, heeft op de vz. de zelfde type als N° 1; het omschrift is:

✠ IOES · D · BRONCHORST · COMES

Op de kz. bevatten de beide bovenste wapenschildjes gekroonde leeuwen, terwijl op het benedenste schildje de drie bezants van Gronsveld gezien worden. Tusschen de beide bovenste schildjes vertoont zich weder de Rijksarend. Omschrift:

IN · GRONSVELT · LIB · BARO · IN . . . . T

waarschijnlijk voor BAT, gelijk ons opgegeven wordt dat voorkomt op eene afbeelding in het Plakaat van 29 November 1614. LEITZMANN vermeldt deze munt onder N° 19. Zie *Revue Belge*, 1851, page 372.

Zij heette *oord* of *liard*. Weegt 4 w. en bevindt zich in onze Verzameling.

N° 2, op Supplementplaat XXX, heeft rondom het wapenschildje als omschrift der vz.:

IOES · COMES · D · BRONCHORS

Op de kz. ziet men van boven in het eerste wapenschild een leeuw; in het tweede de bezants; in het derde weder een leeuw. De Rijksarend op de zelfde plaats, met een kroon daar boven.

Omschrift, ten vervolge op dat der vz.:

IN · GRONSVELT · BARO · D · BATO · ET · R.

Deze oord weegt 4,3 w. en bevindt zich in de Verzamelingen van Schrijver dezes en den Heer DUMOULIN te Sittard.

N° 3, op Pl. XXX, heeft op de vz. een' leeuw in een gekroond wapenschild.

Op de kz. binnen een ruwen bladerkrans het opschrift:

N
GRON
CVS.

waaronder het schildje met de bezants van Gronsveld. Eigendom van den Heer DUMOULIN te Sittard.

Op N° 4 van Pl. XXX ziet men het regtsgekeerde borstbeeld van Heer Jan van Bronkhorst, waaronder eene bloem. Omschrift:

IOES · COMES · D · BRONE

Op de kz. zijn gekroond wapenschild en daaronder:

IN · GRON · . . . . RD · BE.

K. weegt 2,8 w. in de Verzamelingen der Leidsche Hoogeschool en van Schrijver dezes.

N° 5, op Pl. XXX, mede een oord, heeft thans op de vz. het naar de linkerzijde gekeerde borstbeeld. Omschrift:

(IO)ES · COMES BRONC · E

Aldus vervolgd rondom het wapenschild op de kz.:

IN · GRON · BARO · D I

K. weegt 1,9 w. Verzameling van Schrijver dezes.

N° 4, op Pl. XI, heeft op de vz. het gekroonde en met festons omgevene wapenschild van Bronkhorst.

Op de kz. in de hoogte een klein wapenschildje van Gronsveld; verder ruw gegraveerde festons om den rand, die ook met bolletjes in den rand versierd is. Opschrift:

CO
METAT
GRON

dat zal moeten gelezen worden: *Cometatus Gronsveld;* eene fout voor *Comitatus.*

Dit muntje, dat zich in het Kabinet der Leidsche Hoogeschool bevindt, weegt 1,3 w.; een ander exemplaar in onze Verzameling 1,2 w.

Ten slotte deelen wij op Pl. XXXII nog de afbeelding mede van een koperen muntje, dat waarschijnlijk *oord* heette.

Vz. In de hoogte het kleine wapenschild van Gronsveld; daaronder de waardebepaling IIII, en in den rand het onduidelijke omschrift:

MO . . . RC . . GRON (NB. de beide laatste letters verbonden).

Op de andere zijde der munt een arend, in navolging der munten van Aken, en ter zijde van deze het getal 36.

Komt voor in onze Verzameling en weegt 1,5 w.

MUNTEN VAN HET GRAAFSCHAP HOORNE (OUDTIJDS HORN, HURNE, HOERNE EN HEURNE OF HORNES).

Het voormalige Graafschap Hoorne was gelegen op den linkeroever van de Maas, tegenover het dusgenaamde Overkwartier, het kwartier van Gelderland over de Maas, waarvan Roermond de hoofdplaats was, later door staatkundige redenen van Gelderland vervreemd geraakt en onder Limburg gekomen. Het sterke kasteel Horn of Hoorne (1), even als het dorp van dien naam, alleen door de Maas van de stad Roermond gescheiden en dus daartegen over liggende, gaf den naam aan het land, terwijl het kleine stadje Weert, drie uren verder aan de tegenwoordige Zuid-Willemsvaart gelegen, er de hoofdplaats van was. Het land van Hoorne was ten zuiden en westen door het grootere Graafschap van Loon of Looz, ten oosten door de Maas, en ten noorden door het oude Graafschap Kessel begrensd. Men vond er in de vrijheden Weert, Nederweert, Leijveroy en Wessem, de dorpen Beegden, Buggenum, Geystingen, Horne, Halen, Heithuizen, Neer, Nunhem, Ophoven en Roggel; verder de kloosters Weert, Keizerbosch, St. Elizabeth en Nunhem, alsmede de heerlijkheden Goor en Aldengoor; eindelijk vond men er in als enclaves, die regtstreeks van het Roomsche Rijk afhingen, het vorstelijk Stift Thorn met zijne onderhoorige dorpen en de heerlijkheid Kessenich, alsmede de vrijdorpen Neeritter, Heel, Pol en Panheel, toebehoorende aan het edele Domstift van Luik. Deze enclaves stonden met het Graafschap Horne of Hoorne in meerdere of mindere betrekking, want

(1) Het kasteel van Hoorne, dat aan den Romeinschen weg gelegen was, die van het oude Aduatuca Tungrorum (het hedendaagsche Tongeren) langs den regteroever van de Maas naar Noviomagum (Nijmegen) liep, en daarbij de tegenwoordige plaatsen Rekheim, Heel, Kessel, Blerik en Kuik aandeed, is waarschijnlijk een der vijftig kasteelen geweest, welke DRUSUS, volgens het berigt van FLORUS, aan de oevers van Maas en Rijn stichtte, en van welke Keizer JULIANUS er drie aan de oevers van eerstgemelde rivier herbouwde. KNIPPENBERG vermeldt in zijne *Hist. Eccles. Duc. Geldriae*, op bl. 21, eenen Romeinschen grafsteen, te Hoorne gevonden.

de Graaf van Hoorne was Ondervoogd van Thorn en Voogd der gemelde Luiksche vrijdorpen. De overige plaatsen stonden regtstreeks onder Horne. Zij liggen allen in Nederlandsch Limburg, behalve Kessenich, Ophoven en Geystingen, die tot België behooren.

De voornaamste bronnen, waaruit men de Geschiedenis der Graven van Hoorne en van hunne munten kan putten, zijn ERNST, *Histoire des Ducs de Limbourg*, de werken van QUIX, LACOMBLET en DE CORSWAREM's *Circonscriptions du Limbourg;* verder (doch deze is minder naauwkeurig, ja dikwerf zeer fautief) WOLTERS, *Notice sur l'ancien Comté de Hornes*, PIOT in de *Revue de la Numismatique Belge*, 1856, page 87—90, GOETHALS, *Dictionnaire généalogique* op het woord *Hornes.*

Wij willen, alvorens hunne munten te beschrijven, in het kort de rij der Graven van Hoorne doorloopen, die in hun wapen op een goud veld voerden drie ronde hoornen met zilveren naar de linkerzijde gekeerde mondstukken; de hoornen mede van zilveren banden voorzien.

De eerste Heer van Hoorne, die in de nog voorhandene Charters voorkomt (1), is Engelbert, die op het jaar 1146 onder den naam van Engelbertus de Hornin vermeld wordt (2); in 1166 heet hij Engelbertus de Hurnen (3). Deze Heer, die met Margaretha van Altena [in het tegenwoordige Noord-Braband gelegen, hoofdplaats Woudrichem] gehuwd was, moet nog omstreeks het jaar 1203 geleefd hebben (4); in dat jaar komen toch de Heeren Engelbert en Diederik van Hoorne voor met Hendrik, Graaf van Kessel, Diederik van Altena, Diederik van Roermond, en Diederik, Voogd van Echt, in het verdrag, dat toen gesloten werd tusschen Hendrik I, Hertog van Braband, en Otto II, Graaf van

---

(1) Eenige vroegere worden vermeld door WOLTERS, bl. 9—13, maar PIOT schijnt aan de juistheid der opgaven te twijfelen; zie *Revue Belge*, 1857, page 87. Zij hebben stellig geene munten nagelaten.

(2) LACOMBLET, *Urkundenbuch des Niederrheins*, I, 243.

(3) KREMER, *Academische Beiträge*, II, 266.

(4) PIOT in de *Revue Belge*, 1857, page 88, doch zie later op Willem II, Heer van Hoorne.

Gelre, over de domeinen van Megen, Tiel, Orthen en Bommel (1).

In een Charter van Augustus 1220 blijft Gerard van Hoorne met vele andere Heeren borg voor Graaf Walram van Luxemburg bij den vrede, dien deze met den Aartsbisschop van Keulen gesloten had (2).

Willem volgde zijn' vader op in de heerlijkheid Hoorne en in het ambt van erfelijk Opperjagermeester van het Roomsche Rijk.

Bij Brief van 15 Mei 1219 ontving hij van den Aartsbisschop van Keulen den burg Wessem met deszelfs onderhoorigheden tegen eene jaarlijksche uitkeering van 14 Keulsche marken. Reeds vroeger was Heer Willem Voogd van die plaats (3).

In 1237 bezegelde hij mede de overeenkomst tusschen Otto, Graaf van Gelre, met Hendrik, Heer van 's Heerenberg, over de voogdij van Emmerik. Hij was gehuwd met Lucia van Kleef, en had bij haar drie kinderen, te weten Sophia, gehuwd met Heer Jan van Heusden, Willem II, die volgt, en Michiel van Hoorne. Willem II, Heer van Hoorne, erfelijk Grootjagermeester van het Rijk, was gehuwd met Margaretha van Altena, dochter van Diederik, vierden Heer van Altena, uit het huis van Mumpelgard [Montbéliard], en van Margaretha van Kleef, erfgename van Diederik, derden Heer van Altena, uit het huis van Kleef. Hij stierf omstreeks 1240 (4), en liet verscheidene kinderen na, waarvan wij alleen vermelden Beatrys, echtgenoote van Alfred, Heer van Brederode, in 1253 overleden, en zijn opvolger Willem III.

Willem III, Heer van Hoorne, Altena, Weert, Nederweert, enz., Opperjagermeester van het Rijk, erfde het land van Altena van zijnen moederlijken oom Diederik, deszelfs Heer, die in 1241 zonder kroost overleed. Hij vereenigde het eerst de landen van Hoorne en Altena, en nam, bij een Charter van 1244, de wapens van die landen aan.

Bij het leven van zijnen vader kwam Willem III voor in de Acte, waarbij

---

(1) Miraeus, *Opera diplom.*, I, 401.
(2) Lacomblet, *Urkundenbuch*, II, 48.
(3) Wolters, *Codex diplomat. Loss.*, N° 176.
(4) Dit alles uit wolters, *Notice, &c.* page 16 et 17.

Diederik, Heer van Altena, in 1230 hulde deed aan den Graaf van Holland wegens het kasteel van Altena en zijne allodiale goederen, die in het tegenwoordige Zuid-Holland en den Woudrichemschen Waard gelegen waren.

In 1243 deed Heer Willem den leeneed aan den Graaf van Loon als Opperheer van de heerlijkheid Hoorne.

De erkenning had daarna in 1248 en 1256 weder plaats.

Willem was gehuwd met Helwig, Vrouw van Kranendonk en Eindhoven, dochter van Lotharius, Graaf van Wickerode.

In 1253 bezegelde Willem, Heer van Hoorne, te gelijk met Otto, Graaf van Gelre, Willem, Heer van Kessel, en Godfried, Heer van Perweis, den fundatiebrief van het klooster Keizerbosch.

Otto, Graaf van Gelre, had in 1231 van Herman, Graaf van Virnenburg, een der erfgenamen van het huis van Strijen, den eigendom van het domein van Thorn verkregen, over hetwelk hij reeds eenige heerlijke regten uitoefende. Na den dood van Herman zag de Geldersche Graaf, die nu de volstrekte eigenaar van het domein geworden was, zich ten gevolge van staatkundige gebeurtenissen genoodzaakt tot den afstand van een deel zijner regten op de abdij van Thorn, te weten de onder-voogdij of het lagere beschermregt van dezelve met alle de voordeelen, die aan dusdanige betrekking verbonden waren.

Aldus verkregen de Heeren van Hoorne het Beschermheerschap van de abdij van Thorn, welk ambt als tot de heerlijkheid van Hoorne behoorende beschouwd werd, en dat later met deze aan de Bisschoppen van Luik overging; het Opperbeschermheerschap was door den Gelderschen Graaf Otto voor zijn geslacht bedongen.

Alzoo dan werd Willem III, Heer van Hoorne en Altena, de eerste onder-Voogd van Thorn.

Op den 5 Mei 1258 was hij medebezegelaar van het vredesverdrag tusschen Willem I, Graaf van Gelderland, en Hendrik van Vianden, Bisschop van Utrecht, en kwam ook later tusschen beide in de verschillen, die een gevolg van dit verdrag waren.

Willem stierf in 1264 (1), het jaar, waarin hij een steekspel te Compiegne

(1) Zie WOLTERS, *Notice*, page 21.

had bijgewoond, bij hetwelk de Koningen van Engeland, van Schotland, van Sicilië en eene menigte andere groote Heeren tegenwoordig waren. Zijn lijk werd in het klooster van Keizerbosch bijgezet; dat de begraafplaats der leden van zijn geslacht werd.

Willem III liet vijf kinderen na, waaronder Gerard, Heer van Wickerode, Kranendonk en Eindhoven; Margaretha, echtgenoote van Albert van Voorne, Burggraaf van Zeeland; en, dien wij in de eerste plaats hadden moeten noemen, zijn opvolger Willem IV.

Willem IV, Ridder, Heer van Hoorne, Weert, Nederweert, Wessem en Altena, na den dood van zijn broeder Diederik, welke in 1270 plaats had, erfde ook het kasteel Perweis van zijn oom Godfried, die zonder mannelijk kroost overleden was, gelijk wij reeds vroeger medegedeeld hebben.

Bij het leven van zijn vader droeg Willem IV den naam van *Altena*, en teekende onder dezen naam zeker Charter in 1253.

Ten jare 1271 gaf Jan I, Hertog van Braband, aan Willem, Heer van Hoorne en Altena, bij de leenen, die hij van hem had, 84 ponden Leuvensche penningen, jaarlijks te 's Hertogenbosch te heffen uit de regten, die *Laet en geleyde* heetten.

In zeker stuk leest men, op verzoek van den Graaf van Gelre en den Heer van Hoorne, dat de dorpen Wessem, Beegden, Halen, Hoorne, Buggenum, Neer, Geistingen en Ophoven tot het land van Hoorne moesten gerekend worden, en dat zij onder de souvereiniteit van den Graaf van Loon stonden; dat het regt, om langs de uitgestrektheid dier dorpen in de Maas te visschen, aan den Heer van Hoorne behoorde, en dat hij, of de door hem aangestelde regters, bevoegd waren om de op deze rivier of hare beide oevers begane misdaden te straffen.

Op den 22 Maart 1279 bezegelde Willem mede het Charter, waarbij Reinoud I, Graaf van Gelre, zijne bescherming aan de stad Duisburg toezeide en haar eenige voorregten schonk (1).

Als Heer van Hoorne was hij onder-Voogd van de abdij van Thorn, waar-

---

(1) Lacomblet, *Urkundenbuch*, II, 435.

van hij bij den dood zijns vaders het leen bij den Graaf van Gelre verhief. Als souverein bekrachtigde Reinoud, de Graaf van dat land, op den 12 December 1282, bij medebezegeling van Walraven, Heer van Valkenburg, Gozewijn, Heer van Borne, en anderen, de acte van verkoop, door Willem, Heer van Hoorne, in overeenstemming met zijn zoon van den zelfden naam, aan de geestelijke zusters te Thorn, van de belastingen, die hij, uit hoofde van de voogdij, geregtigd was van de daar gevestigde meijers te heffen.

In 1281 bezegelde Heer Willem, als getuige, het Charter, waarbij Hertog Jan I van Braband het land van Breda aan zijnen neef, Heer Aarnoud van Leuven, schonk.

De zelfde Heer Willem verleende in 1285 aan het klooster Keizerbosch, in tegenwoordigheid en onder goedkeuring van Willem, zijnen oudsten zoon, het patronaatregt over de kerken van Hees en Leende.

Te gelijk met Walraven van Valkenburg, Walraven van Kessel, Proost van Munster, Gozewijn, Heer van Borne, en andere groote Heeren, was onze Willem in 1286 borg bij het huwelijkscontract van Reinoud I, Hertog van Gelre, met Margaretha van Vlaanderen.

In den hevigen strijd om het bezit van Limburg, na den dood van deszelfs laatsten afzonderlijken Hertog, een strijd, geëindigd door den bloedigen slag bij Woeringen, stond Willem van Hoorne aan de zijde van den Brabandschen Hertog (1). WOLTERS meent, tegen het door van HEELU vermelde in; dat Willem reeds vroeger Ridder was geworden (2).

De voortdurende naauwe band tusschen Hoorne en Gelder bleek weder in Februarij 1290, toen Heer Willem medebezegelaar was van de overeenkomst, waarbij Graaf Reinoud en zijne echtgenoote Margaretha hun Graafschap voor den tijd van vijf jaren aan Guy, Graaf van Vlaanderen, verpandden.

Ten jare 1293 teekende hij met Jan, Hertog van Braband, Everard, Graaf van der Mark, Walraven van Valkenburg en Gerard van Gulik het getuigschrift, dat de Graaf van Vlaanderen buiten staat was om persoonlijk hulde te komen

---

(1) Zie JAN VAN HEELU's *Slag van Woeringen*, uitgegeven door WILLEMS, bl. 313 en 314.
(2) Zie zijne *Notice*, page 26.

doen aan den Roomsch-Koning Adolf; en vijf jaren later, te weten in 1298, bleef Willem met vele andere Heeren borg voor den Gelderschen Graaf Reinoud voor de rigtige uitvoering van een verbond, dat hij met Guy, Graaf van Vlaanderen, gesloten had.

In een bij WOLTERS (*Notice*, boven aangehaald, page 217, 218) medegedeeld Nederduitsch Charter van 12 Februarij 1299 verklaren Heer Willem, diens zoon Diederik van Hoorne, Proost van St. Salvator te Utrecht, zijn oudste zoon Willem van Hoorne, Ridder, Gerard van Hoorne, zijn jongste zoon, mede Ridder, en Engelbert van Hoorne, Kanunnik van St. Lambertus te Luik, — geen deel gehad te hebben aan den moord van Graaf Floris V van Holland. Zij beriepen zich daarbij op Jan (II), Graaf van Henegouwen en Holland.

Uit dit Charter kan men opmaken, dat tijdens gemelden moord de Heer van Hoorne zich met de zijnen in Holland en zelfs aan het hof van den Graaf bevond. Misschien was de tegen hem opgevatte argwaan een gevolg van zijne betrekking op Jan, Heer van Heusden, die zijn schoonbroeder was. — In het zelfde jaar 1299 maakte Heer Willem met de zelfde leden van zijn geslacht, die boven reeds vermeld zijn, een verbond met gemelden Graaf Jan II (1).

Uit een stuk van 1294 blijkt het, dat Jan I, Hertog van Braband, bij eenige daarin vermelde Lombarden borg gebleven was ten behoeve van Heer Willem van Hoorne, benevens diens zonen Willem en Diederik.

Men vindt verder vermeld (2), dat Guy, Graaf van Vlaanderen, zich op den 11 April 1296 jegens Willem, Heer van Hoorne, verbonden had om dezen jaarlijks op Kersdag door den ontvanger van Vlaanderen te doen betalen honderd ponden Tournoois; voor welk bedrag de Heer van Hoorne zich in 's Graven dienst begaf en hem hulde beloofde. De Graaf verklaart verder in gemeld stuk aan Heer Willem twee duizend ponden kleine Tournooisen gegeven te hebben, voor welke hij beloofd had hem trouw en eerlijk te zullen dienen in de oorlogen, die de Graaf met den Koning van Engeland zoude moeten voeren tegen den Koning van Frankrijk en den Graaf van Henegouwen, hij met dertig mannen

(1) Zie dit Nederduitsche stuk bij WOLTERS t. a. p. bl. 219 en 220.
(2) Baron DE ST. GENOIS, *Monuments anciens*, I, 860.

van wapenen; ieder Ridder voorzien van vijf paarden. De Graaf van Vlaanderen had zich verbonden om hunne reis- en verblijfkosten te betalen, bijaldien de Koning van Engeland in Vlaanderen kwam, of bijaldien hij den Graaf hulp tegen den Koning van Frankrijk zond, en dat, wanneer hij gemelden Heer Willem opontbood om hem te komen dienen, hij zulks zoude kunnen doen zonder zich jegens Graaf Guy te vergrijpen.

Willem sneuvelde met zijn zoon Engelbert in den slag van Zierikzee, die in 1304 tusschen Guy van Dampierre, Graaf van Vlaanderen, en Jan II, Graaf van Henegouwen en Holland, over het bezit van Zeeland geleverd werd. Zijn lijk werd in den grafkelder van Keizerbosch bijgezet. Zijn opvolger was, na den vroegtijdigen dood van zijnen oudsten zoon Willem van Hoorne, Heer van Saffenberg, reeds in of omtrent het jaar 1283 overleden, zijn tweede zoon Gerard.

Deze nu was Heer van Hoorne, Altena, Perweis, Weert, Nederweert, Wessem, Hees, Leende en Loen, eigenlijk geheeten Venloen. Hij was in 1294 gehuwd met Johanna van Braband, eigenlijk van Leuven, dochter van Hendrik van Braband, Heer van Gaasbeek, en kleindochter van Godfried van Braband, Graaf van Leuven.

Bij een Charter van Aarnoud, Graaf van Loon, van het jaar 1302, had hij verlof gekregen om alle bezittingen, die hij van hem Graaf in leen had, bij de bruidschat zijner echtgenoote te mogen voegen, met uitzondering van het kasteel van Hoorne.

Nadat Johanna van Leuven in 1319 overleden was, ging Gerard vier jaren later een tweede huwelijk aan met Ermengard, dochter van Diederik, Graaf van Kleef.

Terwijl Gerard zich in het bezit had gesteld van Woudrichem en het geheele land van Altena, gelijk ook van andere leenen, die zijn vader en zijn broeder van den Graaf van Kleef in bezit hadden gehad, mishaagde zulks aan den Graaf, die geene opvolging in de zijlinie bij die leenen wilde erkennen. Hij verklaarde ze weder aan het Graafschap vervallen. De twist hierover duurde tot den 7 April 1306, wanneer hij werd bijgelegd — onder waarborg van verscheidene Heeren — door de beleening, welke aan Heer Gerard werd verleend door Otto, Graaf van Kleef; Gerard verbond zich de pligten van een leenman getrouw te zullen vervullen, en den Graaf persoonlijk te zullen dienen met

twintig ruiters van goede geboorte. Bijaldien hij persoonlijk verhinderd mogt worden, zoude hij een Ridder aan het hoofd zijner manschappen plaatsen (1).

Op den 10 April daaraanvolgende beloofde de Heer van Hoorne aan den Graaf van Kleef om aan de ingezetenen van het land van Altena hunne oude regten en vrijheden te zullen laten behouden.

Nijhoff vermeldt (2) een stuk, waarbij onze Gerard voorkomt als getuige in eene verklaring van den Hertog van Braband aangaande de in zijn land plaats hebbende gewoonte ten aanzien der keus van voogden en derzelver borgstelling. Dit stuk draagt de dagteekening van 12 November 1310.

Ten jare 1307 had Gerard eenen hardnekkigen oorlog gevoerd met Heer Jan van Arkel. Deze was in het volgende jaar geëindigd door tusschenkomst van Graaf Willem III van Holland.

In September 1312 was Heer Gerard een der medebezegelaars van het Charter van Kortenberg, dat belangrijke staatsstuk der regering van den Brabandschen Hertog Jan II, die daardoor de belangen van adel en burgerij wist overeen te brengen (3).

Onze Gerard bleef in 1315 borg voor den Graaf van Henegouwen bij Florens Berthout wegens den aankoop van de heerlijkheid Mechelen (4).

In de rekening, die Willem III, Graaf van Holland, in Augustus 1315 liet opmaken van de uitgaven, veroorzaakt door zijnen oorlog tegen Robert, Graaf van Vlaanderen, komt de Heer van Hoorne voor als hebbende ontvangen 58 ponden, 5 schellingen en 8 deniers wegens verleenden bijstand gedurende acht dagen met 250 mannen. Aarnoud, Heer van Stein, is daarin vermeld ten bedrage van 16 ponden en 5 deniers; de Heer van Brederode voor 61 ponden en 11 schellingen. Deze laatste had 249 man geleverd (5).

In 1318 bezegelde Gerard mede den brief, waarin Schepenen van 's Herto-

---

(1) Zie het oorspronkelijke Nederduitsche stuk bij Wolters, *Notice*, p. 221—224.

(2) *Gedenkw. uit de Gesch. van Gelderland*, I, N° 118.

(3) Zie het stuk, onder anderen, bij Miraeus, *Oper. Diplom.*, I. 446.

(4) Ook dit in het Nederduitsch opgestelde stuk is medegedeeld door Wolters t. a. p. bl. 226, 227.

(5) Mr. L. Ph. C. v. d. Bergh, *Gedenkstukken*, enz., I, N° 63.

genbosch verklaarden, dat de Graaf van Kleef in hunne tegenwoordigheid verzekerd had, dat hij en zijne voorouders het land van Heusden van den Hertog van Braband in leen hadden.

Nadat Gerard, volgens sommigen den 3 Mei 1333, doch volgens ERNST (in zijne *Histoire du Limburg*, III, 423) omstreeks 1327 gestorven was, werd hij in de kerk der Karmeliten te Brussel onder eene graftombe bijgezet.

Van de vijf zoons van Heer Gerard vermelden wij alleen Willem V, die volgt, en Otto van Hoorne, Heer van Baucignies, die Admiraal was in Fransche dienst.

Willem V, door geboorte Heer van Hoorne, Altena, Weert, Nederweert, Wessem, Hees, Leende en Cortessem, onder-voogd van Thorn, erfde de schoone en rijke landen van Gaasbeek, Leeuw, Herstal en Monteornet van zijne nicht Beatrijs van Leuven, die omstreeks 1339 overleed, en later nog de heerlijkheid Saffenberg van Jan van Hoorne, zoon van Willem en Sophia van Heusden. In 1322 was hij met een aantal Edelen uit Braband, Vlaanderen en Henegouwen een der bezegelaars van het huwelijksverdrag der Vorstin Johanna van Braband, dochter van Hertog Jan III van dat land, met Willem, later IV geheeten, oudsten zoon van den Graaf van Holland en Henegouwen, Willem III. In het volgende jaar was hij een der medebezegelaars bij het huwelijksverdrag van Johanna's broeder, Jan van Braband, met Elizabeth, dochter van den Hollandschen Graaf, zoo even vermeld.

Ten jare 1331 was hij een der scheidsregters (met Bisschop Adolf van Luik, Graaf Lodewijk van Loon en Chiny, Hendrik van Leeuwenberg en Aarnoud van Stein) in den twist tusschen Diederik II en Jan I van Heinsberg over hun vaderlijk erfgoed.

Twee jaren later droeg Willem van Hoorne zijne leenen van Hees en Leende aan Jan III, Hertog van Braband, op, die er hem zelve weder mede beleende. Het oorspronkelijk in het Nederduitsch te Brussel daarvan, in tegenwoordigheid der Heeren Otto van Kuik en Jan van Raatshoven, opgemaakte stuk komt voor bij WOLTERS, *Notice*, enz., bl. 227 en 228.

Weldra moest hij ten gevolge dezer beleening deelen in eenen oorlog, die er over de heerlijkheid Mechelen ontstond, en moest Heer Willem met de leenmannen van den Hertog van Braband strijden tegen den Graaf van Vlaanderen.

Ook was hij bij het eindigen van den oorlog op den 31 Maart 1336 te Dendermonde een der medebezegelaars van het verdrag tusschen Graaf Lodewijk van Male en Hertog Jan van Braband.

Daags daarna bewees hij, mede te Dendermonde, de zelfde dienst bij het verdrag tusschen den Brabandschen Hertog met de Graven van Vlaanderen en Holland (1).

Op den 1 Maart 1333 was Heer Willem getuige bij het huwelijk van Gerard, oudsten zoon van Willem, Graaf van Gulik, met de oudste dochter van Reinoud II, Hertog van Gelre (2).

Ten jare 1338 bevond hij zich te Leuven in eene zeer talrijke vergadering van de voornaamste Heeren des lands. Deze Ridders, die door banden van bloedverwantschap en van eer aan elkander verbonden waren, behartigden zeer de zuivering van een hunner neven, den Graaf van Gelre, van de lasterlijke beschuldigingen, die men tegen hem uitgestrooid had; men zeide namelijk, dat hij het voornemen had om den Koning en de Koningin van Frankrijk, den Hertog van Normandie en den geheelen Staatsraad te vergiftigen. De leden der vergadering waren Jan III, Hertog van Braband, Willem IV, Graaf van Holland en Henegouwen, Adolf, Graaf van Berg, Jan van Henegouwen, Heer van Beaumont; Diederik, Graaf van Kleef, Willem, Graaf van Namen, Diederik, Graaf van Loon, Diederik, Heer van Montjoie, Valkenburg en Vere, Landvoogd van Zeeland, Willem, Heer van Hoorne en Altena, en Otto, Heer van Kuik. Zij noemden zich allen neven van den Hertog van Gelre.

Willem V komt het eerst voor onder de Edelen van Braband in het verdrag van altijddurend bondgenootschap, dat op den 3 December 1339 tusschen Jan III, Hertog van Braband, en Lodewijk van Male, Graaf van Vlaanderen, gesloten werd.

De uiterste wil van Heer Willem V, die op zondag na St. Remigius in het jaar 1342 in het Nederduitsch gemaakt is, vindt men door WOLTERS medegedeeld ter aangehaalde plaats, bl. 228, 229. Hij stierf in het volgende jaar 1343.

---

(1) Zie MR. L. PH. C. V. D. BERGH, *Gedenkstukken*, enz., I, N° 82.

(2) Zie NIJHOFF, *Gedenkwaardigheden*, enz., I, N° 268.

In 1315 was hij gehuwd met Ode, Vrouw van Putten en Strijen, en na dezer overlijden met Elizabeth, dochter van Diederik, Graaf van Kleef, en Margaretha van Habsburg, zuster van Keizer Rudolf van Habsburg, welk huis zoo vele jaren den Duitsch-keizerlijken troon bezat.

Uit zijn eerste huwelijk had Heer Willem:

1e Gerard van Hoorne, Heer van Hees en Leende, en, na zijns vaders dood, sedert 1343 Heer van Hoorne en Altena. Hij sneuvelde met zoo vele anderen in den slag bij Stavoren in dienst van Graaf Willem IV van Holland (1).

2e Johanna van Hoorne, Vrouw van Gaasbeek, Putten en Strijen, gehuwd met Gijsbert van Abkoude, Heer van Wijk bij Duurstede.

3e Oda van Hoorne, gehuwd met Jan van Duivenvoorde, Heer van Polanen, van der Lek en Breda.

4e Maria van Hoorne, gehuwd met Jan van Arkel, Heer van Heukelom.

En nog twee dochters, die den geestelijken stand omhelsd hebben.

Uit zijn tweede huwelijk had hij:

7e Willem VI, die volgt:

8e Diederik, Heer van Perweis en Kranenburg.

9e Aarnoud van Hoorne, die van 1371—1379 den Bisschoppelijken stoel van Utrecht bekleedde, wiens leven wij kortelijk als zoodanig vermeldden, en wiens munten wij afbeeldden in onze *Munten der Bisschoppen, van de Heerlijkheid en de Stad Utrecht* (Haarlem, 1859). Hij werd later Prins-Bisschop van Luik en overleed op den 8 Maart 1380 in den leeftijd van vijftig jaren. Zijn lijk werd naar Hoorne overgebragt en in den familiekelder te Keizerbosch bijgezet.

10e Everhard van Hoorne, Kanunnik te Keulen.

11e Diederik Loef van Hoorne, Heer van Baucignies, Montcornet, Weert, Hees, Leende en Herstal, overleden in 1390, wiens munten wij zoo straks zullen vermelden. Hij was gehuwd met Isabella van Montigny.

En nog twee dochters.

Willem VI, die Heer werd van Hoorne en Altena na den dood van zijnen oudsten broeder Gerard (die, gelijk wij reeds zagen, te Staveren, zonder kin-

(1) Zie, onder anderen, WILLEMS, *Belgisch Museum*, V, 104.

deren na te laten, sneuvelde), was een der getuigen bij het huwelijksverdrag, dat in 1357 gesloten werd tusschen Dirk II van Heinsberg, later Graaf van Loon, met Filippina van Gulik. Hij had bij zijne echtgenoote Isabella, dochter van Jan, Heer van Arkel, en Ermengard van Kleef, drie kinderen, te weten:

1e Dirk VII, die volgt.

2e Dirk van Hoorne, Bisschop van Osnabrug, overleden in 1404.

3e Maria van Hoorne, gehuwd met Hendrik, Heer van Gemen.

Het blijkt uit een Charter van 18 October 1366, dat na den dood van Heer Willem VI de heerlijkheden van Hoorne en Altena overgingen op Diederik Loef van Hoorne, want hij regelt in gemeld stuk onderscheidene punten betreffende de huwelijksgift zijner zuster Elizabeth van Hoorne (1).

In 1390 verleide Willem VII, Heer van Hoorne, Altena, Weert, Nederweert, Wessem, Cortessem en Saffenberg, erfelijk Opperjagermeester van het Duitsche Rijk, onder-Voogd van Thorn, het land van Hoorne bij den Bisschop van Luik, als Graaf van Loon.

Hij was ook gemengd in de twisten der Hoekschen en Kabeljaauwschen.

In 1393 verbande Hertog Aalbrecht, Graaf van Holland, de hoofden der Hoeksche partij, ten getale van 53, hen beschuldigende van deel genomen te hebben aan den moord van Aleid van Poelgeest en Willem Kuser.

's Hertogen zoon Willem, Heer van Oostervant, verliet mede het land en versterkte zich in het kasteel Altena, maar bij de nadering van zijnen vader trok hij er uit, de verdediging aan den Heer van Hoorne overlatende. Op St. Margriet gaven de belegerden zich op eerlijke voorwaarden over. Hertog Aalbrecht herstelde echter den zoon des Heeren van Hoorne, Willem genaamd, in het bezit van het kasteel (2).

Van dezen Willem VII verhaalt de geschiedenis weinig belangrijks; alleen dat hij op den 25 October 1415 in den zoo bloedigen slag van Azincourt sneuvelde en met hem een aantal zijner bloedverwanten en vrienden, met name Jan van

---

(1) Ook dit *Nederduitsche* stuk komt voor bij WOLTERS t. a. p. bl. 230, 231. Op de volgende bladz. treft men een stuk van 1 November 1367 aan, waarin Diederik Loef mede Heer van Hoorne en Altena genoemd wordt.

(2) *Chronicon Tielense*, p. 423, aangehaald bij WOLTERS.

Croy en diens twee zonen, Jakob van Adingen (Enghien), Roeland van Gruithuizen, Colard van der Gracht, Filips en Hendrik van Liedekerke, enz. De geheele adel van Zuid-Nederland en Frankrijk werd door dezen slag, waarin ook de Graaf van Vlaanderen sneuvelde, in droefheid gedompeld.

Willem was gehuwd met Johanna van Loon, genaamd van Heinsberg.

Bij brief van 20 Mei 1374 had hij aan zijne echtgenoote eene douarie van 800 goudguldens gemaakt, betaalbaar in de stad Roermond, en te trekken uit het land van Hoorne, anders genoemd Maasland, en gelegen in de dorpen Wessem, Geistingen, enz.

Zij lieten vier kinderen na, te weten:

1e Willem VIII, die volgt.

2e Oda van Hoorne, echtgenoote van Jan van Gemen.

3e Margaretha, Abdis van Thorn.

4e Katharina van Hoorne, gehuwd met Filips, Graaf van Virnenburg.

Heer Willem VIII verklaarde in een Nederduitsch Charter van 10 April 1423, dat zekere hoeve, genaamd Tgenloo, onder Ophoven, eene vrije bezitting was, niet leenroerig aan het Graafschap Hoorne.

Hij overleed te Aken in 1433, en werd aldaar in het Dominikaner klooster begraven. Zijn zoon Jakob schonk aan dit klooster eenige tienden te Ophoven en Geistingen (1).

Sedert 1407 was hij gehuwd met Johanna van Montigny; hij had bij haar twee kinderen:

1e Jakob, die hem opvolgde.

2e Margaretha van Hoorne, Abdis van Thorn.

Jakob, Heer van Hoorne, Altena, Weert, Nederweert, Wessem, Cortessem, Kranendonk en Eindhoven, kocht in 1460 de beide laatste heerlijkheden, die oudtijds eigendommen van het geslacht Hoorne, doch sedert vervreemd waren, weder in van Maria van Schoonhoven te Elslo.

Hij deed onderscheidene malen leenhulde van het land van Hoorne; eerstens bij den dood zijns vaders, en daarna telkens bij de verkiezingen van eenen nieuwen Luikschen Bisschop. Deze verheffingen hadden regelmatig plaats sedert

(1) Zie Quix, *Dass Ehemalige Dominikaner Kloster in Aachen*, S. 15.

de Luiksche kerk haar gebied had uitgebreid door de aanwinst van het Graafschap Loon en sedert een lid van het geslacht Hoorne op den Luikschen zetel geplaatst was geweest. Het land van Hoorne was vroeger een geheel vrij land, gelijk het stuk van Walburga van Hoorne, boven vermeld, genoegzaam aanwijst.

Waarschijnlijk ontving Heer Jakob, bij gelegenheid van zijn huwelijk, van zijnen schoonvader, Frederik van Meurs, het land en de heerlijkheid van Born, die hij in 1448 aan het kasteel van Heinsberg verhief.

Jakob I, Heer van Hoorne, was voor een gedeelte Heer van Montigny. De Heeren van Hoorne hadden te Aken een huis, geheeten: *das Haus Hoorn*. Het was daarin dat Willem VIII is overleden (1).

Als Heer van Hoorne en erfgenaam van Willem van Hoorne, stichter van het St. Elizabeth's-klooster bij Heythuyzen, had Jakob I zijn deel aan de hervormingen van dit klooster, dat naar aller wensch een deel ging uitmaken van de Windesheimsche Vereeniging. In 1435 toch nam gemeld klooster den regel aan van de reguliere Kanunniken van St. Augustinus.

In 1450 werd Jan van Hoorne door Keizer Frederik IV tot Graaf van het Heilige Roomsche Rijk verheven.

Hij was op den 13 Julij 1456 tegenwoordig bij de inhuldiging van Lodewijk van Bourbon als Prins-Bisschop van Luik. Deze gaf hem in October 1461 verlof tot het, ingevolge eene gelofte van zijne echtgenoote Johanna van Meurs, stichten eens kloosters van Minderbroeders en van eene kerk tot hun gebruik op de plaats Aldenborg bij het kasteel Weert. De inwijding had in Mei 1462 plaats door Jodocus, Bisschop van Hieropolis, Wijbisschop van David van Bourgondië, Bisschop van Utrecht.

Toen, in 1465, het volk van Luik zich weder onder Fransche bescherming stelde, ontbood Filips de Goede, Hertog van Bourgondië, zijne beste veldoversten, en onder deze Filips van Hoorne, Heer van Gaasbeek, en Jakob, Graaf van Hoorne, Heer van Altena. Maar weldra liet de Fransche Koning Lodewijk XI de Luikenaars in den steek. De slag van Montenaken was hun noodlottig. Jakob, Graaf van Hoorne, die zich te Brussel bevond, werd verzocht om ten hunnen behoeve bij den Hertog van Bourgondië tusschen beide te komen.

(1) Zie Chr. Quix. t. a. p. S. 13.

Daarna werd hij met Vincent, Graaf van Meurs, in November 1465 andermaal door de Luikenaars naar Hertog Filips den Goeden en zijn zoon Karel den Stouten, toen nog Graaf van Charolois geheeten, te Thienen gezonden. Men sloot eerst eenen wapenstilstand, en later kwam te St. Truyen in het huis, waar de Graven van Meurs en Hoorne hunnen intrek hadden genomen, de vrede tot stand (22 December 1465).

Oud geworden, begaf Jakob, Graaf van Hoorne, zich in het Minderbroedersklooster te Weert, en werd daar door den Vorst-Bisschop van Luik tot Priester gewijd. Hij overleed in gemeld klooster op den 3 Mei 1488.

Jakob I was gehuwd geweest met Johanna van Meurs, overleden 2 April 1461, en had bij haar zeven kinderen:

1e Willem, in den ouderdom van vier jaren overleden in 1453.

2e Jakob II, die zijn vader opvolgde.

3e Jan van Hoorne, in 1484 tot Prins-Bisschop van Luik gekozen.

4e Maria.

5e Walburga, gehuwd met een Graaf van Manderscheid. Hunne eenige dochter Walburga verbond zich in den echt met Willem, Graaf van Nuenar of Nieuwenaar.

6e Margaretha, overleden 15 December 1518; zij was eerst gehuwd met Filips van Hoorne, Graaf van Houtkerke en Baron van Gaasbeek, en later met Jan van Montmorency, Heer van Nevele, † 26 Junij 1477.

7e Frederik, Graaf van Hoorne, Ridder, Heer van Montigny en Viny, gehuwd met Philippote van Melun. Hij † 30 December 1486.

Jan II, Graaf van Hoorne en van het Heilige Roomsche Rijk, Heer van Altena, Weert, Nederweert, Wessem, Cortessem, Kranendonk, Saffenberg en Eindhoven, onder-Voogd van Thorn en erfelijk Opperjagermeester van het Duitsche Rijk, verloor reeds in 1461, op den leeftijd van elf jaren, zijne moeder Johanna van Meurs. Als oudste zoon werd hij in de beoefening der oorlogskunst opgevoed; maar zijne vreedzame geaardheid deed hem steeds in eendragt met zijne naasten leven. Hij was een der voornaamste bewerkers van het verdrag van Tongeren, dat den 22 Mei 1484 tot stand kwam. Ten gevolge van dat verdrag kon zijn broeder op zijnen Bisschopszetel terugkeeren.

Toen later, na den dood van het *wilde zwijn der Ardennen* (Willem van der Mark), de Bisschop Jan van Hoorne zich naar Maastricht moest begeven, in afwachting dat de driften in zijn Bisdom zouden bedaren, bestuurde zijn broeder Jakob met twee andere Heeren de openbare zaken. In een strijd tegen het geslacht van der Mark werd hij gevangen genomen, en bleef drie jaren op het kasteel van Louvignée opgesloten. Eindelijk vrijgelaten, gaf hij het voorbeeld van edelmoedige vergeving, en na het Maastrichtsche verdrag van 1492 stemde hij in de huwelijksverbindtenis zijner dochter met Everard van der Mark, als tot bevestiging van den gesloten vrede.

In 1494 was hij, met een aantal Krijgsbevelhebbers en Vorsten van naam, tot hulp van Keizer Maximiliaan opgetrokken, toen deze de Gelderschen en hunnen Hertog Karel van Egmond beoorloogde.

Onder de brieven, welke de Landvoogdes der Nederlanden, Margaretha van Oostenrijk, aan Keizer Maximiliaan gedurende dezen oorlog geschreven heeft, vinden wij er een van September 1511, waarin zij onder andere zaken vermeldt, dat na het innemen van Tiel door de Gelderschen, deze te Wisch gekomen waren, en zich van daar alleen verwijderd hadden op het verzoek van de Gravin van Hoorne, Margaretha van Croy.

Ten jare 1512 werd de Graaf van Hoorne te Woudrichem door de Gelderschen gevangen genomen. Toen gemelde plaats in hetzelfde jaar door Heer Floris van Egmond hernomen was, vroeg deze aan de Landvoogdes verlof om haar aan den Graaf van Hoorne terug te geven.

Graaf Hendrik van Nassau, ten jare 1519 de Landvoogdes tot Meter van zijn kind verkregen hebbende, werd deze laatste bij den doop vertegenwoordigd door de Gravin van Hoorne.

De tijdsomstandigheden waren oorzaak, dat Graaf Jakob II zich diep in schulden had moeten steken, iets wat ten gevolge had, dat hij eenige zijner voornaamste bezittingen, onder anderen het Graafschap Hoorne, alsmede de heerlijkheid en het kasteel van Weert, moest verpanden bij Vincent, Graaf van Meurs.

Maar het zij dat de clausulen van deze verpanding niet goed waren nagekomen, het zij om eenige andere reden, Jakob van Hoorne eischte in 1494 zijne goederen van den Graaf van Meurs terug, die ze hem niet weder wilde geven.

Daarom riep hij zijne mannen van wapenen bijeen en begon in Junij van gemeld jaar het kasteel van Weert te belegeren.

Wat het domein van Hoorne betreft, dit werd eenigen tijd later, met al de daaraan verbondene regten, aan Jan van Hoorne, Bisschop van Luik, teruggegeven.

Na dien tijd noodzaakte deze Bisschop zijn neef, den jongen Jakob van Hoorne, om zich met dit land te laten beleenen en het voor het Hof van Curange te komen verheffen. Echter bleef het Graafschap Hoorne belast ten behoeve van Vincent van Meurs, die het kasteel bezet hield.

Van zijne zijde deed Jakob van Hoorne zijn best om de belangen der beide huizen door middel van een huwelijk tot één te brengen, hetgeen hem dan ook gelukte door de echtelijke vereeniging van zijn oudsten zoon Jakob III met Margaretha van Croy, dochter van Filips van Croy, Graaf van Chimay, Baron van Quiévrain, enz., en van Walburga van Meurs, dochter van Vincent, Graaf van Meurs en Saarwerden. De regten van Croy, als erfgenamen van Meurs op het Graafschap Hoorne, werden vereenigd met die van Jakob van Hoorne, en Margaretha van Croy vernietigde alzoo de aanspraken van Vincent van Meurs.

Jakob II overleed den 8 October 1530 en werd, op zijn verlangen, in het klooster te Weert begraven. Zijne eerste gemalin, die hem geene kinderen schonk en die den 4 Junij 1475 overleed, was Philipotte van Wurtemberg, dochter van Ulrich, Graaf van Mumpelgard (Montbeliard), en van Margaretha van Savoye, weduwe van Lodewijk, Koning van Sicilië. Zijne tweede gemalin was Johanna van Gruithuizen, die den 8 December 1502 overleed. Zij was eene dochter van Lodewijk van Brugge, Ridder der Orde van het Gulden Vlies, Prins van Steenhuizen, Graaf van Winchester, Heer van Haamstede in Zeeland, en van Margaretha van Borselen. Haar broeder was Landvoogd van Picardie en Maarschalk van Frankrijk.

Bij deze tweede gemalin had Jakob II, Graaf van Hoorne:

1e Jakob III, die volgt.

2e Jan, die, eerst in den geestelijken stand opgevoed, na den dood zijns broeders hem opvolgde,

alsmede twee dochters.

Jakob III, die wel eens de jonge Heer van Hoorne, Altena, enz. genoemd wordt, werd in 1519 met een gezantschap naar Engeland belast. Hij had achtereenvolgens in huwelijk:

1e Margaretha van Croy, welke den 7 Februarij 1514 overleed en te Weert begraven werd. Deze schrandere vrouw, die eene dochter was van Filips van Croy, Graaf van Chimay, Baron van Quiévrain, Heer van Thou, Ridder der Orde van het Gulden Vlies en Landvoogd van Holland, voerde briefwisseling met Margaretha van Oostenrijk, Landvoogdes der Nederlanden.

2e Claudine van Savoye, die den 2 April 1528 overleed.

Dit huwelijk had plaats door den invloed van de Aartshertogin Margaretha van Oostenrijk.

3e Anna van Bourgondië, dochter van Adolf, Heer van Beveren, Veere en Vlissingen, alsmede van Anna van Bergen.

Jakob III liet bij zijn overlijden, op den 15 Aug. 1531, geene kinderen na.

Op den 27 Augustus daaraanvolgende deed zijn broeder Jan de leenhulde voor Hoorne aan den Luikschen Bisschop Everard van der Mark. Het *Nederduitsche* bewijsstuk daarvan, te Brussel opgemaakt, komt voor bij WOLTERS t. a. p. bl. 60 en 61.

Toen, in 1539, de komst van Keizer Karel V, uit hoofde van den opstand der Gentenaars, te gemoet gezien werd, noodigde de Landvoogdes de voornaamste Grootwaardigheidbekleeders en Ridders van het Gulden Vlies uit om zich op den 12 Januarij te Valençyn te bevinden, ten einde den Keizer te verwelkomen. Onder hun getal bevond zich ook Graaf Jan. Deze, die, gelijk wij boven zagen, in den geestelijken stand was opgevoed en in 1502 met de Proostdij van St. Lambertus te Luik begiftigd was geworden, wenschende dat de regte lijn der Graven van Hoorne en Altena niet mogt uitsterven, liet zich door den Paus van zijne gelofte ontslaan, en trad, nadat hij het bestuur van zijn Graafschap aanvaard had, in het huwelijk met Anna van Egmond, dochter van Floris van Egmond, Graaf van Buren, en van Margaretha van Bergen. Zij was weduwe van Joseph van Montmorency, Ridder, Heer van Nevele, Hubermont, Huyssen en Zwijndrecht.

Het gelukte aan Graaf Jan, even min als aan zijnen broeder, zich kroost te

verwekken. Hij beschikte dus over zijne landen en goederen ten behoeve der voorkinderen van zijne gemalin, de Montmorency's; en wel in de eerste plaats van Graaf Filips van Montmorency.

Al de verschillende stukken, die betrekking tot deze zaak en de daarna plaats gehad hebbende verheffing der Leenen hebben, zijn in het *Nederduitsch* gesteld (1), een blijk, dat die schoone taal toen in die streken nog niet bij de aanzienlijken door de zoo veel armere Fransche verdrongen was geworden (2). Zulks heeft eerst plaats gehad toen de Nederlandsche grooten zich de taal hunner vaderen begonnen te schamen, en de slaven der vreemdelingen werden, iets wat eenen nadeeligen invloed had op het gebruik der moedertaal door de middelklasse, die thans nog in Limburg veelal het Fransch aan de moedertaal voortrekt. Men vergeve ons deze uitwijding.

Filips van Montmorency nam dan niet alleen bezit van het Graafschap Hoorne, maar ook van de heerlijkheden Weert en Wessem, gelijk ook van de ondervoogdij van Thorn.

Het leenhof van Gelderland bevat de acte van leenhulde daartoe betrekkelijk.

Filips was in 1522 geboren, diende Keizer Karel V in vele oorlogen, en volgde den Infant, later Filips II, in Duitschland, Italië, Spanje en Engeland. Teruggekeerd, werd hij tot Landvoogd over Gelderland en Zutphen aangesteld. In 1555 werd hij te Antwerpen, te gelijk met Don Carlos, tot Ridder van het

---

(1) Zie o. a. WOLTERS t. a. p. bl. 78 en 79.

(2) Men heeft het ons wel eens ten kwade geduid, dat wij dit werk niet in het Fransch hadden geschreven en uitgegeven. Men meende, dat het dan een veel grooter debiet zoude gehad hebben en wij meer voldoening van onzen veeljarigen arbeid zouden hebben ingeoogst. Het is mogelijk dat men gelijk heeft. Wanneer wij een werk over de munten van Portugal hadden geschreven (een werk, dat wel in ons voornemen lag, doch dat gelukkig door een Portugees is ten uitvoer gebragt) zouden wij het buiten kijf in het Fransch hebben uitgegeven. Iets anders is het echter om een nationaal werk niet in de nationale taal uit te geven. Ons althans streed het tegen de borst om over Hollandsche, Geldersche, Groningsche, Friesche en andere Nederlandsche munten in eene vreemde taal te schrijven, hoewel het ons, die sedert onze kindschheid met het Fransch zeer vertrouwd zijn, niet moeijelijk zoude gevallen zijn om ons Muntwerk althans in dragelijk Fransch uit te geven, gelijk er in de 19e eeuw zoo vele werken door niet-Franschen geschreven worden.

Gulden Vlies benoemd, en niet lang daarna tot Nederlandsch Admiraal en Bevelhebber eener bende van ordonnantie verheven. Toen Filips II de Nederlanden verliet, om ze nimmer terug te zien, werd hij door den Admiraal Montmorency, Graaf van Hoorne, vergezeld. Wanneer deze laatste in het vaderland terugkwam, vond hij zijn ambt in Gelderland aan een ander gegeven, iets dat hem geweldig hinderde. Hij had zijn aandeel aan de in het werk gestelde pogingen tot verwijdering van Granvelle.

Het is hier de plaats niet om al de verdere lotgevallen van den Graaf van Hoorne te vermelden; genoeg zij het dat hij, als slagtoffer van den haat van Alva en der Spanjaarden, op den 4 Junij 1568 te Brussel werd onthoofd. Zijn vonnis vindt men in het Nederduitsch bij WOLTERS t. a. p. bl. 96—98 (1).

Filips van Montmorency heeft alleen ééne dochter gehad, die jong gestorven was. Zijne weduwe, Walburg van Nieuwenaar, volgde hem op in het bezit zijner landen; doch wij zijn genaderd tot den tijd der Pacificatie van Gend, en verder dan deze behoeven wij de geschiedenis van het Graafschap Hoorne niet te vermelden. Het wordt dus tijd dat wij de munten van dit landje gaan beschouwen, die de tijd ons gespaard heeft, en welke wij nu, achtereenvolgens, naar mate wij ze op Pl. XI en XII afgebeeld hebben, zullen beschrijven.

In de eerste plaats dan deelen wij een denier of sterling mede van een Willem, Heer van Hoorne, waarschijnlijk van Willem I of II (zie boven bl. 115).

Deze munt, eene navolging der Engelsche sterlingsche deniers uit de 13e eeuw, is ons in geene Verzameling op het vaste land voorgekomen. Zij werd in Ierland gevonden, en is medegedeeld in T. VII, 2e Serie der *Revue de la Numismatique Belge*.

Op de vz. ziet men een met een bloemkrans getooid vorstelijk hoofd van voren. Het omschrift is:

✠ (W)ILLEMVS DE HORN:

Het veld der kz. wordt door een gelijkbeenig, vierkant kruis gedeeld. Twaalf bolletjes bevinden zich tusschen de beenen van dat kruis. Omschrift:

MON | ETA | DE W | ERT

Het gewigt zal wel ongeveer het zelfde als dat van andere sterlingen zijn.

(1) Het vonnis vindt men in het Fransch in het *Supplement de* STRADA, T. I, p. 255.

Op onze Supplement N° XXX deelen wij onder N° 1 eene Hoornsche munt mede, die wij aan Heer Willem IV meenen te mogen toeschrijven (overleden in 1343), omdat de type der munten van Hertog Jan III van Braband (1312—1355) nagevolgd is. Op de vz. heeft men het dusgenaamde portaal met gecreneleerde torens, in een rand van twaalf bloemschildjes. Omschrift:

✠ MONETA MERAVDE

d. i. munt, geslagen te Poilvache.

Kz. In het midden der munt een breed, vierbeenig kruis met twee rijen omschriften. Het binnenste luidt:

✠ DOMIN' DE · HORNE.

Het buitenste:

✠ BNDIDTV : SIT : NOME : DNI : DEI : IHI

Verzilv. koper, in de Verzameling van den Heer DE ROBIANO te Brussel.

N° 2, een botdrager, van hoedanige muntsoort wij een aantal exemplaren in onze *Munten van Braband en Limburg*, van de *Geldersche Graven en Hertogen*, die der *Heeren en Steden*, der *Graven van Holland*, der *Munten van Friesland*, *Groningen en Drenthe* en ook in dit deel beschreven.

Wij behoeven dus van de type van dezen botdrager geene beschrijving te geven, en alleen de omschriften te vermelden.

Op de vz. dan leest men:

LOVICVS : DEI : GRACIA : HERE : VAN HOR : E : ALTEN.

Op de kz. luidt het binnenste omschrift:

✠ MONETA ✤ DE ✤ LVIERDEN.

In den buitenrand:

✠ BENEDICTVS, enz.

Het gewigt is 4,2 w.

Met zeer veel regt wordt deze munt, die zich in de Verzameling van Professor SERRURE te Gend bevindt, door den Heer CHALON op bl. 149 der *Revue Num. Belge* van 1851 toegeschreven aan Dirk Loef van Hoorne, vijfden zoon van Heer Willem V, over wien wij boven, bl. 125, handelden. Zij dagteekent dus uit het laatste vierde gedeelte der 14e eeuw.

Zeer juist merkt de Heer CHALON aan, dat de naam *Loef* (waarschijnlijk oor-

spronkelijk *wolf* beteekenende) hier wordt uitgedrukt door *Lovicus*, om den in waarde minderen naslag eener munt van *Ludovicus* of Lodewijk van Male te verbergen.

Het binnenste omschrift wordt door den Heer CHALON gelezen: *Moneta de Wierden*, want, zegt hij t. a. p. bl. 149, de eerste letter is de V van de 14e eeuw, gelijk men onder anderen ziet in den *Atlas de la Numismatique du moyen age* van LELEWEL, en op een goudgulden van Jan *zonder genade*, geslagen te St. Truyen.

Het beteekent dus dat de munt te Weert vervaardigd is geworden.

Op Pl. XXX (Supplement) deelen wij nog eenige munten van Heer Dirk Loef van Hoorne mede, en wel eenige navolgingen der Vlaamsche grooten van Graaf Lodewijk van Male.

N° 2 heeft op de vz. een leeuw binnen eenen rand van twaalf bloempjes. Omschrift:

MONETA LIERD.

Dit weder (zie de aanmerking over de eerste letter van de voorgaande munt) beteekenende: *Moneta Wierd(ensis)* of Munt van Weert.

Op de kz. bevindt zich het gewone vierbeenige kruis met twee rijen omschriften. Aangezien de munt zeer geleden heeft is van de binnenste rij alleen leesbaar:

O · DI | RIC | VAN | . . ER

De eerste O, zegt de Heer MEIJER in de *Revue de la Num. Belge*, 1860, page 159, is eene navolging van de O op de *grooten met den leeuw* van Hertog Jan III van Braband (zie onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. IX, N° 24); terwijl het verder zal beteekenen: *Diric van Hoerne.*

Het omschrift van den buitenrand zal zijn:

Benedictum sit nomen, enz.

De onder N° 3 afgebeelde munt heeft op de vz. weder den leeuw, en in den rand elf bloempjes en even zoo vele schildjes, terwijl in het twaalfde een leeuwtje gezien wordt. Omschrift:

MONETA ✠ LIERD'

te lezen: *Moneta Wierd'.*

De type der kz. is weder het langbeenige, vierkante kruis.

Het binnenste omschrift luidt thans:

THE | O'D · V | A' HO | TEN.

Hetgeen de Heer MEIJER meent dat aldus gelezen moet worden:

THEODeric VAn HOorne en alTENa.

Weegt 1,6 w.

De Heer MEIJER, die bovenstaande munten voor het Koninklijk Penningkabinet mogt aankoopen, doet opmerken, dat de binnenste en buitenste omschriften op die munten niet op de zelfde plaats beginnen.

Onder N° 3, op Pl. XI, deelen wij een halven groot mede, dien wij ontleenen aan de *Revue de la Numism. Belge* van 1854.' De munt bevond zich vroeger in de Verzameling van wijlen den Heer BECKER te Amsterdam.

Op de vz. ziet men het borstbeeld van Heer Willem van Hoorne van voren, gedekt met eene muts, waarop hermelijnen; vóór de buste bevindt zich het wapenschildje met de drie horens.

De kz. bevat, even als op de munten der Utrechtsche en Luiksche Bisschoppen Jan van Arkel en Engelbert van der Mark (van welke dit stuk eene nabootsing is), een klein, gevoet kruis, tusschen hetwelk staat:

I : N | OI | E : D | HI

d. i. *In nomine Domini.*

In den buitenrand staat, om een parelcirkel:

✠ MONETA : NOVA : DE (HOERN)E

Men vergelijke onze *Munten der Bisschoppen, enz. van Utrecht*, Pl. X, N° 11 en eenige volgende.

N° 4 is een dusgenaamde Roosbeker, eigenlijk dubbele groot, nagevolgd naar de soortgelijke Gemeenschapsmunten van de Brabandsche Hertogin Johanna en den Vlaamschen Graaf Filips den Stouten, onder anderen afgebeeld in onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. X, N° 3 en 4.

Op de vz. ziet men ongeveer de zelfde wapenschilden; alleen heeft het vierveldige in slechts één kwartier het wapenschild der Heeren van Hoorne. Het omschrift is:

MILH : DEI : GRA : D . . . . NE . . LTENA

Men ziet, de eerste letter van het woord *Wilhelmus* is voorbedachtelijk ver-

wrongen, om die eenige gelijkenis te geven met IOHA, den aanvang van den naam der Brabandsche Vorstin.

Deze Willem is waarschijnlijk Heer Willem VI van Hoorne, die, gelijk wij boven zagen, in 1415 overleed.

Op de kz. staat:

✠ MONETA NOVA : HVERNENSI : VERDENSI

Z. weegt 3,1 w. en bevindt zich in de Verzameling van het N. Brabandsch Genootschap te 's Hertogenbosch.

N° 5 is door ons ontleend aan eene Plaat van LELEWEL, later door dezen afgestaan aan de *Revue de la Numism. Belge*, en te vinden onder N° V in den jaargang van 1856 van dat Tijdschrift. Onze munt komt daar voor onder N° 24. Men ziet, dat het onderscheid in type zeer gering is. Op de vz. leest men thans:

✠ IIIAR · DEI · GRA · DVS · HOERNE · Z · ALTENA

en op de kz.:

✠ MONETA · NOVA · HOERNENS · Z · VERDENSI

Het gewigt is in de *Revue* door den Heer PIOT niet opgegeven geworden.

N° 6, die waarschijnlijk oudtijds den naam van *halve groot* droeg, is gevolgd naar eene Brabandsche munt van ongeveer den zelfden stempel. Zie onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. XII, N° 14.

Op de vz. aanschouwt men het vierveldig wapenschild binnen een parelcirkel, doch in plaats van *vier*, vindt men weder slechts *drie* leeuwen; in het 4e kwartier bevindt zich het schildje van Hoorne. Omschrift:

✠ HILS ...... DNVS HOERNE.

het eerste woord voor WILHS.

Op de kz. staan de letters: DV..

tusschen de beenen van een lang, gelijkbeenig kruis.

In den rand leest men:

MONE | TA NO | VA : DE | HORN

Wij ontleenen deze munt aan het werkje van den Heer WOLTERS.

En hiermede eindigen de tot op heden bekend gewordene munten der oudere Heeren van Hoorne, die te Weert geslagen zijn geworden, en gaan wij over

tot de beschrijving van die van Filips van Montmorency, den eenigen Graaf van Hoorne op wiens last muntstukken schijnen vervaardigd geworden te zijn.

In de eerste plaats geven wij onder N° 7 de afbeelding van den goudgulden, geslagen naar het voorbeeld der Utrechtsche van Rudolf van Diepholt.

Vz. De heilige Martinus met mijter en kromstaf; de regterhand in zegenende houding opgeheven. Omschrift:

SANCTVS MARTI : EPS'

Op de kz., in een versiersel, bestaande uit drie dubbele bogen en even zoo vele uitspringende puntsieraden tusschen die bogen — het een en ander binnen een parelcirkel — het wapenschild der Montmorency's, welk geslacht tot den alleroudsten Europeeschen adel behoort; dit schild is in vier kwartieren verdeeld, in elk van welke vier leeuwerikken van sabel op een veld van zilver gezien worden. Het opperschildje of surtout is het wapenschild van Hoorne. Omschrift:

✠ PHS • BA • D • MONTMO • C • A • HORN.

Bleek goud, weegt 1,7 w. en bevindt zich in de Verzameling van Professor SERRURE te Gend.

Groot is het getal en niet minder groot de onderlinge verscheidenheid der Daalders, halve Daalders en dusgenaamde Sprengers van onzen Graaf, die wij van N° 8—21 mededeelen, en welke alle te Weert vervaardigd zijn geworden (1). Nog heden ten dage wijst men in dit stadje het voormalige Muntgebouw der Graven van Hoorne aan, waarin deze stukken geslagen zijn geworden. Het werd ten jare 1852 door ons, op eene ten behoeve van dit werk door het grootste deel van Nederland ondernomene reis, bezocht, en was toen in een molen veranderd.

Op de vz. der heele en halve Daalders ziet men den patroon der Hoofdkerk van Weert, Sint Maarten te paard, die, ten behoeve van eenen vóór hem zittenden bedelaar, met zijn zwaard een stuk van zijnen mantel snijdt. Deze is ook de type der Daalders van Mentz. Onder den bedelaar bevindt zich in den rand het wapenschild van Weert, bestaande uit een keper van azuur op een veld van zilver.

Het omschrift onzer N° 8 is:

SANCTVS MARTIN PATRONVS WIERTENS

(1) In 1567 was zekere Jan van Luemel aldaar Muntmeester, blijkens de Archieven der stad Weert; zie de *Beschrijving van het Hertogdom Limburg door* G. M. POELL, 1851.

Op de kz. bevinden zich de naar elkander gekeerde, fraai uitgesnedene, wapenschilden van Montmorency en Hoorne, gedekt door hunne helmen en helmteekens, terwijl dat van Montmorency daarenboven nog omgeven is met het Ridderteeken der Orde van het Gulden Vlies. Het omschrift is:

PHS' ⋆ BAR° ⋆ D ⋆ MONTM° ⋆ C° ⋆ A ⋆ B HORN ⋆ L ⋆ D° ⋆ D ⋆ WIERT

Deze munt weegt 28,8 w. en bevindt zich in de Verzameling van den Heer MEIJER te 's Hage.

De N° 9 heeft op de vz.:

SANCTVS MARTINV PATRONVS ⋆ WIERTENS

en op de kz.:

PHS' ⋆ BAR° ⋆ D ⋆ MONTM° ⋆ C° ⋆ A^B HORN ⋆ D° ⋆ D ⋆ WIERT

Bevond zich in de Verzameling van den Heer STRICKER, wegende 28,4 w.

Eene diergelijke munt, afgebeeld op page 372 der *Monnoyes en Argent de S. M. l'Empereur* (Vienne 1769), met WIERTEN, wordt ook aangetroffen in de Verzameling van den Kolonel DE ROIJE VAN WICHEN, en weegt 28,6 w.

Men heeft zeer vele onderscheidene stempels voor deze muntsoort gebezigd, en de stempels van voor- en keerzijde, waarvan ongetwijfeld dan eens deze, dan weder eene andere onbruikbaar en door eene andere vervangen werd (waarbij de graveur zich geenszins tot eene slaafsche navolging der voorgaande bepaalde), naar mate daaraan behoefte was. Van daar, dat men Daalders vindt op de vz. met *Martinu* en op de kz. *Wierten* (Koninklijk Kabinet en? 't is ons ontgaan), met *Martin* en *Wierten* bij den Kolonel DE ROIJE VAN WICHEN, enz. enz.

Onder N° 10, 11 en 12 beeldden wij drie verschillende halve Daalders af, die de zelfde type als de heele vertoonen.

N° 10 heeft op de vz.:

SANCTVS MARTINV PATRONVS ⋆ WIERTEN

en op de kz.:

PHS ⋆ BAR ⋆ D ⁑ MONTM₀ ⋆ C₀ ⋆ A^B HORN ⋆ D° ⋆ D ⋆ WIERT

De exemplaren in de Verzamelingen der Heeren KEER en STRICKER wogen ieder 14,6 w. De munt is onder N° 3 afgebeeld in de *Monnoyes en Argent de S. M. l'Empereur* (Vienne 1769).

N° 11 heeft op de vz:

SANCTVS • MARTIN • PATRONVS • WIERTEN

Terwijl het omschrift der kz. luidt:

PHS • BAR • D • MONTM° • C° • A^{B} HORN • D° • D° • WIER^{T}

Weegt 14 w. Verzameling van den Heer KEER.

N° 12 had eigenlijk op de vz.: MARTINV

Op de kz. leest men:

PHS' • BAR° • D • MONTM° • C° • A HORN • D° • D • WIRT.

Woog 12,7 w. in de Verzameling van den Heer STRICKER.

Onder N° 13 (Pl. XII) geven wij de afbeelding van een Daalder, die op de vz. tot omschrift heeft:

• SANCTVS • MARTINV PATRONVS • WERDENS'

Men ziet de verandering van *Wiertensis* in *Werdensis.*

Het omschrift der kz. luidt:

PHILIPPVS • A • MOMMEREN (sic) • CO • D • HORN

Weegt 28,5 w. in de Verzameling van den Heer DUMOULIN te Sittard.

De type van N° 14 wijkt zeer af van die der tot dus verre beschrevene. De heilige Maarten toch is thans met zijn paard in omgekeerde rigting geplaatst, en van des bedelaars voeten is thans niets te zien. Het omschrift luidt, na het Muntmeestersteeken (naar het schijnt een granaatappel, hoedanig muntteeken meermalen voorkomt in het deel van ons werk dat tot titel heeft: *Munten der Heeren en Steden van Gelderland;* vooral onder de munten van Batenburg):

SANCTVS • MARTINV PATRONVS • WERDEN

Op de kz. vindt men het zelfde omschrift als op N° 13, maar door de afwijkende plaatsing der twee laatste letters van het woord:

MOMMEREN

kan men zien dat het niet de zelfde stempel was, die men gebezigd heeft.

Van dezen afwijkenden stempel hebben wij tot dus verre geen halven daalder ontdekt.

Weegt 27,9 w. in het Koninklijk Kabinet. Zij was buiten de Weteringpoort te Amsterdam opgegraven.

De munten N° 15—21 worden in de Beeldenaars van het laatste ge-

deelte der 16e eeuw *Sprengers* genoemd, eene benaming waarvan wij de beteekenis niet kennen. Zij zijn geslagen naar het voorbeeld, immers wat de kz. betreft, der *doubles escalins* van Luik, met name van die van Bisschop Gerard van Groesbeek, zie RENESSE BREIDBACH, *Hist. Num. de l'évêché et principauté de Liège*, Pl. 34, N° 6; verder N° 17, enz.

Op de vz. dezer munten vindt men het baronnale wapen der Montmorency's, door de daarbij passende kroon gedekt. Het omschrift luidt, weder na het Muntmeestersteeken van den granaatappel:

PHS • BAR° • D • MONTM° • C AB • HORN • D • D • WIERT.

Op de kz. vertoont zich het door bloemsieraden als zoodanig onherkenbaar geworden kruis, met een roosje in het hart en vier leeuwerikken tusschen de vier uiteinden. Buiten den parelrand wordt gelezen:

MONETA NOVA ARGENT WIERTE.

Z. weegt 7,25 w. in het Kon. Kab. en 7,1 in dat van Mr. HOOG VAN TER AAR te Rotterdam.

N° 16 heeft eene vz. waarop het omschrift anders gerangschikt is en dat ook eenigzins van dat van N° 15 verschilt. Er staat thans namelijk na den granaatappel:

PHS • BAR° • D • MONTM° | C° • A^{B} HORN • D° • D • WIERT.

De kz. verschilt niet.

Deze munt weegt in het Kon. Kab. 7,2 w.; een ander exemplaar aldaar 6,8 w.; dat van den Kolonel DE ROIJE 7,3 w. en dat van wijlen den Heer KEER 6,3 w. Men ziet op welk eene ongelijke zwaarte deze muntstukken vervaardigd werden, want de gewogene waren alle in goeden staat.

N° 20 moest eigenlijk op de kz. der afbeelding

ARGENT in plaats van ARGEN

hebben. De munt bevindt zich in onze Verzameling en weegt 7,1 w.

N° 18 heeft op de vz.

PHS' • BAR° • D • MONTM° • C | A^{B} • HORN • D° • D° • WIERT

Op de kz. staat:

MONET | A • NOVA | ARGENT | WIERTE

dit *argent* is op de plaat niet aangewezen.

Z. weegt 7,1 w. in onze Verzameling.

N° 21 heeft op de vz.:

PHS' ∗ BAR ∗ D ∗ MONTM° | C° ∗ A^{n} HORN ∗ D° ∗ D ∗ WIERT^{T}

Op de kz. staat:

MONET | A ∗ NOVA | AI (sic) GEN | WIERTE

Z. weegt 7,1 w. Bevindt zich in onze Verzameling.

N° 22 eene koperen munt, die waarschijnlijk den naam van oord droeg, heeft op de vz. een wapenschild in welks bovenste deel het woord WEERT te lezen staat; daaronder is het schild gedeeld links eene roos, regts het wapen van Hoorne. Buiten het schild ter wederzijde twee roosjes. Op de kz. ziet men een dito schild als op de vz. Thans vertoont zich in het bovendeel het jaartal 1566, terwijl daaronder zich weder een gedeeld veld bevindt, waarin links een leeuw, regts de keper van Weert. Ter zijde van het versierde wapenschild ziet men de roosjes als op de vz.

K. weegt in afgesleten toestand 2,1 w. en bevindt zich, voor zoo verre ons bekend is, alleen in het Penningkabinet der Leidsche Hoogeschool.

N° 23, eene dito munt, heeft op de vz. eene vijfpuntige ster boven het woord *Weert* en de cijfers 77 op het benedendeel van het schild.

De kz. verschilt alleen in kleinigheden van die der N° 22.

K. Deze munt weegt 2,9 in het Penningkabinet der Leidsche Hoogeschool en 3,1 w. in onze verzameling.

N° 24, eene munt van de zelfde grootte en dus ook waarschijnlijk waarde, als de beide vorige, heeft op de vz. het Koninklijk Spaansche wapenschild, rustende op een gekroonden dubbelen arend.

Op de kz. staat twee malen, met letters van verschillende grootte, het woord:

WEERT.

Waartoe twee malen, kunnen wij niet begrijpen.

Deze munt weegt 3,1 w. in de verzameling van het Noord-Brabandsch Genootschap.

Het exemplaar in de Verzameling van wijlen den Heer KEER woog 3 w.

Wij gaan over tot de munten der Heeren van Hoorne te Wessem geslagen. Wessem (Wesheim, Wishem, Wischheim, naam die eenen Duitschen oorsprong

aanduidt) was eene kleine stad, hun toebehoorende, en aan de Maas gelegen in eene streek die reeds door de Romeinen bewoond was. In de middeleeuwen had Wessem zijne eigene Heeren. In 1219 was Willem I, Heer van Hoorne, (over wien wij boven handelden) Beschermheer van Wessem, en toen het leen openviel, kocht hij het van het Stift St. Pantaleon te Keulen voor eene jaarlijksche rente van 14 Keulsche marken. Niet lang na 1305 schijnt de Souvereiniteit van het leen van Wessem op de Graven of Hertogen van Gelderland overgegaan te zijn. In de 16e eeuw moet deze stad versterkt geweest zijn, zie WOLTERS t. a. p., bl. 147—149.

Tegen de gewoonte van handelen op de meeste munten uit de 13e eeuw, waartoe onze N° 1 schijnt te behooren, vinden wij aan de eene zijde het borstbeeld van den Heer, na het muntteeken van den hoorn, omgeven door de woorden:

MONETA · WESSEEMN.

voor: *moneta Wessemensis.*

Op de andere zijde deelt een lang gevoet kruis het veld der munt in vier gelijke deelen. Het omschrift luidt:

VILH | ELMS | DHOE | RNE.

Deze *Vil-* of *Wilhelmus* was waarschijnlijk Heer Willem II, die van 1264—1300 het land bestuurde.

Z. weegt 0,3 w. Kabinet der Leidsche Hoogeschool.

N° 2 een sterling (zie ook boven onder de munten te Weert geslagen) heeft op de vz. een met bloemen omkranst vorstenhoofd binnen een parelcirkel. In den rand staat:

✠ DOMINVS · DE · HVERNE

Deze Heer van Hoorne zal wel Willem IV zijn, die van 1301—1343 (zie boven) regeerde.

Op de kz. ziet men 12 bolletjes verdeeld tusschen de beenen van een gevoet kruis. Het omschrift luidt:

MON | ETA | DEWE | SHEM.

Wij ontleenen deze munt aan het boven aangehaalde werkje van den Heer WOLTERS, de sterling zelve bevindt zich in het Kabinet van Prof. SERRURE te Gend.

Het zelfde is het geval met de door ons onder N° 3 afgebeelde halve groot of denier (althans daarvoor meenen wij het stuk te mogen houden).

Op de vz. ziet men een klimmenden leeuw. Omschrift:

· · IONETA : WESSEMNSIS.

Tusschen de beenen van het langbeenige kruis op de kz. staat:

WILH | DNS | DHOE | RNE.

Mede waarschijnlijk de Heer Willem IV, zoo straks vermeld.

Zie de munt ook afgebeeld in de *Revue* van 1856, Pl. V, N° 25[2].

In de 4e plaats moeten wij de volgende munt vermelden:

Onder N° 4 van de Supplementplaat XXX geven wij weder een groot. Op de vz. ziet men den leeuw, thans met de drie hoornen uit het wapen des lands in een schildje boven zich. De rand bevat verder elf bloemschildjes. Het omschrift luidt:

✠ MONETA ⚘ VESMN'

Hetgeen gelezen moet worden:

moneta Wes(se)m(e)nsis.

munt te Wessem geslagen. Over deze muntplaats handelen wij weldra nader.

De kz. heeft weder het lange kruis met twee rijen omschriften. In de binnenste rij staat:

DED | ERI | CDH | ORN.

d. i. *Diedericus de horne.*

en in den buitensten:

· · · BOINIDICTV ⁝ IT NOM · · · NRI ⁝ IH

Het gewigt is 1,9 w. Medegedeeld door den Heer MEIJER in de *Revue* van 1860.

Onder N° 4 geven wij op Pl. XIII de afbeelding van een dubbelen groot, waarschijnlijk door Heer Willem IV van Hoorne geslagen, en wel in navolging van dergelijke munten van den Luikschen Bisschop Adolf van der Mark, die van 1313—1345 regeerde, zie RENESSE BREIDBACH, *Hist. Num. de Liège*, Pl. 7, N° 5.

Op de vz. vertoont zich binnen een compartiment, uit negen bogen zaamgesteld, een arend met uitgespreide vleugels staande op het Hoornsche wapenschild.

Omschrift:

✠ : WILHELMVS : DNS : · : HOERNENI.

Op de kz. bevindt zich een klein, breed gevoet kruis, omringd door twee rijen omschriften; het binnenste luidt:

✠ MONETA : WESHEVM.

het buitenste:

✠ BNDICTV : SIT : NOMЄ : DNI : NRI : IHV : XPI

Wij ontleenen de munt aan bovenvermelde ons medegedeelde plaat van LELEWEL, later opgenomen in de *Revue* van 1856, als Pl. V, en zijnde daarop de N° 24.

Thans gaan wij over tot de munten der Heeren van Hoorne, te Kessenich en Kinroy geslagen. Zij zijn afgebeeld op onze Platen XIII en XIV, N° 1—25.

Het dorp Kessenich in Limburg, waarnaar een tak van het Nederlandsch geslacht Michiels zich nog noemt, was oudtijds eene heerlijkheid in het Graafschap Hoorne gelegen. Hare heeren gaven voor, dat zij regtstreeks onder het Duitsche rijk behoorden, doch de Hertogen van Braband beweerden, dat zij hun leen bij de leenkamer van Braband moesten komen verheffen.

De Heer WOLTERS heeft in zijne *Notice historique sur l'ancien comté de Hornes*, het een en ander over de heerlijkheid Kessenich bijeengebragt. Hij zegt dat de eerste in Charters vermelde Heer van Kessenich zekere Arnold is, die in 1155 voorkomt (1). Vervolgens komt in een stuk van 15 Mei 1219 een Godfried van Kessenich voor. In 1223 schijnt de heerlijkheid van Kessenich overgegaan te zijn op Hendrik van Argenteau; verder meent WOLTERS dat tegen het einde der 14e eeuw de heerlijkheid door eene erfdochter is gekomen aan Heer Jan van Hoorne, bijgenaamd *de Wilde*. Deze was een zoon van Dirk Loef van Hoorne, die in 1390 overleed. BUTKENS zegt (I, 535 zijner *Trophées du Brabant*) dat Jan van Hoorne onder de adelijke leenmannen van Hertogin Johanna van Braband behoorde.

Zijn zoon Arnold van Hoorne, Heer van Kessenich en Brunshorn, huwde Elizabeth van Loon, natuurlijke dochter van Jan van Loon, gesproten uit de

(1) t. a. p. bl. 180

Graven van dezen naam, Heer van Heinsberg en van Anna, Gravin van Solms.

Bij gelegenheid van dit huwelijk deed Jan van Loon, Heer van Heinsberg, Gulik en Leeuwenberg, bij Charter van 24 Augustus 1429, afstand van zijne regten op de Heerlijkheid Kessenich, echter onder voorbehoud dat, indien de echtelingen zonder kroost mogten overlijden, de heerlijkheid aan het Geslacht van Heinsberg zoude terugkeeren. Men meent dus dat Kessenich, daar het aangewezen geval plaats greep, weder daaraan is teruggekeerd.

Arnold van Hoorne, Heer van Kessenich, had één zoon, met name Jan van Hoorne, bijgenaamd *de Wilde* (zie boven), Heer van Kessenich, ridder, die den 16 October 1456 leenhulde deed voor de heerlijkheid van Bouchaute. Hij had, naar men meent, (WOLTERS t. a. p. bl. 182,) twee kinderen, waarvan de zoon heette Jan van Hoorne, de bescheidene (*discrete*). Verdere Heeren worden door WOLTERS niet opgegeven.

De oorsprong van het regt van munt, dat door Jan van Hoorne, Heer van Kessenich, of misschien door zijn grootvader en zijn zoon, welke mede dien naam droegen; — indien zij dat door hen uitgeoefende regt wezenlijk bezeten hebben, — is onbekend. Zonderling is het, dat hunne munten meest alle het opschrift *Kinre* dragen, zijnde de naam van een groot vlek, behoorende onder de gemeente Kessenich en ook wel eens *Kinroy* geheeten.

De Heer WOLTERS vraagt, t. a. p. bl. 191, 192, of er hier eenige verwantschap bestaat met de munt van Kuinre. Maar dit kan niet wezen (1).

(1) De oudheidkundige Heer J. HABETS, (zie boven bl. 74) thans Kapelaan te Berg en Terblijt bij Maastricht, het bovenstaande in proef gelezen hebbende, verzoekt ons het volgende daarbij te voegen:

Kessenich vormde met de dorpen Kinroy, Hunsel, Groot-Beersel en het slot Bronshorne eene vrije Rijksheerlijkheid, door het graafschap Horne, de Maas, het vrijdorp Neeritter en het Stift Thorn omgeven. Kessenich, is mijns inziens, het *Catualium* der reiskaart van Keizer Antoninus en droeg in de X[de] eeuw den naam van *Casallum*.

Keizer Otto I schonk bij diploma van het jaar 964 (en niet in 906, zoo als WOLTERS dat aangeeft) het *munt-, tol- en marktregt*, hetwelk hij te Ehti (Aldeneyck bij Maeseyck) bezat, aan zijnen getrouwen vassal Ansfried van Teisterbant en verplaatste het uit Aldeneyck naar het naburige Casallum of Kessenich. Dit is de reden waarom de Heeren van Kessenich en Thorn mogten munt slaan. De vurige verbeeldingskracht van den schrijver der *Notice Historique*, die Ehti en Casallum aan de Moezel en bij Virton zoekt, heeft zich gewis

De oudste bekende munten van Kessenich, onze N° 1 en 2, zijn van Jan van Hoorne. Zij werden vervaardigd naar het voorbeeld der zwarte munten van zijn tijdgenoot, Jan III, Graaf van Namen (1418—1421) zelfs heeft hij het woord:

NAM (VRCVM)

op dezelve nagebootst.

De vz. van N° 1 heeft tot omschrift:

IOHANNES · DE · KESSEN

---

door de woorden *Pagus Moselanus* in het diploma van Keizer Otto, welke niet op de Moesel maar op de Maas duiden, laten verleiden.

Nadat Graaf Ansfried den Bisschoppelijken zetel van Utrecht beklommen had, stichtte zijne vrome gade, Hilsundis van Strijen, in de nabuurschap van Kessenich, het vermaarde vrouwenklooster Thorn en beschonk het met vele goederen, dorpen, kerken en pastorijen van den omtrek; zie het werkje: *Jura Ecclesiae Thorensis authenticis documentis deducta*, door den Kanunnik van Thorn, Dr. JOHAN STÜBEN. De heerlijkheid Kessenich schijnt omstreeks dien tijd van Thorn afgescheiden te zijn geworden; zij bleef in het bezit der erfgenamen van Graaf Ansfried, tot dat in de XII^de^ eeuw eigene Heeren van Kessenich in de geschiedenis beginnen voor te komen. Ziedaar de ware oorsprong der aaneengrenzende rijkslanden Thorn en Kessenich.

Misschien heeft Graaf Ansfried te Kessenich van zijn koninklijk regt van munten gebruik gemaakt. Zouden wij niet een begin van bewijs daarvan kunnen vinden in een muntje, dat hem in de *Revue Numismatique Belge*, Deel IV, bladz. 430, wordt toegeschreven?

In latere tijden sloeg een tak van het edele geslacht Horne, dat in de XV^de^ eeuw in bezit van Kessenich was, eenige munten te Kinroy. Het strekt ons tot bijzonder genoegen, aan den voet van dit boekwerk, een der muntvervaardigers te Kessenich op het terrein der geschiedenis te mogen terugvoeren. Jan van Horne, Arnold's zoon, genaamd *de Wilde*, Heer te Kessenich en neef van den Luikschen Bisschop Jan van Heinsberg, is tot op heden aan al de mij bekende geschiedschrijvers van het Bisdom Luik onbekend gebleven. En toch, hij is dezelfde die onder den valschen naam van Joannes Villanus, Jean de Villers en Jean Sauvage, als een der roekelooste volkstribunen der Luikenaars, tegen Karel den Stouten, in de geschiedenis wordt afgeschilderd. Om zich van zijne identiteit te overtuigen, vergelijke men CHAPEAUVILLE, Deel III, bladz. 135, 173 en 174 met bladz. 274 der *Notice Historique sur Hornes*, alwaar hij, hier onder den naam van Jean de Horne en dáár onder den naam van Jan de Vilde, als verheffer der Heerlijkheid Bocholt, na den dood zijner moei Philippa van Heinsberg, voorkomt. Hij sneuvelde in 1468 onder de muren van Luik, terwijl hij de burgers, als momber der stad, in eenen uitval tegen de Bourgondiërs aanvoerde. Zijne koene krijgsverrigtingen en zijn treurig uiteinde kan men lezen bij PIZEN, BOUILLE, POLLAIN en anderen.

Op de kz. ziet men een vierbeenig kruis, aan welks einden bloemen als lelien gehecht zijn. Omschrift:

✠ MONETA : NOVA DE : KINI

Dit laatste meende de Heer PIOT (*Revue* als voren, page 78) te zijn eene verkorting van *Kisnich*, de Limburgsche uitspraak van *Kessenich*.

Deze munt behoort, gelijk alle de volgende, tot de aanzienlijke vond, die voor eenige jaren in het bezit kwam van den Heer VAN BOKKEL, Notaris te Leuven.

N° 2 heeft op de vz. het omschrift:

✠ IOHS : DNS' · DE : KESSEN.

En op de kz.:

✠ MONETA · OVA : KESSE

N° 3 is mede een namaaksel van Namensche munt.

Vz. Het verkorte woord NAM (NRCVM) en

✠ IOHAS'. DNS' · DE : KESSEN

Op de kz. tusschen twee der beenen van een gevoet kruis, twee leeuwtjes. Omschrift:

MON | NEI | LNI | ERI

Tot dus verre nog niet opgehelderd; waarschijnlijk eene nabootsing van het omschrift op de Namensche munt.

N° 4, met eene lelie in het hart van het kruis op de kz., is niet op te helderen, dewijl de omschriften grootendeels ontbreken.

De N° 5, 6 en 7, alleen, gelijk men ziet, verschillende in eene kleinigheid, wat betreft het omschrift op de vz., alsmede in hetgeen zich binnen de beenen op de kz. bevindt, zijnde of twee hoornen, of twee roosjes, of één hoorn en éene roos, heeft op de vz. de type der munten van den Luikschen Bisschop Jan IV of Jan van Beijeren (1390—1418); verder vervolgd door Bisschop Jan van Heinsberg (1419—1459); althans in het begin zijner regering. Verg. de afbeeldingen bij RENESSE BREIDBACH.

Op de vz. ziet men het wapen van Hoorne aan een gebladerden boomtak. Omschrift:

✠ IOHANS DE HOREN.

op de andere:

✠ IOHANS DE HORNI

Kz. een kruis, gelijk wij boven opgaven, gecantonneerd door twee hoornen enz. Omschrift:

MO | NEM | NOV | ....

N° 8 heeft op de vz. een gedeeld wapenschild, links Loon, regts Hoorne, maar de hoornen zijn onder elkander geplaatst.

Het omschrift is onduidelijk.

Op de kz. ziet men slechts één hoorn tusschen de beenen van het kruis. Het omschrift is mede onduidelijk.

Boven de daarop volgende munt plaatsten wij het woord *onzekere*; wij weten toch, evenmin als de Heer PIOT in de *Revue*, page 79, waartoe het wapenschild (gedeeld, links twee sterren in even zoo vele velden; regts een leeuw) te brengen, terwijl de omschriften te onduidelijk zijn om eenige opheldering te kunnen verschaffen.

N° 9, 10 en 11 hebben op de vz. een gedeeld schild, links de drie hoornen van Hoorne, regts den leeuw van Loon. Boven het schildje van N° 10 bevindt zich nog eene kleine ster. De omschriften schijnen te zijn:

IOhANS : DNS : DE : KES

Op de kz. ziet men de letter K (eerste van het woord Kessenich) binnen een kruis. De omschriften kunnen door ons, wegens onduidelijkheid, niet medegedeeld worden.

De N°s 12—17, zijn, volgens den Heer PIOT (*Revue* t. a. pl. bl. 80) waarschijnlijk geslagen door Jan II van Hoorne, Heer van Kessenich; zij zijn navolgingen der munten van den Luikschen Bisschop Jan van Heinsberg (1419—1456). Daar hij, gelijk wij boven zagen, de zoon was van eene natuurlijke dochter uit het geslacht van Loon, kon hij er het wapen op plaatsen dat Jan van Heinsberg op zijne munten liet graveren.

In het 1^e^ en 4^e^ kwartier vindt men de wapenschilden van Hoorne en Loon, en in het 2^e^ en 3^e^ dat van Chiny, terwijl een klein schildje van Hoorne als opperschild wordt gezien. De omschriften van 12, 13, 14 en 15 zijn onleesbaar.

Op de kz. van N° 12 ziet men tusschen de beenen van het kruis de letters:

K I N I

voor *Kessenich*. Het omschrift in den buitenrand is onleesbaar.

N° 13 heeft op de kz. twee roosjes tusschen dè beenen van het kruis. Op

de kz. van N° 14 vertoont zich eene lelie in het hart des kruises; terwijl op N° 15 een eenvoudig Karolingisch kruis binnen eenige bogen te zien is. De omschriften op alle deze munten zijn onleesbaar.

N° 16, voorzien van een duidelijker wapenschild (doch waarop men in de 1e en 4e kwartieren de hoornen, bedrogshalve om het Heinsbergsche wapenschild beter na te bootsen, staande heeft afgebeeld) heeft op de vz. tot omschrift:

✠ ... DE: H(O)RN · DNS · DE : KESEN

Op de kz. bevindt zich in het hart van het kruis eene liggende K van zeer onduidelijken vorm. Het omschrift is:

NONE ⋆ NIVAES

hetgeen geen zin oplevert.

N° 17 heeft op de vz. een veel eenvoudiger wapenschild. Het omschrift is:

✠ IOHANNES .... E ⋆ HORN.

Op de kz. vertoont zich eene ster in het hart des kruises. Omschrift:

..... COMES DE TZVES

Evenmin als de Heer PIOT, t. a. p. bl. 81, weten wij hieraan eene voldoende uitlegging te geven.

N° 18 is eene nabootsing der Vlaamsche koperen munten van Graaf Filips den Goeden. Men heeft echter de wapenschildjes van Loon en Hoorne op de vz., noch ook de lelie in het kruis op de achterzijde vergeten. Het omschrift der vz.:

IOHANS ⋆ ... KESSENICH

toont echter aan, dat de munt in laatstgenoemde plaats geslagen is.

N° 19 heeft in 1 Hoorne; in 2 en 3 Loon-Chiny; in 4 een leeuw voor...? In het opperschildje een hoorn en daarenboven een keper (?) Het omschrift is:

✠ .... ANS' ⋆ DE · HO .... TNE'

In het kruis op de kz. vertoont zich eene A (een ander exemplaar heeft eene M.) Het omschrift is:

AVE : MARIA : GRACIA · PL · ·

Het schijnt dat men onuitputtelijk was in het vervalschen der munttypen. Zoo vindt men op onze Nos 20 en 21 op de vz. thans in 2 de Fransche lelie, en in 3, naar het schijnt, Vlaanderen, terwijl op de kz. van het eerste zich mede de Fransche lelie vertoont. Het omschrift der vz. is:

✠ IO . . . . . HORN : D' . DE : KES

en dat der kz.: -

✠ MONETA NOVA · DE : NINK voor KINH.

N° 21 heeft eene K in het hart des kruises, terwijl dat kruis zich binnen een compartiment schijnt te bevinden. Op N° 21 onderscheiden wij in den rand het woord:

TVRON

het verdere is onduidelijk.

N° 22 heeft weder eene afwijkende, doch onduidelijke, voorzijde met half leesbaar omschrift.

Ook de kz. is niet duidelijk; althans niet de letter in het hart des kruises. Van het omschrift onderscheiden wij:

✠ . . . . . NOVA : DE : KINE.

Zonderling is het, dat deze munten bijkans alle zoo zeldzaam zijn dat wij ze alleen uit bovengemelden vond hebben leeren kennen; zouden de overige alle weder versmolten zijn?

MUNTEN TE GRUYTRODE GESLAGEN.

Op de Platen XIV en XV, geven wij de munten die de Landcommandeurs der Duitsche Orde ten balije *Oude Biezen*, te Gruitrode in de 15e eeuw hebben laten slaan.

Het is bekend dat de Ridders der Duitsche Orde in het Heilige Land hunnen oorsprong namen, en dat ze onder Keizer Frederik II, in Duitschland twaalf Balijen bezaten, waarvan twee in de Nederlanden: te Utrecht en te Oude [Alte] Biezen bij Maastricht. Het land van deze laatste was hun in 1224 door Aarnoud VI, Graaf van Loon en zijne gemalin Mechteld, Abdis van Munsterbilsen, geschonken geworden.

De balije van Oude Biezen, waarover de Heer WOLTERS in 1849 eene *Notice Historique* in het licht heeft gegeven, had als eene harer twaalf commande-

rijen in 1414 het dorp Gruitrode bekomen, mede in Limburg gelegen. Zij sloegen daar munt, hoewel het, evenmin als in vele andere dergelijke gevallen, bekend is met welk regt.

Van al de Grootmeesters, die de Heer WOLTERS vermeldt, komen van hen, wier munten wij te beschrijven hebben, hier alleen in aanmerking Iwan of Jan van Cortenbach en Matthias van der Straten.

Iwan (van waar deze Russische spelling des naams; is het ook een Lijflandsche?) van Cortenbach komt voor op het jaar 1430, zijnde in 1440 opgevolgd door Theodoor van Betenhausen; terwijl Matthias van der Straten eerst in 1460 aangetroffen wordt.

De type der munten van Iwan van Cortenbach, die wij onder N° 1—4 en verder van N° 8—11 mededeelen, is voor een aanzienlijk deel die van den Luikschen Bisschop Jan van Beijeren, te weten een in schuinsche rigting aan een gebladerden boomtak opgehangen wapenschild, hetgeen, terwijl Bisschop Jan van Heinsberg het mede aannam, aanleiding gaf dat de kleine Heeren aan de Maas, gelijk wij zoo even zagen, onder anderen de Heeren van Kessenich, het navolgden, en zoo vinden wij het thans ook op munten van onzen Commandeur. Wij ontleenden ze aan de ons medegedeelde plaat van LELEWEL, later opgenomen in de *Revue* van 1857. Het wapenschild is dan op N° 1, 2, 3, van goud met drie roode banden. Omschrift:

✠ IWIN (sic) DE CORTEBA

Op de kz. ziet men het wapenschildje, tweemalen in het klein herhaald, tusschen de beenen van een Karolingisch kruis. Omschrift:

⚘ MONETA ⚘ DE ⚘ GRVTRO.

N° 2 met de zelfde type op voor- en keerzijden, blijkt duidelijk van een anderen stempel te zijn.

Op N° 3 ontbreken de twee kleine wapenschildjes tusschen de beenen van het kruis op de kz. In de omschriften merkten wij geen verschil op.

N° 4 heeft een vierveldig wapenschild; bevattende in 1 en 4 de banden uit het Cortenbachsche wapen in omgekeerde rigting, terwijl in 2 en 3 de ware rigting in acht genomen is. Het geheel is gedekt door het schildje der Duitsche Orde, zijnde van zilver, met een gevoet kruis van sabel (zwart) gedekt

met een galgkruis van goud, (dit laatste is echter op ons muntje niet zigtbaar.) Omschrift:

✠ D · · · IVA | DE ∘ CORT

Op de kz. ziet men tusschen de beenen van het kruis eenige strepen op de plaatsen waar op de vorige munten de wapenschildjes gevonden werden. Het omschrift is:

✠ MONETA ⁝ NOVA ⁝ DE ⁝ verder onduidelijk.

N° 8 en 9 hebben op de vz. weder de type van N° 4. Terwijl het omschrift van N° 8 is:

✠ DNS ⁝ IVA | DE ⁝ CORTEB

en van N° 9 ✠ DNS'∘IVA | DE ⁝ COR · ·

Op de kz. bevinden zich weder de kleine wapenschildjes als vroeger tusschen de beenen van het kruis. Het omschrift van N° 8 is:

✠ MONETA ⁝ DE ⁝ GRVRODE

en van N° 9 ✿ MON . . . . ∘ DE ⁝ GRVTRO

N° 10 heeft op de vz. een ruwer gevormd wapenschild dan op de beide voorgaande. Het omschrift is:

✠ IVAN ✿ DE | CORTEB.

De wapenschildjes op de kz., staan thans tusschen twee andere beenen van het kruis. Omschrift:

✿ HONETA ✿ DE ✿ GRVTROE

N° 11 is minder juist afgestempeld, van daar dat het wapenschild niet duidelijk is. Van het omschrift is zigtbaar:

✠ IVA . . . . RTENB.

De type der kz. schijnt niet van die van N° 10 te verschillen. Het omschrift luidt:

✿ NO . . . . RVTRODE

Het geslacht der Van der Straten's, van welken Commandeur wij nu de munten gaan beschrijven, schijnt uit Gelderland afkomstig en hunne familie aan die der Cortenbach's verwantschapt geweest te zijn. Aan Matthias van der Straten schrijven wij de munten toe, afgebeeld onder N° 5—7, en 12—18; dat deze munten elkander op onze Platen niet geleidelijk opvolgen, is veroor-

zaakt door onzen vermoeijenden gelijktijdigen arbeid aan den tekst van het VII[e] en de Platen van dit ons VIII[e] Deel, iets waartoe wij *genoodzaakt* waren, en waarbij zich nog de werkzaamheden van het Akademisch Penningkabinet en zoo vele andere maatschappelijke verpligtingen kwamen voegen.

N° 5 heeft op de vz. een door het kruis der Duitsche Orde gevierendeeld wapenschild; in 1 en 4 een klein gelijkbeenig kruis; in 2 en 3 een vogel; als opperschild het wapen der Cortenbach's. Omschrift:

MAT . . . VAN DER . . . .

Op de kz. een kruis met breede voeten, in welks midden de letter C. Het omschrift is:

✠ MON . . . . RVTRO

N° 6 heeft een afwijkend, niet zeer duidelijk, wapenschild, waarvan echter een gedeelte van dat van N° 5 mede een deel schijnt uit te maken. Omschrift:

✠ MATHIAS : VA . . . . RAS.

het laatste, naar het schijnt, *van der Stras* op zijn Duitsch voor *van der Straten.*

Op de kz. deelt een gevoet kruis het omschrift der munt in 4 deelen, welk omschrift, gelijk men ziet, zeer raadselachtig is.

Het wapenschild van N° 7 wijkt weder van dat van N° 6 af, doch bevat echter kruisen en het wapen der Cortenbachs, terwijl het opperschildje weder dat van die familie in omgekeerde rigting der banden is.

Van het omschrift is leesbaar:

✠ MATIAS · V . . . . . RATE.

De letter in het kruis op de kz. is hoogst onduidelijk. Het omschrift luidt:

✠ MONETA · GRHA (?)

N° 12, van kleiner vorm, heeft weder op de vz. een eenigzins afwijkend wapenschild. Het omschrift ontbreekt grootendeels, zijnde daarvan alleen zigtbaar de benedendeelen der letters ATH.

De kz. bevat een gelelied kruis. Te regt zegt de Heer PIOT van het omschrift: „legende indéchiffrable."

N° 13, met de zelfde voorzijde, heeft op de kz. een lang gevoet kruis. Ten aanzien van het opschrift moeten wij het zelfde mededeelen.

N° 14 en 15 verschillen mede alleen door de keerzijden.

Op de vz. van beide ziet men het zelfde wapenschild, terwijl het omschrift alleen ... RATE te lezen geeft.

Op de kz. van N° 14 staat TVRON, van het woord TVRONVS op Fransche munten, rondom een parelcirkel, die een Karolingisch kruis omvat.

Op de kz. van N° 15 ligt binnen het kruis de letter R (?), terwijl het omschrift blijkt te zijn: ROEDAN.

N° 16 heeft rondom het wapenschild:

✠ MATH ... S ⁝ VA ..... S.

Op de kz., binnen de beenen van een Karolingisch kruis, twee kleine wapenschildjes van het geslacht Cortenbach. Van het omschrift weten wij weder niets te maken.

N° 17 en 18 hebben rondom het wapenschild het omschrift:

✠ MATHI ... VAN DER ....

Op de kz. van beide ziet men tusschen de beenen van een Karolingisch kruis de letters:

R O E D

Dit *Roed* is waarschijnlijk het tweede gedeelte van het woord Grutroed (Gruitrode). Van de omschriften is het ons niet gelukt iets te ontwarren.

MUNTEN VAN RANDERODE.

Randerode, bij verbastering Randerade, op vijf uren afstands van Roermond gelegen, was eene heerlijkheid, welker Heeren alle opgeteld worden door WOLTERS in zijne *Recherches sur l'ancien Comté de Gronsveld et sur les anciennes Seigneuries d'Elsloo et de Randenraedt* (1). Deze vermeldt op bl. 178, dat Gerard van Randerode, ten jare 1225, het kasteel en de stad Randerode in leen ontving van Walram, Hertog van Limburg (2).

(1) Zie ook PIOT in de *Revue Belge* van 1856, page 94.

(2) « Gerardus de Randerode declarat quod castrum et villam de Randerode recepit in feodo a domino Waleramo, duce de Limburch, et feodum istud domino duci tenetur garandire, » enz. Zie ERNST, *Histoire du Limbourg*, VI, 426.

In 1228 werd het kasteel door Hertog Hendrik II van Braband verwoest, gelijk ons, onder anderen, JAN DE KLERK leert:

Dese hertoge Heinric van Brabant
Die dander was alsoe genant
. . . .
Hilt grote orloghe
Tusschen der Mase ende den Rijn
. . . .
Want hi slechte ter selver stont
Randenrode totte in den gront, enz.

In 1237 bezegelde Gerard van Randenrode de overeenkomst van Otto II, Graaf van Gelre, met Hendrik, Heer van den Berg ('s Heerenberg) over het Beschermheerschap van Emmerik. Gerard van Randenrode was tegenwoordig bij de vergadering der groote leenmannen toen de Roomsch-Koning Willem II, in 1248, de privilegiën der stad Aken bevestigde.

Ten gevolge van den slag van Woeringen erkende Lodewijk, Heer van Randenrode, in 1289, dat hij zijn kasteel in leen had van Jan, Hertog van Braband en Limburg, op de zelfde wijze als zijn grootvader Gerard het in leen had gehad van Hendrik, Hertog van Limburg en Graaf van Berg.

Het blijkt, dat deze Heer Lodewijk in 1299 overleden is (1).

In stukken van 1300 tot aan 1333 komt Heer Aarnoud of Arnold van Randenrode voor, van wien wij op Pl. XV een Toursche groot mededeelen.

Deze munt heeft op de vz. de gewone type van het kerkje, of, gelijk anderen willen, kasteeltje, met het gewone omschrift:

✠ TVROHVS CIVIS.

Op de kz., die in type niet verschilt van andere Toursche grooten, staat in den binnenrand:

✠ ARNOID DNS RA.

d. i. *Arnoldus*, *Dominus* (*de*) *Randenrode.*

In den buitenrand leest men, na een leeuwtje als muntteeken:

BHDICTV : SIT : NOME : DHI : HRIV✱I.

---

(1) WOLTERS t. a. p. page 184.

Wij lieten deze munt afbeelden naar de *Revue de la Numismatique Belge* van 1856, Pl. V, N° 32.

De Heer WOLTERS vermeldt op bl. 210 zijner *Notice* eene dergelijke munt met

ARNOD DNS RAN

die zich in de Verzameling van den Heer WESTERMAN (te Bielefeld in Westphalen) moet bevinden.

Een afwijkend exemplaar wordt door ons onder N° 2 afgebeeld. Daarop staat:

RAN in plaats van RA

terwijl er ook een klein verschil is in het buitenste omschrift. Zie *Revue Belge*, VII[e] Deel, Pl. X, N° 5.

Volgens een Charter van 1333 was Lodewijk toen zijn vader Aarnoud als Heer van Randenrode opgevolgd. Behalve in nog vele andere Charters, komt hij ook als getuige voor in den Brief, waarbij Hertog Reinoud II van Gelre, op den 29 October 1344, de vrijheden der stad Venlo bevestigt (1).

In het volgende jaar bewees hij de zelfde dienst, toen Hertogin Eleonora aan de stad Arnhem haren vrijdom van accijnsen bevestigde (2).

Van dezen Heer Lodewijk is waarschijnlijk de Toursche groot uitgegaan, die wij op de Supplementplaat XXX mededeelen.

Vz., als van de meeste Toursche grooten, het chatel, omringd door eenen rand met twaalf schildjes. In deze ziet men thans leliën.

Kz. Om het kruis twee rijen omschriften. Het binnenste omschrift is:

✠ L·ODEVICVS DNVS

Men ziet het dusgenaamde *point secret* achter de eerste letter. Het buitenste omschrift luidt:

✠ BHDICTV, enz.

Z. weegt 2,3 w. Eigendom van het Koninklijk Kabinet te 's Gravenhage.

Volgens de type zal mede waarschijnlijk aan onzen Lodewijk behooren de Toursche groot door ons onder N° 3 afgebeeld. Behalve het gewone omschrift

(1) WOLTERS t. a. p., volgens NIJHOFF, *Gedenkwaardigheden uit de Geschiedenis van Gelderland*, II, 76.

(2) NIJHOFF, II, 20.

op den buitenrand der kz., BHDICTV enz., leest men in den binnenrand:

✠ DNS DE RANDEN:

Wij ontleenen onze afbeelding aan de *Revue Belge*, D. VII, Pl. X, N° 6.

Eindelijk geven wij onder N° 4 de afbeelding van eene munt, die misschien geslagen zal zijn door den zoon van Heer Lodewijk, even als zijn grootvader Aarnoud geheeten, en die waarschijnlijk het eerst voorkomt, te gelijk met zijn' vader, in een stuk van het jaar 1357 (1). Zijne echtgenoot schijnt geweest te zijn Margaretha van Leefdael, die met hem voorkomt in 1347 en 1353. Daarna vindt men Aarnoud nog in Charters van 1367 en 1384.

Op de vz. der bewuste munt ziet men een dubbelen arend met een cirkeltje boven de twee koppen. In den buitenrand staat:

✠ MONETA ✿ LIHGENA

De naam Lingena hebben wij in de ons ten dienste staande Aardrijkskundige Woordenboeken niet aangetroffen. Ongetwijfeld is hier echter als muntplaats aangewezen het dorp Lingen of Linghen, dat voorkomt in een stuk van het jaar 1307, waarin Aarnoud (dien wij I[e] zullen noemen) van Randenrode aan Godfried, Heer van Heinsberg, eenige regten op dit dorp, dat afhankelijk was van Randenrode, afstaat (2). Wij meenen daarom, dat deze munt wel aan Aarnoud I[e] zoude kunnen behooren.

Op de keer- (eigenlijk voor-) zijde staat een kruis in welks hart zich een versiersel bevindt, dat als uit vier cirkeltjes bestaat.

Buiten den parelrand leest men:

✠ ARNOID · DNS RANDEIN.

Z. weegt 0,9 w. Verzameling van Schrijver dezes.

De Heer WOLTERS meent dat Heer Aarnoud geene zonen naliet, nademaal zijne dochter Maria de heerlijkheid Randenrode erfde. Deze huwde met Willem van Hoorne, Heer van Duffel, Gheel, Oosterloo, Waelhem en Herlaer. Deze laatste heerlijkheid werd door hem in 1392 aan Willem II, Hertog van Gulik en Gelder, verkocht.

---

(1) Zie WOLTERS t. a. p. page 186.

(2) Zie KREMER, *Akademische Beiträge*, I, 21, aangehaald bij WOLTERS.

In de *Revue de la Numismatique Belge* van 1861, lang nadat onze Platen en tekst afgewerkt waren, vonden wij eene mededeeling van den Heer R. CHALON over een tweetal Toursche grooten, welke gemelde Heer gist dat op last van de Heeren van Randenrode zouden geslagen zijn. Wij geven ze op onze Pl. XXXIII onder N° 1 en 2.

Zij hebben beide op de vz. de type der Toursche grooten, doch de S in het woord

TVROHVS

staat tusschen twee punten. Verder ziet men leliën in het borduursel van den rand.

Op de kz. van N° 1 staat op de gewone wijze in den binnensten cirkel rondom het Karolingische kruis, dat door een parelcirkel omringd is, weder een kruis, waarna een opschrift, aldus:

✠ RNARОHVS DNS.

Dit levert volstrekt geen zin op; waarom de Heer CHALON dan ook voorstelt het omschrift te beginnen te lezen bij de derde letter van het kruisje af, wanneer men bekomt:

✠ AROHVS DNS RN.

Zich beroepende op vroeger in de *Revue* bekend gemaakte munten van Randenrode (door ons overgenomen op Pl. XV, onder N° 1—3), waarop Heer Arnold zijn' naam ARNIOD, ARNOID en ARNOID liet spellen, meent hij te kunnen aannemen, dat het tegenwoordige AROHVS mede Arnoldus zal moeten voorstellen. Wij kunnen ons, tot misschien meer aannemelijke gissing worde voorgedragen, zeer goed met die van den Heer CHALON vereenigen, want dat

DNS RA

Dominus Randenrodens zal moeten beteekenen, is, onzes inziens, aan geen den minsten twijfel onderhevig (1).

Het omschrift in den buitenrand is het gewone:

---

(1) De Heer DUMOULIN te Sittard giste, dat de letter A bij abuis of om andere redenen achter de letter N in plaats van daarvoor, geplaatst is geworden, en dat dan RANRONVS (Randeronus) Randerodensis Dominus moet beteekenen. Hoe het zij, dit staat vast, dat

✠ BHDICTV : SIT : enz.

Z. Verzameling van den Heer DE COSTER.

Stouter is de gissing omtrent de N° 2, waar op de kz. gelezen wordt:

✠ ARALC · DNS RADI.

Uitgaande van de zonderlinge verkortingen, die Heer Arnold van zijn' naam op de bovenvermelde munten gemaakt had, meent de Heer CHALON ook deze munt aan hem te mogen toeschrijven. Hij stelt dan voor dat ARALC of eene verbastering is van het enkele Arnoldus (ARNALCvs voor ARHALDVS) of dat de laatste letter, de C, *Comes* zoude moeten beteekenen, eén titel, dien Arnold zich misschien aangematigd had. Het is mogelijk, maar niet zeer waarschijnlijk. Wij meenden echter deze munt te moeten opnemen, daar de plaatsing in dit werk misschien zal kunnen bijdragen tot hare opheldering te eeniger tijd.

In den buitenrand staat:

✱ BHDICTV : SIT : HOME DHI : NRIH.

Z. Zij bevindt zich in de Verzameling van den Baron DE ROEMER te Dresden.

MUNTEN VAN ST. PIETER BIJ MAASTRICHT.

Bij de muren der stad Maastricht bevindt zich aan de Maaszijde rondom den dusgenaamden St. Pietersberg een dorp, dat te voren eene vrije baanderij was. Men leze over de oude Heerlijkheid St. Pieter, de 3e aflevering van het VIe deel der *Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique.*

Volgens de overlevering zoude deze heerlijkheid eene der eerste bezittingen van de Luiksche kerk geweest zijn. Zij was in de 7e eeuw het eigendom van Aper en Herislinde, wier zoon Lambertus, later St. Lambert genoemd, die in 672 tot Bisschop van Maastricht gekozen werd, haar, bij den dood zijner ouders, bij de goederen zijner kerk voegde.

Men vindt geboekt, dat Bisschop Lambert gaarne op deze bezitting zijner

men met minder loffelijke bedoelingen (om winst te behalen) bestaande munten falsifieerde in opschrift, en, wat meer zegt, in fijngehalte van 't metaal.

voorouders vertoefde en er al de oogenblikken doorbragt, die hem van de vervulling zijner ambtsbezigheden, of ten gevolge der naauwe betrekking, die hem aan Pepijn van Herstal verbond, overschoten. Deze betrekkingen tusschen Pepijn en den Bisschop van Maastricht veroorzaakten ijverzucht bij hen, die den Hertog van Austrasie omringden. Een hunner, Dodo geheeten, was vooral een doodvijand van den Bisschop, omdat deze er bij Pepijn steeds op aandrong, dat hij de overspelige gemeenschap met Alpaïde, Dodo's zuster, zoude laten varen, en de goederen, die zijn gemelde gunsteling der kerk ontnomen had, aan haar zoude teruggeven.

Op zekeren dag werd Lambert, die zich om te bidden naar zijne kapel in den burg *Legia* (later Luik) begeven had, door Dodo's uitgezondenen vermoord en zijn lijk in de Maas geworpen, waaruit het echter door 's Bisschops volgelingen getogen en te St. Pieter begraven werd. De Heilige Hubertus (St. Hubert) bragt de overblijfselen van zijnen voorganger naar Luik.

De opvolgers van St. Lambert behielden het eigendom van St. Pieter, welk eigendom herhaalde malen door de Hertogen van Braband, nadat zij het mede-eigendom van Maastricht verkregen hadden, erkend werd. In 1212 bouwde Hugo van Pierrepont, Bisschop van Luik, eenen burg op zijn grondgebied van St. Pieter. Zijne opvolgers vestigden er een Geregtshof en eene Munt. Het is geheel onzeker wanneer die Munt daar tot stand is gekomen. De Heer PERREAU meent (1), dat zulks in de eerste helft der 14e eeuw zal hebben plaats gehad, nadat de Bisschoppen opgehouden hadden te Maastricht te munten, waardoor ze dus alleen de werkplaats een eind verder verplaatsten. Men weet de oorzaak niet, waarom de Bisschoppen van Luik ophielden binnen Maastricht munt te slaan; iets, waartoe zij in 908 verlof hadden bekomen van den Roomsch-Koning Lodewijk IV.

Nadat de Hertog van Braband het mede-eigendom van Maastricht verkregen had, sloot de Luiksche Bisschop Jan van Vlaanderen en Jan I, Hertog van Braband, in 1283 eene overeenkomst, bekend onder den naam van *de Oude Caerte van Maastricht*, volgens welke zij voortaan gemeenschappelijk te Maastricht

(1) *Revue de la Numismatique Belge*, III, 61.

zouden munten en de voordeelen daarvan te zamen zouden deelen. Een denier, door ons afgebeeld in onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. III, N° 4, is nog de getuige dezer overeenkomst. Maar deze overeenkomst schijnt niet lang in acht genomen te zijn, want wij vinden geene andere gemeenschapsmunten van de Hertogen van Braband en de Bisschoppen van Luik dan het zoo even vermelde stukje.

Het schijnt, zegt PERREAU (1), dat de beide Heeren van Maastricht overeen zijn gekomen om zich wederkeerig van het munten binnen de stad te onthouden. Tot dus verre is hiervan echter geen bewijs ontdekt. Het blijkt evenwel dat de Hertogen van Braband, na dezen tijd, hunne munten in het kasteel Vroenhoven en de Luiksche Bisschoppen te St. Pieter sloegen.

De Heer PERREAU heeft indertijd in alle hem bekende Kabinetten nasporingen gedaan naar de door gemelde Bisschoppen te St. Pieter geslagen munten, en deze medegedeeld in bovengenoemd III° Deel der *Revue*. De oudste munten vond hij van den Bisschop Engelbert van der Mark (1354—1364). Daaruit maakt hij op, dat het deze Bisschop was die met de Hertogen van Braband Wenceslaus en Johanna de overeenkomst sloot om te Maastricht niet meer te munten, en meent verder, dat de in 1381 op last van gemelde Hertogen te Maastricht geslagene *braeimannen* (*sic*, niet *brijmannen*) (2) tegen de overeenkomst geslagen zijn geworden, terwijl zij, der wereldlijke magt van de Bisschoppen vijandig, vooral in 1373 de onlusten in het Vorstendom zeer ondersteunden. Na den dood van Wenceslaus liet zijne weduwe, de Hertogin Johanna, op hare te Maastricht geslagene munten duidelijk vermelden, dat zij uit de werkplaats van Vroenhoven voortkwamen: *Moneta nova Trajectens. in Vronhof* (3). Steeds komt deze vermelding voor op de door hare opvolgers te Maastricht vervaardigde geldstukken.

Onder Engelbert's opvolger, Bisschop Jan van Arkel, den prachtlievenden, is er het meest te St. Pieter gemunt geworden. Het was dan ook derwaarts, dat

(1) t. a. p. bl. 61.
(2) Zie ze afgebeeld in onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. III, N° 8.
(3) Zie onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. XI, N° 5.

hij in 1373 genoodzaakt was de wijk te nemen, toen zijne onderdanen te Luik tegen hem in opstand waren geraakt. Eerst in 1376 keerde hij naar de stad Luik terug.

Aarnoud van Hoorne, de opvolger van Jan van Arkel, heeft ook te St. Pieter gemunt. — Hoewel Jan van Beijeren in 1406 de wijk naar Maastricht nam en daar tot in 1408 vertoefde, schijnt hij er geene munt geslagen te hebben; althans is er tot dus verre geene ontdekt.

Zijn opvolger op den Bisschoppelijken zetel, Jan van Heinsberg, veranderde dikwerf van verblijfplaats. Hij kwam ook niet zelden te Maastricht. Gedurende een dezer verblijven hervormde hij de muntinrigting te St. Pieter. Bij eene Ordonnantie van 8 Februarij 1450 beval hij de vervaardiging aldaar van kleine zilveren muntstukken van goed gehalte, en droeg aan zijnen Hoog-Schout te Maastricht het toezigt op over de vervaardiging en de juistheid van gehalte, gewigt en de uit te geven waarde der muntstukken (1).

Hoewel de Bisschoppen Lodewijk van Bourbon en Jan van Hoorne dikwerf, gedurende de onlusten in het Luiksche, de wijk naar St. Pieter genomen hebben, blijkt het niet dat er onder hunne regering gemunt is. De slechte werking der Munt schijnt ten gevolge gehad te hebben dat zij opgeheven werd.

De Bisschop Cornelis van Bergen beproefde in 1542 om eene Munt te Maastricht daar te stellen, maar de Landvoogdes Maria van Oostenrijk was niet zoodra daarvan onderrigt, of zij liet den ambtenaren des Bisschops gestrengelijk, zoo op den 9 December 1542 als op den 10 Januarij 1543, het geldslaan verbieden, terwijl zij zich grondde op de *Oude Caerte* van 1283, die, gelijk wij boven reeds zagen, den Bisschop ontzeide om zonder medewerking van den Brabandschen Hertog te Maastricht te munten.

Wij laten hier volgen de door den Heer PERREAU in de *Revue* t. a. p. bl. 64—66 medegedeelde lijst der door hem ontdekte, te St. Pieter geslagene, munten, aangevuld met de later door ons ontdekte:

Engelbert van der Mark (1345—1364).

Vz. Een arend, die het wapenschild van Van der Mark in de klaauwen

(1) Het oorspronkelijke stuk bevindt zich nog in het Archief der stad Maastricht.

houdt, binnen een compartiment van negen bogen, en verder omringd door een parelcirkel. Omschrift:

✠ ENGELB'TVS : DEI ° ° GRA ∘ LEOD EPS

Kz. Een Karolingisch kruis, omringd door twee rijen omschriften; het binnenste luidt:

✠ MONETA : S' ∘ PETRI ∘ T

Deze laatste letter beteekent waarschijnlijk *Trajectensis*.

In den buitenrand staat:

✠ BNDICTV : SIT : NOME : DNI : NRI : IhV : XPI

Z. weegt 3,6 w. Bevindt zich in het Koninklijk Kabinet te 's Hage, en is daarnaar afgebeeld op onze Supplementplaat XXX, N° 2. Is mede voorhanden bij den Heer V. D. MEER te Tongeren.

Twee exemplaren, bij de Heeren VAN DER MEER en PERREAU te Tongeren voorhanden, hebben op de vz.: LEO · EPS; terwijl op de kz. zal staan: S : PETRI TI' (*tiectensis*, voor *trajectensis?*).

Een ander exemplaar bij den Heer VAN DER MEER heeft: LO'D EP.

Op onze Supplementplaat XXXI deelen wij onder N° 4 en 5 gemelde munten mede, ons in clichés (die echter zeer onduidelijk waren door het afgesletene der munten) welwillend door de HH. V. D. MEER en PERREAU medegedeeld. Men ziet dus welk eene groote verscheidenheid van stempels er van deze muntsoort te vinden is.

Verder bestaat er [wij werden niet in de gelegenheid gesteld ze af te beelden] een *halve groot*.

Vz. Een arend zonder schild. Omschrift:

✠ ENGELB · DEI · GRA · EPVS · LO ·

Kz. Een gevoet kruis. Omschrift:

✠ MONETA · S : PETRI

Ook nog een sterling:

Vz. Een arend, die het schild van Van der Mark vasthoudt. Omschrift:

✠ ENGELBER — EPS · LEO.

Kz. Een gevoet kruis dat tusschen de beenen twaalf bolletjes heeft en het omschrift in vier gelijke deelen scheidt:

MON | ETA | S'. PE | TRI.

Eerst in September 1861 werden wij in de gelegenheid gesteld deze munt te laten afbeelden op onze Pl. XXXIII.

Verder geven wij nog een groot op onze Pl. XXX, N° 1.

Vz. Het gemijterde borstbeeld van den Bisschop van voren te zien, binnen eenen parelcirkel, omgeven door twaalf bloemschildjes. Omschrift:

ENG' EPS' LEOD'

Kz. Een gevoet kruis met twee rijen omschriften. Het binnenste luidt:

MON | ETA | S'PE | TRI

Het buitenste:

BNDICTV, enz.

Z. weegt 2,1 w. en bevindt zich in het Koninklijk Kabinet, terwijl de munt niet voorkomt op de lijst van den Heer PERREAU.

Eindelijk nog een sterling, het eerst in de *Revue Belge* van 1861 uitgegeven en door ons overgenomen op onze Supplementplaat XXXIV onder N° 1.

Op de vz. ziet men een arend, die het schuins geplaatste wapenschild van Van der Mark onder de pooten heeft. Omschrift:

✠ ENGELBTR · | EPS ⁝ LEO.

De kz. vertoont de gewone type der sterlingen: een tot aan de einden der munt reikend gevoet vierbeenig kruis; tusschen die beenen de twaalf bolletjes. Omschrift:

MON | ETA | S' ∘ PE | TRI

Weegt 1,02 w. in de Verzameling van den Heer U. CAPITAINE te Luik.

Jan van Arkel (1364—1378).

Een groot.

Vz. 's Bisschops gemijterd borstbeeld van voren te zien, hebbende zijn familiewapen voor zich op de borst, terwijl dat wapen mede op een rond schild in den geborduurden rand gezien wordt, die het borstbeeld omgeeft, in welken rand verder elf schildjes, die bloemen bevatten, gezien worden.

Rondom het borstbeeld staat:

IOH' · EP — S · LEOD

Kz. Een lang, gelijkbeenig kruis, dat aan de einden als gespleten is, aan

welke spleten een punt gezien wordt. Het kruis doorsnijdt het binnenste omschrift, dat luidt:

MON | ETA | S'·PE | TRI

Het buitenste omschrift is:

✠ BNDICTV, enz.

Deze munt, die zich in het Kabinet van den Heer VAN DER MEER te Tongeren bevindt, is ruw afgebeeld in RENESSE BREIDBACH, *Hist. Num. de Liège*, Pl. 8, N° 1.

In de zelfde Verzameling van den Heer VAN DER MEER bevindt zich een ander exemplaar dezer muntsoort, waarin het Arkelsche wapenschild in den rand zich niet rond, maar driehoekig vertoont. Beide munten worden door den Heer RENESSE *Gros Bourgeois* genoemd.

De helft der voorlaatste munt, dus een enkele groot (door ons afgebeeld op onze Supplementplaat XXX, onder N° 3), van zeer slecht gehalte en ook niet best bewaard, heeft geen onderscheid in type en omschriften (voor zoo verre zigtbaar), doch weegt slechts 1,6 w.

Een andere groot, *zilveren Peter* geheeten, heeft op de vz. het borstbeeld van den Heiligen Petrus met een sleutel in de hand en het wapenschild van Arkel vóór zich. De Heilige bevindt zich binnen een compartiment van vijf dubbele bogen. In den rand staat het omschrift:

MONETA ⁝ SA ·· NCTI ⁝ PETRI

Op de kz. ziet men een zeer versierd kruis en:

✠ IOHANNES ⁝ EPS ⁝ LEODIENSIS.

De munt bevindt zich in de Verzamelingen der Heeren V. D. MEER en SERRURE.

De *halve zilveren Peter* verschilt alleen van den vorigen daarin, dat Petrus een Bisschopsstaf in de eene en een sleutel in de andere hand houdt. Omschrift:

✠ MONETA : SA ·· NCTI : PETRI.

Kz. als van den geheelen.

Voorhanden in de Verzameling van den Heer V. D. MEER en door ons op Pl. XXXI, onder N° 7, volgens een welwillend overgezonden cliché afgebeeld (1).

(1) Na de gravure onzer Plaat verscheen in de *Revue Belge* van 1861 eene betere

Een ander exemplaar van den halven zilveren Peter heeft op de vz. Petrus met boek en sleutel in de handen en een arendje in den rand; achter welk arendje het opschrift:

MONETA, enz.

Deze munt, die zich in de Verzameling van den Kolonel DE ROIJE VAN WICHEN bevindt, weegt 2,3 w. en is door ons op Pl. XV afgebeeld geworden.

De *vierde zilveren Peter* heeft op de vz. den Heilige met sleutel en boek. Het omschrift is:

✠ MONETA — S' PETRI.

Kz. Gebloemd kruis en:

✠ IOHS ⁝ EPS ⁝ LEODIENS.

Verzameling van den Heer V. D. MEER, en door ons op Pl. XXXI, onder N° 8, volgens cliché afgebeeld.

Aarnoud van Hoorne (1378—1390.)

Van dezen Bisschop is slechts ééne te St. Pieter geslagene munt bekend, te weten een goudgulden.

Vz. De Heilige Petrus staande, met sleutel en kruis, hebbende aan zijne voeten twee gekruiste sleutels. Omschrift:

✠ MONETA S PETRI

Kz. Twee wapenschilden nevens elkander binnen een compartiment van zes halve bogen, met klaverblaadjes aan de punten van vereeniging.

ARNOLDVS EPS LEODIENS.

Zie KÖHLER's *Ducaten-Cabinet*, I, 499.

Jan van Heinsberg (1419—1456).

De eerste munt van dezen Bisschop, een vierde patard of stuiver, heeft op de vz. het wapenschild van Heinsberg met vijf kwartieren Omschrift:

---

afbeelding, genomen naar een exemplaar in bezit van den Heer ULYSSE CAPITAINE te Luik. Hieruit blijkt, dat het kruisje op de vz. van onze afbeelding vervangen moet worden door een arendje, terwijl achter de A in het woord SANCTI bij ons een ringje vergeten is.

✠ IOh' : ELEC ⁝ LEODIEH ⁝ DV✠ : BVL

Dit laatste beteekent Hertog van Bouillon, welk Vorstendom eenmaal aan de Luiksche kerk verviel.

Berust in de verzameling van den Heer VAN·DER MEER.

Een zwarte penning (vermeld door RENESSE in zijnen tekst N° 26) heeft op de vz. een rond wapenschild met vijf kwartieren, dat het geheele veld der munt vervult. Omschrift:

✠ IO' · EPS' · LEO' · DV✠ · B : Z CO · L

Kz. Een gevoet kruis, dat aan de uiteinden geopend is en in zijn midden eene kleine mijter heeft. Omschrift:

✠ MOHETA : HOVA : SANCTI : PE.

Verzameling van den Heer VAN DER MEER.

Eindelijk moeten wij nog een zwarte penning of *denier noir* vermelden.

Vz. Wapen als voren. Omschrift:

✠ IO' · EPIS · LEOD' · DVV B · COM LO.

Kz. als van den vorigen. Omschrift:

✠ MOHETA · HOVA · SCI PETRI.

Bevindt zich mede in de Verzameling van den Heer V. D. MEER, die ons mededeelde, dat de afgesleten toestand dier munten belette er clichés van over te zenden. Wij moeten ons dus met de vermelding vergenoegen.

Onder N° 2 op de Supplementplaat XXXIII deelen wij nog eene zilverbiljoenen munt van dezen Prins-Bisschop mede, later in de *Hist. Numism. de Liège* van den Heer DE RENESSE, Pl. 13, N° 14, ontdekt. [De Heer DUMOULIN meldt ons het stukje te bezitten.]

Vz. het wapenschild van Johan van Heinsberg; doch volgen wij de beschrijving van den Heer DE RENESSE zelven:

✠ IOh' · ELEC (NB. op de munt staat EPIS) LEODIEN (op de munt is de laatste letter eene P) DV✠ BVL'

(Dit laatste beteekent, gelijk boven reeds opgemerkt is, Hertog van Bouillon.)

„Les armes de Heinsberg écartelées en cinq."

Kz. MONETA · NOVA · F (wij zien deze letter niet op de afbeelding) SANTIS · PETRIS.

22

„Dans le champ une croix. Cette pièce est une plaquette; elle se trouve dans la collection de M[r] VAN DER MEER."

De vertaling zal dan moeten luiden: *Nieuwe munt, gemaakt te Sint Pieter.*

Onder N° 3 deelen wij een klein biljoenen muntje (obool?) mede, ons eerst in den laatsten tijd bekend geworden. Het is zonder omschriften en bevat op de vz. alleen het wapen van Heinsberg. Op de kz. ziet men eene ster (Maastricht?) in het hart van een breed gevoet, vierbeenig kruis.

Weegt 0,35 w. in de Verzameling van den Heer DUMOULIN te Sittard, die meent, omdat het van even slecht zilver is als de overige munten, te St. Pieter geslagen, alsmede omdat het in den omtrek van Maastricht is gevonden, dat het te St. Pieter vervaardigd kan zijn.

MUNTEN VAN STEIN.

De heerlijkheid Stein, waarvan de hoofdplaats het dorp Stein was, dat op een afstand van $2\frac{1}{2}$ uur ten noorden van Maastricht ligt, maakte, volgens den Heer WOLTERS, die eene afzonderlijke beschrijving daarvan uitgaf (1), naar de hoogste waarschijnlijkheid een deel uit der leenen van het Graafschap Loon, doch niet alleen het dorp Stein behoorde daartoe, maar ook een aantal plaatsen op den regteroever van de Maas.

De oudste vermelding tot haar betrekkelijk, door den Heer WOLTERS opgespoord, is, dat Sophia, eene dochter uit het huis van Stein, omstreeks de 12[e] eeuw huwde met Heer Jan van Loon, zoon van Graaf Aarnoud en Aleid van Diest, die van 1092 tot 1107 regeerde.

In 1220 schijnt Stein in bezit der Heeren van Heinsberg geweest te zijn (2), maar de Heer WOLTERS verklaart, dat de oudste geschiedenis der Heeren van Stein hem bij al zijne nasporingen hoogst duister gebleven is.

---

(1) *Notice historique sur les anciens Seigneurs de Steyn et de Pietersheim*, Gand 1854.

(2) WOLTERS t. a. p. bl. 16.

In een Charter van het Graafschap Loon van het jaar 1248 komt onder de getuigen voor *nobilis vir R. dominus de Steine.*

Bij brief van 12 November 1255 droeg Aarnoud, Heer van Stein, aan Graaf Willem van Gulik zekeren hof op, dien hij daarbij weder van dezen in leen ontving.

In de geslachtlijst der Heeren van Valkenburg komt voor, dat Aarnoud van Loon, Heer van Stein, Maria, dochter van Walram, Heer van Montjoie, Valkenburg en Sittard, huwde, die omstreeks 1249 overleed.

In 1260 was Herman, Ridder van Stein, tegenwoordig bij het bezegelen van een brief door Willem van Bronckhorst, Heer van Reckheim.

Zekere Aarnoud van Stein komt onder den titel van *vir nobilis* op de jaren 1255 en 1268 voor. In het laatste jaar in een Charter van Otto, Graaf van Gelre.

Willem, Heer van Hoorne en Altena, stelde in 1271 aan Jan I, Hertog van Braband, als zijne borgen in zekere zaak voor Aarnoud, Heer van Stein, Hendrik, Heer van Bautersem, Willem, Heer van Kranendonk, en zijn broeder Dirk van Hoorne.

Wederom was Aarnoud van Stein in 1285 tegenwoordig bij zekere schenking, en in den niet lang daarna gevolgden zoo beroemden veldslag van Woeringen werd hij tot Ridder verheven, te gelijk met Heer Hendrik van Kuik, Willem van Hoorne, enz (1).

IJolante van Stein was in 1295 Abdis van Nyvel. Zij beweerde, in een grooten twist met Hertog Jan van Braband, dat hare abdij onmiddellijk van het Rijk afhing; iets wat haar bij een Charter van Keizer Adolf van dat jaar toegestaan werd. Arnold, Graaf van Loon, die bij de bezegeling tegenwoordig was, wordt door haar haar bloedverwant genoemd.

In 1296 bezegelde Aarnoud, Heer van Stein, den brief van Walram, Heer van Valkenburg en Montjoie, waarin deze eene jaarlijksche rente, te ontvangen uit de opbrengsten der heerlijkheid Stein, aan de abdij van Munsterbilsen schonk.

Aarnoud komt voor onder de edele leenmannen van Jan I, Hertog van Braband, die in 1294 overleed.

Aan hem moet, volgens de type, welke die der Nederlandsche munten uit

(1) Zie de Rijmkronijk van JAN VAN HEELU, uitgegeven door WILLEMS.

het laatste gedeelte der 13e of het begin der 14e eeuw is (verg. onze *Munten van Brab. en Limb.*, Pl. VI, N° 7; die der *Graven van Holland*, Pl. XLIII, onder Jan I; eindelijk de nabootsingen door de Graven van Kuinre; zie onze *Munten van Overijssel*, Pl. II, N° 26, 27, 29), toegekend worden de denier, het eerst door den Heer P. CUYPERS bekend gemaakt in de *Revue Belge* van 1852, bl. 180, en Pl. VII, N° 10.

Op de vz. ziet men een links gekeerd hoofdje binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ (DNS?) ARHOLDVS · STEH.

Kz. Een gevoet kruis over het geheele veld van het muntje. Tusschen de beenen vier roosjes. Omschrift:

SIG | NVM | CRVCIS.

Z. weegt 0,5 w. Kabinet van den Heer CUYPERS voornoemd.

Aangezien de volgende munt, die volgens hare type tot het begin der 14e eeuw behoort, door uitslijting geen naam van een Heer vertoont, laten wij de beschrijving hier dadelijk volgen.

Op de vz. dan ziet men het chatel, met eene lelie daarboven, der deniers tournois van den Heiligen Lodewijk, met het omschrift:

MONETA . . . EN.

Op de kz. is rondom een Karolingisch kruis alleen leesbaar:

. . . . ∘ D ∘ STEN.

Wij leerden dit muntje kennen uit de *Revue Belge* van 1852, Pl. VII, N° 10.

Gaan wij voort met de flaauwe sporen van de geschiedenis der Heeren van Stein aan de hand van den Heer WOLTERS te volgen.

In 1304 was Margaretha van Stein Abdis van Herkenrode.

Toen in 1311 de Heer van Valkenburg en Aarnoud, Heer van Stein, oorloogden tegen den Graaf van Gulik, den Aartsbisschop van Keulen, den Hertog van Brabant en den Graaf van Vlaanderen, werd er op den 10 November van dat jaar een wapenstilstand gesloten. Borgen waren van de zijde der Heeren van Valkenburg en Stein, Willem IV, Graaf van Henegouwen en Holland, Aarnoud, Graaf van Loon, en Floris Berthout, Heer van Mechelen.

In de lijst der uitgaven (van Augustus 1315) der Graven van Holland, gedaan aan de Ridders en overige Edelen, die voor hem en Lodewijk X,

Koning van Frankrijk, tegen den Graaf van Vlaanderen gestreden hadden, had hij aan Aarnoud, Heer van Stein, 180 ponden Hollands uitbetaald (1).

De zelfde Graaf gaf in April 1317 aan Aarnoud van Stein en diens gade Margaretha, eene som van 300 Hollandsche ponden, om die van hem ter leen te houden (2).

Butkens verhaalt (3) dat Aarnoud van Stein in 1320 de heerlijkheid Born verkocht aan Jan van Valkenburg, Heer van Sittard, die gehuwd was met Johanna van Voerne, weduwe van Jan van Heinsberg, Heer van Dalenbroek, overleden in 1356.

Aarnoud, Heer van Stein, komt den 2 Mei 1322 voor als medebezegelaar van den brief van Lodewijk van Loon, Graaf van Chiny, waarbij deze verklaart aan Willem, Graaf van Henegouwen, zijne landen en inkomsten te Mirwart verkocht te hebben.

Ook was Aarnoud, Heer van Stein, getuige bij den afstand van het land van Rummen door Graaf Lodewijk van Loon aan zijne zuster Johanna en aan zijn neef Aarnoud.

In een bewijsstuk, op den 27 November 1333 door een keizerlijk notaris afgegeven, verklaarden Otto, Heer van Kuik, Aarnoud, Heer van Stein, Jean de Racourt en andere Ridders, dat Jan, Graaf van Namen, ten overstaan van Hertog Jan II van Braband en zes getuigen verklaard had, dat hij alle de aangegane verbindtenissen gestand wilde doen.

Omstreeks het jaar 1334 was de Heer van Stein hoofdman of bevelhebber van Sittard ten behoeve van den Hertog van Braband, toen deze het door den Graaf van Gulik belegerde 's Hertogenbosch kwam ontzetten.

Als leenman van Braband was Aarnoud, Heer van Stein, op den 21 Maart 1336 tegenwoordig bij het sluiten van het verbond tusschen den Hertog van Braband en den Graaf van Vlaanderen (4), en daags daarna even zeer bij het

(1) Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGH, *Gedenkstukken tot opheldering der Nederlandsche Geschiedenis*, I, 116.

(2) Als voren, bl. 124.

(3) *Trophées du Brabant*, II, 163.

(4) J. VAN BOENDALE, *Brabantse Yeesten*, uitgave van WILLEMS, bl. 452.

sluiten van het verbond tusschen den Hertog van Braband en de Graven van Vlaanderen en Holland (1).

Volgens BUTKENS (2) moet omstreeks het midden der 14e eeuw de heerlijkheid Stein door eene erfdochter gekomen zijn in het geslacht van Pietersheim.

Doch alvorens verder te gaan willen wij hier beschrijven de munt, die wij op Pl. XV onder N° 3 hebben afgebeeld, en die het eerst bekend gemaakt is geworden door den Heer CHALON in de *Revue Belge* van 1856. Het is eene nabootsing der grooten van Henegouwen.

Op de vz. ziet men het bekende monogram van dat land, dat veel overeenkomst met de letter H heeft. Omschrift:

⁝⁝ ARNOLDVS STEINE.

Op de kz. leest men rondom een Karolingisch kruis:

✠ MONETA DIDIRENS.

Even min als de Heer CHALON t. a. p. page 275, weten wij met zekerheid de plaats aan te wijzen waar deze munt geslagen is, want de geschiedenis geeft geene aanleiding aan de hand, waarvoor een Aarnoud, Heer van Stein, munt geslagen zoude hebben te Dieteren of Diederen, een dorp op den regteroever van de Maas, dat CHALON meent dat aan de Abdis van Susteren behoorde, die zelve weder tot Souverein had den Hertog van Gulik; doch de Heer HABETS meldt ons dat, nademaal Dieteren in de nabijheid van Limbricht ligt, hij vertrouwt dat de Heeren *van Stein te Limbricht* daar wel munt kunnen hebben laten slaan.

Z. B. weegt 0,72 w. Verzameling van den Heer COMPÈRE te Oleron.

Van den zelfden of eenen anderen Heer Aarnoud van Stein is de halve boddrager, navolging van den Vlaamschen van Graaf Lodewijk van Male, die wij onder N° 4 mededeelen.

Op de vz. ziet men de gewone type dezer muntsoort. Vernuftig, men moet het bekennen, is de wijze waarop het bedrog of liever de list gebezigd is om de Steinsche munten, wat het omschrift betreft, op de Vlaamsche te doen gelijken. Dat omschrift bevat toch eerst den naam Arnoldus, doch thans gespeld Arnoludus. Van dit woord is de eerste helft ARNO aan de linkerzijde der

(1) Zie VAN DEN BERGH's *Gedenkstukken*, bl. 153.

(2) *Trophées &c*, II, 221.

munt geplaatst, zoodat het volgende LVDVS veel krijgt van het LVDOVICVS, waarmede het omschrift op de Vlaamsche boddragers aanvangt. Verder volgt er:

: DEI : GRA : DNS : STEIN :

De kz. wordt, als op andere boddragers, in vier deelen gescheiden en bevat twee rijen omschriften. De binnenste rij luidt:

MON | ETA | KAR | INIE:

Men weet niet welke plaats door dat *Karinia* (hetgeen men ook RARINIA lezen kan; de eerste letter is niet duidelijk) verstaan moet worden. Sommigen denken aan Keer bij Maastricht, Raeren bij Aken; anderen, zoo als de in de Limburgsche Numismatiek zoo ervarene Heer PERREAU, aan het kasteel van Raur bij Meerssen; maar tot dus verre is het niet bewezen dat een Aarnoud van Stein in het bezit van dat kasteel is geweest. De Heer WOLTERS (t. a. p. page 72) meent dat *Gerdingen* de muntplaats van deze nabootsing zoude zijn. Wat de uitgang van het woord betreft, deze zal verwrongen zijn om op het FLANDRIE der Vlaamsche munten te gelijken.

Z. B. weegt 1,54 w. Kabinet van den Hoogleeraar SERRURE te Gend.

Eene zaak is zeker, dat namelijk de munt door een Aarnoud van Stein geslagen is, die in het laatste vierde deel der 14e of het eerste der 15e eeuw geleefd heeft. — Wij vinden dat Aarnoud, Heer van Stein en Lymborch (Limbricht) zijne goederen in October 1381 bezwaarde ten behoeve van zekeren Ridder Adam de Berghe. In 1423 verkocht Aarnoud van Stein het groote kasteel Limbricht (bij Sittard) aan Jan II van Loon, Heer van Heinsberg. Aarnoud was in 1426 overleden.

De volgende munten zijn geslagen door Johanna of Janna van Merwede, die, gelijk de Heer WOLTERS meent (1), omtrent het midden der 14e eeuw, na den dood van hare zuster Margaretha, erfdochter van Stein, en van haren schoonbroeder Willem van Brederode, de heerlijkheid Stein moet geërfd hebben (die gemelde echtelieden reeds in 1426 bezaten), en daar weldra, even als zoo vele Heeren langs de Maas gevestigd, het muntregt begon uit te oefenen. Zij heeft ook als Vrouw van Gerdingen gemunt, gelijk wij later zien zullen.

(1) t. a. p., page 72.

Johanna van Merwede verhief hare heerlijkheid Stein ten jare 1452 bij het Hof van Curingen, blijkens een Nederduitsch stuk, daaromtrent door den Heer WOLTERS t. a. p., bl. 33—38, medegedeeld.

Het is aan deze Johanna dat de volgende munten van Stein behooren, door ons, volgens de ons indertijd door den Heer LELEWEL medegedeelde Plaat, afgebeeld op Pl. XV, N° 5—12, en XVI, N° 13—20.

N° 5 heeft op de vz. het schuins geplaatste wapenschild, door een boomtak gedekt, links Stein, regts Merwede (1). Het omschrift is:

✠ IANNA · DE · STEIN.

Op de kz. ziet men binnen de beenen van een Karolingisch kruis twee wapenschildjes, die beide een' klimmenden leeuw schijnen te bevatten. Omschrift:

✠ PAX : XPI : SIT : NOBISCVH.

K. B. gelijk alle de volgende. De munten bevinden zich in de Verzameling des Heeren VAN BOKKEL te Leuven.

N° 6 heeft op de vz. een rond, vierveldig, wapenschild; in 1 Merwede, 2 en 3 klimmende leeuwen; de figuren van het 4e kwartier zijn moeijelijk te beschrijven. Het geheel is gedekt door een opperschildje, dat een leeuwtje bevat. Omschrift:

✠ IOHEN ... ⁝ VEN MERWE

Op de kz. vertoont zich een Karolingisch kruis, waarin de letter L, liggende, voorkomt. Omschrift:

✠ HOHE ⁝ NIOA · O ... ENN.

N° 7 is eene dito munt, minder goed op de vz. afgestempeld. Op de kz. is eene C in het hart des kruises te zien, terwijl het woord NOVA zich duidelijk in het omschrift vertoont.

N° 8 heeft in de 2e en 4e kwartieren het wapenschild van Merwede, terwijl het overige, gelijk ook het omschrift, zeer onduidelijk is.

Op de kz. ziet men een meer versierd kruis dan op de vorige munten, mede met eene C in het hart. Het omschrift is voor ons althans onleesbaar.

---

(1) Zie over dit wapenschild en het geslacht van de Merwede, wijlen den Heer J. SMITS, in den 2den Jaargang van den *Zuid-Hollandschen Volksalmanak* (1836).

N° 9 heeft in de velden 1 en 4 van het wapenschild eenige kepers; in 2 en 3 Merwede. Het omschrift zal volledig geweest zijn:

IOHE.. VAN MERWE.

Op de kz. vertoont zich een gevoet kruis, welks beenen tot aan den rand der munt reiken en dat in het hart eene lelie heeft. Van 't omschrift is alleen leesbaar:

.... ON | ....

N° 10 heeft op de vz. in 1 en 4 eene lelie, in 2 en 3 eenen leeuw. In het opperschildje weder een leeuw. Omschrift:

✠ IOHANNA : DNA : DE : STE'

Op de kz. een gevoet kruis, waarin de letter E. Omschrift:

✠ MOETA NOVA : DE : RVSTA

Welke plaats door dit laatste woord verstaan moet worden, is geheel onzeker.

De N° 11 verschilt alleen van de vorige munt in het omschrift, dat nu is:

✠ IO' DE : MERW : D .... E : ST'

In de kz. schijnt alleen verschil in den vorm der letters te bestaan.

N° 12, eene munt van kleinere omvang, heeft, naar het schijnt, de zelfde typen doch verandering in de omschriften, waaraan wij echter geen zin kunnen hechten.

N° 13 heeft weder, even als alle de volgende nummers tot en met N° 20, op de voorzijde de zelfde type als N°. 12. Ook het omschrift dier voorzijde, is, even als zoo even van N° 11 is opgegeven, met uitzondering van N° 18, die ✠ IOHAHN(A · DE ·) MERWEDE heeft, doch N° 13 en 14 hebben in het hart des kruises de letter G; N° 15 eene R, terwijl het omschrift luidt:

✠ MONETA : NOVA : CIVITA of CIVITATI'

waaraan wij geen zin weten te hechten.

Het schijnt dat men dit CIVITA of CIVITATIS bezigde, om het noemen van eenige bepaalde plaats te vermijden. Het komt, onder anderen, ook voor in onze *Munten van Braband en Limburg* Pl. XVI, N° 16, op eene munt met het wapenschild van Filips den Goeden, wiens geldstukjes Johanna blijkbaar deed nabootsen.

N° 16 heeft in het hart des kruises de letter S en CIVITAT in het omschrift.

N° 17 eene onzekere letter in het hart en in den rand het zonderlinge:

NON hIOAEMIEM.

N° 18 heeft op de vz. tot omschrift:

✠ IOhAN .... MERWEIE en

heeft op de kz. eene lelie in het hart, en het omschrift:

✠ MONETA : ENA' : ...... IN

N° 19 en 20 hebben op de vz. weder het omschrift:

✠ IOhANNA : DNA : DE : STE

en op de kz. in het hart de letter G, en in den rand:

✠ MOETA · OVA · DE · STEW :

of misschien STEIN te lezen.

MUNTEN VAN JOHANNA VAN MERWEDE ALS VROUW VAN GERDINGEN.

Gerdingen is de naam van een dorp in de Kempen gelegen, tegenwoordig behoorende tot het kanton Bree, in het arrondissement Tongeren. Het ligt op zeven uren afstands ten noorden van Maastricht, en op vijf ten westen van Roermond. De spelling is ook wel eens *Gherdingen*.

Johanna van Merwede, Vrouw van Stein, was mede Vrouw van Gerdingen tot in 1450. Zij leefde nog in 1467 en had achtereenvolgens twee echtgenooten, Daniel Hoyns en Clais Aelstorp, ook genaamd van der Hoyven (1).

Wij geven op Pl. XVI de afbeeldingen van vijf harer munten, die wij gedeeltelijk ontleenen aan WOLTERS, *Notice sur les anciens Seigneurs de Steyn en de Pietersheim*, Pl. IV.

De 1e heeft op de vz. het wapenschild van Filips den Goeden, blijkbaar om aan deze nagebootste munt loop te geven in de door dezen Vorst bestuurde landen. Omschrift:

✠ IOhANNA : DNA : DE : GERDIN.

(1) Zie CHALON, in de *Revue* van 1855, page 348.

Op de kz. een gevoet kruis. Omschrift:

✠ MONETA : NOVA : FACTA : GERD.

Aan de *Notice* van WOLTERS ontleend, zijnde zijne N°. 18.

N° 2 heeft op de vz. het zelfde wapenschild als de vorige munt. Omschrift:

✠ IANNE : DNA : DE : GERDIHG

Wij twijfelen bij het schrijven van dezen tekst er geenszins aan, of de lithograaph van den Heer WOLTERS heeft zich vergist, en op de plaat in stede van Є, gegraveerd E.

Op de kz. ligt het wapenschild van Leuven op het hart van een gevoet kruis, dat het uiteinde dier voeten geopend heeft. Omschrift:

✠ MON | ETA · N | OVA · L | OVAN

Het is eene slaafsche navolging (zoo slaafsch als wij die immer hebben aangetroffen) der munten van Filips den Goeden, afgebeeld op de Pl. XVI, N° 11, 12 en 13 van onze *Munten van Braband en Limburg*. Tot zelfs de naam van de muntstad der munten van Filips, Leuven, is overgenomen. De gissing van den Heer WOLTERS, t. a. p., bl. 76, dat de Vrouw van Gerdingen, bij gebreke van den noodigen toestel in hare heerlijkheid, gebruik zou gemaakt hebben van de Munt te Leuven, mist alle grond van waarschijnlijkheid.

N° 3 heeft op de vz. een rond wapenschild; in 1 Merwede; in 2 en 3 een klimmenden leeuw; de figuur of figuren in 4 zijn voor ons onherkenbaar. Omschrift:

✠ IOHANNA : DE : MERWE'.

Op de kz. een roosje in het hart van een gevoet kruis. Omschrift:

✠ MONE' : NOVA GhR

Ongetwijfeld de verkorting van het woord Gherdingen.

K. B. afgebeeld door den Heer CUYPERS in de *Revue Belge*, Deel VIII.

N° 4 heeft weder het wapenschild van Hertog Filips den Goeden binnen een dubbelen cirkel. Omschrift:

... ANNA : DE : GERDINGEN.

Kz. een gevoet kruis, dat het veld der munt in 4 gelijke deelen scheidt:

✠ MON | ETAN | OVA S | IVIT

dit laatste woord zal wel van de zelfde onzekere beteekenis zijn als het CIVITATI,

CIVITA en CIVITAT op de munten van Johanna, te Stein geslagen.

K. B. eigendom van den Heer PERREAU te Tongeren.

N° 5 heeft op de vz. het thans ronde wapenschild, zoo even beschreven. Omschrift:

IOHENNA : DNA : DE : GHERDINGE

Op de kz. staat een gevoet kruis binnen een parelcirkel. Omschrift:

MONETA : NOVA : SIVI ....

Hier geldt de zelfde aanmerking als omtrent de vorige munt.

K. B. Eigendom van den Heer DUMOULIN, Notaris te Sittard.

Eindelijk geven wij op de Supplementplaat N° XXXIII nog de afbeelding van drie munten, later bekend gemaakt door den Heer CHALON in het XI[e] Deel van de *Revue Belge*, Pl. XIII, N° 2, 3 en 4, door ons vroeger ter overneming aangeteekend, doch op het kritieke oogenblik van de gravure der Plaat XVI, ten gevolge van den afmattenden arbeid, aan twee Deelen te gelijker tijd, vergeten.

De eerste heeft op de vz. het ronde wapenschild van Filips den Goeden. Omschrift:

✠ IOHANN ...... ⁝ DE ⁝ GERDINGEN

Op de kz. ziet men, op eene onjuiste wijze nagevolgd, het wapenschild van Leuven, liggende op een gevoet en aan de uiteinden uitgetand kruis; zoo als te zien is op Pl. XVI, N° 13, onzer *Munten van Braband en Limburg*. Omschrift:

✠ MONETA NOVA : FACTA · LOVA

Verzameling van den Heer TH. DE JONGHE, te Brussel.

De tweede heeft op de vz. het zoo even vermelde wapenschild in gewonen vorm. Omschrift:

..... DNA : DE : GER .....

Kz. Schild van Leuven op een kruis. Omschrift:

✠ MO | NOVA | FCAL | OVA ⁝

Verzameling als voren.

De N° 3 eindelijk, heeft op de vz. weder het dikwerf reeds vermelde ronde wapenschild. Omschrift:

✠ IOHANNA : DHA : DE : GERDIN.

Op de kz. een gevoet, aan de einden omgebogen, kruis, binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ MONETA : HOVA .... A : SI.

Voor ons onverklaarbaar; misschien ook wel oorspronkelijk zonder bepaalde beteekenis, gelijk in der tijd toen in Nederland, (waar, ten gevolge van geene behoorlijke zorg voor de Munt, groot gebrek aan koper geld heerschte,) door kooplieden van buitenlands ingevoerd werden koperen stukjes met het opschrift 1 *atribuo*, 1 *theler* enz., die voor *duiten* werden uitgegeven, hoewel ze naauwelijks een *vierdeduit* aan waarde hadden. Men verzon eenige willekeurige namen, welke men op deze muntstukjes plaatste, en alzoo geene *valsche* munt invoerde. Zoo gaat het wanneer eene landsregering niet voor de landsmunt zorgt!

Later werden wij opmerkzaam gemaakt, dat het muntje, afgebeeld in de *Revue Belge* van 1857, Pl. XIII, N° 7, wegens de gelijkheid van daarop voorkomenden naam, bij gelijke type, ook wel van onze Vrouw van Gerdingen zijn oorsprong zoude kunnen hebben. Wij hebben het daarom laten overnemen op onze Pl. XXXIII. De omschriften zijn anders vrij raadselachtig.

Vz.: ✠ IOHANNA : DNAT : DINAMS

Kz.: ✠ MO | NET'. | NIT° | NAM

MUNTEN VAN HEID EN BLIJT.

De heerlijkheid Heid en Blijt, — waaromtrent de Heer PERREAU in de *Revue Belge* van 1852, volgens ons door den Heer J. HABETS medegedeeld berigt, min juiste opgaven deed; — doorgaans het landje van Terheijden genoemd, lag op de grenzen van het Rijk van Aken, en maakte een deel uit van het land van 's Hertogenrade. Zij bestond uit het (thans bouwvallig) kasteel van Terheijden en de buurtschappen Förstheid, Scheid, Seursch, Vorbach, Richterich, Kohlscheid, Bank, Klinkheid, Blijd, Blijderheid, Pannescheid enz. De hoofdplaats was het thans Pruissische dorp Richterich, waarvan de Heilige Maarten de beschermheilige is. Het voormalige landje van Terheijden was 1½ uur lang en 1 uur breed, lag in eene aangename vlakte en was rijk aan kolenmijnen.

Vele schrijvers hebben het gehucht Blijd, (waarover zoo dadelijk), in de Limburgsche gemeente Berg-en-Terblijt, ten onregte gezocht.

Terblijt bij Berg, ook wel eens Blijt of Trembleijt geheeten, vormde reeds in 1292 eene heerlijkheid, over welke het Kapittel van St. Servaas te Maastricht eenig regt uitoefende (1). Op het einde der 18e eeuw was voornoemd Kapittel nog in bezit van Terblijt.

De heerlijkheid Terheijden en daarbij Blijd en Blijderheid behoorde in de 16e eeuw aan eene erfdochter, geheeten Maria van Maschelrein. Zij huwde in 1554 met Willem van Bongard.

De familie van Bongard (de Pomerio) stamt uit het Limburgsch dorp Simpelveld en komt reeds op het einde der 12 eeuw in 's lands geschiedboeken voor. Hare uitgebreide vertakkingen en hare verschillende geslachtswapenen, kan men in het genealogisch werk van FAHNE, Deel I, bl. 141—144 nalezen. Wij zullen ons bij die van Bongards, welke munten hebben nagelaten, bepalen:

Willem I van Bongard, Paffendorf en Bergerhausen, erfelijk Kamerheer en Raad van den Hertog van Gulik, Ambtman van Duren en Nörvenich, huwde Maria van Maschelrein, eenige dochter van Wijnand en Margaretha van Schönrad. Daardoor erfde hij in 1554 de heerlijkheden Heid en Terblijt. Hij liet 4 kinderen na. Zijne geheugenis wordt in het leven gehouden, door eene groote zilveren munt of Daalder, door ons afgebeeld op Pl. XVI; die van Willem III een zijner opvolgers, door eene biljoenen, die in ons Supplement, Pl. XXXI, is opgenomen.

De eerste munt was reeds vroeger afgebeeld tegenover den titel van het Ie Deel van MADAI's *Thalerkabinet*, en werd door hem minder juist beschreven onder N° 1733.

Op de vz. bevindt zich de Heilige Maarten, die, ten behoeve van den aan het benedeneinde der munt geplaatsten bedelaar, een stuk van zijn' mantel snijdt. Het is, gelijk men weet, ook de type van vele Utrechtsche munten, gelijk mede van die van Mentz en van Philips van Montmorency, Heer van Hoorne.

Het omschrift luidt:

---

(1) Zie een Charter in het Kerkarchief te Berg-en-Terblijt.

✠ SANCTVS • MARTINVS • PATRONVS • IN • HEYD • ET • B

Op de kz. bevinden zich twee naar elkander gekeerde wapenschilden met helmen en helmdekken. Het eerste is, volgens de opgave der heraldici, van azuur met een gouden kruis, bedekt met vijf roode schelpen en gecantonneerd met zestien gouden gekruiste kruisjes, vier in ieder canton (op onze munt bevinden er zich echter vijf). Dit wapen is dat van het geslacht Argenteau, hetgeen Heer Willem I van Bongard mogt voeren wegens zijne moeder, Elisabeth van Argenteau, en werd bij vergissing door MADAI aangezien voor dat van Montmorency, dat in ieder canton vier leeuwerikken voert.

Het tweede wapenschild is dat der Bongard-Paffendorf: een zilveren keper in een veld van keel; op den helm een wassende knaap met roode linten om het haar en de zilveren keper op zijn' rok.

Het omschrift is:

✠ PARTEM • QVART • RO • NO • AV • CVDEBAT • D • H • ET • B

hetgeen men aldus zal moeten verklaren: *(hanc) partem quartam rosae nobilis aureae cudebat Dominus (in) Heyd et Blyt.*

Dit vierde deel van een gouden rozenobel sloeg [liet slaan] de Heer van Heid en Blijt of Terblijt.

Deze munt die 24,5 w. weegt, droeg voorzeker den naam van *Daalder.* Het door ons afgebeelde exemplaar bevindt zich in het Koninklijk Penningkabinet.

Het stuk, dat waarschijnlijk geslagen werd om te gelijker tijd met de Daalders van Hoorne, door Montmorency geslagen, in omloop te zijn, toont ons de toenmalige verhouding tusschen goud en zilver aan; vier zulke Daalders toch gingen toen op een rozenobel.

Aangezien wij boven, bij het mededeelen der munten van de heerlijkheid en het Graafschap Gronsveld, waarschijnlijk in onzen ijver om vele munten mede te deelen, het tijdvak der Pacificatie van Gend zijn overschreden, meenden wij zulks ook wel met die der heerlijkheid Heid te mogen doen, te meer daar er in het geheel tot dus verre slechts twee munten van die heerlijkheid bekend zijn geworden, en GROTHE's *Blätter für Münzkunde*, waarin de tweede munt afgebeeld is, zich bij lange na niet in handen van alle Numismatici bevinden.

Wij deelen die dan mede op Pl. XXXI.

Vz. een gebaard borstbeeld naar de linkerzijde gekeerd. Omschrift:

✠ GVILII • A • BVNG • DO • HEYD

d. i. Willem van Bongard, Heer van Heijd.

Op de kz. ziet men het gevierendeelde wapenschild van Bongard en van Eynatten-Neuburg (zijnde een roode dwarsbalk, op een veld van zilver, waarop zes zwarte eenden 1, 2, 2 en 1). Omschrift, na een arendje:

MO • NO • LIB • BA • I • BLYT

d. i. *Moneta nova Liberi Baronis in Blyt.*

Deze munt, waarvan slechts één exemplaar meer overgebleven schijnt te zijn, komt als *koper* voor, onder N° 26944 op den Catalogus van RENESSE, doch GROTHE zegt op pag. 375 van zijne *Blätter*, dat het stuk van slecht zilver is en voor 25 franken is overgegaan, naar hij meent, in de Keizerlijke Verzameling te St. Petersburg.

MUNTEN VAN THORN.

Een en een half uur ten noorden van de stad Maaseyk, op den linkeroever der Maas, ligt het stadje Thorn. In de 10e eeuw was Thorn het eigendom van Hilsondis of Hilsuindis, Gravin van het uitgebreide landschap Strijen [thans voor een deel in den Biesbosch verzwolgen] en schonk zij aan deze Abdij (toen nog klooster) eenige van hare goederen, die in het westelijke gedeelte van het tegenwoordige Noord-Braband gelegen waren (1). Zij was de gemalin van Ansfried, Graaf van Teisterband en Hoei. Deze echtelingen stichtten te Thorn een klooster, dat later in een kapittel van Kanunnikessen veranderd werd, bestaande uit veertien adelijke juffers en zeven Kanunniken. De adelijke juffers moesten aantoonen, zoowel van vaders- als moederszijde, 16 kwartieren te bezitten en uit prinselijke of grafelijke familiën van het Heilige Roomsche Rijk gesproten te zijn. De Abdis had den titel en rang van Rijks-Prinses, en als

(1) Zie MIRAEUS, I, 146.

zoodanig zond zij haren afgezant naar de vergaderingen van den Nederlandsch-Westphaalschen kreits. Zij alleen moest de gelofte van kuischheid doen. De Kanunnikessen mogten zich in het huwelijk begeven, waarbij zij echter afstand van hunne prebenden moesten doen (1).

De Abdis was ook wereldlijke souvereine van het land van dien naam bestaande uit het stadje Thorn, de dorpen Graethem, Ittervoort, Neeroeteren, Elle, Baexem en Stamproy (2), alsmede van eenige dorpen aan den Moerdijk en van de gemeente Ubach bij Aken.

Men verhaalt dat Ansfried, om nog eens tot dezen terug te keeren, een volgens die tijden uitnemend opgevoed man was, en dat zijn vader hem als erfgenaam van wel 15 Graafschappen had gelaten. Hij vatte de wapenen op tot verdediging van Bruno, Aartsbisschop van Keulen, die met het bestuur van het Hertogdom Lotharingen belast was geworden. Ook diende hij met onderscheiding Keizer Otto den Grooten, die hem met zijn vertrouwen vereerde. Hij was wapendrager van dezen Vorst en vergezelde hem naar Italië. Men leest dat deze Keizer de ingezetenen van Rome zoozeer wantrouwde, dat, toen hij de St. Pieterskerk binnentrad, hij Ansfried verzocht om zich aan zijne zijde te houden ten einde hem te verdedigen, indien men hem mogt willen aanvallen.

Men wil dat hij bij zijne terugkomst uit Rome, in overleg met zijne gemalin Hilsundis, het klooster Thorn heeft doen bouwen. Zij voerden er den regel van St. Benedictus in, en hunne dochter Benedicta werd de eerste Abdis.

Andere kronijkschrijvers willen dat de echtelingen eene tweede dochter hadden, met name Hildewardis, en dat deze nog vóór hare zuster Benedicta Abdis van Thorn is geweest.

Men vindt Ansfried ook onder de aanzienlijken die in 968 het Charter van

---

(1) WOLTERS t. a. p. page 6.

(2) Deze laatste plaats is ons eenmaal voorgekomen onder die, waar vroeger munt geslagen is geworden. Zie onze *Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, bl. 277; in 1402 komen reeds Stamproysche guldens voor.

Zouden de Abdissen van Thorn daar ook vroeger soms het geld van naburige vorsten hebben laten namaken?

de Koningin Gerberga mede bezegelden, welke het leen van Meersen bij Maastricht aan de abdij van St. Remigius schonk (1).

Ten gevolge van de door Ansfried toevallig ontdekte bijzondere ongehuichelde vroomheid zijner gemalin, besloten beide, in den geest van hunnen tijd, om aan de wereld vaarwel te zeggen en den geestelijken stand te omhelzen. Na het grootste deel hunner bezittingen onder hunne bloedverwanten verdeeld te hebben, gaven ze het Graafschap Hoei aan de kerk van Luik. Niet lang daarna werd Ansfried tot Bisschop van Utrecht gekozen (2) en Hilsundis begaf zich in het klooster van Thorn.

Bij een Charter van 992 schonk zij aan het nieuwe klooster al de leenen, welke zij, ten gevolge der vergunningen van Koning Zwentibold, in het land van Strijen bezat: te weten de kerk van Strijen, de kapel, welke St. Amandus op den heuvel of den berg had gewijd, waar het ligchaam van de Heilige Geertruid rustte (later Geertruidenberg geheeten); de villa Gilsen met hare aanhoorigheden; de villa Baerle met het altaar, dat door de Gravin, ter eere van St. Remigius, was opgerigt; het kasteel Sprundel zoo als het aan *het Moerwater* gelegen was, met de daartoe behoorende bosschen en weiden, landen, tollen, regten en voorregten.

Daarbij werd bepaald, dat niemand het beschermheerschap van die goederen op zich zoude kunnen nemen, tenzij door de broeders en zusters van het klooster Thorn daartoe gekozen. Het schijnt dat het beschermheerschap in het geslacht der Graven van Strijen gebleven is, tot dat zekere Graaf Herman van Virnenburg, waarschijnlijk een erfgenaam van gemeld geslacht, in 1231 voor 200 marken aan den Graaf van Gelre het geheele leen van Thorn verkocht en er vervolgens weder aan gemelden Graaf de leenhulde van deed.

Uit een Charter van 1559, voorkomende in LUNIG, *Teutsches Reichsarchiv*, XI, 919—921, waarin een aantal vroegere, aan de Abdij van Thorn geschonkene, giften worden bevestigd, lezen wij dat in 966 Keizer Otto I aan Ansfried geschonken had het regt van *mercatus* en *moneta* te Casallum (Kessenich en Thorn)

(1) MIRAEUS, *Opera Diplom.* I, 49, aangehaald bij WOLTERS t. a. p.

(2) Zie onze *Munten der Bisschoppen enz. van Utrecht*, bl. 17, 18.

gelegen in den pagus van de Maas in het Graafschap van Rudolf, en Otto II schonk bij Charter van 6 Julij 986 aan den zelfden Ansfried een deel van het regt van tol, munt en tijns, hetgeen hij van den Keizer in leen had in de plaats, geheeten Medemelacha (later Medemblik).

De Gravin Hilsundis en hare dochter Benedicta overleden in het Thornsche klooster in den reuk van heiligheid.

Door bemiddeling van den Tongerschen of Luikschen Bisschop (Tungrensis vel Leodiensis episcopus) Notger, schonk Keizer Hendrik II, ten jare 1007, aan het kapittel van Thorn het regt van tol- en regtsgebied, alsmede het beschermheerschap over de kerken van Britte, Chamaritte en Avesaath (1).

Eene lijst der Thornsche Abdissen komt voor bij WOLTERS t. a. p. bl. 73—76, gelijk ook eene opgaaf der zamenstelling van het Kapittel ten jare 1709 en tijdens de opheffing in 1797, bl. 76—78.

In 1231 was Hildegondis van Wassenberg, genaamd van Born, Abdis. Zij beloofde in dat jaar bij open brief aan den Hertog van Braband, op geenerlei wijze de goederen te zullen bezwaren, welke het klooster bezat te Baarle, Gilsen en in de nabijheid van Breda.

Na in 1235 haar klooster begiftigd te hebben met de inkomsten der kerken van Gilsen en Ubach, was zij acht jaren later, ten gevolge van de zware lasten die op het klooster drukten, genoodzaakt om aan Godfried, Heer van Breda, verschillende renten te verkoopen, die op de hoven van Gilsen en Baerle geheven werden.

In 1282 kocht het klooster voor 200 Luiksche marken van Willem, Heer van Hoorne, het regt dat hij bezat op het heffen van beden van de ingezetenen van Thorn, ter zake van zijn beschermheerschap. Het Charter van Reinoud II, Graaf van Gelre, dat daarop betrekking heeft, is bezegeld door den oudsten zoon des Heeren van Hoorne, alsmede door Walram, Heer van Valkenburg, Gozewijn, Heer van Born, Diederik, voogd (beschermheer) van Roermond, Gerard van Batenburg en den Heer van Mulrepas, allen ridders.

---

(1) MIRAEUS *Opera diplomatica* T. I., 507. De ligging der beide eerste plaatsen is ons geheel onbekend.

In een Charter van 1292, te Keulen gegeven, bevestigde Keizer Adolf al de giften en voorregten die zijne voorgangers aan het kapittel van Thorn hadden geschonken, ten opzigte van markt- en tolregt, alsmede van het regtsgebied over het vlek Thorn en het beschermheerschap over de kerken van Beka, Hamerka en Avesaath.

Ook bevestigde hij, in een afzonderlijk Charter van het zelfde jaar, de giften van Graaf Ansfried in de villa *Medemelacha* in het Graafschap Friesland en in den pagus *Neder-Maasland*, afhankelijk van het bisdom Utrecht.

Andermaal werden in 1309 door Hendrik, Roomsch Koning, aan het klooster van Thorn al de voorregten bevestigd, die Keizer Adolf vroeger verzekerd had.

Tot aan de Fransche Omwenteling van 1789 heeft de Abdis van Thorn te Gilsen, bij Breda, steeds een regtbank gehad, geheeten *het oude Hof* of *het Laathof*, waarvan zij den Meijer of Voorzitter benoemde.

De goederen der abdis bestonden voornamelijk in groote tienden te Etten, Hage [later Prinsenhage], Gilsen, Ginneken, Alphen en elders. Deze werden geïnd door eenen bijzonderen gemagtigde, die te Breda woonde.

De Abdis van Thorn had ook eene regtbank te Baerle, waaronder behoorden alle hare landgoederen te Chaam, Alphen, Goirle, Welde, Merksplas, Baerle-Nassau en Baerle-Hertog.

De leden der regtbank werden niet bezoldigd, maar ten koste der Abdis ruim onthaald op de dagen, waarop zij teregtzitting hielden.

Wolters vermeldt (1) dat het schijnt, dat het land van Thorn omstreeks het einde der 15e eeuw vele geweldenarijen en afpersingen te lijden had van deszelfs onder-beschermheer den Graaf van Hoorne. De vorstelijke Abdis beklaagde zich daarover bij den Raad van Gelderland, die, bij vonnis van den 14 December 1485 den Graaf beval, om aan de ingezetenen al het ontnomene terug te geven, en om het Kapittel en deszelfs onderdanen voortaan niet meer te verontrusten, noch in hunne oude regten te verkorten.

De Aartshertog Maximiliaan bevestigde deze uitspraak bij besluit van den 16n dier maand en verklaarde daarin, in zijne hoedanigheid van opperste bescherm-

(1) t. a. p. bl. 30.

heer, Thorn onder zijne bijzondere hoede te nemen, terwijl hij den Stadhouder van Gelderland en drossaard van het land van Montfoort, Adolf, Graaf van Nassau en de regering van Roermond beval te waken, dat niemand de Abdis en ingezetenen van Thorn in het bezit hunner regten en vrijheden stoornis veroorzaakte, en om hun, zoo noodig, de sterke hand te bieden om alle geweld af te weren, dat hun, met name van den kant des Graven van Hoorne, mogt worden aangedaan.

Desniettegenstaande ging de ondervoogd voort met het verdrukken van de onderdanen der Abdis, door hun belastingen op te leggen, hun hun vee te ontrooven en zich zelfs van hunne personen meester te maken.

Toen zulks den Aartshertog bekend was gemaakt, beval hij op den 1 October 1487 aan den Graaf van Nassau, drossaard van Stockheim, alsmede aan Willem van Vlodorp, om met geweld de regten van het land van Thorn te doen eerbiedigen, terwijl hij hen tot op den tijd dat de Graaf van Hoorne met het plegen van geweld zoude geëindigd hebben, aanstelde tot ondervoogd.

Toen de Aartshertog in 1494 den Keizerlijken troon beklom, vergat hij zijne beschermelingen niet. In een diploma van den 2en Julij diens jaars verklaarde hij het Kapittel en de ingezetenen van Thorn onder zijne hoede te nemen.

Ten jare 1559 bevestigde ook Keizer Ferdinand I het Kapittel van Thorn in het bezit van alle zijne goederen en voorregten. Het is geheel in den geest dier tijden, dat de giftbrieven van de aan Ansfried in 966 en 986 verleende giften daarin woordelijk herhaald zijn, even als die door Adolf in 1292 geschonken; de beide eerste konden echter in 1559 geene *letterlijke* gevolgen meer hebben.

De kwellingen van den Graaf van Hoorne schijnen gedurende een groot gedeelte der 16e eeuw voortgeduurd te hebben, want nog in 1560 was de Abdis Margaretha van Brederode genoodzaakt zich tot den Raad van Gelderland te wenden, en kennis te geven van de wreedheden, die de Graaf jegens de inwoners van haar land pleegde. Zelfs moet hij een' door hem op zijn kasteel gevangen genomen persoon de oogen hebben laten uitsteken. Na 20 April 1561 heeft de Heer WOLTERS geene nadere berigten over dit langdurig geschil tusschen Thorn en Hoorne kunnen opsporen.

In 1584 moeten er wanordelijkheden in het klooster en land van Thorn heb-

ben plaats gehad, want men vindt aangeteekend, dat de Raad van (Opper-)Gelderland, op den 14^{en} Maart van dat jaar, zijn medelid Pieter Verreycken in last gaf alsmede aan den Secretaris, „omme hun t' informeren op seeckere swaerigheden „ofte schandalen gebeurt, ofte die tegenwoodelyck als noch souden mogen ge- „beuren onder den geestelycke persoonen ofte religieusen des cloosters ende „parochien-kercke des lands ende abdyen van Thorn (1).„

Doch wij hebben de ons gestelde perken ten opzigte van den tijd reeds overschreden; wij willen daarom hier alleen nog vermelden, dat de Thornsche Abdij eene der rijkste van Nederland was. De Kapittelkerk, een uitermate fraai en groot gebouw, was aan de Lieve Vrouw gewijd (2). Zij was in 1285 herbouwd geworden. De Vorstin-abdis had in die kerk eene luisterrijke verhevene zitplaats, en kwam langs eenen afzonderlijken toegang uit het binnenste des kloosters in de kerk.

Onder het koor bevindt zich nog heden ten dage eene krocht of krypte, waarin een groot aantal der in het klooster overledene aanzienlijke kanonikessen bijgezet waren.

Het koor der kanonikessen had eenen mozaïken vloer, en de muren waren met de fraaiste bouwkunstige versierselen opgetooid.

Toen het Kapittel in 1797, ten gevolge van de Fransche omwenteling, vernietigd werd, was men juist voornemens de uitgestrekte gebouwen der Abdij, die veel naar een vorstelijk hof geleken, te herstellen. Al wat de adelijke dames, die de Abdij verlaten hadden, niet hadden kunnen medenemen, werd verkocht.

Eerst was de Prinses-abdis voornemens om de kerk en het klooster weder in te koopen, doch door opgerezene zwarigheden kwam de zaak niet tot stand. In 1817 werden de kloostergebouwen voor afbraak verkocht, doch de fraaije kapittelkerk werd door de Gemeente van Thorn, op zekere voorwaarden, in ruil overgenomen tegen de dorpskerk, en deze laatste daarna afgebroken.

De tienden, welke de Abdis in den omtrek van Breda mogt heffen, waren mede ten behoeve van den Staat verbeurd verklaard geworden, die ze ten

(1) Stuk voorhanden op het Rijksarchief van België. Destijds was er te Thorn een Kanunnik, die als ketter vervolgd werd, omdat hij het H. Avondmaal onder twee gedaanten ontving en ook de geloovigen zulks leerde; zie CHAPEAUVILLE, III, 600.

(2) De parochiekerk was aan den heiligen Michaël gewijd.

jare 1813 in het openbaar voor meer dan 600,000 franken verkocht (1).

„En voyant aujourd'hui les ruines de ce brillant chapitre d'autrefois, on est, „malgré soi, pénétré de pénibles reflexions;" zegt WOLTERS, „car cet établisse-„ment, qui d'une part s'appuyait sur le trône imperial et de l'autre sur la ri-„chesse et l'influence des plus grandes familles de l'Europe, établissement qui „avoit dejà bravé les orages de huit siècles, devait sembler imperissable, et „cependant tout a disparu comme en un clin d'oeil; l'église seule est restée de-„bout, et consacre l'unique souvenir de cette illustre fondation."

Na dit een en ander te hebben laten voorafgaan, willen wij thans beginnen met de hoofdzaak van ons werk, de Numismatiek of wel de beschrijving van de munten der Abdissen van Thorn.

Er zijn er geweest die gemeend hebben, dat het muntregt der Abdij zich grondde op de giften van Ansfried boven vermeld; en te regt, want deze bekwam muntregt te Casallum, welke plaats, volgens het door ons boven onder *Kessenich* medegedeelde, aan de door hem te Thorn gestichte Abdij het muntregt verschafte. Er zijn echter niet de minste sporen, dat gemelde Abdij voor het jaar 1557 munt hebbe doen slaan; immers, indien de *Stamproysche guldens* in de noot, boven bl. 185 vermeld, niet tot de Abdij in betrekking stonden.

Wel leest men in een overgebleven *Fasciculus documentorum* van de Abdij: „Anno 966 (2), nonis octobris, Otto primus imperator Ansfridum comitem „Stryensem [Abbatiae] Thorensis fundatricis conjugem et cofundatorem telonio, „mercatu, MONETANDI JURE donavit."

Maar het klinkt zonderling, dat de vermogende Abdissen van dat regt nimmer vroeger gebruik zouden hebben gemaakt, en het nergens vermeld vinden van Thornsche munt, *onder dien naam*, voor in de 16e eeuw, bewijst genoeg, bij het ontbreken der munten in de verzamelingen, dat het verleende regt nimmer vroeger is uitgeoefend geworden (3).

Ook de Heer WOLTERS gist (4), dat de Thornsche Abdissen eerst zijn gaan

(1) WOLTERS, t. a. p. bl. 54.
(2) Het eigenlijk jaartal is 964.
(3) Alweder in de veronderstelling dat de *Stamproysche guldens* geene Thornsche munt waren.
(4) t. a. p. bl. 58.

munten, toen het Kapittel toegelaten werd als lid van het Heilige Roomsche Rijk. Die leden toch hadden het regt om munt te slaan.

De *Fasciculus Documentorum* maakt van geen vroeger geslagene munten melding. De eerste die met een jaartal voorzien zijn, weldra door ons te beschrijven, dragen dat van 1557, en zijn dus uit den tijd na den afstand van Keizer Karel V, doch vóór dat de naam zijns Broeders en opvolgers Ferdinand op de munten geplaatst is geworden; iets wat, gelijk men weet, eerst in 1558 geschiedde.

Het eerste stuk, waarin melding voorkomt van Thornsche munt, is, volgens den *Fasciculus Documentorum*, dat van 18 September 1561, waarin Keizer Ferdinand aan de Abdis verbiedt om geld van slecht gehalte te laten vervaardigen. Verder vindt men aangeteekend, dat, op den 13^{en} November van dat jaar, de Keizer Margaretha Abdis van Thorn, Willem van Vlodorff, Heer van Odenkirchen, Dalenbroek en Reekum [Reckheim] enz. enz. — alle — als geacht hun Muntregt te ontleenen van Roomsche Keizers of Koningen, of van het Heilige Rijk, gedaagd heeft voor het Kamergeregt van Spiers, wegens het niet nakomen van de muntverordeningen, vastgesteld op den Rijksdag van 1559; en wel bepaaldelijk wegens overtreding van het, in die verordeningen voorkomend, gebod, dat, zonder prejudicie van het wettig bezeten muntregt, en slechts tot dat op den eerstvolgenden Rijksdag nadere bepalingen omtrent de Munt zouden gemaakt zijn, door geen der Rijksstanden mogt worden gemunt, dan alleen door de Keurvorsten en de Vorsten.

Anderhalf jaar daarna, te weten op den 7^{en} Junij 1563, werd, door den zelfden Keizer, Margaretha, Abdis, Robert, Bisschop van Luik, Hans Georg, Ernst en Christoffer, Graven en Heeren van Mansfeld en Edele Heeren van Haldrungen, Willem van Bronkhorst, Vrijheer van Batenburg en Stein, Willem Graaf van Berg [of 's Heerenberg], Heer van Bilant, Christoffel Jan, Graaf van Oost-Friesland, Jan, Vrijheer van Gronsfeld, Maria van Jever, Gravin van den Berg, benevens de steden Nijmegen, Deventer, Kampen, Zwolle en Zutphen, en ook alle — als geacht wordende hun Muntregt te ontleenen van Roomsche Keizers of Koningen of van het Heilige Roomsche Rijk, andermaal voor dat zelfde Kamergerigt gedaagd, doch nu wegens eene andere zaak, te

weten, om zich te zuiveren van de verdenking van allerlei Keizerlijke munt te hebben nagebootst, en zulks voor $^1/_5$ of $^1/_4$ deel te ligt.

Het is ons niet gebleken of de Abdis van Thorn, even als de vrije Rijkstad Nijmegen (zie GUYOT in NYHOFF's *Bijdragen* en daaruit in onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 30) eenen gevolmagtigden afgezonden hebbe om hare belangen te behartigen.

Hoe dit zij; de zaken wegens de muntvervalsching bleven hangende tot in 1567, wanneer het Keizer Maximiliaan behaagde, de vervolgingen te doen staken. Terwijl het bepaald was geworden, dat ten behoeve der leden van den Westphaalschen Kreits van tijd tot tijd te Keulen een proefdag over de munten (*Münz-probationstag*) zoude gehouden worden, werwaarts ieder lid zijne afgevaardigden zoude mogen zenden, vinden wij aangeteekend dat de Abdis Margaretha van Brederode derwaarts in 1569, blijkens commissie van den 30 April diens jaars, zond Jan Steffen, Doctor in de Regten en Hendrik In der Horst den Jongen.

Het oorspronkelijk stuk, dat uit de Archiven van Thorn uitgegeven is door WOLTERS, t. a. p. bl. 174, 175, houdt in, dat de Abdis tot de gemelde benoemingen was overgegaan, *omdat het den Keizer behaagd had de schorsing der munt-regalien ten haren opzigte opteheffen.* Verder moesten gemelde gezanten, zegt de Abdis, „in unseren namen und von unserentwegen versicherung, caution thun und angloben, dasz wir und unsere müntzmeister und bevelshaber „uns der Keys. Maj[t]. und des heiligen Römischen Reichs aussgangener und „publicierten müntz- und probier-ordnung allerding sollen und wollen gemäes-„halten, die probationtag der gebur besuchen, und al dasjenig leisten, was „uns alss einem müntzstande vermög obangezogener des heiligen reichs ord-„nungen und satzungen obligen und geburen wil, enz. enz.”

In hetzelfde stuk stelde de Abdis Peter Bossenhoven tot haren Muntmeester en Waardijn aan gemelde Kreitsafgevaardigden voor, ten einde in den eed genomen te worden; ook de Thornsche muntbussen over te leveren en die te laten verzegelen; in het algemeen alles te doen, wat hij voor haar, Abdis, te doen zoude vinden.

In het reces van Mei daaraanvolgende leest men, volgens den Heer WOLTERS, t. a. p. bl. 59: „Thoren exhibet relaxationem suspensionis; und is Peter Bussenhoven Müntzmeister und Lambert van der Heiden zum Wardein angenommen.„

Volgens bovengenoemde oorspronkelijke aanstelling was Bossenhoven zoowel tot Waardijn als tot Muntmeester benoemd geworden, iets wat wij hier niet kunnen ophelderen.

Op den 1 Mei 1570, stelde de Abdis Johan Heydenricx tot haren Muntmeester aan, die, blijkens eene voor Schepenen van Maastricht verledene acte, tot borgen voor de getrouwe naleving zijner ambtelijke verpligtingen aanstelde, Liebrecht Cyloy, „schepen ons heeren des conincx bennen Maestricht, ende „Lambrecht van Bossenhoven aeffgeganghen paymeester der voerss. stadt.„ (Zie WOLTERS, t. a. p. bl. 177.)

Het schijnt echter dat het met de uitoefening van het muntslaan te Thorn voortdurend zeer ongeregeld in zijn werk ging, want wij lezen in de recessen van het Muntbestuur te Keulen:

„Anno 1570 in Majo. Thorischer presentirter Müntzmeister wirt nit beei„det, weil er vor den eidt sich der müntzene wider die ordnung onderzogen.„

„Anno 1571 in Februario. Thorische müntz in kauffmans beutel unrich„tig befunden, sol der Müntzmeister per deputatos erfurdert und die....... „probirt werden.„

„Eodem anno in Maio. Deputati thun relation, die unrichtigkeit sub sich „befunden, der Müntzmeister hatt handtastung gethan; davor eingehalten um „zu antworten.„

„Anno eodem in Decembri ist der Thorischer müntz meldung beim edicto „geschehen dieselbe nicht anzunehmen.„

„Anno 1572 in Maio. Thoren presentirten Peter Bussenhoven und Hin„drichen von Hatzweiler zum Müntzmeister und Werdein; Bossenhoven hal„ben ist bedenken vorgefallen, und ihre frei gestellt, in einer der vier „Müntzstätte durch die daselbst residirende Müntzmeister und Werdein „müntzen zu lassen, oder andere qualificierte personen hernechst vorzu-

„stellen; und durch dieselbe in der 4 Müntzstätte einer zu müntzen (1).„

„Anno 1575 in Maio, beschiedt meldung der Thorischer ungerichter müntz „und wirt Bossenhoven gefangen.„

Ten gevolge van het te slechte gehalte harer munten, werd alzoo aan Maria van Brederode aangezegd, dat zij niet meer te Thorn mogt laten munten, maar dat ze hare geldstukken, zoo ze die wilde laten slaan, moest doen vervaardigen in een der vier groote Munthuizen van den Nederlandsch-Westphaalschen Kreits.

In later tijd, die de ons bepaalde grenzen overschrijdt, werd het haar geoorloofd te vermunten zoo veel edel metaal, als de grond van het Thornsche gebied zoude kunnen uitleveren, en het was ten gevolge daarvan, dat de Abdis Josina van der Mark in 1590 eene acte deed opmaken, waarin achtingswaardige personen verklaarden onder eede te willen bevestigen, dat, ongeveer 20 jaren geleden, de Abdis Maria van Brederode eenige mijnwerkers had ontboden om onderzoek in haren grond te doen. Dat zij deze mijnwerkers met werktuigen in de Gemeenten Thorn, Stamproy, Ittervoort, Graethem en andere plaatsen, en wel met vrucht, onderzoekingen hadden zien doen. Dat daarop uitgravingen van lood, tin, koper, ijzer en zilver op verschillende plaatsen geschied waren, en dat de Abdis, de erts ontvangen hebbende, die naar haar munthuis gezonden had. Dat later de werkzaamheden, door het in de mijnen ingedrongen water, en nog later door den dood der Abdis, een einde hadden genomen.

Doch met deze verklaring schijnt de Raad der Munten geen genoegen genomen te hebben; althans in 1590 en 1592 werd herhaaldelijk aan de Abdis het munten verboden.

En inderdaad, men vindt geene Thornsche munten die eenig jaartal van tusschen 1577 en 1604 dragen.

Na dien tijd, om zulks nog ter loops te vermelden, vinden wij dat Hendrik

(1) Wolters teekent t. a. p. aan, dat deze zelfde Bossenhoven in October 1573 en Mei 1574, van wege den Prins-Bisschop van Luik voorgesteld zijnde als Muntmeester in het Graafschap Loon, als zoodanig toegelaten is geworden.

Wijntgens, uit het bekende muntmeestersgeslacht van dien naam, op den 15 November 1613, den eed als Thornsch Muntmeester heeft gedaan.

Bekend zijn in de Kabinetten (onder anderen in dat der Leidsche Hoogeschool) de Thornsche oorden en duiten van Anna van der Mark, met haar geslachtswapen voorzien. Die over de latere jaren van het Thornsche muntwezen het een en ander begeert te weten, raadplege WOLTERS, t. a. p. bl. 63—72.

Thans gaan wij over tot het beschrijven der door ons, het zij in het oorspronkelijke, het zij alleen in beeldenaars, opgespoorde en afgebeelde Thornsche munten.

Op Pl. XVI, geven wij onder N° 1, een *dukaat*, die wij alleen uit het *Thresoor* kennen

Vz. Maria, als koningin des hemels, gekroond op eene halve maan gezeten, met het kind Jezus op haren schoot. Onder de halve maan het wapenschild van Brederode. Omschrift:

MONETA ∘ NOV ∘ AVREA ∘ THOR ∘

Op de kz. een wapenschild met 4 kwartieren, in ieder van welke een leeuw. Buiten den parelcirkel het omschrift:

MARGA · D · BREDEROD · AB · THORE'

Deze Margaretha was de dochter van Walraven van Brederode, uit zijn tweede huwelijk met Anna van Nuenar of Nieuwenaar en halve zuster van Reinoud van Brederode, vader van den in onze geschiedenis zoo bekenden Hendrik van dien naam. Wij zien uit het jaartal op een Daalder, dat zij reeds in 1557 Abdis van Thorn was.

N° 2, mede een dukaat, heeft op de vz. het gekroonde borstbeeld van Keizer Ferdinand in het harnas; hij houdt de linkerhand aan het gevest van zijn zwaard en in de regter een schepter. Omschrift:

FERDI ⁎ ROMA ⁎ IMPE ⁎ SEM ⁎ AVGV

Op de kz. vertoont zich weder Maria met het kind Jezus, en onder de halve maan het wapenschild van Brederode, waarop thans duidelijk een barensteel zigtbaar is. Omschrift:

MONE ⁎ NOVA AVRE ⁎ THORE ⁎

G. weegt 3,3 w. Eigendom Koninklijk Kabinet; het exemplaar in de Verzameling van wijlen den Heer KEER had AVGVS en woog 3,213 w.

Op de Supplementplaat XXXI, deelen wij onder N° 4 een dukaat mede, die op de vz. het Keizerlijk borstbeeld van Ferdinand draagt. Omschrift:

FERDI • ROMA • IMPE • SEM • AVGV

Op de kz. ziet men het wapenschild met de vier leeuwen. Omschrift, na den Rijksappel als muntteeken:

MARGA • D • BREDROD • AB • THORE

G. weegt 3 w. en bevindt zich in het Kon. Kabinet te 's Gravenhage.

N° 3, mede een dukaat en aan een Beeldenaar ontleend, heeft op de vz. weder de Keizerlijke beeldtenis en het zelfde omschrift als de N° 2.

Op de kz. is Maria staande afgebeeld, met een schepter in de regterhand, terwijl hare linker het kind Jezus omvat. Aan hare voeten ziet men het viervel-dige met leeuwen voorziene wapenschild. Ter zijde van Maria vertoonen zich de letters

S M

Sancta Maria.

Het omschrift is wederom:

MONE · NOVA · AVREA · THORE.

N° 4, nog eens een dukaat, en ons alleen uit een Beeldenaar bekend geworden, heeft op de vz. eene waarschijnlijk misteekende afbeelding van den Keizer, althans de schepter gelijkt veel naar een eenvoudigen stok. Zonderling inderdaad, dat deze muntsoort van Thorn, naar het schijnt, in niet één openbaar of bijzonder Kabinet bewaard is gebleven. Wij moeten echter tot verklaring bijbrengen, dat er waarschijnlijk slechts zeer weinige geslagen zijn geworden. Het omschrift is weder:

FERDI · D · G ROMA IMPE · SEM · AV

De kz. bevat het wapenschild met de vier leeuwen, terwijl het omschrift geschreven is:

MARGA · D · BREDROD · AB · THORE.

Indien de N° 5 in juiste grootte is afgebeeld in den Beeldenaar waaruit wij haar overnamen (iets waaraan om de meerdere uitgebreidheid van het omschrift bijkans niet te twijfelen is), houden wij het er voor dat zij een dubbele dukaat is geweest, en wel het dubbel van onze N° 1. De afbeeldingen zijn op de vz.

Maria met het kind op een halve maan en met het wapenschildje van Brederode in den buitenrand; op de kz. het wapenschild met de vier leeuwen. Deze komen thans gekroond voor. Het omschrift der vz. is:

MONE · NOVA · AVRE · THORENSIS.

Dat der kz.:

MARGARETA · D · BREDROD · AB · THORE

N° 6, 7 en 8 zijn dusgenaamde angelotten, eene muntsoort die wij reeds vroeger ontmoet hebben; zie, onder anderen, onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, Pl. X, N° 15—17; Pl. XVII, N° 1 en 2; onze *Munten van Holland en Zeeland*, enz., Pl. XL, N° 1, enz.

Op de vz. ziet men den Heiligen Michaël (die, gelijk wij boven vermeldden, de patroon of beschermheilige der parochiekerk van Thorn was), die het monster doodt. Omschrift:

SANCTVS ⁝ MICHAEL ⁝ ARCHANGEL

Op de kz. rust een kruis als mast, waaronder het vierveldige, met leeuwen voorziene, wapenschild, op eene kogge of middeleeuwsch vaartuig. Ter zijde van het kruis ziet men de letters:

M B.

beteekenende *Maria van Brederode*.

Het omschrift is:

MONETA ⁝ NOVA ⁝ AVREA ⁝ THORENSIS

Wij ontleenen onze afbeelding aan de I[e] Plaat van WOLTERS werkje, zijnde aldaar de N° 5. WOLTERS geeft echter niet op van waar hij deze muntafbeelding genomen heeft.

N° 7 heeft de zelfde afbeeldingen op voor- en keerzijde. Het omschrift der vz. is met de overgangsletters van de oud-Duitsche op de latere:

SANCTVS ⁝ MICHAEL ⁝ ARCHANGEL

dat der kz.:

MONETA ⁝ NOVA ⁝ AVREA ⁝ THORENSIS.

G. Het exemplaar in het Koninklijk Kabinet weegt 5,1 w., dat (vroeger) bij den Heer STRICKER, 5 w.

N° 8, weder met de zelfde typen, heeft op de vz. het gebrekkige omschrift:

SANCTVS ⁎ MICHS ⁑ ET ⁑ ARCHAMGEL

en op de kz. mede een gebrekkig, te weten:

MONEPIA ⁑ NOVVA ⁎ AVREA ⁑ THOOREISIS.

G. woog 5 w. in het Kabinet van wijlen den Heer KAAN te Haarlem.

Wij gaan over tot de zilveren munten.

N° 9, een Rijksdaalder, heeft op de vz. de afbeelding van Maria staande, gekroond, met een schepter in de linkerhand, terwijl zij het kind Jezus met de regter omvat. Vóór haar staat het wapenschild met de vier leeuwen. Omschrift:

SANCTA ⁎ MARIA ⁎ THORENSIS ⁎ ECCLESIAE

(NB. de E aan de A verbonden.)

d. i. *de Heilige Maria der Thornsche kerk.*

Op de kz. houdt de aartsengel Michaël een wapenschild vóór zich met beide handen vast, waarop zich een enkelkoppige arend bevindt. In den rand ziet men, na het muntteeken van den granaatappel (dat ons mede is voorgekomen op de munten van Nijmegen, Batenburg en 's Heerenberg; zie onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, Pl. IV, N° 31—34; Pl. X, N° 18 en 19; Pl. XI, N° 21—25; Pl. XIII, N° 35 en 39; Pl. XIV, N° 43; Pl. XVIII, N° 7—9, 13; Pl. XIX, N° 16, 23, 26, 30, 32, 33; onze *Munten van Overijssel*, Pl. VI, N° 36—38), het omschrift:

DENARIVS ⁎ NOVVS ⁎ TRIGINTA ⁎ STVFERORVM.

Deze munt, die zeer fraai afgebeeld is op page 85 der *Monnoyes en Argent de S. M. l'Empereur*, Vienne 1769, komt, behalve te Weenen, ook te 's Gravenhage voor in het Koninklijk Kabinet; aldaar weegt zij 28,55 w.

N° 10 heeft de zelfde vz. als de N° 9; ook is de type der kz. de zelfde, maar het omschrift is thans (terwijl de granaatappel zich tusschen twee roosjes bevindt):

SANCTVS ⁎ MICHAEL ⁎ ARCHANGELVS.

Deze munt is mede afgebeeld op page 85 der *Monnoyes en Argent*, &c.

N° 11 is een Daalder, die op de vz. het vierleeuwig wapenschild vertoont, door eenen helm gedekt, vlak van voren te zien, en waarop boven den vorstelijken band of kroon twee handen gezien worden, die ieder een runderpoot

vasthouden; fraaije lambrekijns bevinden zich aan beide zijden van den helm, terwijl het gedeelde jaartal 15 57 zich ter zijde van het wapenschild vertoont. Omschrift:

MARGARE ⋆ D ⋆ BREDEROD ⋆ AB ⋆ FVND ⋆ SE ⋆ THOER

verkortingen, naar wij meenen, van: *Margaretha de Brederode Abbatissa Fundationis secularis Thoerensis;* Maria van Brederode, Abdis van het wereldlijke stift van Thorn.

Op de kz. de dubbelde gekroonde Rijksarend en het omschrift:

CAROLVS ⋆ V ⋆ ROMA ⋆ IMPERA ⋆ SEMP ⋆ AVGVS

want hoewel de Keizer reeds in 1555 afstand van de regering gedaan had, kwam de naam en titel van zijnen broeder en opvolger eerst in 1558 op de munten.

Z. weegt in het Koninklijk Kabinet te 's Hage 28,3 w.

N° 12 verschilt van de voorgaande alleen in het omschrift der vz., dat (waarschijnlijk gebrekkig) eindigt in:

FVNDESSE : THOEREN.

De afbeelding komt voor in Beeldenaars en bij WOLTERS in zijne *Notice*, onder N° 9.

N° 13 heeft op de vz. den gekroonden dubbelen Rijksarend met den wereldbol en de Rijksappel in het midden. Op den wereldbol ziet men het getal 85, van voor ons onbekende beteekenis. Het omschrift is:

FERDINAND · ROMANO · IMPE · SEM · AVGVSTVS

Op de kz. ziet men een zeer versierd, in bloemen eindigend, gelijkbeenig kruis, op welks hart een wapenschild, waarop een arend; tusschen de beenen van het schild vier wapenschildjes, ieder met een leeuw voorzien. Omschrift:

∻|∻ MARGA ∵ D ∵ BREDROD ∵ AB ∵ FVND ∵ SE ∵ THOR ∵ A · 1562.

Wij kennen deze munt alleen uit de Beeldenaars en daaruit overgenomen bij WOLTERS onder N° 10.

N° 14, die geen jaartal draagt, heeft op de vz. den gekroonden dubbelen arend zonder Rijksappel op de borst. Omschrift als van de vorige munt; alleen met eene verkorting van het laatste woord.

Op de kz. het wapenschild met vier leeuwen gedekt, als vroeger beschreven.

Het omschrift verschilt luttel.

Naar de Beeldenaars, ook bij WOLTERS onder N° 11.

N° 15, een halve Daalder, heeft op de vz. een arend binnen een parelcirkel. In den rand leest men, na eenen granaatappel als muntteeken:

DENARIVS • NOVVS • QVINDECIM • STVFERORV

d. i. *Nieuwe penning van vijftien stuivers.* Een bewijs dat de heele Daalder dertig stuivers gold.

Op de kz. het wapenschild met vier leeuwen, gedekt door den helm, voorzien van de lambrekijns. Omschrift:

MARGA • D • BREDROD • AB • FVN • SE • THOREN.

Z. weegt op het Koninklijk Kabinet 13,8 w. en bij den Heer DUMOULIN te Sittard 12,9 w.

N° 16, een heele Daalder, heeft op de vz. den dubbelen Rijksarend en het omschrift:

FERDINAND • ROMANO • IMPE • SEM • AVGVST

Op de vz. het gewone wapenschild, ter zijden waarvan het gedeelde jaartal 15 61. Het omschrift is:

MARGARE ⁏ D ⁏ BREDROD ⁏ AB ⁏ FVND ⁏ SE ⁏ THOREN.

Z. weegt in het Koninklijk Kabinet 27,95 w.

N° 17, 18 en 19 hebben op hare voorzijde eenen arend en in het omschrift, na het muntteeken van den granaatappel, het omschrift:

DENARIVS • NOVVS • TRIGINTA • STVFERORVM.

Op de keerzijden van alle ziet men het vierveldig wapenschild met helm en helmteekens (ter zijde van het wapenschild het jaartal 15 63), en verschillen de munten onderling alleen in het einde der omschriften.

N° 17, die wij teekenden naar een exemplaar toen in de Verzameling van den Heer STRICKER en 28,1 w. wegende, heeft aan het einde:

AB • FVND • SE • THORE

N° 18, in het Kabinet der Leidsche Hoogeschool, wegende 29,1 w., terwijl het exemplaar in onze eigene Verzameling slechts 26,6 w. haalt, heeft aan het einde: THOREN'

N° 19 daarentegen, dat zich op het Koninklijk Kabinet bevindt en 27,1 w.

26

weegt (terwijl het mede zeer fraai is afgebeeld op page 84 der *Monnoyes en Argent*), heeft THORENS'

N° 20, in 1569 vervaardigd, heeft afbeeldingen, die zeer van de vroegere afwijken.

Op de vz. ziet men den Rijksarend als vroeger. Omschrift:

MAXIMILIA · II · ROMA · IMP · SEMP · AVGVSTVS.

De kz. vertoont een zeer fraai wapenschild met vier leeuwen, dat aan de binnenzijde tusschen de krullen de letters M DB (de beide laatste verbonden) heeft. Boven het schild vertoont zich de maagd Maria met het kind Jezus ten halven lijve, terwijl aan hunne zijden het gedeelde jaartal 15 69 geplaatst is. In den rand ziet men tusschen de woorden van het omschrift drie staande wapenschilden; links ter zijde een met een leeuw; regts dito met een arend; onder het groote wapenschild een, waarin de wilde zwijnskop, het wapenteeken der Brederode's. Het omschrift is:

MO · LIB · IMPERIALIS · FVNDAT : IN THOREN

d. i. *Munt van het vrije Rijksstift Thorn.*

Z. woog 26,9 w. in de Verzameling van wijlen den Heer OTTO KEER.

Eene dito munt, doch met veel grooter letters, en daardoor met eenige verkorting in het omschrift, is de N° 21, in het zelfde jaar en met de zelfde afbeeldingen als de vorige geslagen.

Het omschrift der vz. eindigt thans in:

SEM · AVGVS

dat der keerzijde is:

MO : LIB | IMPERIA | FVNDAT · I · THORE

Z. weegt 29,1 w. in het Koninklijk Kabinet te 's Hage.

Op de Supplementplaat XXXI geven wij onder N° 4 de afbeelding van een afwijkend exemplaar dezer muntsoort. Dáár heeft het randschrift der vz. aan het einde AVGVST, en op de kz. staat:

MO · LIB · IMPERIALIS FVNDAT · IN · THOREN.

Van deze varieteit kwamen ons twee exemplaren voor, eene in het Koninklijk Kabinet, wegende 28,2 w.; een ander bij den Heer C. R. HERMANS Jr. te 's Hertogenbosch, wegende 28,1 . w.

Onder N° 6 op Pl. XXXII deelen wij eene varieteit mede, waarvan het omschrift op de vz. in AVGVS eindigt; doch die der kz. heeft:

MO ⁝ LIB IMPERIA' FVNDAT IN THORE'

Koninklijk Kabinet weegt 29 w.

N° 22, wederom eene dito munt, heeft aan het einde van het omschrift der vz.:

SEM · AVGVST.

en op de kz.:

IMPERIAL · FVNDAT · IN · THOREN

Wij ontleenden de afbeelding aan de Beeldenaars. In de *Monnoyes en Argent du Cabinet de Vienne* komt eene dito voor met THOR aan het einde van het omschrift.

N° 23 heeft het jaartal 1570 ter zijde van de afbeelding van Maria met het kind Jezus. Overigens is er geen verschil in type met de exemplaren van 1569. Het omschrift der vz. eindigt in:

SEM · AV

dat der kz. heeft aan het einde:

IN THORE.

Wij vonden eene fraaije afbeelding dezer munt op page 555 der *Monnoyes en Argent*, enz. onder de Stedemunten.

Z. weegt in het Kon. Kabinet en in dat der Leidsche Hoogeschool 29,1 w.; in de Verzameling van den Heer STRICKER 28,1 w.

Een halve Daalder of dusgenaamde *Gulden* geven wij op onze Supplementplaat XXXI, onder N° 2. De munt heeft, gelijk men ziet, de zelfde type als de geheele Daalder. Het omschrift der vz. is:

MAXIMILIA · II · ROMA · IMP · SEM · AV

dat der kz.:

MO · LIB · IMPERIAL · FVNDAT · IN · THORE

Door de klop van den Hollandschen leeuw op de vz. ziet men dat dit muntstuk in 1572 onder de door de Staten van Holland toen verhoogde muntspeciën behoord heeft.

Z. weegt 12,05 w. in het Koninklijk Kabinet te 's Gravenhage, doch het exemplaar is besnoeid.

Op onze Supplementplaat XXXI geven wij onder N° 5 de afbeelding van den hoogst zeldzamen vierde Daalder of *halven* Gulden. Aan de eene zijde ziet men den Rijksarend met den wereldbol, waarop het getal 63; alzoo geslagen in 1563. Het omschrift is:

FERDIN • D • G • IMPERA.

Op de kz. vertoont zich weder het wapenschild met de vier leeuwen binnen een parelcirkel. Na een granaatappel leest men in den rand:

MARGA • D • BREDROD • AB • THORE.

Eigendom van het Koninklijk Kabinet en weegt aldaar 12,5 w.

N° 24, een dusgenaamde Sprenger, hoedanige muntsoort ons reeds onder die der Graven van Hoorne voorgekomen is, wier type aan de Luiksche van Bisschop Robbert van Bergen (RENESSE, Pl. 32, N° 4) ontleend was.

Op de vz. ziet men het wapenschild met de vier leeuwen met helm en bijzonder sierlijke lambrekijns. Het omschrift is:

MARGA • D • BREDROD • AB • FVN • SE • THOREN

De kz. bevat het door sieraden geheel onherkenbare kruis der munten van vroegere tijden, met een roosvormig sieraad in het hart en vier arendjes tusschen de beenen. Omschrift:

MONET | A • NOVA | ARGEN | THOREN.

Z. weegt 7,4 w. in het Koninklijk Kabinet.

N° 25, een twaalfstuiverspenning van zoo groote zeldzaamheid, dat het ons nog niet gelukt is haar in het oorspronkelijke terug te vinden, heeft op de vz. Maria als Koningin des hemels gekroond, met den nimbus, den schepter in de regterhand en het kind Jezus op den linkerarm, en omringd door twee rijen omschriften. De binnenste rij luidt:

XII • STVVER • PENNING

de buitenste:

FERDI • ROMA • IMPE • SEM • AVGVS.

De kz. verschilt niet van die der N° 24, en aangezien beide munten van de zelfde grootte zijn, is het waarschijnlijk dat ook de Sprenger een *twaalfstuiverspenning* zal geweest zijn.

N° 26, weder eene munt die ons tot heden toe niet in het oorspronkelijke is

voorgekomen, heeft op de vz. mede Maria als Koningin des hemels, met het kind Jezus, doch thans in de zon geplaatst. Omschrift:

NA · LVTIC · BETZL SCHROT · V · KOR

om aan te duiden dat deze munt het gehalte en gewigt bezat van de Luiksche munt, die zij navolgde. Welke munt (waarschijnlijk van Bisschop Gerard van Groesbeek, 1563—1580) hier bedoeld zij, wordt aangewezen, te weten Luiksche zoogenaamde Bedelaarsdaalders.

Op de kz. ziet men den leeuw uit het geslachtswapen van Brederode, terwijl het omschrift luidt:

✠ MAR • D • BR • AB • D • WER • FRI • S • THORE

d. i. *Abdis des wereldlijken frien stifts Thoren.*

N° 27, waarvan wij het geluk hadden twee exemplaren in het oorspronkelijke te ontdekken, heeft op de vz. den dubbelen gekroonden Rijksarend. Omschrift:

FERDINANDVS · ROM · IMP · SE · AV.

Op de kz. bevindt zich de leeuw der Brederode's, terwijl de barensteel zich in den rand vóór het omschrift vertoont. Dat omschrift luidt:

MONETA · NOVA · THORENSIS

Z. Het exemplaar van het Kon. Kabinet weegt 5,75 w.; dat in de Verzameling van den Heer STRICKER 7,2 w.

N° 28, door ons ontleend aan het *Münzbuch* van STURMER, heeft op de vz. het vierleeuwig wapenschild met helm en helmteekens. Omschrift:

MARGA · D · BREDROD · AB · FVN · SE · THOREN.

Op de kz. ziet men den strijdenden Aartsengel Michaël met schild en zwaard en het verslagen monster aan zijne voeten. Het omschrift is:

PENIG · VA · XII · STVFER

Ons nimmer in het oorspronkelijke voorgekomen.

N° 29, eene dito munt als de N° 27, heeft tot omschrift, rondom den dubbelen arend, op de vz.:

NA • LVTIC • BETƷL • SCHROT • VN • KORN

Op de kz. ziet men thans den barensteel boven den leeuw in het veld der munt geplaatst en luidt het omschrift:

✠ MAR ∗ D ∗ I ∗ B ∗ AB ∗ D ∗ WER ∗ FRI ∗ S ∗ THOREN

d. i. Maria Dynasta in Brederode, Abdis des wereltlijken Frijen Stifts Thorn.

Z. weegt 7 w. in het Koninklijk Kabinet.

Eene diergelijke munt, doch van eenen anderen stempel, beelden wij af op de Supplementplaat XXXII, onder N° 7.

Z. weegt 7,1 w. en bevindt zich in het Munt- en Penningkabinet der Leidsche Hoogeschool.

Op gemelde Pl. XXXII geven wij onder N° 7 eene munt, wier voorzijde gelijk is aan die der beide laatst beschrevene. Op de keerzijde ziet men het vierleeuwig wapenschild met het jaartal (15) 61 aan de zijden. Het schild is gedekt door den helm met de vols en daarboven de twee wilde zwijnspooten; sierlijke lambrekijns vertoonen zich aan de beide zijden. Het omschrift is:

MAR ∗ D ∗ T ∗ B ∗ AB ∗ D ∗ WER ∗ FRI ∗ S ∗ THORE

N° 30 heeft op de vz. de gekroonde beeldtenis van Keizer Ferdinand. Het omschrift is, na een minder duidelijk muntteeken:

FERDI · ROMA · IMPE : SEM · AVGVSTVS.

Kz. Het wapenschild van Brederode, gedekt door de vrijheerlijke of baronnen kroon; ter zijde de letters T O, die *Thorn* zullen moeten beteekenen. Boven de kroon vertoont zich in den rand het wapenschild met de vier leeuwen. Omschrift:

MARGA · D · BRED · AB · FVN · SE · THOR

Deze munt, die wij tot dus verre nog niet in het oorspronkelijke mogten aantreffen, ontleenden wij aan het werk van STURMER.

N° 31 en 32 waren oorspronkelijk misschien wel de zelfde munt, daar mogelijk wijlen de Heer KAAN vergeten heeft het jaartal af te teekenen, dat misschien zeer flaauw op zijn exemplaar voorkwam. Wij hebben, tot ons leedwezen, indertijd het oorspronkelijke stuk niet zelve ter afteekening ontvangen.

Beide hebben op de vz. den gekroonden dubbelen Rijksarend. Omschrift:

FERDI ∗ D ∗ G ∗ ROMNO ∗ IMPERAT

Op de kz. rust het wapenschild met de vier leeuwen op een eenvoudig gevoet kruis. Boven het wapenschild ziet men op N° 31 het jaartal 1561 (dat op N° 32 ontbreekt). Omschrift:

MARG | D • BRE | ABISS | THORE

K. N° 31 ontleenden wij aan het werkje van den Heer WOLTERS; N° 32, die 2,2 w. woog, werd ons, gelijk wij zeiden, in teekening door wijlen den Heer KAAN medegedeeld.

N° 33, eindelijk, een klein muntje, dat waarschijnlijk geslagen is geworden op den voet der Luiksche muntjes van die grootte (van Bisschop George van Oostenrijk, RENESSE, Pl. 26, N° 4, en Pl. 28, N° 11), heeft op de vz. het sierlijk uitgesneden wapenschild met de vier leeuwen en daarboven de letter T (Thorn); op de kz. bevindt zich een arend op een mede sierlijk uitgesneden wapenschild, waarboven zich andermaal de letter T vertoont.

K. weegt 0,8 w. en bevindt zich in het Koninklijk Kabinet te 's Hage.

Eindelijk geven wij op onze Supplementplaat XXXI, onder N° 3, eene ons later gewordene munt, zijnde een dusgenaamde *Kortling*, van de zelfde Abdis Maria van Brederode.

Op de vz. ziet men het wapenschild met de vier leeuwen, voorzien van helm en helmsieraden, doch zonder omschrift.

Op de kz. vertoont zich de leeuw van Brederode met de barensteel daar boven, mede zonder eenig omschrift.

K. B. weegt 0,8 w. in het Koninklijk Kabinet.

MUNTEN DER HEEREN VAN VALKENBURG. (1)

Het land van Valkenburg, in het tegenwoordige Limburg, was oudtijds eene vrije heerlijkheid in de nabijheid van Maastricht gelegen; thans maakt dat land deelen uit van de kantons Meerssen, Heerlen, Sittard en Gulpen. Vroeger werd het bepaald ten noorden en noordoosten door het Hertogdom Gulik; ten

(1) Over dit landje raadplege men S. P. ERNST, *Histoire du Limbourg*, Tome V, alsmede G. D. UBAGHS *Korte schets der Geschiedenis van Valkenburg*, Leuven 1858, in 8°.

oosten door de heerlijkheid 's Hertogenrade; ten zuiden door het graafschap Wittem, de heerlijkheid Wilre en de graafschappen Daalhem en Gronsveld; ten westen door het Prins-Bisdom Luik, het grondgebied van Maastricht, het graafschap Vroenhoven, de baronnie Pietersheim en het graafschap Rekheim; de Maas scheidde de heerlijkheid Valkenburg van de drie laatstgemelde landstreken af. Een aan Valkenburg behoorend stuk gronds, waarop St. Geertruide, Ekkelrade en Herkenrade gelegen waren, werd omsloten door Daalhem, 's Hertogenrade en Gronsveld; een ander stuk lands, waarin Eisden lag, werd omgeven door Daalhem, de heerlijkheid Breust, Gronsveld en Luik. Het had ongeveer zes uren in de lengte en vier in de breedte.

De Heeren van Valkenburg, vormende twee dynastien, die van Wassenberg en van Limburg, hebben gedurende de 11e—14e eeuwen deel gehad in alle belangrijke gebeurtenissen, welke in de landen tusschen Maas en Rijn voorvielen. Zij voerden dikwerf oorlog buiten hunne eigene landpalen, en wel op het gebied van Keulen, Luik en Braband.

De eerste Heer van Valkenburg, die in de geschiedboeken voorkomt, is Gozewijn, afstammende van de Heeren van Wassenberg; hij vergezelde in Mei 1085 op keizerlijk bevel zijnen neef Gerard van Wassenberg op zekeren togt. Zijn zoon Gozewijn II, die omstreeks 1100 leefde, volgde hem op. Ook diens zoon en opvolger droeg den zelfden naam. Zijne dochter Adelheid huwde Walraven, zoon van den Hertog van Limburg.

In 1222 was Hendrik, uit het Huis van Limburg, Heer te Valkenburg.

Gozewijn IV overleed zonder mannelijk oir, waardoor Valkenburg aan zijne zuster Adelheid en daarna aan haren zoon Walraven van Limburg verviel. Deze nam den titel van Heer van Montjoie aan, en had bij zijne gemalin Elizabeth van Bar onderscheidene kinderen, waarvan de oudste, mede Walraven geheeten, hem bij zijnen dood ten jare 1249 opvolgde. Walraven II stierf in 1258 kinderloos. Zijn broeder Dirk volgde hem op. Volgens eene in 1267 gemaakte overeenkomst was hij leenroerig aan Braband, wegens een jaargeld van 200 ponden Leuvensche penningen uit de inkomsten van de Maasbrug te Maastricht; de leenroerigheid was afkoopbaar voor 2000 zulke ponden.

Niet lang daarna ontstond er een oorlog tusschen Braband en Luik, in

welken de Heer van Valkenburg 300 mannen leverde om eenen sterken toren te Wijk, tot verdediging van de Maasbrug dienende, te verdedigen. De Valkenburgers schoten te kort; de toren werd ingenomen, afgebroken en uit de bouwstoffen een kasteel gebouwd te Monfort bij Roermond, terwijl de vijand tevens Maastricht bemagtigde. Daarna werd de overeenkomst tusschen Braband en Valkenburg hernieuwd; het laatste zoude het eerste dienen tegen Luik, Gelder en deszelfs bondgenooten.

Walraven III, Heer van Valkenburg, Montjoie, Sittard, enz., koos in 1280 de partij der Gelderschen en was hun voornaamste steun.

In 1284 stak de Hertog van Braband de Maas over, en toog, vergezeld van eenige zijner bondgenooten, naar Aken; hij verwoestte op dien togt een gedeelte van het land van Valkenburg en trok op zijne tegenstanders aan. Scheidslieden trachtten aan het riviertje de Gulp eene overeenkomst tot stand te brengen, doch het gelukte niet. Walraven wreekte zich later over de aan zijn landje toegebragte schade, en plunderde en brandde, volgens de ongelukkige wijze van oorlogvoeren dier door sommigen nog geprezene middeleeuwen, tot voor de poorten van Maastricht. De Maastrichtenaars deden hierop een uitval, doch werden door Walram geslagen en hun aanvoerder gevangen genomen. De bondgenooten wilden, het koste wat het wilde, zich van Maastricht meester maken, en kwamen te dien einde te Valkenburg bijeen. Walraven werd aan het hoofd der vereenigde benden gesteld, doch de togt liep vruchteloos af. Verbitterd over deze teleurstelling, verwoestte Walraven Daalhem, trok, van zijne bondgenooten vergezeld, de Maas over en brandde geheel Kempenland plat. Gelderland werd nu eenigen tijd het tooneel van den oorlog, doch niet lang daarna weder het land van Valkenburg. In 1286 belegerden de bondgenooten het kasteel van Wittem, doch zonder gevolg. De Bisschop van Luik en de Hertog van Braband wilden nu eensklaps eenen inval in het land van Valkenburg doen, maar Walraven, die er de lucht van kreeg, was op zijne hoede en trok, door bondgenooten versterkt, te velde. Herman van Wittem verliet onverwachts Maastricht en verbrandde het dorp Meerssen in het land van Valkenburg; daarna zou de Hertog van Braband zich van het stadje Valkenburg meester gemaakt hebben, doch de Graaf van Vlaanderen, die het bezet hield, trad met

hem in onderhandeling, waarna Walram zich verbond om, ter zake van het Hertogdom Limburg, niet meer tegen Braband te zullen oorlogen. Doch in den slag van Woeringen, die in 1288 plaats had, voerde Walram van Valkenburg een groot aantal Ridders tegen den Hertog aan; hij verrigtte, hoewel vruchteloos, wonderen van dapperheid, en was de eenige die, na den slag, den overwinnaar weigerde te huldigen. Om hem, na zijne slaking, magtig te maken en den Brabanders veel afbreuk te doen, gaf de Gravin van Vlaanderen hem het bestuur over het Graafschap Namen. De Hertog deed van zijne zijde, met eene groote legermagt, eenen vernieuwden inval in het land van Valkenburg en brandde en verwoestte er zoo veel hij kon; later sloeg hij ook het beleg voor het kasteel van dien naam. Walram moordde en blaakte op zijne beurt in Braband, zoodat de Hertog genoodzaakt werd naar zijne Staten terug te keeren.

Getrouw aan zijn bondgenootschap met den gevangen Graaf van Gelre, wendde Walram alle pogingen aan tot diens verlossing en sloot ten dien einde een bondgenootschap met Vlaanderen; doch het was Filips IV, Koning van Frankrijk, die de slaking der boeijen van den Gelderschen Graaf tot stand bragt.

De onrustige Walraven werd door Diederik II opgevolgd. Deze liet twee zonen na, Reinoud, die hem in het bestuur over het land opvolgde, en Jan, Heer van Sittard en Born.

Reinoud verwekte in eerste huwelijk bij Maria van Bautersem, onder anderen, Walraven, die in 1329 bij de verdediging van het voorouderlijk kasteel sneuvelde, en Diederik, die zijn vader opvolgde. Reinoud werd weldra in een oorlog gewikkeld, vermits hij partij had gekozen voor Frederik, Aartshertog van Oostenrijk, en te Bonn, bij diens krooning tot Keizer, was tegenwoordig geweest; eene andere partij kroonde bijna gelijktijdig Lodewijk, Hertog van Beijeren, te Aken. Beide de partijen benadeelden elkander zoo veel slechts mogelijk. Reinoud was echter overal de eerste en hevigste. Weldra brak er een openlijke oorlog uit. Eens dat Reinoud, die den Graaf van Gulik vroeger in eenen twist met de stad Aken ondersteund had, doch thans in vijandschap met hem verkeerde, in het land van Gulik aan 't verwoesten, branden en plunderen was, overviel hem de Graaf, nam hem in eene schermutseling gevangen en sloot hem in het slot Nydecken op. Alleen op zeer vernederende voorwaarden kon

hij zijne vrijheid herkrijgen. Reinoud bezwaarde (na met de dochter van den Gulikschen Graaf Gerard IV in het huwelijk te zijn getreden), om aan deze voorwaarden te kunnen voldoen, niet alleen zijne eigene onderdanen, maar ook de Brabanders, want hij eischte schatting van de kooplieden die Maastricht verlieten, en beroofde de eigendommen van de ingezetenen dier stad. De Hertog, hierover in gramschap ontstoken, verbond zich met den Bisschop van Luik, bestormde en verbrandde in 1318 het slot te Haren, bemagtigde de stad Sittard, het kasteel van Heerlen en andere plaatsen. Reinoud, ziende waartoe het gekomen was, verzoende zich met den Hertog, die daarbij bedong, dat hij alles zoude mogen behouden wat hij verloren had (dus ook de stad Sittard en het kasteel van Heerlen), en dat Reinoud 's Hertogs onderdanen voortaan in rust zoude laten; mogt hij daarin te kort schieten, zoude hij, bij de eerste oproeping, zich naar Leuven begeven. Doch Reinoud begon weder als vroeger te handelen. De Hertog dagvaardde hem te Leuven, aan welke dagvaarding hij door het doen oprukken van krijgsbenden nadruk bijzette. Nu werd Reinoud op het kasteel van Genappe gevangen gezet, waar hij tot in 1326 moest verblijven. Andermaal verkreeg hij, en wel door voorspraak van den Graaf van Gelre (anderen schrijven van den Graaf van Luxemburg en Koning van Boheme), zijne vrijheid, op voorwaarde dat hij zich bij de eerste oproeping weder te Genappe in gevangenschap zoude begeven, op verbeurte van 20,000 ponden Leuvensche penningen. Voor deze som bleven de Graaf van Gelre en zijne overige vrienden borg. Doch de trouwelooze Reinoud bekreunde zich weldra niet meer om de bedongene voorwaarden en vervolgde de Brabanders, in het bijzonder ook de door hem gehate Maastrichtenaars, waar hij slechts kon. Naar Genappe opgeroepen, verscheen hij niet. Daarop besloot de Hertog hem met geweld ten onder te brengen. In 1327 sloeg hij het beleg voor Valkenburg. Het stadje, dat goed versterkt was, werd door Reinoud en zijne vrienden dapper verdedigd. Eindelijk echter konden de belegerden het niet langer uithouden, en kwam men overeen de wallen en poorten der stad te zullen slechten en het geschil aan de uitspraak van den Luxemburgschen Hertog (tevens Koning van Boheme) over te laten. De stad werd dan ontmanteld, maar nademaal men het over de scheidsregterlijke uitspraak niet eens konde worden, versterkte

Reinoud zijn eigendom weder en legde er zijne krijgsknechten in bezetting.

In 1328 werd Valkenburg andermaal door den Brabandschen Hertog belegerd; Walram, de oudste zoon van Reinoud, verdedigde de plaats met eene keurbende van 300 Ridders. Het beleg duurde, ten gevolge van de hardnekkige verdediging, negen weken. Toen Walraven gesneuveld was, gaf de stad zich over, het kasteel werd afgebroken en de wallen geslecht. De Hertog wilde niet meer van verzoening hooren, maar vergaderde zijne benden bij Daalhem en belegerde het kasteel van Montjoie, dat door Reinoud met den grootsten moed verdedigd werd. De Hertog zoude zeer veel moeite gehad hebben om het in te nemen, bijaldien niet Reinoud, van 't strijden verhit, zijn' helm afgelegd hebbende, door een pijl gekwetst en aan de wonde overleden ware. Zulks had plaats in 1332. Zijne zonen Dirk en Jan volgden hem beurtelings op, die, zonder kinderen na te laten, het tijdelijke met het eeuwige verwisselden. De oudste dochter van Reinoud, Philipote, huwde, reeds vrij bedaagd, na haars broeders dood, Hendrik van Vlaanderen, Heer van Ninove, weduwenaar van Margaretha van Vianden, en stelde zich in het bezit der heerlijkheid, na hare zusters uitgekocht te hebben. Niet lang daarna verkocht zij die aan Heer Reinoud van Schoonvorst, wien Keizer Karel IV daarmede in 1354 beleende. Walraven van Valkenburg, Heer van Born, Sittard en Ravestein, verzette zich tegen dezen verkoop, bewerende dat de heerlijkheid hem behoorde, dewijl vrouwen onbevoegd waren in keizerlijke heerlijkheden op te volgen; grondende hij volgens het leenregt zijne aanspraak op zijne naauwe bloedverwantschap met den vorigen bezitter, Heer Jan, wiens volle neef hij was.

De Heer van Schoonvorst, zich niet berekend gevoelende om tegenover Walraven wapengeweld te gebruiken, verruilde nog in het zelfde jaar de heerlijkheid Valkenburg tegen die van Caster (1) met Willem, Hertog van Gulik, ten wiens voordeele de Keizer haar in 1356 tot Graafschap verhief. Niettegenstaande dit alles hield Walraven zijn goed regt op het land van Valkenburg vol en maakte zich zelfs gereed dit met de wapenen te handhaven. Om een eind aan de zaak

---

(1) De heerlijkheid van Caster verruilde hij weldra tegen die van de stad en het land van Sichem in Braband.

te maken, verklaarde de Keizer in 1362 dat Valkenburg aan Walraven zoude behooren, indien hij eene zekere som gelds aan de dochter van Heer Reinoud uitkeerde; doch toen deze daartoe niet te bewegen was, droeg zij haar vermeend regt over aan Wenceslaus, gemaal van Johanna, Hertogin van Braband. De Keizer bekrachtigde de overdragt, en de Hertog stelde allen, die op Valkenburg eenig regt vermeenden te hebben of hadden, te weten den Hertog van Gulik en Walraven van Valkenburg, te vrede. In 1381 kwam de Brabandsche Vorst eerst in het rustig bezit van de heerlijkheid, want Walraven had van uit zijn kasteel Ravestein het Hertogdom Braband onophoudelijk bestookt, en de zaak was slepende gebleven, tot eindelijk, na Walraven's dood ten jare 1379, Wenceslaus een verdrag wegens Valkenburg sloot met Reinoud, Heer van Born, Walraven's opvolger. Na den dood van Wenceslaus regeerde Johanna alleen, ook over Valkenburg, en liet bij haar overlijden het bewind aan haren opvolger in het bestuur over Braband en Limburg, te weten Hertog Antonie, na.

Weinig talrijk zijn de munten van de heerlijkheid, later het graafschap, Valkenburg, die tot op dezen tijd bekend werden. Hoogstwaarschijnlijk zullen er later nog wel meerdere ontdekt worden.

De oudste bestaande munt, een goudgulden van de Florentijnsche type, afgebeeld op Pl. XX, N° 1, is door ons, tijdens de gravure van die Plaat en terwijl wij ons met den tekst van *de Munten der Utrechtsche Bisschoppen* bezig hielden, twijfelachtig toegeschreven aan Reinoud van Schoonvorst, die in 1354 bezitter van Valkenburg was, maar het gevoelen van den Heer PERREAU in de *Revue de la Num. Belge* van 1851, bl. 386, is anders, die deze munt toekent aan Reinoud, jongeren broeder van Heer Dirk III, welke van 1305—1332 het bestuur over zijn land in handen had.

Even als alle goudguldens van de Florentijnsche type heeft deze munt op de vz. Johannes den Dooper met den kruisstaf in de linkerhand, terwijl hij de regter in zegenende houding opheft; aan de linkerzijde van den staanden Heilige ziet men een arendje. Het omschrift is:

• S • IOHANNES B'

Aangezien deze munt en vooral het muntteeken van den arend op deze vz. dezelfde zijn als op een goudgulden met

WILHELMVS DVX

die men alleen aan Willem van Gulik of aan Willem V van Beijeren-Henegouwen kan toeschrijven, welke beide in 1356 begonnen te regeren, meenden de Redacteurs der *Revue* deze munt aan Reinoud van Schoonvorst te moeten toekennen (zie t. a. p. bl. 387 in noot 2). Men vergelijke onze afbeelding eens goudguldens van Reinoud II (*Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, Pl. II, N° 1), enz.

Op de kz. vertoont zich de Florentijnsche iris of dusgenaamde lelie; het omschrift luidt:

✠ RN · D · VALKEB'

Het gewigt dezer munt, die door den Heer DE COSTER te Parijs ontdekt en gekocht werd (en waarvan slechts één exemplaar tot dus verre bekend is geworden), is ons niet opgegeven.

De volgende Valkenburgsche munt is er eene van Heer Jan, die in 1352 overleed, en wel blijkens hare type, die de zelfde is van de munten van Hertog Reinoud II van Gelre (zie onze *Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, Pl. II, N° 6—13) en die van Hertog Jan III van Braband (zie *Munten der voorm. Hertogd. Braband en Limburg*, Pl. IX, N° 28) en Diederik van Heinsberg, Graaf van Loon (zie in dit Deel Pl. XXII, N° 6).

Over dezen Heer Jan handelden wij reeds boven, zoodat het niet noodig is hier op hem terug te komen.

Op de vz. dan ziet men een klimmenden leeuw met zeer gehaarden staart binnen een parelcirkel. Het omschrift is:

✠ MONETA : VALKEBOR :

Op de kz. deelt een eenvoudig gevoet kruis het veld der munt in vier deelen. Tusschen de beenen van het kruis staat:

IOhA | NES D | E VAL | KEBO.

Gelijk wij de afbeelding van de vorige munt vonden op bladz. 384 van het VIIe Deel der *Revue Belge*, zoo treffen wij de tegenwoordige munt aldaar aan op Pl. VIII onder N° 5. In den tekst is geen gewigt opgegeven. De bezitter was toenmaals de Heer L. DE COSTER, van wien ze later overging in het Kabinet van den Baron MICHIELS VAN VERDUYNEN te Maastricht.

De 3ᵉ munt op onze Pl. XX, ongetwijfeld geslagen tijdens Walraven het kasteel van Valkenburg bezet hield, is er eene van Walraven, dien wij boven het laatst in de tweede helft der 14ᵉ eeuw vermeldden. De type is gelijk aan die van Born, door ons afgebeeld op Pl. IV, N° 1.

Op de vz. ziet men in het veld:

F $\frac{V}{L}$ A of FAL

en in den rand:

✠ MONETA : FAL

Op de kz. vertoont zich een aan de einden gebloemd kruis binnen een parelcirkel. Omschrift:

∘ ALRA ∘ DE . . . . OR

zonder twijfel aan te vullen tot *Walra de Valkebor.*

K. B. Het gewigt is niet opgegeven. De munt ging mede over uit de handen van den Heer L. DE COSTER in het Kabinet van den Heer MICHIELS VAN VERDUYNEN te Maastricht.

Onder N° 1 op gemelde Plaat XXXIII deelen wij een ons later bekend geworden Toursche groot mede, met leliën in den rand op de vz., doch het omschrift is thans geschreven:

✠ TVRONV · S · CIVIS.

In den binnenrand op de kz. staat:

✠ DNS DEDER VLS

Hetgeen de Heer CHALON aldus uitlegt:

DomiNuS DEDERicus VaLkenburgensiS; Diederik, Heer van Valkenburg.

In den buitenrand staat:

✠ . . . NDICTV : SIT : NOME : DNI : NRI : DEI : IH . . . .

Z. Verzameling van den Staatsraad B. VON KOEHNE te St. Petersburg. De Heer CHALON twijfelt er niet aan, bij het mededeelen van deze Toursche groot in de *Revue Belge* van 1861, Pl. XVI, N° 11, of zij behoort aan Diederik III, Heer van Valkenburg, die in 1347 in den slag van Vottem bij Luik sneuvelde en die door zijnen broeder Jan werd opgevolgd, aan wien de volgende munt toegeschreven wordt.

Op Pl. XXXIII geven wij onder N° 2 een Toursche groot, ons mede eerst lang na het graveren der vroegere Platen en het stellen van den tekst bekend geworden, en wel door eene mededeeling van den Heer CHALON in de *Revue de la Numismatique Belge* voor 1861, Pl. XVI, N° 10. Wij hadden ze toch niet durven overnemen van Dr. GROTE in zijne *Münzstudien*, 1855, N° 1, die de munt aan zekeren Heer van Monteul — eene onbekende plaats — of Montreuil toeschreef.

De vz. is als die van alle Toursche grooten; de rand bevat leliën. Het omschrift is:

TVRONVS CIVIS

Op de kz. staat in den binnenrand:

✠ DNS DE MONTEVL'

d. i. volgens den Heer CHALON (ook volgens den Heer DE COSTER): *Dominus de Monte Valconis;* Heer van Valkenburg.

Inderdaad eene vernuftige gissing, die ons zoo waarschijnlijk voorkomt, dat wij niet geaarzeld hebben de munt op deze onze Supplementplaat op te nemen.

Verder meent de Heer CHALON, dat zij waarschijnlijk behoort aan Jan, laatsten Heer van Valkenburg, in 1352 overleden, wiens nalatenschap tot zulke eindelooze twisten aanleiding gaf, waarmede wij ons thans hier niet kunnen afgeven, doch die men omstandig vermeld vindt bij BUTKENS, I, p. 484 en volgg.

Het omschrift in den buitenrand is:

✠ BNDICTV : SIT : N . . . DNI : NRI : DEI : IhV : XPI.

Z. weegt 2,28 w. en bevindt zich in de Verzameling van den Heer DE COSTER.

Er is gedurende eenigen tijd te Valkenburg munt geslagen geworden door Filips den Stouten, Graaf van Vlaanderen; want als Hertogin Johanna van Braband, na den dood van haren gemaal, in geldelijke ongelegenheid verkeerde, verpandde zij in 1389 het graafschap Valkenburg, met de heerlijkheid Gangelt, Millen en Vucht aan gemelden haren schoonbroeder.

Zoodra Graaf Filips bezit van Valkenburg had genomen, liet hij het voormalige munthuis aldaar weder tot zijne dienst inrigten, en gaf op den 20 September 1396 de noodige bevelen omtrent het beëedigen der hoofdambtenaren van de Valkenburgsche munt.

De gouden heele, halve en vierde nobels, die te Valkenburg moesten geslagen worden, zouden tot onderscheidingsteeken van de Vlaamsche, waarop een klaverblad voorkwam, aan de zijde van het kruis eene lelie vertoonen.

Wat de zilveren munten betreft, te Valkenburg te vervaardigen, deze zouden tot onderscheidingsteeken eene knoop in den staart van den leeuw hebben (1).

Wanneer van deze munten, die tot dus verre door niemand gevonden zijn, in der tijd exemplaren waren voorgekomen, zouden ze hebben moeten worden afgebeeld en beschreven in de *Munten van het Graafschap Vlaanderen.*

Het was eerst in 1416 dat de door Braband van Vlaanderen geleende penningen, voor welke Valkenburg verpand was geworden, teruggegeven konden worden. Zulks geschiedde echter niet zonder eene nieuwe verpanding aan Frederik II, Graaf van Meurs en Saarwerden (2), broeder van Dirk II, Aartsbisschop van Keulen.

De munt, eene zilveren groot, is geheel geslagen volgens de type der Keulsche munten van dien tijd, en schijnt dus alleen vervaardigd te zijn om er den naam van *Valkenburg* op te kunnen plaatsen, hoewel de Keulsche muntsoorten daar (blijkens het aanwezen van Keulsche en Heinsbergsche munten in bijna iederen muntvond in Limburg) in zwang schijnen geweest te zijn.

Op de vz. ziet men onder een boogversiersel den Apostel Petrus, wiens regterhand in zegenende houding opgeheven is, terwijl hij het Evangelie in de linker heeft. Het omschrift van N° 1 (want er komen twee verschillende typen dezer muntsoort voor) is:

FRED' • D' • MOIRS • Z • SVDS'

Op N° 2 ontbreekt de laatste letter in SVDS.

De kz. bevat het groote wapenschild van Meurs-Saarwerden, terwijl ter zijden daarvan, in de hoogte, de afzonderlijke schildjes van Meurs en van Saarwerden gezien worden, en een roosje zich onder het groote schild bevindt. Het een en ander is gevat binnen een compartiment dat uit onderscheidene grootere en kleinere uitspringende stukken, met ringjes of cirkeltjes in de inspringende

(1) Zie *Revue de la Num. Belge*, T. I, page 127.

(2) Zie ERNST, *Histoire du Limbourg*, T. V, page 203.

deelen, bestaat. Een parelrand wordt buiten dat compartiment gezien. Het omschrift luidt:

∗ MONETA ∗ | ∗ A NOVA ∗ |∗ VALKB ∗

N° 1, dat zich in de Verzameling der Leidsche Hoogeschool en in die van den Kolonel DE ROIJE bevindt, weegt 2,1 w.; — van de N° 2, weegt één exemplaar in het Koninklijk Kabinet te 's Hage mede 2,1 w, en een ander in het Kabinet van den Staat te Brussel 2 wigtjes.

MUNTEN VAN HET GRAAFSCHAP LOON.

Het Graafschap Loon of Looz, oudtijds *Loen* geschreven in Nederduitsche stukken, en *Loos* in Waalsche, was gelegen tusschen het Hertogdom Braband en het Bisdom Luik, en bevatte een deel van de Hesbaye en de Kempen. Het strekte zich uit van omstreeks St. Truyen tot aan het Graafschap Hoorne (oudtijds *Hoern* geschreven), en van de grenzen der Brabandsche Kempen tot aan de Maas. Het bevatte het stadje Loon, de hoofdplaats, benevens Hasselt en Maaseik; verder de burgten Bilsen, Bree, Curingen, Herck, Peer, enz. Aan de grenzen werd het verdedigd door de kasteelen Colmont, Looz en Stockheim. Vele heerlijkheden waren door den leenband aan Loon verbonden, en erkenden deszelfs Graven als hunne Souvereinen, zoo als b. v. de Graven van Hoorne, de Heeren van Pietersheim, Diepenbeek, Heers, Duras, Rekheim, Stein, Born, Vogelsank en Zolre (1).

Het wapenschild van Loon bestond uit vijf roode balken (*fasces*) op een veld van goud.

Een oude Geschiedschrijver van het Graafschap, Mantelius, wil den oorsprong der Graven van Loon tot op Karel den Grooten doen opklimmen. Volgens hem zoude de Keizer in 801 het aan Ogier den Deen, een zijner getrouwe medgezellen op zijne wapentogten, geschonken hebben.

Aan Ogier zoude in 850 Berengarius als Graaf van Loon opgevolgd zijn en

(1) Zie PERREAU in de *Revue Belge*, T. II, page 87.

diens opvolger Angilram geheeten hebben. Deze, zonder mannelijk kroost gestorven zijnde, zoude zekere Rudolf of Radulph van Henegouwen, die men wil dat eene dochter van Angilram in huwelijk had, in 944 het Graafschap Loon bekomen hebben.

Aarnoud I, zoon van dezen Rudolf, is de eerste van wien met eenige zekerheid melding gemaakt kan worden. Hij was eenige malen gehuwd, en legde zich toe om de door de Noormannen aangerigte verwoestingen te herstellen, ook door het herbouwen van vernielde plaatsen. Daar hij geene kinderen naliet, was zijn neef, Aarnoud II, zijn opvolger. Deze huwde Luitgaard, dochter van een Burggraaf van Gend, en voerde krijg met Graaf Boudewijn IV van Vlaanderen, die aanspraak op het Graafschap Loon maakte. Terwijl ook deze Aarnoud geene erfgenamen had, schonk hij bij zijn overlijden, ten jare 1014, zijn Graafschap aan het Bisdom Luik, welks Bisschop Balderik zijn broeder was. Deze, de nalatenschap aanvaard hebbende, beleende zijnen jongeren broeder Aarnoud er mede (1), om het met zijne nakomelingen in leen van de Luiksche kerk te houden, zoo lang zijne mannelijke lijn in wezen zoude blijven.

De naburige Vorsten waren over de wegschenking van het Graafschap Loon aan de kerk van Luik te onvreden. Dirk van den Elzas, Graaf van Vlaanderen, maakte er gewapenderhand aanspraak op, gelijk zulks ook deed Lambert, Graaf van Leuven. De laatste ligtte de Gravin Luitgaard, de weduwe van Aarnoud II, op en liet ze in zijn kasteel van Leuven gevangen zetten, waar hij haar tot den afstand harer regten trachtte over te halen. Na vele onderhandelingen kwam Aarnoud III in het gerust bezit van het Graafschap tot aan zijn overlijden, dat in 1021 plaats had. Aangezien hij geene kinderen naliet, volgde zijn broeder Otto (de Schrijvers van *l'Art de vérifier les dates* spreken van zekeren Giselbert) hem in het bestuur van het Graafschap op. Deze was gehuwd met Luitgard van Namen. Men weet niet wanneer hij overleden is, maar meent dat hij nog in 1060 in leven was.

Emmo, broeder van Aarnoud III, was zijn opvolger; deze was eerst gehuwd met Ermengard van Hoorne en later met Mechteld van Gulik. De Kronijk-

(1) PERREAU t. a. p. bl. 88; naar LOUVREX, *Recueil des édits* &c., I, § 1.

schrijvers melden niets anders van Emmo, dan dat hij ten jare 1067 een gasthuis te Loon stichtte en eene talrijke nakomelingschap naliet.

Aarnoud IV, oudste zoon van Emmo, was zijn opvolger. Hij huwde Aleide van Diest, en veel leedwezen gevoelende over de ellende, die de altijddurende twisten der Edelen over het land bragten, verbond hij zich met den Luikschen Bisschop om een landvrede tot stand te brengen, iets wat in 1082 gelukte. Ten gevolge van den roem zijner braafheid werd hij in 1094 door Keizer Hendrik IV tot Beschermheer der abdij van St. Truyen aangesteld. Terwijl deze door de eerzucht van den Abt te dier tijde zeer in wanorde was, liet Aarnoud haar door zijne mannen van wapenen bezetten, waardoor hij in onmin geraakte met Hendrik I, Graaf van Limburg. De bescherming des Keizers veroorzaakte echter dat aan Aarnoud, die in 1170 overleed, geen leed geschiedde. Aarnoud V volgde zijn' vader op en huwde Agnes van Beijeren, die hem vele kinderen schonk. In eenen twist over de opvolging op den Luikschen Bisschopsstoel trok hij de partij van den Paus door het beschermen van den door dien Paus benoemden Abt van St. Truyen.

Toen deze in 1121 de vlugt moest nemen, ontving hij hem in zijn Graafschap. Ten jare 1129 nam hij deel aan den krijg, die tusschen Alexander, Bisschop van Luik, en Godfried, Graaf van Leuven, ontbrandde. Aarnoud vereenigde zijne benden met de Luiksche, die zich te Wilderen neergeslagen hadden, en hielp door zijn' moed de zege op de Brabanders behalen.

In 1131 bevestigde onze Graaf de voorregten, die zijne voorouders aan de abdij van Munsterbilsen hadden geschonken, en stichtte vier jaren later, op de Brabandsche grenzen van zijn Graafschap, de abdij van Averbode voor geestelijken van de Premonstratenser-orde. Hij overleed in 1146.

Lodewijk I, oudste zoon des vorigen, volgde hem op. Hij was gehuwd met Agnes van Reineck. In 1148 voerde hij oorlog tegen de Graven van Namen en Dasburg, iets wat veel schade in zijn land veroorzaakte.

Wegens het bevestigen van Brustheim, uit welke plaats hij de ingezetenen van Tongeren kwelde, geraakte hij ook in groot verschil; ten jare 1170 en in het volgende haalde hij zich nieuwe vijanden op den hals door het weigeren om de stad Bilsen, enz. over te geven, die hij ten bruidschat had geschonken aan

Geertruid van Loon, toen zij met Aalbrecht, Graaf van Dalembroek, enz. huwde. De zonen van Geertruid dan vielen hem aan en verwoestten het Graafschap Loon. Eerst na langdurige pogingen gelukte het den Abt van Stavelot de twistenden te verzoenen.

Lodewijk, voor die tijden een vroom krijgsman, voerde onderscheidene malen de wapenen op verzoek van den Paus. Zoo kwam hij Herman van Hoorne, Bisschop van Utrecht, tegen diens wederspannige onderdanen te hulp, en nam hij aan eenen kruistogt in Palestina deel.

Lodewijk overleed in 1171.

Zijn oudste zoon Gerard I was zijn opvolger; hij was gehuwd met Maria van Gelder.

Aangezien de vijanden, in vroegere oorlogen, hunne strooptogten tot aan Loon hadden kunnen uitstrekken, liet hij het dorp Curingen bij Hasselt versterken en derwaarts zijne archieven en leenhof overbrengen. Zulks geschiedde nog in het jaar zijner opvolging. Men noemde dit hof later: *de zaal van Curingen.* In eene zware ziekte legde Gerard de gelofte af van, herstellende, deel aan eenen kruistogt te zullen nemen. Ten gevolge daarvan vertrok hij in 1173 naar Palestina, het bestuur van zijn Graafschap en de bewaking zijner gemalin aan zijnen broeder Hugo overlatende. Deze verleidde zijne schoonzuster en trachtte zijn' broeder zijn land te ontnemen. Om zich in zijne overweldiging te kunnen handhaven, liet hij het dorp Brustheim versterken, en begaf zich derwaarts met zijne aanhangers en Maria van Gelder, die hij genoodzaakt had hem te huwen. Gerard, van zijn kruistogt teruggekeerd, had veel moeite om zijn land weder te krijgen; gelukkig kwam de dood van Hendrik hem van eenen onedelen vijand verlossen.

Daarop beklaagde de Abt van St. Truyen zich bij hem over de versterking van Brustheim. Vruchteloos! Toen werd door den Abt de hulp van den Luikschen Bisschop ingeroepen. Deze, niets door minzame vertoogen vermogende, nam in 1178 zijne toevlugt tot de wapenen, doch Gerard wilde hem voorkomen, en deed op den 1 Augustus een aanval op de stad Tongeren, waarvan hij zich meester maakte; hij plunderde haar en verbrandde het Bisschoppelijk paleis en een gedeelte van de daaraan belendende Collegiale kerk. Gerard werd

daarop door den Bisschop in het kasteel van Colmont belegerd, doch wist er des nachts uit te ontsnappen, waarna hij Tongeren in brand stak. Toen de Bisschop Colmont had ingenomen, verwoestte en plunderde hij het Graafschap Loon, waaruit zijne krijgslieden zeer veel buit haalden. Brustheim, Loon en Bilsen werden ingenomen en het platte land leeg gebrand. De Graven van Namen en Henegouwen traden als bemiddelaars tusschen beide en haalden den Bisschop over om een einde aan zijne verwoestingen te maken. De vrede kwam tot stand op voorwaarde dat de Loonsche Graaf voortaan Brustheim niet meer zoude versterken, en dat hij tot verzoening van het verbranden der Collegiale kerk te Tongeren de abdij van Herkenrode bij Hasselt zoude stichten; iets wat in 1182 geschiedde. — In 1189 verkochten de kinderlooze Graven van Duras, Conon en Pieter, hunne heerlijkheid van Duras met het Beschermheerschap over St. Truyen en Dinant aan den Graaf van Loon. Gerard verkocht weder het kasteel van Duras en de twee Beschermheerschappen aan den Graaf van Loon voor eene som van 700 marken zilver. Deze verkoopen veroorzaakten hevige geschillen tusschen de Graven van Leuven en Loon, want Hendrik van Leuven legde bezetting in het kasteel van Duras en begon het Graafschap Loon te verwoesten. In 1190 sloot men eene overeenkomst, volgens welke de Graaf van Loon het kasteel van Duras en de Beschermheerschappen voor 800 marken terugkocht. Maar deze overeenkomst duurde niet lang. Hendrik van Leuven maakte zich op nieuw van Duras meester en deed nieuwe aanspraken op het Beschermheerschap van St. Truyen gelden. De bemiddeling van Hendrik van Limburg voorkwam de vijandelijkheden, en men bepaalde dat de Graaf van Loon het Graafschap Duras van Hendrik van Leuven in leen zoude houden; maar dat deze laatste het kasteel van Duras zoude blijven bezetten, tot dat de zaak van het Beschermheerschap van St. Truyen uitgewezen zoude zijn.

Na deze schikking, die het land den vrede teruggaf, nam Gerard weder deel aan een kruistogt, en begaf zich naar het leger, dat zich toen voor St. Jean d'Acre of Ptolemaïs bevond. Hij overleed gedurende het beleg van die stad, en zijn lijk, naar Nederland vervoerd, werd in zijne abdij van Herkenrode begraven.

Zijn zoon, Lodewijk II, was zijn erfgenaam; dadelijk bij de aanvaarding

zijner regering deed hij leenhulde voor het kasteel van Duras, dat thans het eigendom der Luiksche kerk was. Ook bekwam hij de kasteelen van Hannut en Scherpenheuvel van Hugo van Pierrepont ter leen. De Hertog van Braband verklaarde niet lang daarna den oorlog aan het Graafschap Loon en deed er eenen inval in. De Bisschop van Luik kwam zijnen leenman te hulp, en het gelukte hem de strijdenden tot een verdrag te bewegen. In het twaalfde jaar nadat Lodewijk de regering aanvaard had, te weten in 1203, huwde hij te Dordrecht Ada, zeventienjarige dochter en eenig kind van Graaf Dirk VII van Holland, tegen den wil van een groot deel des Hollandschen adels. Weldra kwam dit tot een openbaar verzet tegen Lodewijk, en Willem, des overledenen Graven eenige broeder en diens Stedehouder in Friesland, werd aan het hoofd der ontevredenen geplaatst; na eenen voor Lodewijk ongelukkigen slag werd zijne gemalin op den Burg te Leiden gevangen genomen, en eerst naar het eiland Texel, later naar Engeland vervoerd. Desniettegenstaande bleef Lodewijk den oorlog voortzetten en wel met afwisselenden uitslag. Hij maakte zich zelfs eenmaal van een groot deel van Holland meester; maar de lafheid van den Hertog van Limburg, die het bevel over een gedeelte zijner krijgsbenden voerde, gepaard met andere oorzaken, deed zijne gelukzon tanen.

Het terugtrekken van den Hertog van Limburg, die zonder strijd voor de krijgsbenden van den Hollandschen Graaf lafhartig week, ontmoedigde de aanhangers van Lodewijk, die trouwens onder de Hollandsche Edelen niet talrijk waren. In 1205 hervatte hij echter den oorlog en slaagde aanvankelijk zoo goed, dat hij, naar aanleiding van eene het volgende jaar geslotene overeenkomst, een groot deel zijner betwiste landen zoude terugbekomen; maar het verdrag had geen gevolg, en Lodewijk, ontmoedigd, verliet Holland om er nimmer weder terug te komen.

In 1207 wist Adelheid, Ada's moeder, van den Engelschen Koning Jan de invrijheidstelling van hare dochter te bekomen, die zich bij haren gemaal ging voegen (1).

Uit Holland teruggekeerd, werd Lodewijk weldra in eenen nieuwen oorlog

(1) Men vergelijke het door ons over Lodewijk van Loon medegedeelde in *de Munten van Holland en Zeeland, enz.*, bl. 73—75.

gewikkeld. De Bisschop van Luik, naijverig dat Keizer Filips ten jare 1204 aan Hertog Hendrik van Braband het deel van de stad Maastricht, dat nog aan het Rijk behoorde, geschonken had, bragt aan Lodewijk onder het oog, hoe gevaarlijk de nabuurschap van den Hertog van Braband voor het Graafschap Loon zoude zijn, en haalde hem over om zich met hem te vereenigen, ten einde den Hertog te beletten zich in het bezit van Maastricht te stellen. Alzoo vereenigden dan de Bisschop en de Graaf hunne benden, en kwamen zij de vestingwerken slechten, die de Hertog te Maastricht had laten opwerpen, terwijl zij ook de brug over de Maas afbraken. De Hertog, over dezen onregtvaardigen aanval vergramd, begon van zijne zijde de landen zijner vijanden te verwoesten. Lodewijk, vreezende dat de wraak van den Hertog van Braband hem in het bijzonder zoude treffen, verzoende zich met hem, en deed afstand van alle regten, die hij op de van Maastricht afhankelijke dorpen zoude hebben kunnen doen gelden.

In 1212 werd het Graafschap Loon in eenen nieuwen oorlog gewikkeld wegens het Graafschap Moha; in welken krijg de Hertog van Braband zich, onder anderen, in Hesbaye wierp en de steden Tongeren en Loon verbrandde, verder op zijnen weg alles verwoestende.

Het Luiksche leger, waarbij zich de Graaf van Loon met de zijnen gevoegd had, achterhaalde den Hertog van Braband in de vlakte van Steppes bij Montenaken. Door den moed des Graven van Loon behaalde het Luiksche leger, dat aanvankelijk aan het wankelen was geraakt, eene volledige overwinning.

Toen de vrede in 1214 gesloten was, besloot Lodewijk in het volgende jaar zich naar het Heilige Land te begeven, doch hij volvoerde zijn voornemen niet en overleed aan vergif in 1218 zonder kroost na te laten. Zijne gemalin Ada overleefde hem slechts weinige maanden, en werd aan zijne zijde in de abdij van Herkenrode begraven.

De Schrijvers van *l'Art de vérifier les dates* geven aan Lodewijk II in 1218 zijn' broeder Hendrik tot opvolger, maar deze schijnt van elders niet bekend te zijn. Meer zeker is het dat Aarnoud, Heer van Zolre of Zulre, onder den naam van Aarnoud VI, zijnen broeder Lodewijk opvolgde. Deze was gehuwd met Aleid van Braband. Van zijne vreedzame regering, die echter reeds in

1223 door zijnen dood een einde nam, is niets te vermelden dan de schenkingen aan godsdienstige inrigtingen, vooral aan de abdij van Herkenrode. Ten jare 1221 gaf hij, met Mechteld van Are, Abdis van Munsterbilsen, de kapel, die hij op de plaats geheeten Aldenbiessen had laten bouwen, aan de Duitsche Orde en stichtte er eene kommanderij dier Orde (1).

Lodewijk III, oudste zoon van Aarnoud VI, volgde zijn' vader op. Van hem is niets overgebleven dan eenige stukken, die hij of zelf uitgaf of waarin hij als getuige voorkomt. Hij overleed in 1229 zonder kroost na te laten.

Aarnoud VII, tweede zoon van Aarnoud VI, zijns vaders opvolger, was gehuwd met Johanna, erfdochter van het Graafschap Chiny, dat daardoor met Loon vereenigd werd, gelijk ook van dien tijd af de beide wapenschilden vereenigd voorkomen.

In 1234 nam hij deel aan den kruistogt tegen de Stadingers, die door den Paus in den ban waren gedaan, omdat zij zich door den Bisschop van Bremen niet als lastdieren wilden laten beheerschen. Ook de Hollandsche Graaf Floris IV nam aan dezen kruistogt deel (2). In 1238 ondersteunde hij den Luikschen Bisschop in eenen oorlog tegen Walraven van Limburg, Heer van Poilvache. In 1244 was hij in eenen hevigen strijd gewikkeld met den Heer van Heinsberg; en in 1247 vatte hij de wapenen weder op om Hendrik van Gelder, die tot Bisschop van Luik gekozen was, tegen zijne oproerige onderdanen te ondersteunen. Toen deze laatste krijg geëindigd was, wijdde Aarnoud zijne zorgen aan de verbetering van het inwendig bestuur zijner bezittingen. In 1251 verleende hij stadsregten aan Bilsen en gaf verschillende voorregten aan deszelfs ingezetenen. In 1253 ontving hij het kasteel van Stockheim en het dorp Dilsen in leen van Otto, Graaf van Gelre.

Gelijk zoo vele andere vorstelijke personen in de middeleeuwen, werd ook hij het slagtoffer van een tournooispel. In dat te Nuis aan den Rijn, in 1256 gegeven, werd hij gedood. Hij liet geene kinderen na en werd in de abdij

(1) Zie de munten der Duitsche Orde, in Limburg geslagen, afgebeeld op onze Platen XIV en XV.

(2) Zie over het een en ander onze *Munten van Holland en Zeeland, enz.*, bl. 79.

van Herkenrode begraven. — Jan, jongere zoon van Aarnoud VII, erfde zijne bezittingen. Deze was tweemalen gehuwd, eerst met eene dochter des Hertogen van Gulik en ten tweedenmale met Isabella van Condé. Graaf Jan nam weinig deel aan de beroerten, die het vorstendom Luik in beweging hielden, en genoot gedurende het grootste deel van zijn leven de weldaden des vredes. Hij was bijzonder gezet op het verblijf te Curingen en verhief dat dorp tot den rang van stad.

In 1279 moest hij echter de wapenen opvatten om wraak te nemen over den dood van zijnen schoonbroeder Graaf Willem van Gulik, die het jaar te voren in eenen aanval op die stad gedood was geworden. — Hij voegde zijne benden bij die van Walraven, Hertog van Limburg, en rukte op Keulen aan. Het gelukte den Aartsbisschop aldaar de vijandelijkheden voor te komen door het sluiten van eene overeenkomst, waarbij de kinderen van den Hertog van Gulik eene schadeloosstelling ontvingen. Ten jare 1280 overleed Jan, die bij zijne twee echtgenooten onderscheidene kinderen verwekt had.

Met veel grond worden door den Heer SERRURE aan dezen Graaf de beide zilveren penningen of deniers toegekend, die geheel op hunne kz. de type der Brabandsche deniers van de tweede helft der 13e eeuw vertoonen, te weten het dusgenaamde Brabandsche kruis met op onze N° 1 de letters:

B Λ S Λ̄

(waarschijnlijk *Bastinus*, den naam van den Muntmeéster, moetende aanduiden, welke type wij afbeeldden in onze *Munten der voormalige Hertogdommen Braband en Limburg* (Haarlem 1851), Pl. I en II.) Op de N° 2 ziet men de letters

L O S (H?)

die het woord *Looz* of *Loon* zullen moeten voorstellen.

Op de vz. van beide muntjes vertoont zich het wapenschild van het land, vier roode balken op een goud veld. Het omschrift is naar alle waarschijnlijkheid:

HO IOVΛI ·

verkorting van *Mo*(neta) *Lova*(n)*i*(ensis) of Lovaniae, om deze muntjes, gelijk de Heer PERREAU meent (die ze het eerst in zijne verdienstelijke Verhandeling over de Munten van het Graafschap Loon in T. II der *Revue de la Numismatique Belge* heeft uitgegeven), koers in *Braband* te geven.

Minder juist, gelijk wij van oordeel zijn, want het volk zag in die dagen meer naar de type dan naar de omschriften der munten. — Doch hoe dit zij, het zijn zeer merkwaardige muntjes, vóór ons afgebeeld in gemelde *Revue*, Pl. IV, N° 2 en 3. Het zoogenaamde muntje van Graaf Lodewijk II, hetwelk de Heer PERREAU onder N° 1 heeft medegedeeld, kan, zoo het echt is, niet dan aan eenen lateren Lodewijk toegeschreven worden; zie onze *Munten van Holland en Zeeland, enz.*, bl. 555 en 556.

In de *Revue de la Numism. Belge*, T. VIII (1852), wordt op bladz. 27 vermeld een sterling van den Graaf van Loon.

Nadat Graaf Jan, ten jare 1280, overleden was, volgde hem zijn oudste zoon onder den titel van Aarnoud VIII op. Deze was gehuwd met Margaretha van Vianden. Geheel beheerscht door lust voor den krijg, nam hij deel aan bijna alle worstelingen, welke in die dagen in zijn omtrek plaats hadden. Ten jare 1288 voegde hij zijne benden bij die van Hertog Jan I van Braband, toen deze tegen den Bisschop van Keulen en diens aanhangers optrok, om door de wapenen uit te maken of Braband of Gelre de opengevallene nalatenschap van het Hertogdom Limburg zoude tot zich nemen. Aarnoud voerde in den immer gedenkwaardigen slag van Woeringen het bevel over het tweede groote deel van het Brabandsche leger, en bragt door zijne dapperheid en ervaring in het krijgswezen veel toe tot de zegepraal des Hertogen van Braband. Ook aan de twisten in het Bisdom Luik, die later plaats hadden, en eerst in 1316 eindigden, nam onze Graaf een werkzaam deel. — Hoe krijgszuchtig ook, zorgde Aarnoud toch voor het welzijn zijner onderdanen. In 1282 omringde hij Hasselt met muren en bouwde er in 1291 een munthuis. Toen hij ten jare 1328 overleed, werd hij in de abdij van Averbode begraven.

Nog bij zijn leven verdeelde Aarnoud zijne heerlijkheden onder zijne talrijke kinderen. Mechteld ontving de leenen van Vogelsanck, Zolre en Stapelen; Johanna die van Rummen, en Margaretha dat van Duras, terwijl zijn oudste zoon, Lodewijk V, de Graafschappen Loon en Chiny bekwam.

Zeer talrijk zijn de munten, door onzen Graaf gedurende zijne langdurige (48jarige) regering geslagen. Onzes bedunkens verdeelt de Heer SERRURE ze zeer juist in drie klassen: de grootere munt, de kleinere, en de kleinste, welke

laatste weder in twee onderdeelen verdeeld worden, te weten in die van zuiver zilver en die van biljoen. Wij gaan ze achtereenvolgend beschrijven.

N° 1, een groot, wat de voorzijde betreft van de type der zelfde muntsoort van de Vlaamsche Gravin Margaretha van Konstantinopel, heeft op de vz. den dubbelen Rijksarend binnen een compartiment van vier dubbele bogen, aan hunne zamenkomst van sieraden voorzien. Omschrift:

✠ MONETA · ARNOLDI · CO[MITIS]

d. i. Munt van Graaf Aarnoud.

De kz. bevat een Karolingisch kruis, omgeven door twee rijen omschriften. Het binnenste luidt:

✠ ARNOLDVS · COMES

het buitenste:

✠ NOMEN DOMI(NI · SIT · BEN | EDICTVM :

Deze munt, ook afgebeeld in de *Revue* t. a. p., Pl. V, N° 19, weegt in het Kabinet der Leidsche Hoogeschool 2,1 w.

N° 2, eene dito munt, schijnt op de vz. het zelfde omschrift als de N° 1 gehad te hebben.

Op de kz. luidt het binnenste:

✠ COMITIS · DE LOEN

welk laatste woord duidelijk aanwijst, dat men in het Nederduitsch *Graaf en Graafschap van Loon* moet schrijven; even als de spelling HOERNE op een oud muntje van het Graafschap *Hoorne* de juiste schrijfwijze van dit laatste woord aantoont.

Het buitenste omschrift luidt thans:

(✠ B)EN(EDI)CTVM SI(T · NOMEN ' DOMINI.

Zie de *Revue* als voren, Pl. V, N° 20.

N° 3 is eene verscheidenheid van de N° 1.

Op de vz. bemerkt men duidelijk verschil in den vorm der letters van het omschrift, dat overigens het zelfde is.

Ook in het buitenste omschrift der kz. is een aanmerkelijk verschil op te merken. Thans toch is het omschrift aldus geschreven:

✠ NOMEN DOMINI SIT BENEDICTM

Wij ontleenden de afbeelding dezer munt, die zich in de Verzameling van Professor SERRURE bevindt, aan de *Revue*, T. VIII, Pl. II, N° 1.

N° 4, eene gedeeltelijke navolging der Brabandsche en slaafsche navolging der Vlaamsche grooten van Hertog Jan II en Graaf Guy van Dampierre (die weder grootendeels eene oudere Fransche muntsoort nabootsten), heeft op de vz. een kasteel binnen een parelrand. Omschrift:

✠ MOHETA ⁝ ALOS

d. i. *Moneta Alostensis* of Munt te Aalst geslagen.

De buitenrand bestaat uit twaalf schildjes, welke ieder eene lelie dragen.

De kz. bevat een klein Karolingisch kruis binnen een parelcirkel, omringd door twee rijen omschriften; de binnenste heeft:

✠ ARNOLD' : COMES

de buitenste:

✠ HOMEH ⁝ DHI ⁝ HRI ⁝ SIT ⁝ BEHEDICTVM.

Wij ontleenden onze afbeelding aan de voornoemde *Revue*, Pl. II, N° 2.

N° 5 en 6 zijn dusgenaamde Toursche grooten of Tournooisen, omtrent wier oorsprong in Frankrijk onder de regering van Lodewijk IX of den Heilige, gelijk ook over wier type, wij handelden in onze *Munten van Holland en Zeeland, enz.*, bl. 128—132. Wij zullen dus hier alleen zeggen, dat het omschrift der vz. is:

✠ MONETA · ASELT.

d. i. Munt van Hasselt, waar wij boven zagen dat door Graaf Aarnoud een Munthuis gesticht was.

Op de kz. luidt het binnenste omschrift:

✠ ARNOLD : COMES

het buitenste weder: HOMEN DHI, enz.

Deze munt vonden wij afgebeeld in de *Revue*, II, Pl. IV, N° 14.

N° 6, een Tournoois van geheel de zelfde type, heeft tot omschrift op de vz.:

✠ MONETA · hASELT.

Dus met de aspiratie. Misschien was de stempelsnijder der N° 5 een Waal.

Met kleinere letters geschreven dan op de vorige munt, luidt het binnenste omschrift der kz. mede:

✠ ARNOLDVS : COMES

terwijl het buitenste thans is:

✠ IN : OMINE : (1) DOMINI : NRI : DEI : IhV : XI (sic).

Revue als voren, N° 15.

Het laatste stuk der grootere munt van onzen Graaf is een ruitergroot, hoedanige het eerst voorkomt onder de munten van den Vlaamschen Graaf Robert van Bethune (1305—1322). Zie GAILLARD, *Monnoyes de Flandre*, Pl. XIX, N° 172 en 173.

Op de vz. dan ziet men den Graaf in tournooikleeding op een mede van die kleeding voorzien paard, met schild en speer met vaan versierd naar de linkerzijde rijdende, binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ ARNOL' COMES LOSESIE.

Dit laatste voor *Lossensis*.

Op de kz. bevindt zich weder een Karolingisch kruis, omringd door twee rijen omschriften. De binnenste rij heeft, als op dergelijke ruitermunten (wier aantal en verscheidenheid zeer menigvuldig is geweest) (2), van binnen:

✠ SIGNVM CRVCIS

en van buiten:

✠ MONETA : NOVA : ASSELETENSIS.

Afgebeeld in de *Revue* als voren, N° 13.

Wij gaan over tot de kleinere munten van onzen Graaf.

N° 8 en 9 zijn zilveren penningen of deniers, geslagen naar het voorbeeld der Brabandsche munten van Hertog Jan I (1261—1294); (zie onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. V, N° 5—14), of nog liever naar die van Herstal; zie boven Pl. I, N° 3 en 4, en Pl. XXXI.

Op de vz. vindt men thans het wapenschild van Loon; rondom 't welk op N° 8 (op N° 9 duidelijker):

✠ COMES (DE) LO(S)

---

(1) Sic voor NOMINE.

(2) Zie ze vermeld in onze *Munten der Heeren en Steden van Overijssel*, bl. 167 en 168.

En op de kz. een geopend kruis met dubbele banden, aan de einden met omgebogene punten of knoppen. Omschrift:

(Ꮧ •) D | ЄI | G | RᏗS | (IᏗ)

en op N° 9:

Ꮧ • D | ЄI • | G(R)Ꮧ | ΠIᏗ.

Tusschen de beenen van het kruis staat op N° 8:

P Є Π R (Petrus)

en op N° 9: G Є O R (Georgius)

waarschijnlijk hier als de namen van patronen of schutsheiligen; eenvoudig eene slaafsche navolging der boven vermelde munten van Herstal.

Wij ontleenden de N° 8 aan de *Revue*, II, Pl. IV, N° 4, en de N° 9 als voren, Pl. IV, N° 5.

De N° 10—13 (onze Pl. XX en XXI) zijn dusgenaamde sterlingen of deniers met hoofden, gevolgd naar de Brabandsche van Hertog Jan I, afgebeeld op onze Pl. V der *Munten van Braband en Limburg*.

Op de vz. ziet men thans het hoofd van den Loonschen Graaf met lang haar binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ MOHEΠᏗ ᏟOMIΠ DЄ LO.

Op de N° 11, 12 en 13 staat:

✠ COMES ⁝ ᏗRNOLDVS

doch met verscheidenheid van afscheidingsteekens tusschen deze beide woorden.

Op de kz. van alle ziet men een gevoet, vierbeenig kruis, dat tot aan de einden der munt reikt; op N° 10, 11 en 13 bevinden zich tusschen de beenen van dat kruis twaalf bolletjes; op N° 12 echter slechts *negen*, terwijl daar in plaats der drie overige zich drie vijfpuntige bloempjes vertoonen. Het omschrift van N° 10 is:

ᏟOM | ЄS Ꮧ | RHO | LDVS

van de drie overige:

MON | ЄΠᏗ | ᏟOM | IΠIS.

N° 10 is door ons ontleend aan de *Revue*, II, Pl. IV.

N° 11 bevindt zich in het Koninklijk Kabinet te 's Hage (aldaar 1,3 w. wegende), alsmede in de Verzamelingen van de Heeren VAN DER MEER te

Tongeren, SERRURE te Gend, enz.; N° 12 ontleenden wij aan de *Revue*, VIII, Pl. II, N° 3, en N° 13 aan de *Revue*, II, Pl. IV, N° 12.

N° 14 is een zilveren penning of denier, geslagen volgens de type van den Brabandschen Hertog Jan II; zie onze *Munten van Brab. en Limburg*, Pl. VI, N° 3, te weten de twee klimmende leeuwen van Braband en Limburg op een gedeeld wapenschild. Het omschrift:

MOHE | RVM | EHSIS

of Munt van Rummen, wijst ons op den tijd toen Rummen nog onder Loon behoorde.

Op de kz. deelt een gevoet kruis het veld der munt in vier gelijke deelen, terwijl tusschen de beenen vier roosjes gezien worden. Omschrift:

ARN | OLD | VS : C | OME.

Ontleend aan de *Revue*, Pl. V, N° 21.

N° 15 en 16 hebben beide op de vz. het gedeelde wapenschild van Loon en Chiny; het eerste zeer versierd in de balken. Omschrift:

✠ COMES D · LOS.

Op de kz. van N° 15 worden de roosjes, die zich tusschen de beenen van het gevoete kruis bevinden, door lijntjes aan het hart van het kruis gehecht. Het omschrift is:

ARH | OLD | VS C | OMES.

Op die van N° 16, waarvan een exemplaar, op het Kon. Kabinet te 's Hage voorhanden, 1,1 w. weegt, zijn de roosjes los, en heeft de letter M in COME den vorm M.

N° 15 komt voor in de *Revue* als voren onder N° 16.

N° 17 heeft op de vz. het gedeelde wapenschild van Loon en Chiny; de balken in het eerste deel niet versierd. Omschrift:

✠ COMES D LOS.

Op de kz. ziet men tusschen de beenen van het gevoete kruis drie roosjes en een sterretje. Omschrift:

COM | ES A | RHO | LDVS.

Afgebeeld in de *Revue* als voren, N° 17.

N° 18 heeft op de vz. de zelfde afbeelding als de vorige munt, doch op de

kz. vier roosjes tusschen de beenen van het kruis. De omschriften zijn de zelfde.

Afgebeeld als voren, N° 18. Een exemplaar in het Koninklijk Kabinet te 's Hage weegt 1,5 w.; een ander dito in het Kab. der Leidsche Hoogeschool, dat lang in het water had gelegen, weegt slechts 0,95 w.

Op onze Supplementplaat XXXII deelen wij onder N° 1 een in type eenigzins afwijkend exemplaar mede. Het weegt 1,2 w. en bevindt zich in het Koninklijk Kabinet te 's Hage.

N° 19 heeft op de vz. weder een wapenschild als op de N° 17 en 18, doch het omschrift is aldus geplaatst:

✠ C · | OMES · | · D LOS.

Op de kz. bevinden zich tusschen de beenen van het kruis vier klaverbladjes, die met hunne steeltjes in den parelrand gehecht zijn. Omschrift:

DVX · | BRA | BAN | DIE:

Een bewijs van slaafsche navolging der Brabandsche munt (zie Pl. VI, N° 3, onzer *Munten van Braband en Limburg*), en een bewijs dat men oudtijds ook *Braband* schreef.

Afgebeeld als voren onder N° 22. Een exemplaar in de Verzameling van wijlen den Heer KEER woog 1,2 w.

N° 20 heeft op de vz. weder de type van de twee klimmende leeuwen op het schild. Omschrift:

DVX | LIMB | VRGIE.

Deze munt is de eenige ons bekende, waarop de titel van *Hertog van Limburg* in dezer voege voorkomt.

Op de kz. ziet men andermaal tusschen de beenen van het gevoete kruis vier roosjes, die door steeltjes aan het hart van het kruis gehecht zijn. Omschrift:

COM | ES · A | RNO | LDVS.

Afgebeeld als voren onder N° 23.

N° 21 heeft op de vz. het gedeelde wapenschild van Loon-Chiny. Het omschrift is, na een roosje:

CO | ME | D : LO.

Afgebeeld in de *Revue*, Deel VIII, Pl. II, N° 4.

Tot de kleinere zilveren munt behooren de N°s 22—26. Zij schijnen alle

30

geslagen te zijn in navolging van de Hollandsche zilveren penningen of deniers der eerste Graven. Zij hebben op de vz. een hoofdje binnen een parelcirkel, en op de kz. een gevoet kruis, tusschen welks beenen op N° 22 en 25 vier roosjes gezien worden, terwijl N° 26 ze mist.

Het omschrift der vz. van N° 22 is:

(✠ A)RHOLDVS : CO(MES)

van N° 23: ✠ ARHOLDVS : COS : LOS

van N° 24: ✠ COMES ARNOLDVS

van N° 25: ✠ COMES · ARNOLDV ·

en van N° 26: ✠ ARHOL COM LOSS.

Het omschrift der kz. van N° 22 is:

SIG | NVH | CR(V)CIS

van N° 23: ·.· IH | NOM | INE | DHI

van N° 24 en 25: MON | ETA | COMI | TIS

van N° 26: MOH | TA E | HID | ERI

Dit laatste: *monta enideri* schijnt op eene valsche munterij te wijzen.

N° 22 is door ons ontleend aan de *Revue*, 11, Pl. IV, N° 6; N° 23 bevindt zich in het Kon. Kabinet te 's Hage en weegt 0,4 w.; N° 24 beeldden wij af naar de *Revue* als voren N° 9; doch de N° 25 naar eene oorspronkelijke munt in het Kon. Kabinet, wegende 0,6 w.; de N° 26, eindelijk, is de N° 7 op Pl. IV van het II[e] Deel der *Revue*.

Drie biljoenen munten komen er voor, die aan de regering van onzen Aarnoud worden toegekend. Hare type is gevolgd naar die van dergelijke Fransche munten uit de 13[e] eeuw; typen, die ook grootendeels in Braband (zie onze *Munten van Braband en Limburg*) en Vlaanderen waren nagevolgd geworden.

N° 27 heeft op de vz. een Karolingisch kruis tusschen vier halve manen, door krulsieraden van elkander gescheiden. Om den parelcirkel, die dit een en ander omvat, leest men:

✠ ARHOLDVS COMES.

Op de kz. vertoont zich eene lelie en daaronder COHITIS, hetgeen met het omschrift in den buitenrand:

✠ MONETA ∞ DVPLEX

zal moeten gelezen worden: *moneta duplex comitis*. Dit moneta duplex is de *double* uit het latere Fransche muntstelsel. Wij ontleenden onze afbeelding aan de *Revue*, II, Pl. V, N° 24.

N° 28 heeft op de vz. een driehoek met een kruis op den top en twee cirkelvormige sieraden aan de uiteinden van de basis, terwijl aan de beide zijden van den driehoek leliën met lange sieraden aan het benedeneinde gezien worden. Omschrift:

✠ MONETA SIMPLEX.

Op de kz. bevindt zich een Karolingisch kruis met eene lelie tusschen twee der beenen binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ ARNOLDVS COMES.

Afgebeeld volgens de *Revue*, VIII, Pl. II, N° 5.

De N° 29 is in type gelijk aan de vorige munt, doch het omschrift der vz. is thans:

✠ MONETA DE HASEL

d. i. Munt van Hasselt.

En op de kz.:

✠ ARNOLDVS COHES.

Afgebeeld als voren de N° 6.

Lodewijk IV, die zijnen vader ten jare 1328 opvolgde, oefende reeds sedert 30 December 1323 het bestuur over de Graafschappen Loon en Chiny uit, ten gevolge van den afstand, welke zijn vader op dien dag aan hem gedaan had. Hij verbond zich in 1332 met den Hertog van Luxemburg en andere Nederlandsche Vorsten, op aanstoken van Filips van Valois, Koning van Frankrijk, tegen Hertog Jan III van Braband. De Fransche Koning toch was op dezen laatsten gebeten, omdat hij aan Robert, Graaf van Artois, die eene zamenzwering tegen hem gesmeed had, eene wijkplaats had verschaft.

Het zoo even vermelde verbond noodzaakte den Brabandschen Hertog om met den Koning in onderhandeling te treden, maar hij besloot zich op de verbondenen te wreken, door hunne landen te verwoesten. De Graaf van Loon, wiens hoofdstad door de vijandelijke benden verbrand was geworden, en die voor de overige deelen zijns lands de ijsselijkheden des oorlogs zag aankomen, haastte

30 *

zich de tusschenkomst van den Franschen Koning in te roepen, ten einde zich met den Hertog van Braband te verzoenen. Filips van Valois hield eene zamenkomst der partijen te Amiens, waar zij, in zijne tegenwoordigheid, op den 27 Augustus 1334 een vredesverdrag sloten, bij hetwelk de Hertog van Braband zich verbond om aan den Graaf van Loon 18,000 gouden royalen te betalen, tot schadevergoeding voor de aan zijn land berokkende rampen.

Lodewijk, die geene kinderen had, stelde tot zijn erfgenaam aan Diederik van Heinsberg, zijn neef uit zijne zuster Mechteld, die gehuwd was geweest met Godfried, Heer van Heinsberg. Hij overleed daarna op den 31 Januarij 1336.

Gedurende zijne regering verschenen de eerste groote zilveren munten in het Graafschap Loon. Wij beeldden ze af onder N° 1—4.

Alle hebben op de vz. een arend; op N° 1 en 4 met den kop links; op N° 2 en 3 regts gekeerd, binnen een parelcirkel. Het omschrift op N° 1, 2 en 4 is:

✠ LVDOVIC : COMES • LOSEN

op N° 3: ✠ LVDOIC ✦ COMES ✦ LOSENS

Op de kz. van alle ziet men een zeer versierd, en daardoor als zoodanig naauwelijks herkenbaar kruis. Op N° 2— bevinden zich roosjes aan de einden der beenen van het kruis. Het omschrift van N° 1 is:

✠ MONETA · NOVA · HASINSIS

van N° 2: ✠ MONETA NOVA HASLNSIS

van N° 3: ✠ MONETA · NOVA HASIS · C

van N° 4: ✠ MONETA NOVA HASLNSIS.

N° 1 bevindt zich in het Kab. der Leidsche Hoogeschool en weegt 1,6 w.

N° 2 ontleenden wij aan de *Revue*, II, Pl. V, N° 26.

N° 3 als voren de N° 27.

N° 4 als voren de N° 25.

N° 5 is een vierde gedeelte der vorige munten of een vierde groot. De typen van voor- en keerzijde zijn de zelfde. Het omschrift van de vz. is:

✠ LVDOVICVS : COMES · D LOS

van de kz.:

✠ MONETA • NOVA • HASSEL

Afgebeeld als voren, Pl. VI, N° 28.

N° 6 is weder eene biljoenen munt, zoo als wij boven onder N° 27 der munten van Aarnoud VIII beschreven hebben; alleen staat thans als omschrift op de vz.:

✠ LVDOVICVS COMES.

Wij ontleenden onze afbeelding aan de *Revue* als voren, Pl. VI, N° 29.

Gelijk wij zagen, werd Lodewijk IV, ten jare 1336, opgevolgd door Dirk, Heer van Heinsberg. Deze haastte zich om in onderhandeling te treden met de overige erfgenamen van den Graaf van Loon, aan welke hij, om hen schadeloos te stellen voor den afstand hunner regten, zijne heerlijkheden Vogelsank, Zolre en Stapelen overdroeg, waarna hij zich in het bezit der Graafschappen Loon en Chiny stelde.

Volgens de regelen van het leenregt had Graaf Lodewijk geene magt bezeten om over zijn Graafschap te beschikken, aangezien dit, bij het uitsterven van den mannelijken stam, aan de Kerk van Luik terug moest keeren; maar Diederik had in huwelijk Kunegunde van der Mark, zuster van Bisschop Adolf, en hij hoopte dat zijn schoonbroeder zijne schenking zoude goedkeuren. Ook was de Bisschop, die zijne zuster teederlijk beminde, wel genegen om Diederik met het Graafschap Loon te beleenen, maar het Kapittel van St. Lambert weigerde zijne toestemming, en verzocht den Bisschop om ten behoeve zijner Kerk bezit van het Graafschap te gaan nemen; het drukte hem deze daad als een pligt op het hart. Adolf wist echter de vervulling der wenschen van het Kapittel te ontwijken, en liet Diederik zich in het bezit van het Graafschap stellen, tot groot genoegen van deszelfs bewoners.

Hierop wendde het Kapittel zich tot den Paus; dezen opmerkzaam makende op het nepotismus van den Bisschop. Er werd uit Rome, gelijk meer in zulke gevallen, een Kardinaal gezonden om den twist, na onderzoek, te beslechten; maar de Hertog van Braband en de Graaf van Henegouwen, die op de hand van Diederik waren, wisten de pogingen van den Kardinaal vruchteloos te maken. Men besloot namelijk om in het geschil uitspraak te laten doen door scheidsregters, die in April 1338 te Hasselt bijeenkwamen en die het Graafschap Loon aan Diederik toewezen, mits onder voorwaarde om het van de Kerk van

Luik ter leen te houden. Het Kapittel van St. Lambert kwam tegen deze uitspraak op, maar de zaak bleef hangende tot in 1342, wanneer Dirk zijn eenigen zoon verloor. Toen hernieuwde het Kapittel zijne aanzoeken bij den Bisschop, en smeekte hem andermaal om de wederregtelijke inbezitneming van het Graafschap Loon niet te dulden.

De Bisschop trachtte het Kapittel te bedaren en handhaafde Diederik steeds in het bezit. De Kanunniken, dit gedrag eindelijk moede, deden den Graaf in den ban en riepen de Staten des lands van Luik bijeen.

Terwijl er intusschen in de stad Luik onlusten uitgebarsten waren, benoemde men scheidsregters om tusschen den Bisschop en zijn volk uitspraak te doen. Nadat deze onlusten, door den vrede van St. Jakob, op den 1 Junij 1343 gestild waren, behandelden de scheidslieden ook de zaak van Loon, en kenden het Graafschap op nieuw aan Diederik van Heinsberg toe.

Na den dood van Adolf werd Engelbert van der Mark in 1345 tot Bisschop van Luik gekozen. Toen beklaagde Diederik zich over den ban, waarin hij door de Kanunniken van St. Lambert gedaan was. De Paus zond eenen Legaat naar Luik om onderzoek te doen naar de gegrondheid der klagten van Diederik. Deze prelaat deed het voorstel om op nieuw met den Heer van Heinsberg in onderhandeling te treden, en bragt het zoo verre, dat men afgevaardigden benoemde, die de regten van Diederik erkenden en hem en zijne nakomelingen voor het toekomende het Graafschap Loon toewezen. Bisschop Engelbert bevestigde deze uitspraak, en begaf zich naar Hasselt om Dirk te beleenen. Deze plegtigheid had met groote staatsie plaats, en Dirk legde den leeneed af. Het Luiksche Kapittel kon zijnen Bisschop zijne toegevendheid jegens Diederik niet vergeven en spoorde het volk tot opstand aan. Nadat de Luikenaars te Vottem de overwinning behaald hadden, werden zij door den Bisschop en zijne landgenooten ten jare 1347 in den slag van Tourrines verslagen. Diederik onderscheidde zich in dezen laatsten strijd, en bleef vervolgens in het vreedzaam bezit van Loon tot aan zijnen dood, die in 1361 plaats had. Hij overleed zonder kinderen, en vermaakte zijne bezittingen aan zijnen neef Godfried van Dalembroek.

Alvorens tot de regering van dezen over te gaan, willen wij eerst de munten van Graaf Dirk beschrijven.

De eerste door ons afgebeelde is een agnel, aignel, mouton of schaap, de eenige ons bekend gewordene gouden munt, door een Graaf van Loon geslagen.

Op de vz. ziet men het lam Gods met het vaantje, gelijk op andere aignels of moetoenen, eene alleen aan Nederland eigene muntsoort, doch ook in vele gewesten van dat land in zwang geweest. Onder het lam leest men:

DOD | COL

makende alzoo eene kleine verandering met het opschrift:

LVD · COF

dat men op de aignels of gouden lammen van den Vlaamschen Graaf Lodewijk van Male leest (1). Ongetwijfeld heeft Diederik zijnen muntgravenr het opschrift alzoo laten vervaardigen, opdat het onderscheid tusschen de Loonsche en Vlaamsche munt (welke laatste heinde en verre om hare deugdzaamheid gewild was) zoo gering mogelijk zoude zijn. DOD is toch eene zonderlinge verkorting van Theodericus.

Het omschrift luidt als van alle aignels:

✠ AGN : DEI : QVI : TOLL' : PECA : MVDI : MISERERE : NOB

d. i. Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt, ontferm U onzer.

Op de kz. ziet men in het hart van een zeer versierd kruis een roosje, en tusschen de beenen des kruises vier arendjes. Het omschrift is:

✠ XPC' VINCIT : XPC' : REGHAT : XPC : IMPERAT

d. i. Christus overwint, Christus regeert, Christus beveelt; eene spreuk, het eerst door Lodewijk IX, den Heiligen, Koning van Frankrijk, op de munten ingevoerd.

Van deze Loonsche munt, welker afbeelding wij vonden op Pl. VI, N° 30, van het IIe Deel der *Revue*, en die waarschijnlijk nimmer talrijk is geweest, is thans slechts één exemplaar meer bekend.

Op onze Supplementplaat XXXII deelen wij onder N° 2 de afbeelding van een Toursche groot of dusgenaamde Tournoois mede, die door den Heer MEIJER, onzes bedunkens te regt, aan onzen Loonschen Graaf wordt toegekend.

Op de vz. staat het chatel (of kerkje?) der Tournooisen met het omschrift:

(1) Zie ze afgebeeld bij GAILLARD, *Monnoyes de Flandre*, N° 210 en 211.

TVROHVS CIVIS.

Op de kz. leest men rondom het Karolingisch kruis in den binnencirkel:

✠ DIDERICVS · COMS.

In den buitenrand bevindt zich het omschrift:

✠ BHDICTV : SIT HOMEH DHI : HRI HV✠II.

Z. weegt 2,6 w. en bevindt zich in het Koninklijk Kabinet.

N° 2, een dubbele groot, heeft op de vz. een tweekoppige arend, met het gedeelde wapenschild van Loon-Heinsberg op de borst. Het omschrift is:

✠ THEODRIC' COMES LOSSESIS.

Op de kz. wordt een Karolingisch kruis, omringd door twee rijen omschriften, gevonden. Het binnenste luidt:

✠ MONETA HASSELT

het buitenste:

✠ BNDICTV : SIT : NO(ME :) DNI : NRI : IHV : ✠P.

Afgebeeld als voren, N° 32.

N° 3 is eene slaafsche nabootsing der Brabandsche munten, en wel die van Hertog Jan III, afgebeeld op Pl. VIII, N° 14 en 15, onzer *Munten van Braband en Limburg.*

De type is namelijk een vierveldig wapenschild, waarop in ieder kwartier een dubbelstaartige leeuw; tusschen de inspringende hoeken van het door vier dubbele bogen bepaalde schild vertoonen zich vier ringjes; alles is bevat binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ MONETA : NOVA : HASSELEN.

Op de kz. vertoont zich een Karolingisch kruis binnen een parelcirkel, omringd door twee rijen omschriften. De binnenste luidt:

✠ THEODER' COMES

de buitenste:

✠ BNDICTV : SIT : NOME : DNI : NRI : IHV✠.

Afgebeeld als voren, N° 31.

De N° 4 is eene navolging van de Vlaamsche en Brabandsche grooten uit dezen tijd.

Vz. de klimmende leeuw, thans met het omschrift:

✠ MONETA ∙ LOSEN'

binnen eenen parelcirkel, omringd door twaalf cirkelvormige sieraden, in elf waarvan bloempjes, terwijl in het twaalfde zich een leeuwtje vertoont, weder door andere boogvormige sieraden van elkander gescheiden.

Op de kz. een gelijkbeenig, gevoet kruis, tusschen welks beenen het omschrift:

THE | ORV | C ∙ CO | MES.

Dit *Theoruc* als verkorting van Theodericus.

In den buitenrand staat:

✠ BNDICTV SIT NOME : DNI : NRI : IHV : XPI.

Afgebeeld als voren onder N° 33.

N° 5, mede een dubbele groot, vertoont ons op de vz. een zittenden, gekroonden Vorst met den schepter in de regter- en den rijksappel in de linkerhand. Omschrift:

THEODRIC CO (DE LOS?)

Op de kz. ziet men een zeer versierd kruis binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ MONETA ∙ DE (∙ HA)SELENSIS.

Z. weegt 1,8 w. en bevindt zich in het Kon. Kabinet te 's Gravenhage, door welks Opzigter ze aan ons werd toegezonden.

De opschriften dezer munt zijn, gelijk men ziet, aangevuld als behoorde zij met *zekerheid* aan Diederik, Graaf van Loon.

N° 6, een denier of penning, heeft op de vz. den dubbelstaartigen leeuw, en buiten den parelrand:

✠ THEODRIC : COMEOS (sic) LOSS ∙

De kz. wordt door een gevoet kruis gedeeld. Tusschen de beenen leest men:

MON | ETA | ASSE | LTH

Dit muntje is afgebeeld in de *Revue*, VIII, Pl. II, N° 10.

N° 7, een zeer kleine denier, heeft op de vz. het hoofd van den Graaf binnen een' parelrand. Het omschrift is:

✠ THEODERICVS : COMES.

Tusschen de beenen van het gevoete kruis op de kz. leest men:

MON | ETA | DE H | ASS.

Wij ontleenden het aan de *Revue*, VIII, Pl. II, N° 9.

N° 8, eindelijk, eene munt van Z. B., eene navolging der Fransche biljoenen munten uit dit tijdvak, vertoont ons op de vz. een aan de uiteinden met leliën voorzien vierbeenig kruis. Van het omschrift is alleen leesbaar:

✠ TEDOR . . . . OMES

Op de kz. ziet men binnen een parelcirkel:

∘ T ∘
C—O
M

en in den rand:

. . . . . ETA · hAS . . . . .

Ontleend aan de *Revue*, II, Pl. VI, N° 54.

En hiermede eindigen de munten van Loon, welks *onafhankelijk* bestaan met dezen Diederik ophield, als wordende verder door de Bisschoppen van Luik bezeten, die er dikwerf ook den titel van op hunne munten voerden.

MUNT VAN ZONHOVEN.

Zonhoven is eene kleine Limburgsche heerlijkheid in het Graafschap Loon, tusschen Hasselt en Peer gelegen. Er is van hare geschiedenis en hare munten zeer weinig bekend. In 1302 werd zij door Aarnoud III, Graaf van Loon, als huwelijksgift geschonken aan zijne dochter Mechteld, toen deze Diederik II, Heer van Heinsberg, huwde.

Hun zoon, Dirk of Diederik III, Heer van Heinsberg, volgde in deze heerlijkheid op, en overleed zonder kroost na te laten.

Aarnoud, zoon van Jan van Loon en neef van Dirk, verkreeg Zonhoven. Terwijl ook hij, in 1365, kinderloos overleed, had hij tot erfgenaam zijn' neef Willem, Heer van Hamael, die deze heerlijkheid bij zijne overige bezittingen voegde. Deze mede zonder nakomelingen, in den slag van Baesweiler, op den 22 Augustus 1371, gesneuveld zijnde, volgde Jan, Heer van Elteren, die Maria van Hamael huwde, welke de zuster en erfgename van Willem was, hem op.

Deze laatste schijnt de heerlijkheid van Zonhoven aan zijne schoonzuster te hebben afgestaan, welke gehuwd was met Engelbert van der Mark, Heer van Louverval, en welker dochter Gerard van Bastogne, slotvoogd van Durbuy, huwde.

De Heer CUYPERS zegt (*Revue*, T. VIII, page 179), dat Engelbert van der Mark te Zonhoven verschillende munten heeft laten vervaardigen. Wij kennen er slechts ééne, door gemelden Heer t. a. p. uitgegeven.

Op de vz. ziet men een driehoekig wapenschild dat afgesleten is, doch waarop het blazoen der Heeren van der Mark schijnt gestaan te hebben. Omschrift:

✠ ENGELB · D · MAR · DNS · SON

d. i. *Engelbertus de Marca Dominus Sonhoveni.*

Op de kz. bevindt zich een Karolingisch kruis binnen een parelcirkel. Omschrift:

MONETA NOVA SONVEN.

K. weegt 1,15 w. Verzameling van den Heer P. CUYPERS.

MUNTEN VAN VOGELSANCK.

De Limburgsche heerlijkheden Vogelsanck en Zolre waren gelegen nabij het Graafschap Loon, in den driehoek, die gevormd wordt door de wateren van den Demer en van de Muggelbeek.

Het kasteel Vogelsanck dagteekent uit de tijden der kruistogten. Toen Gerard, Graaf van Loon, van eenen krijgstogt teruggekeerd, door eene zware ziekte werd aangetast, deed hij eene gelofte, om, bijaldien hij herstellen mogt, zijnen arm te zullen wijden aan de verdediging van het heilige graf en de Christenen in Palestina. Nadat hij hersteld was, wilde hij zijne gelofte volbrengen; hij benoemde zijn' broeder Hugo tot bestuurder van zijn Graafschap, droeg hem de bescherming zijner gemalin Maria van Gelre op, en vertrok in 1173 naar het Heilige Land.

Het gelukte Hugo zijne schoonzuster weldra over het vertrek van haren echtgenoot te troosten en hare liefde zelfs zoo zeer te winnen, dat zij dien gemaal ontrouw werd. Om geene opspraak te maken, liet Hugo een kasteel in het

midden der heiden van de Kempen bouwen, en wel in een groot bosch, waar steeds vele zangvogels gevonden werden. Het was om deze reden dan ook dat aan dit kasteel (even als aan een dergelijk in de Provincie Holland in de nabijheid van Haarlem) de naam van *Vogelensanck* werd gegeven.

Doch het gedrag van Hugo vond algemeen afkeuring bij zijne naburen en mede bij zijne onderdanen; vooral bij den Abt van St. Truyen, die hem op onderscheidene tijden over het schandelijke zijner handelwijs onderhield. Hugo, hierover verstoord, verwoestte herhaalde malen de landen der abdij, en liet het dorp Brustheim versterken, ten einde er eene wapenplaats van te maken ten behoeve zijner toekomstige strooptogten.

De Abt van St. Truyen riep de hulp van den Luikschen Bisschop Raoul van Zeringen in, zoowel tegen de strooptogten van den Graaf als om door zijne hulp de ontmanteling te verkrijgen van eene vesting, welker bezetting de stad St. Truyen in altijddurenden angst hield. Maar toen de Bisschop de wapenen had opgevat en zich gereed maakte om Hugo voor zijne buitensporigheden te straffen, stierf deze eensklaps ten jare 1177, en kort daarop kwam Graaf Gerard uit het Heilige Land terug.

Zijne terugkomst vervulde zijne onderdanen met blijdschap; zij zagen zich verlost van de dwingelandij zijns broeders en van een oorlog, welks uitslag niet twijfelachtig kon zijn. Maar Gerard voldeed niet aan hunne verwachting. Verre van eene misdadige echtgenoot te straffen, schonk hij haar vergiffenis, en in plaats van genoegdoening te geven aan de billijke eischen van den Abt van St. Truyen en den Luikschen Bisschop, tergde hij hunne gevoeligheid door Brustheim nog meer te versterken, en zelf de vijandelijkheden te beginnen door de stad Tongeren te overvallen, die hij in brand stak. Dit onvoorzigtig gedrag had ten gevolge, dat het Luiksche leger in het Graafschap Loon viel en het kasteel Vogelsanck in 1178 verbrand werd.

Hierop sloot Gerard vréde met den Bisschop van Luik, waarna Vogelsanck herbouwd werd en eene sterke plaats van het Graafschap Loon bleef.

Aarnoud VIII, Graaf van Loon, schonk in 1300 zijne dochter Mechteld in huwelijk aan Godfried, zoon van Diederik II, Heer van Heinsberg. Als huwelijksgift verkreeg zij het kasteel Vogelsanck, Zolre, Zonhoven en Houtha-

len (1). Na den dood zijner moeder erfde Diederik van Heinsberg deze heerlijkheden.

Toen Lodewijk III, Graaf van Loon, die geene kinderen bezat, zijn einde voelde naderen, benoemde hij zijn neef Diederik van Heinsberg tot zijn erfgenaam, die hem dan ook in 1336 opvolgde.

Ten einde verwikkelingen voor te komen, welke uit de uiterste wilsbeschikking van Lodewijk III konden ontstaan, wilde Diederik van Heinsberg vóór den dood zijns ooms in onderhandeling treden met de overige leden der grafelijke familie van Loon, die eenige aanspraak zouden kunnen maken op de nalatenschap, tot welke hij geroepen werd. Om zijne moei, Johanna van Loon, weduwe van Willem van Orey, en Vrouwe van Quaebeke, Orey en Rummen, schadeloos te stellen, gaf hij haar in 1335, voor haar en hare erfgenamen, de heerlijkheden Vogelsanck, Zolder en Stapelen, en verkreeg van deze den afstand van alle regten, welke zij op de opvolging in het Graafschap Loon (2) zouden hebben kunnen doen gelden.

Na den dood van Johanna van Loon erfde haar zoon Aarnoud hare heerlijkheden. Deze Aarnoud had een zeer onrustigen levensloop. Zijne aanzienlijke bezittingen deden hem de hand verwerven van Elizabeth, natuurlijke dochter van den Vlaamschen Graaf Lodewijk van Male. Zij was eene eerzuchtige vrouw, steeds geprikkeld door het verlangen naar het dragen der grafelijke kroon. Zij haalde haren echtgenoot Aarnoud dan over om van Godfried van Dalembroek de regten te koopen, die deze op het Graafschap Loon, naar aanleiding van den uitersten wil van Diederik van Heinsberg, meende te hebben; regten, welke de Bisschop van Luik, Opperleenheer van Loon, hem betwistte, uit hoofde het, volgens het leenregt, weder aan de kerk van Luik vervallen was. Diederik toch, de Graaf van Loon, was gestorven zonder mannelijk kroost na te laten. Arnold van Orey voerde, om zijne aanspraken gewapenderhand te ondersteunen, eenen zeer bloedigen oorlog tegen den Bisschop van Luik, en na vele lotwisselingen alle zijne bezittingen verwoest en in handen der Luikenaars

(1) MANTELIUS, *Historia Lossensis*, pag. 248, aangehaald door den Heer PERREAU, dien wij hier op den voet volgen, in de *Revue Numismatique*, V, pag. 72.

(2) MANTELIUS, pag. 36, aangehaald bij PERREAU t. v. p. in de *Revue*.

ziende (het kasteel Vogelsanck werd, onder anderen, in 1371 ingenomen en verbrand), moest hij zijne aanspraken laten varen. In ruil voor dezen afstand verkreeg hij eene jaarrente van 3000 goudguldens. Aarnoud overleed in 1365 zonder nakomelingen na te laten, en had tot erfgenaam zijner heerlijkheden zijn' neef Willem, Heer van Hamael, zoon van Elizabeth van Orey, en van Jan, Heer van Hamael, die de heerlijkheden van Vogelsanck, Zolder, Zonhoven, Stapelen en Hamael onder zijne magt vereenigde.

Willem van Hamael was een der dapperste Ridders van zijn tijd. Reeds had hij, gedurende den oorlog van zijn oom Aarnoud tegen den Bisschop van Luik, diens zaak met moed en hartelijke deelneming voorgestaan. Daarna diende hij onder de banier van Wenceslaus, Hertog van Braband, en vergezelde hem op alle zijne krijgstogten; hij eindigde zijnen levensloop in den slag van Baesweiler op den 22 Augustus 1371, toen hij beproefde om zich door de Geldersche benden heen te slaan en alzoo de wapenen van zijnen Leenheer te doen zegevieren.

Nadat Willem van Hamael zonder zonen na te laten overleden was, kwam Jan, Heer van Elteren of Alsteren, Erfmaarschalk van het Aartsbisdom Keulen, die met Maria van Hamael, Willem's oudste dochter, gehuwd was, in het bezit zijner heerlijkheden.

In zijne hoedanigheid van Heer van Vogelsanck muntte Jan van Elteren te Zolder. De Heer PERREAU, aan wien wij deze geheele mededeeling ontleenen, gaf twee munten van hem in het licht, die wij onder N° 1 en 2 hebben overgenomen.

Op de vz. der beide munten ziet men een vierveldig wapenschild. De Heer PERREAU geeft de beteekenis der verschillende kwartieren, die in 1 en 4, en weder in 2 en 3 de zelfde zijn, niet op. Het wapen der van Elteren's of Alsteren's is van goud, viermalen gebalkt van keel, waarover een klimmende leeuw van zilver, gekroond, geklaauwd en getongd van goud; en dat der Hamael's, hetwelk zij doorgaans met het hunne kwartileerden, eene fasce van vijf roode ruiten op een veld van zilver. Het omschrift van N° 1 is:

✠ IOhS : DE : (ELTE)REN • DNS : (DE) VOG

welk opschrift op N° 2 schijnt te eindigen in VOGS.

N° 1 heeft op de kz. een Karolingisch kruis binnen een parelrand. Omschrift:

MONETA • NOVA • FACTA........

N° 2 heeft op de kz. een gevoet, geopend kruis; in het hart daarvan staat de letter I. Het omschrift is:

(MONETA N)OVA • SVLRENS.

De eerste munt werd in teekening door den Heer LELEWEL aan den Heer PERREAU medegedeeld; de tweede bevindt zich in het bezit van laatstgemelden, die het gewigt niet opgaf.

De Heer PERREAU meldt verder, dat het schijnt dat Jan van Elteren of Alsteren de heerlijkheden Zolder en Zonhoven heeft moeten afstaan aan de nakomelingen zijner schoonzuster, die gehuwd was met Engelbert van der Mark, Heer van Louverval, wiens dochter in het huwelijk trad met Gerard van Bastogne, kastelein van Durbuy. PERREAU deelt twee munten mede van hunnen zoon Hendrik van Bastogne, te Zolder vervaardigd.

N° 1, een halve griffoen, geslagen volgens de type der Luiksche munten van Bisschop Jan van Beijeren (1390—1418); zie RENESSE BREIDBACH, *Monnoyes de Liège*, Pl. 9, N° 4; heeft op de vz. den griffoen of grijpvogel, die een vierveldig wapenschild vasthoudt, van welks kwartieren de N° 1 en 4 waarschijnlijk dat van Zolder zijn, en in 2 en 3 het geslachtwapen der Bastogne's zal gevonden worden. Buiten den parelrand leest men het opschrift:

✠ HER · DE · BAST · DNS SVLRENS

Op de kz. rust een ornament, dat eenigzins afgesleten is, doch dat, even als de bovengenoemde Luiksche munt het Beijersche wapenschildje, ook wel een wapen bevat zal hebben, op een vierbeenig gevoet kruis. Omschrift:

MONE | TA · NO | VA · SV | LREN.

Het gewigt dezer munt, waarvan wij de afbeelding uit het Ve Deel der *Revue* overnemen, is door den Heer PERREAU niet opgegeven.

N° 2, van de zelfde type als de vorige munt, verschilt alleen door het omschrift der vz., dat thans luidt:

✠ HER · DE · BAST · DNS · SONVE.

d. i. Heer van Zonhoven.

Op de kz. wordt gelezen:

MONE | TA · NO | VA SV | LREN.

Ook van deze munt is ons het gewigt niet medegedeeld geworden.

MUNT VAN BREE.

Arnold of Aarnoud van Orey, Heer van Rummen, heeft, gelijk wij weldra zien zullen, eene belangrijke rol gespeeld in de Geschiedenis van het Graafschap Loon. Tot in 1851 waren er van hem niet dan munten van Rummen bekend; maar in gemeld jaar gaf de Heer R. CHALON in de *Revue de la Numismatique Belge*, T. VII, Pl. XIV, N° 1, eene te *Bree*, een stadje van het Graafschap Loon, geslagene munt uit, die volgens gemelden Heer aantoont, dat Aarnoud ook in gemeld Graafschap geld heeft laten vervaardigen. Wij hadden dus gevoegelijk deze munt (indien, waaraan bijkans geen twijfel bestaat, het eenigzins raadselachtige opschrift der kz. door den Heer CHALON juist uitgelegd is geworden) reeds boven onder die van het Graafschap Loon kunnen opnemen, en herstellen thans deze fout.

Deze munt is eene navolging der Brabandsche en Vlaamsche leeuwengrooten uit de 14e eeuw. Zij vertoont toch op de vz. eenen klimmenden leeuw binnen eenen geborduurden rand met twaalf schildjes, waarop vijfbladerige figuren voorkomen. Het omschrift is:

✠ MONETA • BRAI

aan te vullen tot *Braiensis*, munt van Bree (aldus gespeld om het te doen gelijken naar het BRAB op de Brabandsche munten).

Op de kz. ziet men een gevoet kruis, hebbende tusschen deszelfs vier beenen:

ENO | VRI | COS | DNS

Hetgeen de Heer CHALON voorstelt aldus te lezen:

ErHOV (Arnoldus) RI (Rimmensis voor Rummensis) COmeS DHS of wel DHS ErHOldus Van RImmen COmeS.

Het buitenste omschrift is het gewone:

✠ BNDICTV : SIT : NOME : DNI : NRII

(de laatste letter waarschijnlijk de eerste van Iesu, terwijl *Christi* weggelaten is.

Z. B. weegt 2,7 w. Verzameling van Professor SERRURE te Gend.

MUNTEN VAN RUMMEN.

Rummen, een deel van de oude Haspengouw, de nu genoemde Hesbaye, in het tegenwoordige Zuid-Braband gelegen, was oudtijds een klein gehucht, afhankelijk van het voormalige Graafschap Loon.

De overlevering deelt ons mede dat de naam, oudtijds *Roemen* of *Romen*, afkomstig zoude zijn van de Romeinen, die hier een vast kamp gehad zullen hebben. Nog vindt men er een *Roomenveld* en een *Roomenbeek*. Eene andere beek droeg den Romeinschen naam van *Cicindria*. Naar aanleiding van deze overlevering zullen wij straks op eene Rummensche munt het opschrift *Moneta Romanorum* aantreffen.

Na de Romeinen moeten de Franken hier ook een kamp gehad hebben. Wolters (1) brengt hiertoe, uit de overlevering, het opschrift: *Moneta Franc.* enz. op eene Rummensche munt uit de 14e eeuw, later door ons te beschrijven, doch men zal zien dat wij aan de juistheid zijner opvatting twijfelen.

Wendelinus zegt in zijne *Leges Salicae illustratae et illarum natale solum demonstratum*, dat Rummen met de omliggende streken oudtijds de zetel was der Salische Franken, eñ dat de beroemde Salische wetten dáár vervaardigd zouden zijn. Men vond te Rummen vroeger een aanzienlijk kasteel, dat van zeer oude dagteekening was, en in 1365 door het leger van den Prins-Bisschop van Luik vernield werd. Deszelfs bouwvallen worden nog heden ten dage gezien; ook vindt men er eene woning, die nog *de Munt* genoemd wordt.

Rummen verkreeg omstreeks de helft der 14e eeuw hare eerste vrijheden als gemeente; toen Lodewijk IV, Graaf van Loon, ten jare 1351, ziende dat hij geene kinderen had, het voornemen opvatte om zijnen neef, Dirk van Heinsberg, zoon zijner oudste zuster, die Vrouwe was van Vogelsanck, zijn Graafschap na te laten, schonk hij het land van Rummen aan zijne schoonzuster Johanna van Loon, Vrouwe van Quabeek, en aan haren zoon Aarnoud; maar hij

(1) In zijne *Notice historique de la Commune de Rummen*, Gand 1846, 8°, page 3.

zonderde daarbij uitdrukkelijk uit, als moetende bij voortduring hun leen dadelijk van de Graven van Loon verheffen, de leenroerige mannen van Rummen, enz. De gemeente Rummen heeft, als dikwerf zeer gemoeid in de Luiksche twisten, rijkelijk gedeeld in de rampen, die in de 15e en 16e eeuwen de Kempen en voormalige Haspengouw (Hesbaye) troffen.

Eerst omstreeks de helft der 13e eeuw vinden wij de *Heeren van Rummen* afzonderlijk vermeld. Het schijnt dat deze plaats tot op dien tijd in het bezit is geweest van het geslacht der Graven van Loon, en dat deze er zelfs dikwerf hun verblijf gehouden hebben. Men zegt dat er oudtijds een grafelijk geregtshof in het kasteel van Rummen bestond, en dat dit ten tijde van Graaf Gerard naar Curingen overgebragt is geworden.

Tusschen 1240 en 1367 vinden wij de geslachten van *Montferrant* en *Oreye* als Heeren van Rummen vermeld.

De eerste Heer was Willem van Montferrant. Hij komt als zoodanig voor in eene acte van verkoop des jaars 1240. Zijn opvolger was Adam van Montferrant, die in een stuk van Augustus 1249 aangetroffen wordt, en gehuwd was met Elizabeth, erfdochter van Heer Arnold van Orey, iets waardoor hij eigenaar der heerlijkheid Orey werd en er den naam van door zijne erfgenamen liet dragen.

Zijn zoon Willem van Orey werd Heer van Rummen, na den dood zijns kinderloozen broeders Boudewijn van Orey, die in een Charter van het jaar 1290 voorkomt.

Willem van Orey wordt bij BUTKENS, als Heer van Rummen, gevonden onder de edele leenmannen van Hertog Jan I van Braband, die van 1270 tot 1294 regeerde.

Aarnoud, Heer van Orey, en zijn broeder Jan, Heer van Rummen, komen voor onder de edele leenmannen van Jan II, Hertog van Braband (1294—1312). Jan van Orey, Heer van Rummen en Velroux, had tot zoon Willem van Orey. Deze, nog jong zijnde, was schildknaap van Johanna van Loon, Vrouw van Quabeek, eene dochter van Graaf Aarnoud VIII. Zij was weduwe van Aarnoud van Wezemaal, Heer van Bergen op Zoom, en had bij dezen man eene dochter, die in het huwelijk trad met Jan, Heer van Valkenburg.

Eene bijzondere genegenheid, door haar voor haren schildknaap opgevat, deed haar besluiten om hem tegen den zin harer bloedverwanten te huwen. Toen Lodewijk IV, Graaf van Loon, die, gelijk wij boven zagen, kinderloos was, in 1331 zijne landen onder zijne bloedverwanten verdeelde, schonk hij, gelijk wij mede reeds vermeldden, het leen van Rummen in vollen eigendom aan zijne zuster Johanna van Loon, Vrouw van Quabeek, en aan haren zoon Aarnoud, dien zij bij Willem van Orey had. Dat in een stuk van September 1334 de onderteekening nog voorkomt van Willem van Orey, Heer van Rummen en Senechal van het Graafschap Loon, meent WOLTERS (1) daaraan te moeten toeschrijven, dat zijn zoon nog minderjarig was. Men vindt hem nog als zoodanig in een Charter van 1337.

In 1335 deden Willem van Orey, Johanna, Vrouw van Quabeek, en hun zoon Aarnoud, ten behoeve van hunnen bloedverwant Dirk van Heinsberg vrijwillig afstand van al hunne regten op de Graafschappen Loon en Chiney. Daaruit bleek dat gemelde Aarnoud, Heer van Rummen, onbetwistbare en erkende regten had op het Graafschap Loon.

Aarnoud volgde zijnen vader in al die bezittingen of voorregten op. Hij herbouwde het kasteel van Rummen op eene grootsche schaal. Het verkreeg vier groote torens aan de hoeken en was met eene driedubbele gracht omgeven. Hij was een prachtlievend man, gehuwd met Elizabeth van Vlaanderen, Vrouw van Somerghem, Eecloo, Perweis en Beveren, eene natuurlijke dochter van Lodewijk van Crecy, Graaf van Vlaanderen, Nevers en Rethel; in eerste huwelijk was zij verbonden geweest aan den Ridder Simon van Mirabelle, Baron van Perweis, Beveren en Halen, Ruwaard en Landvoogd van het Graafschap Vlaanderen.

Aarnoud van Rummen komt voor onder de leenmannen van Johanna van Braband (1355—1406). In 1355 was hij tegenwoordig bij de vergadering der Staten van Braband te Kortenberg, en behoorde onder de Edelen, die op den 17 Mei van dat jaar toetraden tot de verklaring van een groot aantal steden en gemeenten van Braband en Limburg, dat zij onder den zelfden Vorst vereenigd wilden blijven.

---

(1) t. a. p. bl. 103.

In den uitnoodigingsbrief van den Vlaamschen Graaf, gedagteekend Brugge, 27 Augustus 1356, aan de Heeren van het Land van Braband, om hem hulde te komen doen, vindt men den Heer van Rummen, alsmede Gerard van Rummen vermeld (1); en in October daaraanvolgende beveelt gemelde Graaf de in bezitneming van al hetgeen de Heer van Wezemaal en die van Rummen van hem in leen mogten hebben, en zulks dewijl zij hem geene hulde waren komen doen. Tot Drossaard van Braband en Raadsman van Wenceslaus en Johanna van Braband benoemd, werd aan den Heer van Rummen op den 1 Maart 1357 eene belangrijke zending naar Antwerpen opgedragen.

Divaeus verhaalt, dat onze Aarnoud in 1360 Hertog Wenceslaus vergezelde bij het beleg van het kasteel Binkum.

Als Heer van Rummen en Quabeek komt Aarnoud voor in een stuk van 19 October 1361, waarbij de Hertog en Hertogin van Braband de voorwaarden hunner verzoening met de stad Leuven goedkeuren. Verder was hij getuige, op 6 November 1362, toen de Hertog en Hertogin beloofden zich van alle afpersingen te zullen onthouden, en nimmer aan de prelaten, de edelen en steden van Braband eenigen anderen onderstand te zullen vragen, dan dien zij wettig mogten eischen.

Eerst bezigde Aarnoud het enkele wapen van het geslacht Geneffe, maar later ecarteleerde hij het met die van Loon en Chiney.

In 1361 wikkelde Aarnoud zich, wegens het Graafschap Loon, in eenen oorlog met den Prins-Bisschop van Luik, waarvan wij boven (bl. 238) onder Loon reeds met een woord gewag hebben gemaakt. — Toen namelijk, in gemeld jaar, Dirk van Heinsberg, Graaf van Loon, ten wiens voordeele Aarnoud van Rummen, diens vader en moeder, hunne regten op gemeld Graafschap hadden laten varen, zonder kinderen kwam te sterven, stelde hij zijnen neef Godfried van Dalembroek, zoon van Jan van Loon, tot zijn' erfgenaam aan, iets waartoe hij volkomen geregtigd meende te zijn, aangezien, niettegenstaande eenige tegenstribbeling van het Luiksche kapittel, hij ten jare 1346 in het bezit van zijn Graafschap bevestigd was geworden door een gewijsde van het hof van Rome.

(1) Jan van Boendale, *Brabantsche Yeesten*, aangeh. bij Wolters, pag. 107.

Niettegenstaande den uitersten wil van Diederik haastte Engelbert van der Mark, weder nieuwe eischen op het Graafschap doende, zich, om de belangrijkste plaatsen van Loon, zoo als Hasselt, Bilsen, enz. door zijne krijgslieden te laten bezetten. Zelfs riep hij de benden van de Graven van Kleef en van Mark te zijner hulp, zoodat hij over een leger van 50,000 (anderen zeggen zelfs, doch waarschijnlijk bij overdrijving, van 100,000) mannen kon beschikken. Hij sloeg dadelijk het beleg om het kasteel van Stokheim, dat zich na zevenentwintig dagen moest overgeven.

De Heer van Dalembroek, het alleen tegen zoo vele vijanden niet kunnende uithouden, droeg in 1363 al zijne regten op het Graafschap Loon over aan Aarnoud van Rummen, dien wij zagen dat door zijne moeder tot het geslacht der Graven van dat land behoorde.

De moedige Aarnoud werd weldra door Keizer Karel IV, Opperheer van het Duitsche Rijk, plegtig met Loon beleend, en de Prins-Bisschop van Luik voor den keizerlijken troon gedagvaard wegens het bemoeijelijken van den wettigen bezitter van het Graafschap. Ook werd den Schepenen van Luik aangezegd, dat zij hunnen Vorst moesten noodzaken om Aarnoud van Rummen in het wettig bezit van zijn Graafschap te laten, onder bedreiging van anders hunne regtsmagt te zullen vernietigen

Op aanzoek van den Luikschen Vorst kwam men echter overeen, dat er in October 1363 nieuwe onderhandelingen over de zaak zouden begonnen worden. De Keizer wees de stad Praag als de plaats daarvoor aan.

Toen de bepaalde tijd daar was, wendde de Luikenaar eene ongesteldheid voor en zond in zijne plaats den Abt van Neufmoustier. De hierover vergramde Keizer, die gewild had dat de Bisschop hem althans een gezantschap zoude hebben gezonden, legde hem eene boete op, waarna Aarnoud van Rummen in December van dat jaar op nieuw in het bezit gesteld werd.

De aanmatigingen der Luikenaars sproten daaruit voort, dat, hoewel Karel de Groote omstreeks het jaar 801 het Graafschap Loon had ingesteld ten behoeve van Ogier van Denemarken, welke edele Paladijn — even als zijne voorvaderen gedurende meer dan vijf eeuwen — zich zeer verdienstelijk had gemaakt, en Loon, even als Luik zelf, regelregt van het Rijk afhingen; — echter Balderik,

Bisschop van Luik, afstammende uit het geslacht van Loon, ten jare 1014 van den stervenden Loonschen Graaf Lodewijk II den afstand van zijn Graafschap aan Luik, zoogenaamd aan den Heiligen Lambertus, verkreeg, terwijl hij Balderik het aan een zijner bloedverwanten, Aarnoud III, alleen overgaf onder voorwaarde van het als achterleen van de Luiksche kerk te bezitten.

Maar beide daden waren volgens het leenregt nietig. Een erfelijk *fideicommis* kon door Lodewijk II niet aan de Luiksche kerk geschonken worden. Zonder door ontrouw verbeurd te zijn, *moest* het steeds op den naasten mannelijken bloedverwant overgaan, en kon dus de Luiksche kerk, in onwettig bezit, geene regten over Loon uitoefenen.

Hoewel de naburige Vorsten de berooving met leede oogen aanzagen, waren echter het goud en de invloed van den Luikschen Bisschop in staat om tijdelijk de zaak der onregtvaardigheid te doen zegevieren. Het geslacht van Loon moest alzoo, tegen wil en dank, den Vorst van Luik als Leenheer erkennen, in plaats van, als vroeger, het leen regtstreeks van het Rijk te verheffen.

Door de dapperheid van hunne leenmannen van Loon verhieven de Luiksche Bisschoppen zich tot eene aanzienlijke magt, en beroofden later ondankbaar, door die magt gesterkt, den Loonschen Graaf van het goed zijner vaderen (1).

Doch keeren wij thans tot Aarnoud van Rummen weder. Terwijl hij van vaders zijde tot de magtige Awans behoorde, en zijne zaak veel bijval vond in Braband, Vlaanderen, ja zelfs in het land van Luik, bragt hij spoedig een klein, doch voortreffelijk leger op de been.

Zijne zuster, Maria van Rummen, was gehuwd met Jan, Heer van Hamael en van Montfort aan de Ourthe; hun zoon, Willem van Hamael, voegde zich met al zijne bloedverwanten bij de partij van Aarnoud.

Nogmaals bood de laatste den Luikschen Vorst aan om de beslechting van den twist aan het Leenhof over te laten; maar deze, voor de billijkheid van ge-

(1) Zie dit een en ander uitvoerig bij WOLTERS, t. a. p. bl. 114, enz., doch de Heer HABETS twijfelt of Loon wel een *fidei commis* was, ja die het tegengestelde beweert, en het gevoelen voorstaat dat Balderik als wettige erfgenaam van Lodewijk hetzelve kon wegschenken aan wie en onder wat voorwaarden hij wilde. Zie MANTELS *Historia Lossensis*. Trouwens de geschiedenis van Loon is in dit tijdvak nog zeer duister.

meld Hof bevreesd, daar hij gevaar liep van volgens zijne eigene wetten en door zijne eigene Raadsheeren veroordeeld te worden, nam den voorslag niet aan, maar begaf zich met eenen schitterenden stoet naar den Keizer, waar hij, zoo door bedreigingen als beloften te weeg bragt, dat deze zich verbond om, zoodra hij aan den Rijn zoude gekomen zijn, zich op nieuw met de zaak bezig te houden, terwijl hij beval dat inmiddels alles *in statu quo* zoude blijven.

Ondertusschen werd de Luiksche Vorst-Bisschop Engelbert van der Mark aangesteld tot Aartsbisschop van Keulen, en bleef de Luiksche zetel eenigen tijd open.

Terwijl Aarnoud tot zijn leedwezen een deel van zijn Graafschap door Luiksche benden bezet zag en wanhoopte om langs den vreedzamen weg regt te zullen verkrijgen, oordeelde hij het oogenblik gunstig om te velde te trekken.

Hij hernam de stad Herck, die echter niet lang daarna door de Luikenaars weder veroverd werd. Bij die gelegenheid gelukte het Aarnoud, die zich in de stad bevond, te ontsnappen, maar de twee bevelhebbers zijner benden gevangen genomen zijnde, werden onthoofd.

Na de verheffing van Jan van Arkel, ten jare 1364, op den Bisschoppelijk-Luikschen zetel, vatte Aarnoud, die zulks aan zijne eer verschuldigd meende te zijn, op nieuw de wapenen op.

Hij bezette een groot deel van het platte land, verzamelde zijn leger bij Grevenbroek en sloeg het beleg voor het stadje Beringen, dat hij echter niet meester kon worden.

Jan van Beijeren, aan het hoofd zijner troepen op een wit paard gezeten, dat met het wapen van Loon versierd was, trok Aarnoud te gemoet.

Deze, de beloofde hulp van Hertog Wenceslaus van Braband, noch de verwachte van den Graaf van Vlaanderen ontvangende, werd overweldigd, en had weldra niet anders meer in zijne magt dan het kasteel van Rummen, terwijl het gehucht van dien naam, met al wat daarbij behoorde, reeds verbrand was geworden, eerst door de ingezetenen van St. Truyen, daarna door de Luiksche benden.

Vóór dat Jan van Arkel tot de belegering van het kasteel van Rummen overging, bood hij, als door zijn geweten daartoe aangespoord, aan Aarnoud in eens eene som van 40,000 en verder jaarlijks 2000 gouden moetoenen, indien hij van zijne eischen afstand wilde doen. Maar Aarnoud, wetende dat de eer van

zijn geslacht met de zaak gemoeid was, weigerde hoogbartig het aanbod aan te nemen. — Weldra begon dan ook het beleg, en door de menigte der belegeraars en de groote hoeveelheid materialen waarover zij konden beschikken, werden binnen eenige weken de grachten gedempt, terwijl de belegerden zich inmiddels zeer dapper verdedigden en het dempen zoo lang mogelijk beletteden. Toen men eindelijk tot de muren genaderd was, stormden de Luikenaars zonder ophouden, terwijl ze bij dit beleg zich voor de eerste maal van steenstukken bedienden, die eene groote verwoesting in het kasteel aanrigtten.

Na negen bange weken eener hardnekkige verdediging stortte een der torens, onophoudelijk gebeukt, neder en veroorzaakte eene groote bres. De belegerden moesten de wijk naar het platte gedeelte des kasteels nemen. Uitgeput van het strijden, waren de krijgslieden van Aarnoud eindelijk genoodzaakt zich over te geven en werden zij gevankelijk weggevoerd, terwijl hun hoofdman zijnen heldenmoed met eenen geregtelijken dood (moord) moest boeten.

Het kasteel werd aan de vlammen overgeleverd en ligt nog heden ten dage in puin. Het volk van den omtrek verhaalt nog allerhande sprookjes omtrent deze puinhoopen.

Na dit verlies verliet Aarnoud zijn land. Twee jaren later overleed zijne echtgenoot Elizabeth van Vlaanderen, die, hare toevlugt genomen hebbende bij haren neef Lodewijk van Male, Graaf van Vlaanderen, in 1367 te Gend van verdriet stierf.

Na deze nieuwe ramp schijnt Aarnoud het oor te hebben geleend aan de raadgevingen zijner talrijke en magtige vrienden in het land van Luik, door nog in hetzelfde jaar 1367, op hunnen raad, zijne toestemming te geven tot eene overeenkomst met den Vorst-Bisschop van Luik, die, niettegenstaande zijne overwinning, aan Aarnoud, even als aan diens neef, Willem van Hamael, een jaargeld van 3000 goudguldens toekende, mits zij afstand deden van hunne regten op het Graafschap Loon. Hierna vestigde Aarnoud zich te Luik, waar hij misschien als een der hoofden van den adel van Hesbaye de hoop bleef koesteren van zich eenmaal te zullen kunnen wreken, eene hoop, die de omstandigheden hem niet hebben toegelaten verwezenlijkt te zien, want hij stierf omstreeks het jaar 1370 zonder kinderen na te laten. Bij uitersten wil bepaalde hij dat

zijne uitvaart zonder eenige praal, zonder wapenen, zonder paard, en met slechts vier kaarsen op het altaar zoude plaats hebben (1).

Vele en veelsoortig zijn de munten, die Aarnoud heeft nagelaten.

In de eerste plaats beeldden wij op Pl. XXIII twee gouden munten van hem af, die op zijnen last vervaardigd en ons het eerst door den Heer CHALON (in de *Revue Belge*, T. VII, 1851) medegedeeld zijn.

N° 1 is een rijder, geslagen volgens de type van Koning Jan van Frankrijk (1350—1364) [LE BLANC, pag. 216]; onder anderen ook door den Brabandschen Hertog, de Vlaamsche en Henegouwsche Graven, enz. nagevolgd.

Op de vz. vertoont zich de Vorst met de kroon op het hoofd en een zwaard in de hand, in tournooikleeding, op een geheel met een wapenkleed bedekt paard, in vollen ren, naar de linkerzijde der munt gekeerd. Het omschrift is:

✠ IOHANNES EVANG : ETERNOL : DNS : RVHINEN · X

Te regt merkt de Heer CHALON aan, dat de Heer van Rummen in dit zonderlinge omschrift den *Evangelist* Johannes bijhaalt, om door het laatste woord aan zijne munt eenige gelijkenis te geven met het opschrift *Johannes* op de Fransche munt. De letter X aan het einde moet de laatste van het woord REX aanduiden. De Bisschop van Kamerijk deed, gelijk ons CHALON herinnert, desgelijks, door op zijnen gouden rijder de namen der vier Evangelisten in de volgende orde tot omschrift te plaatsen:

IOHANNES : LVCAS : MARCVS : MATTHEVS.

Men ziet dat het woord *Johannes* weder opzettelijk ter misleiding vooraan geplaatst is.

Op de kz. vertoont zich het door buitengewone versiering genoegzaam onkenbaar geworden kruis binnen een fraai boogversiersel, met drievoudige ringjes tusschen de inspringende hoeken. Omschrift:

✠ XPC ✠ VINCIT ✠ XPC ✠ REGNAT ✠ XPC ✠ IMPERAT.

Weegt 3,77 w. en is ons alleen bekend in de Verzameling van Professor SERRURE te Gend (2).

(1) WOLTERS t. a. p., bl. 122, 123.

(2) Aan dezen Heer komt de eer toe van het eerst de aandacht der Numismatici en Historici gevestigd te hebben op de munten van Rummen, waarvan hij een aantal beschreef

N° 2, een gouden moetoen van de zelfde type als die van den Vlaamschen Graaf Lodewijk van Male.

Vz. Het schaap met den heiligenschijn om den kop; achter het dier het versierde kruisvaantje. Ter zijde van den voet des kruises staat:

ANN DOR.

Het omschrift is als steeds:

✠ AGN : DEI : QVI : TOLL : PECCA : MVDI : MISERERE : NOB.

voor: *Agne Dei qui tollis peccata mundi miserere nobis.*

Op de kz. vertoonen zich tusschen de beenen van het versierde kruis, als op de Vlaamsche nagevolgde munten, vier arendjes en niet even zoo vele leliën, gelijk op de moetoenen van Frankrijk en Braband voorkomen.

Weegt 4,69 w., en ging in de Verzameling van Professor SERRURE over uit die van den Heer ESDRÉ te Amsterdam, in wiens Catalogus de munt, door mindere bekendheid der Rummensche munt in Noord-Nederland, niet juist aangegeven was.

Bij de mededeeling dezer beide munten in het vermelde Deel der *Revue* doet de Heer CHALON opmerken, dat de Rummensche navolgingen fraaijer zijn dan de oorspronkelijken, en dat zulks een groot denkbeeld geeft zoowel van de prachtlievendheid als van het tijdelijk vermogen van den Heer van Rummen.

N° 3 is eene navolging der *deniers* van Hertog Jan II van Braband (zie onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. VI, N° 3—5).

Op de vz. namelijk ziet men de klimmende leeuwen van Braband en Limburg op een gedeeld wapenschild. Omschrift:

MONE | RVM | ENSIS.

De kz. wordt door een gevoet kruis in vier gelijke deelen gescheiden. Tusschen de beenen vertoonen zich even zoo vele roosjes. Omschrift:

ARN | OLD | VS : C | OME.

Deze munt is het eerst door den Heer PERREAU uit de Verzameling van den

---

en afbeeldde in den te Gend uitgegeven *Messager des Sciences historiques* van 1839. Deze munten waren de talrijkste van Rummen, die wij, bij de eerste inzending dezer Verhandeling bij TEYLER's Genootschap, hadden opgespoord, hoewel toch nog uit onze eigene Verzameling vermeerderd.

Graaf DE ROBIANO uitgegeven in de *Revue de la Num. Belge*, T. II (1846), Pl. V, N° 21.

N° 4, een leeuwengroot, in navolging der Brabandsche en Vlaamsche geslagen, heeft op de vz. een klimmenden leeuw binnen eenen geborduurden rand met twaalf schildjes; in het bovenste bevindt zich een leeuwtje; op de overige een bloemsieraad. Omschrift:

✠ • MONETA RVME (de beide laatste letters aaneen) R'

Op de kz. leest men in den binnensten rand tusschen de beenen van een gevoet kruis:

ARN | O' • OV | C'DO | MNI

Hetgeen zal moeten gelezen worden: *Arnoldi* (de) *Quabeke domini*. Munt van Aarnoud, Heer van Quabeke.

In den buitenrand staat:

✠ BNDICTV : SIT : enz.

Z. weegt 2,5 w. in het Koninklijk Kabinet en 2,6 in dat der Leidsche Hoogeschool.

Deze en een aantal der volgende munten zijn vroeger bekend gemaakt en afgebeeld door Professor SERRURE te Gend in den *Messager des Sciences et des Arts* van 1839.

N° 5, een dito groot, heeft rondom den leeuw het door den Heer WOLTERS op de Franken toegepaste (zie boven bl. 249):

✠ MONETA ✠ FRAN' R'

Op de kz. staat in den binnenrand:

. . A | RHO | L DE | RVM | OI •

doch zóó geplaatst, dat het de Vlaamsche grooten als op den voet navolgt.

Z. weegt 2,9 w. in het Koninklijk Kabinet.

N° 6, eene dito munt, heeft alleen het onderscheid dat op de vz. gezien wordt:

FRAN° D'

Hier weder, even als bij de N° 5, waarschijnlijk om het FLARD der Vlaamsche grooten na te bootsen.

Z. weegt 3,1 w. en bevindt zich in de Verzameling van den Heer SANTÉE te Leeuwarden; zij is ook afgebeeld in de *Revue*, Deel XI (1855), Pl. XX, N° 26.

N° 7, eene dito munt, heeft op de vz.:

✠ MONETA ✦ NNANE'

hetgeen de Heer PIOT in de *Revue* van 1856 heeft trachten te verklaren door: MONE*ta* ARN*oldi* A *Rum*NE.

En op de kz. in den binnenrand:

DV' ∘ R | QV' B | C' • GO | HIS.

Eene verwarring, die blijkens het door PIOT op pag. 431 der *Revue* aangevoerde opzettelijk is aangebragt om aan de munt eene groote gelijkenis te geven met die van Hertog Jan III van Braband, die de legende doet aanvangen met I—O DV | ✠ (zie onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. IX, N° 24).

Wij ontleenen de afbeelding aan de door LELEWEL gegraveerde Plaat in de *Revue*, T. XI (1855), Pl. XX, N° 2.

Nadat al het bovenstaande in Plaat gebragt was, ontvingen wij: eerst eene teekening en daarna de munt zelve, door ons op de Supplementplaat XXXIII als eerste op de 2e rij medegedeeld. De tot groot verlies der Numismatische wetenschap (hij vervaardigde, onder anderen, den Catalogus van het Munt- en Penningkabinet van 't Noord-Brabandsch Genootschap) overleden jeugdige Heer HERMANS meende daarop rondom den leeuw der vz. te lezen:

✠ MONC AROL SCFAD

hetgeen hij meende te moeten verklaren als: *Moneta Arnoldi* (van Orey), terwijl het overschietende SCFAD maar een aanvulsel zoude zijn om, even als het FRAN' D', enz. het FLAND der Vlaamsche grooten na te bootsen. Zonderling is het dat in den buitensten cirkel, even als op de kz., hetzelfde te lezen is, te weten meer of minder duidelijk:

✠ SIT NOME DNI NRI IHV✠P BEHEDICTV.

De Heer HERMANS las in het binnenste omschrift op de kz.:

DVS | ÐVI | C' • CO | MIS.

Hij meende dat het omschrift waarschijnlijk met dit DVS moest beginnen om het LVD der grooten van Graaf Lodewijk van Male meer nabij te komen. Ook de I in het woord Quaebeke, schreef hij ons, zoude er met opzet in gebragt zijn, om het OVI—C' van voornoemde grooten volkomen na te bootsen.

Wij kunnen omtrent de juistheid der lezing van deze munt niet beslissen. Die

falsarissen hebben onzen oogen reeds zoo vele pijnlijke oogenblikken gekost; ook deze munt verkeert in eenen hoogst ellendigen toestand. Zij is van K. B., (moest van zilver zijn) en weegt thans 1,9 w. Zij berust in de Verzameling van den Heer J. A. F. STEINS BISSCHOP van Amsterdam, thans te 's Hertogenbosch.

N° 8 is een dubbele groot, en wel een dusgenaamde boddrager, hoedanige wij er onderscheidene afbeeldden in onze *Munten van Braband en Limburg*, *van Gelderland*, *van Holland en Zeeland*, *van Overijssel*, *van Drenthe* en *van Utrecht*. Wij behoeven dus de type niet meer te beschrijven.

Het omschrift der vz. is:

ARNOLDVS : DOMINVS : DE : QVAECBECKE

zoodat Aarnoud hier alleen als Heer van Quabeke voorkomt.

Kz. Binnenst omschrift:

✠ MONETA ✠ DE ✠ RVMMENE (NB. de beide laatste letters verbonden).

Deze munt is door ons gevolgd naar de door den Heer MEIJER bezorgde afbeelding in de *Revue*, T. X (1854), Pl. VII, N° 4. Wij kennen nog een exemplaar van dezen boddrager in eene Verzameling te Deventer.

N° 9, een groot, heeft op de vz. een wapenschild met uitgesletene figuren binnen een versiersel dat uit zes bogen bestaat. Van boven en van onder ziet men vier bolletjes, alles binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ MONETA : NOVA : RV..... ECIS.

Op de andere zijde vertoont zich een gevoet kruis, hebbende buiten ieder been een bolletje, en tusschen de beenen letters, van welke echter alleen eene C zigtbaar is. Omschrift:

✠ ARNLD : DNS : .... QVAECBCKE.

Wij ontleenden deze munt aan LELEWEL in de *Revue*, T. XI, Pl. XX, N° 6.

N° 10, eene dito groot, vertoont op de vz. een wapenschild, hebbende in 1 en 4 het wapen van Loon en Chiny, in 2 en 3 dat van Orey (?), alles binnen een compartiment als op de N° 9. Het omschrift is:

MON(ET)A (N)OV(A) RVM · MENECIS.

Op de kz. ziet men een gevoet kruis met bolletjes daar buiten, en tusschen de beenen een arendje en de letters R V M (Rummen).

Ontleend aan de Plaat als voren, N° 5.

N° 11 is eene slaafsche navolging eener biljoenen munt (mijt) van Lodewijk van Crécy, Graaf van Vlaanderen (zie GAILLARD, *Recherches sur les monnoies de Flandre*, Pl. XXIII, N° 192, enz.). Op de vz. toch ziet men de eerste letter (L) van 's Graven naam, tusschen drie roosjes. Omschrift:

✠ ARN . . DVS . . DME

Op de kz. een langbeenig kruis. Tusschen deszelfs beenen:

M . . | E . . | . . R | EME.

dit laatste voor *Rumme*, doch zal *Reme* geschreven zijn om het *Flandrie* van de Vlaamsche munt eenigzins nabij te komen. Zie de aangehaalde Plaat van LELEWEL, N° 4.

Even stout is de nabootsing op de N° 12, waar wij op de vz. zien:

FL

met een streepje er boven; verkorting van *Flandria*, als op de dubbele mijten van den Vlaamschen Graaf Lodewijk van Male. Omschrift buiten den parelrand:

✠ AERNOLDVS · DNS.

Op de kz. een Karolingisch kruis en rondom hetzelve:

✠ MONETA DE REN (*Rummen*)

weder ter nabootsing van *Flandren*.

Ontleend aan de Plaat als voren, N° 3.

Er is eene gaping in de geschiedenis van Rummen na den dood van Heer Aarnoud. Het blijkt niet, wat er gedurende den vermelden vreesselijken oorlog en na het sluiten van den vrede van de heerlijkheid Rummen geworden is. Blijkbaar ging zij niet over op de nakomelingen zijner zuster Maria, die, gelijk wij zagen, gehuwd was met Jan, Heer van Hamael en Montfort, en in 1386 overleed. Bij de vermelding zijner drie kinderen vindt men nergens van het leen Rummen gewaagd.

Er is dus eene gaping tusschen 1367 en 1415. In laatstgemeld jaar vinden wij Rummen in het bezit van Heer Jan van Wezemaal (1). Deze stamde af van de Heeren van Montferrant, die reeds in 1240 bezitters van Rummen waren. Zijn wapen was van keel, met drie zilveren leliën, het schild omringd door een

(1) Zie BUTKENS, *Trophées du Brabant*, en daaruit bij WOLTERS t. a. p. bl. 120.

band van....? boven aan in de gedaante van een lambel met drie pendants.

Dit laatste teeken schijnt aan te toonen, dat Jan II van Wezemaal (een Brabandsch leen) reeds in het bezit van Rummen was vóór dat hij zijnen vader opvolgde. De geschiedenis vermeldt niet veel van hem; alleen vinden wij dat hij, te gelijk met zijnen vader, en dus als meerderjarige, voorkomt in de acte van vereeniging tusschen de Brabanders en Limburgers, in 1415 gesloten.

Hij overleed in 1464, terwijl hij de laatste van zijn' stam was.

Bij zijnen uitersten wil (1), waarin hij zich „Heer van Wezemaal en Phalais, van het land van Mechelen, enz., benevens Erf-Maarschalk van het land van Braband„ noemt, stelde hij Karel, Graaf van Charolois (later Karel den Stouten genoemd), tot zijn erfgenaam aan.

Alvorens tot de beschrijving der munten van Jan van Wezemaal over te gaan, moeten wij nog iets zeggen van het laatste muntje dat wij op Pl. XXIII hebben laten afbeelden. Het is een denier of penning uit de 13e of het begin der 14e eeuw, wegende 0,6 w., en heeft op de vz. een kopje binnen een parelcirkel. Van het omschrift kunnen wij alleen WESEL lezen.

Tusschen de beenen van het gevoete kruis ziet men:

MON | .. | VHI | AIS

Tijdens het in Plaat brengen der munten gisten wij of het soms van een Heer van Rummen konde zijn. Thans twijfelen wij, omdat het tot oudere tijden schijnt te behooren.

De munten van Jan van Wezemaal, als Heer van Rummen geslagen, worden, ten getale van zes, door ons op Pl. XXIV medegedeeld.

De eerste is een groot. Zij heeft op de vz. het boven door ons beschrevene wapenschild binnen een parelrand. Omschrift:

✠ IOH.... : DE : WESEMA : DE : RVM

Op de kz. een gevoet kruis, en tusschen deszelfs beenen beurtelings eene kroon en eene lelie. Omschrift:

✠ SIT : NOME : DNI : BENEDI...

De N° 2, een kromstaart, heeft op de vz. de type dier muntsoort, een

(1) In zijn geheel te vinden bij MIRAEUS, *Opera diplomatica.*

klimmenden leeuw met een in vier kwartieren gedeeld schild op den schoft. Omschrift (zoodanig geplaatst dat PhAL de plaats van het PhS op de kromstaarten van Filips den Goeden inneemt, en dus blijkbaar geslagen om onder de munten van dezen koers te hebben, alsmede, op minder gehalte dan deze geslagen, alzoo een onwettig voordeel te behalen, en de onkundige menigte te bedriegen):

IOhS : DHS : DE : WESEMALE : Z : PhAL

Op de kz. het eenvoudige gevoete kruis, en in den rand tusschen deszelfs beenen:

✠ MOET | A : HOVA | ROMAH | ORVM :

Bij dit *Romanorum* voor Rummen denke men aan het vroeger door ons vermelde omtrent de vermoede oudheid der plaats.

Tusschen de beenen van het kruis:

F A L S.

Wij zagen er eenmaal eene met, naar het schijnt, FALD. Het eerste verkorting van *Falais;* doch beide moetende nabootsen het *Flad* op de Vlaamsche munten.

Z. weegt in het Kabinet der Leidsche Hoogeschool 3,2 w.; in onze eigene Verzameling 3,1 w.

N° 3, naar het schijnt een dubbele mijt, heeft op de vz. het wapenschild van Heer Jan binnen een cirkel. Het omschrift is:

✠ IOhAN · DE · WESEMA.

Op de kz. rondom een Karolingisch kruis:

✠ MONETA · DE · RVMME.

Ontleend aan de Plaat van LELEWEL, a. v. N° 15.

N° 4, aan de zelfde Plaat, N° 5 ontleend, heeft op de vz. een wapenschild met drie leliën, zonder de *brisure* daarboven. Omschrift als op de vorige. Op de kz. luidt het:

✠ MONETA · DE · RVME.

N° 5, een dubbele groot, geslagen naar het voorbeeld der munten van dien naam, van Jan IV, Hertog van Braband (zie onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. XIV, N° 8).

Op de vz. bespeurt men, zelfs in de wapenschilden, eene slaafsche navolging van de zoo even vermelde munten. Het omschrift is:

(✠) IOHANNES : DEI : GRA : DNS : WESEMA : Z : RUM.

Op de kz. is het gevoete kruis geantonneerd door gekroonde, tweestaartige leeuwtjes en leliën. Het omschrift luidt:

✠ SIT ✠ NOMEN ✠ DOMINI ✠ BENEDICTUMCI

Het laatste CI waarschijnlijk alleen tot aanvulling der door minder juiste verdeeling van het omschrift overgelatene ruimte.

Z. van slecht gehalte weegt 4 w. Berust in de Verzameling van Schrijver dezes.

Het bij den Heer WOLTERS onder N° 13, uit de Verzameling van den Hoogleeraar SERRURE te Gend, medegedeelde exemplaar heeft op de vz.: WESEAL in plaats van WESEMA; doch waarschijnlijk is het eene door de scheur in de munt veroorzaakte fout.

N° 6 is eene dubbele mijt, met kleinere leliën op het wapenschild dan op de N° 4 voorkwamen. Het omschrift is volkomen hetzelfde.

Ook de type der kz. verschilt niet met die van N° 3.

Van deze munt, die 1 w. weegt, zijn ons vier exemplaren bekend, te weten in het Koninklijk Kabinet, alsmede bij de Heeren SERRURE te Gend, DE ROIJE VAN WICHEN te Nijmegen, alsmede in onze eigene Verzameling.

Het grootste deel der bezittingen van Jan II van Wezemaal ging alzoo na zijnen dood over in het huis van Bourgondië, doch Rummen kwam aan zijne zuster Johanna van Wezemaal, die gehuwd was met Hendrik van Diest, Heer van Stalle en Riviere. Deze had tot wapen drie leliën van sabel op een veld van zilver, gedekt door eene kroon van ..... De Heeren van Diest komen reeds in de 16^e^ eeuw voor (1). Later hadden er vermaagschappingen plaats met de huizen van Heusden, Breda, Boxtel, Kuik, Hoorne, enz. In de 13^e^ eeuw was Everard van Diest Proost van Deventer, en in de 14^e^ beklom Heer Jan van Diest, Proost van Kamerijk, den Utrechtschen Bisschoppelijken zetel.

Onze Heer Hendrik van Diest had bij zijne echtgenoot Johanna van Wezemaal eene dochter, Elizabeth geheeten, die dus Riviere, Stalle, enz. erfde, en in 1436 huwde met Jakob, Heer van Wassenaar; later met Jan van Hoorne, Heer van Perweis of Perwez.

(1) Zie, onder anderen, DE REIFFENBERG, *Chronologie historique des Sires de Diest.*

WOLTERS meent (1) dat Heer Hendrik zijne gemalin in den dood is vooraf-gegaan. Zij bleef het land van Rummen bezitten en er munt slaan, gelijk wij zoo dadelijk zien zullen. Zij overleed in 1374, en werd met hare vooroverledene dochter te Leuven in hetzelfde graf ter aarde besteld.

De door ons afgebeelde munten dezer echtgenooten komen voor op Pl. XXIV en XXV. De eenige gouden is een *kleine* aignel of moetoen, welke muntsoort in Nederland anders niet voorkomt, maar zoo veel te meer onder de Fransche Vorsten sedert Lodewijk IX of *de Heilige*. Men kan ze in het werk van LE BLANC afgebeeld vinden. Onder het lam leest men thans:

h D R

d. i. Hendrik de Riviere.

Het omschrift is het gewone: ✠ AGN : DEI, enz.

De kz. heeft tusschen de beenen van het versierde kruis leliën en is verder, ook in het omschrift, gelijk aan de andere kleine moetoenen of aignels.

Wij ontleenen de afbeelding aan de Plaat van LELEWEL, in de *Revue*, T. XI, Pl. XX, N° 9.

N° 2, een Toursche groot, gevolgd naar die van den Franschen Koning Karel VI (1380—1422), afgebeeld bij LE BLANC op de Plaat tegenover bl. 238.

Op de vz. ziet men de drie leliën onder eene kroon; alles binnen een dubbelen cirkel. Het omschrift is:

✠ hENRIC : DNS : DE : RIVIA : Z : RVM.

Op de kz. vertoont zich een in leliën eindigend Karolingisch kruis; tusschen twee van deszelfs beenen even zoo vele kroonen. Buiten den dubbelen cirkelrand staat:

✠ SIT : NOME : DNI : BENEDICTV.

Ontleend aan de Plaat van LELEWEL als voren, N° 8.

N° 3, een dusgenaamd *torentje* (halve groot), gevolgd naar eene dito munt van de stad Aken; eene type, gelijk wij weldra zien zullen, ook nagevolgd door Willem van Sombref, Heer van Rekheim, een tijdgenoot van Jan van Wezemaal. Het is onzeker of ons muntje door Heer Jan, of wel later door Johanna

(1) t. a. p. pag. 134.

geslagen is geworden. Het omschrift toch is verkort in de naamsaanduiding.

Op de vz. ziet men een schildje, waarop een arend onder twee nevens elkander staande torens. Omschrift:

IOҺ : DE • | • VESEMA.

Op de kz. een Karolingisch kruis binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ MONETA : DE : RVMME.

K. B. Gewigt niet vermeld door den Heer CHALON, die het muntje, dat zich in de Verzameling van den Heer L. DE COSTER bevond, heeft uitgegeven in de *Revue*, T. XIII, Pl. IX, N° 9.

Alle volgende munten, van N° 9 tot en met N° 23, dragen den naam van Heer Hendrik's weduwe, Johanna van Wezemaal, en zijn ons allen, met uitzondering van de N° 4, bekend geworden door den Heer LELEWEL op de bewuste Plaat XX.

Die N° 4 heeft op de vz. het gekwarteleerde wapenschild; in 1 en 4 eene lelie, in 2 en 3 een leeuw, en in den rand vóór het randschrift mede een leeuwtje, te weten:

★ IOҺANNA DE ...... ALE.

Op de kz. vertoont zich een Karolingisch kruis binnen een parelcirkel. Omschrift:

MONETA NOVA ....MEN.

K. B. weegt 1 w. en bevindt zich in onze Verzameling.

N° 5 heeft op het schild nog een surtout of opperschild, doch het een en ander is onduidelijk. Van het omschrift kan men alleen zien:

✠ | ANNA DE W ... MAL

en op de kz. rondom het Karolingische kruis:

✠ MONETA ... WESEMA

Wij vonden bij deze munten, die zich, even als alle de volgende, tijdens de Heer LELEWEL ze in Plaat bragt en de Heer PIOT ze beschreef, in de Verzameling van den Notaris VAN BOKKEL te Leuven bevonden, doch van wien wij geene ophelderingen konden bekomen, — geene opgave van gewigt.

N° 6, eene kleinere munt als de vorige, heeft tot omschrift:

IOҺAN · DE · WESMA ...

34 *

Op de kz. ziet men een aan de binnenzijde versierd, gevoet kruis. Tusschen deszelfs beenen staat:

MON | ETA D | E RV | MEN

N° 7 heeft rondom de vz.:

✠ IO · DE · WESEMAL · DNA'

Johanna, Vrouwe van Wezemaal.

Op de kz. ziet men eene lelie in het hart van een gevoet kruis. In den omtrek het zonderlinge:

✠ MONETA : NOVA : ROMMENOR.

voor *Romanorum* en dit weder voor *Rummen*.

N° 8 heeft thans duidelijk een leeuwtje in het opperschild. Het omschrift is:

✠ IOHENNA : DE : WESEMOL (sic)

Op de kz. leest men:

✠ MOHETA : HOVA : RVMM'.

Op N° 9 luidt het omschrift:

✠ IOHANA : DE : WE : AMAL (of ALI).

Op de kz. staat:

✠ MONETA : NOVA : DE RVMH'

N° 10, van veel kleiner stempel, en die misschien den naam van dubbele mijt droeg, heeft tot omschrift op de vz.:

: IOHAN . . DE : WESA . . . ELE

en op de kz.:

✠ MONETA : NOVA : DE : RVMME

Even als de voorgaande en volgende aan de gemelde Plaat van LELEWEL in de *Revue* ontleend.

N° 11 heeft rondom de vz.:

✠ IOHA . . . . DE · WESEM

Op de kz. vertoont zich een eenvoudig gevoet kruis, hebbende twee roosjes tusschen de beenen. Omschrift:

✿ MO | NET · | NOV | RVM..

Rondom de vz. van N° 12 lezen wij:

IOHANN · E : WVSEN.

Op de kz. vertoont zich thans een inwendig sierlijk viervoetig kruis met eene lelie in het hart. Omschrift:

MON | NOV D | E RVI | MEN.

N° 13 verschilt alleen bijkans in:

✠ IO . . NNA • DE • VVSEMO op de voor-

en: MON | ETA | NOM | MON op de keerzijde.

N° 14 heeft rondom de vz.:

IOHANNA : DE : WESAMAL

Op de kz. ziet men in het hart van het opene kruis met breede voeten de letter R (Rummen). Het omschrift is:

MONETA : NOVA : DE : RVM.

N° 15 heeft op de vz. het op schandelijke wijze nagevolgde wapenschild der Bourgondische Vorsten, zoo als het, onder anderen, voorkomt op de munten van Hertog Filips den Goeden; zie b. v. onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. XVI, N° 12, 15 en 16. Het omschrift is:

✠ IOHENNA : DE : WESEMA

Op de kz. ziet men weder de lelie in het hart van het breedgevoete kruis. Omschrift:

✠ MONETA : NOVA : RVMMEN.

N° 16 heeft andermaal de type der N° 10—14, enz. en het omschrift:

IOHAN' : DE : WESMAEL.

Op de kz., die aan de vele vroegere gelijk is, staat:

✠ MONETA • HOVA • MC . . A

en op N° 17:

. . . . VA : MNCNC . .

N° 18 heeft tot omschrift op de vz.:

✠ IOHANNA : DE : WESEMAEL

en op de kz. (met eene R in het kruis):

MONETA : NOVA : DE : GHEIC

de laatste letter onzeker, doch het zal wel moeten zijn: GHERD, eene verkorting van *Gherdingen;* maar welk is dat *Gherdingen?* Wij hebben vroeger gezien dat Johanna van Merwede Vrouw van Gerdingen was; maar het is, gelijk de

Heer CHALON te regt in de *Revue* opmerkte, niet te denken dat Johanna van Wezemaal in die zelfde plaats munt zoude hebben laten slaan, welke het niet blijkt dat zij immer bezeten heeft, en de nabootsing van welker munten geenszins in haar belang zoude geweest zijn.

De Heer WOLTERS meent dat wij hier te doen hebben met *Ordingen* bij St. Truyen (1); dat Ordingen werd omstreeks de helft der 17e eeuw door de familie van Horion aan de Duitsche Orde verkocht. WOLTERS meldt ten slotte te moeten aannemen, dat er in de heerlijkheid Rummen (wier beginletter, de R, toch in het hart van het kruis voorkomt) eene zekere plaats zal gelegen geweest zijn, waardoor die naam op de munt gekomen is.

Op N° 19 staat in den rand der kz.:

✠ MONETA : NOVA : DE : GERDH

terwijl de R in het kruis of bij het stempelen niet gevat heeft of weggesleten is.

N° 20 heeft op de vz. een wapenschild met vier dubbelstaartige leeuwen. De Heer PIOT geeft niet aan van waar deze ontleend zouden zijn, want waarschijnlijk is het eene nabootsing, misschien wel van eene vroeger weinig talrijke Brabandsch-Limburgsche munt, hoedanige ons echter bij onze veeljarige nasporingen nimmer voorgekomen is. Omschrift:

✠ IOHANNA : DE VVEMA.

Kz. eene lelie binnen een breed gevoet kruis. Omschrift:

✠ MONETA · NOVA : RVM.

N° 21, eene dito munt, wat de vz. betreft, doch met zeer schuinsche plaatsing van de leeuwtjes in het 1e en 4e veld, terwijl die in het 2e ten onderste boven staat, heeft tot omschrift:

.. OHANNA : DE : WESE.

en op de kz. een gevoet kruis met twee leliën tusschen de beenen binnen een cirkel. Omschrift:

✠ MO .... A · NOVA : DE : RV.

N° 22, zeer flaauw afgestempeld, heeft, doch zeer onduidelijk, weder op de vz. het wapenschild van N° 14, 16, 17, 18, 19, enz. Van het omschrift is alleen zigtbaar:

(1) *Notice historique*, boven vermeld, pag. 177.

IO . . NNA D . . . . . IL (?)

Op de kz. ziet men de letter R binnen het gewone breedgevoete kruis. In den rand vertoonen zich alleen eenige verwarde letters.

N° 23, die wij even als de vorige aan de Plaat van LELEWEL ontleenen, is in het oorspronkelijk misschien eene overgestempelde munt, en wel op eene munt van Hoorne. Ook de Heer PIOT (*Revue* t. a. p. pag. 438) beschouwt de munt als zoodanig. Op de kz. ziet men:

IOhA : DE : . . . . .

Rondom het wapen: . . . NS VA : I . . . . .

Op onze Supplementplaat XXXII deelen wij aan het einde nog eene kleine koperen munt mede, waaraan wij kennis kregen door de *Revue de la Numismatique Française* van 1846, Pl. X, N° 17.

Op de vz. ziet men eene groote lelie in een compartiment, omringd door een parelcirkel. Omschrift:

✠ IOhANNA : DE : WSAMA.

Op de kz. bevindt zich een Karolingisch kruis, weder binnen een compartiment, en omringd door een parelcirkel. Het omschrift is:

✠ MONE : NOVA : RVME.

Het gewigt wordt niet opgegeven.

MUNTEN VAN REKHEIM.

Men meent dat ter plaatse, waar op de kaart van Peutinger *Feresne* gevonden wordt, aan den linkeroever van de Maas, op ongeveer twee uren ten noorden van Maastricht, het latere Reekheim of *Rekheim* gesticht is. Alzoo zoude de plaats reeds ten tijde der Romeinen bewoond geweest zijn. In de middeleeuwen verrees er allengskens een trotsch kasteel, dat lang tot woonplaats der Heeren, later Rijksgraven, van Reckheim gediend heeft, en dat omringd werd door en tot bescherming verstrekte van een klein stadje van dien naam, waarbij zich vroeger twee kloosters bevonden.

Reeds vroeg komen de Heeren van Rekheim, wier later wapenschild veel overeenkomst heeft met dat der Provincie Utrecht (1), in de geschiedenis voor.

Alvorens over te gaan tot het doorloopen van de reeks der Heeren van Reckheim tot aan de Pacificatie van Gend, moeten wij nog vermelden dat Keizer Lotharius (gift door Keizer Aarnoud bevestigd in Junij 888) aan het Kapittel van Onze Lieve Vrouw te Aken onder 43 keizerlijke villa's schonk die van Jupille, Herstal, Meerssen, Elslo en Reckheim (2).

Later werd deze gift mede bevestigd door Koning Hendrik I in 930, door Keizer Otto I in 966, en door Keizer Frederik II in 1226.

De eerste Heer van Rekheim, van wien de geschiedenis melding maakt, is Aarnoud, gehuwd met Aleid, zuster van Herman, Graaf van Kuik, en die in den aanvang der 13e eeuw leefde.

Hij liet eene eenige dochter na, door WOLTERS (3) Aleid, door BUTKENS Hedwig geheeten. Erfdochter van het land van Rekheim, werd zij ten huwelijk gevraagd door Floris den Zwarten, broeder van den Hollandschen Graaf Dirk V, en neef van Keizer Lotharius. — In die dagen stond zij onder de voogdij van haren oom, den Heer van Kuik, die, mede kinderloos, haar tot zijn erfgenaam had benoemd. Andries van Kuik, Bisschop van Utrecht, en Gerard van Kuik, Graaf van Arensberg, wilden hunne toestemming tot dit huwelijk niet geven (waarschijnlijk om den woelzieken aard des Vorsten), en wisten bij hunnen broeder te bewerken, dat deze eerst allerhande zwarigheden maakte en eindelijk de zaak geheel weigerde.

Floris de Zwarte, vertoornd, besloot zich te wreken. Nadat hij eenige benden

(1) Van daar dat de Heeren van Rekheim om winst te behalen de koperen Utrechtsche munten nabootsten, terwijl zij boven den aanvang van het woord RECHEIM het begin van TRAjectum plaatsten (alzoo TRAREC); men zie ze afgebeeld bij VERKADE, Pl. 214, N° 7, verg. N° 3, 4 en 6.

(2) Aldus WOLTERS; doch QUIX, een zeer naauwkeurig Schrijver, geeft in zijne *Diplomatische Geschichte der Stadt Aachen*, S. 29, Grand-Rechain in de Provincie Luik en niet het hier genoemde Reckheim op.

(3) *Notice hist. sur l'ancien Comté Impérial de Reckheim*, Gand 1848, 8°, p. 12.

verzameld had, liep hij het Nedersticht voor een gedeelte af, en verbrandde de dorpen Leksmond, Jaarsveld en Ameiden.

Hierop verzamelden de Heeren van Kuik en Arensberg hunne vrienden en bondgenooten, waaronder Jan, Heer van Heusden, Folkert, Heer van Bern, Willem, Heer van Hoorne, Aarnoud, Heer van Lijnden, Gijsbert, Heer van Bronkhorst, Godfried, Heer van Megen, Reinoud, Heer van Schoonvorst, Jan, Heer van Kranendonk, en anderen. Nadat zij in stilte de Lek waren overgetrokken, overvielen zij Floris en de zijnen onvoorbereid, terwijl de Vorst zich ook meer op den invloed van zijn oom, Keizer Lotharius, dan op de sterkte zijner benden scheen te vertrouwen. Hij verdedigde zich echter dapper, doch sneuvelde eindelijk, overmand, met zeer velen der zijnen (1).

Deze oorlog en vooral de dood van Floris den Zwarten was oorzaak van vele onheilen voor de Heeren die er deel aan gehad hadden, want Keizer Lotharius deed den Heer van Kuik en alle zijne bondgenooten in den Rijksban, en gaf het land van Kuik aan zijn neef Graaf Dirk VI van Holland; deze nam gewapenderhand bezit van dat land, verjoeg den Heer Herman en verbrandde zijn kasteel. Even eens handelde hij met Andries, Bisschop van Utrecht.

De Graaf van Arensberg bergde zich met zijne nicht Aleid van Rekheim en de Heeren van zijnen aanhang in het sterke kasteel van Bern, bij Heusden, waar men op raad van Willem, Heer van Hoorne, en Aarnoud van Aspremont, Heer van Lijnden, overeenkwam, dat de erfdochter van Rekheim aan Gijsbert, Heer van Bronkhorst, ten huwelijk zoude gegeven worden. Hierdoor ging de heerlijkheid over in het geslacht van Bronkhorst.

In de *Annales de la maison de Lynden* vermeldt BUTKENS, dat de Hollandsche Graaf te vergeefs het kasteel van Bern belegerde.

Gijsbert van Bronkhorst, die de zoon was van Heer Adam, stichtte in 1140 een armen-gasthuis, alsmede een klooster te Rekheim.

Zijn zoon Willem van Bronkhorst volgde hem in de heerlijkheid van Rekheim op. Hij moet kort na 1225 gestorven zijn.

(1) Vergelijk hiermede het door ons vermelde in onze *Munten der Bisschoppen van Utrecht*, bl. 44, en de *Munten der Graafschappen Holland en Zeeland*, bl. 55, waar de oorzaak van den dood van Floris in *verraad* gezocht wordt.

Zijn oudste zoon, Gijsbert II geheeten, volgde hem op. Ten aanzien van Rekheim vinden wij alleen vermeld, dat Willem, de zoon van Gijsbert II, het patronaat over de Parochiekerk schonk aan de zusters des kloosters van het gasthuis; eene schenking, die door Hendrik van Gelre, Bisschop van Luik, ten jare 1265 bevestigd werd.

Willem's zoon en opvolger, Gijsbert III geheeten, was, als Heer van Rekheim, met eenige andere Heeren, in 1295 borg voor Hertog Reinoud II van Gelre bij den Bisschop van Utrecht, en ook in 1311 getuige bij de leenverheffing van de Veluwe door den zelfden Bisschop. Hij wordt in de laatstgemelde acte *Ridder* genoemd.

Van zijne vier kinderen volgde Heer Willem, de oudste, hem op, ook als Heer van Rekheim, althans zoo men meent, want hij komt in de geschiedenis alleen als Heer van Bronkhorst en Batenburg voor.

Wolters vermeldt (1), dat eenige Kronijkschrijvers geboekt hebben, dat het land van Rekheim uit het geslacht van Bronkhorst in dat van Valkenburg is overgegaan, maar dat het hem niet is mogen gelukken eenig bewijs voor deze bewering te ontdekken.

Wel heeft hij gevonden dat gemeld land reeds omstreeks het midden der 14e eeuw aan het geslacht van Stein of van Diepenbeek behoorde.

Onder de edele leenmannen van den Hertog van Braband, Jan III, die van 1355 tot 1383 regeerde, komt Lodewijk van Stein, Heer van Diepenbeek en van Rekheim, voor. Hij was Maarschalk van Braband, en ging voor den wijsten Ridder van zijnen tijd door. Hij was gehuwd met Margaretha, zuster des Heeren van Sombreffe, een man van grooten invloed en gezag. Hij had een zoon, Hendrik geheeten, en eene dochter, die met den Heer van Stein gehuwd was en hem geene kinderen baarde.

Hendrik, Heer van Rekheim, Diepenbeek, enz. komt voor onder de edele leenmannen van Hertogin Johanna van Braband, die van 1383 tot 1406 regeerde.

Daar hij bij zijne beide gemalinnen geene kinderen verwekt had, liet hij in 1397, tijdens zijnen dood, Rekheim en Diepenbeek na aan zijnen neef Willem van Sombreffe, den eersten Heer van Rekheim, die, gelijk wij zoo dadelijk zien

(1) *Notice*, boven aangehaald, pag. 21.

zullen, munt, door hem geslagen, heeft nagelaten; doch aangezien hij reeds in 1406 overleed, en zijn hem opvolgende oudste zoon mede den naam van Willem droeg, is het zeer mogelijk dat ze soms van dezen afkomstig zijn.

Willem's zoon, mede Willem genaamd, en die Heer was van Rekheim, Kerpen, Houpertingen, Colonster, enz., gehuwd met Beatrix van Merode, komt voor sedert 1443, en overleed, volgens WOLTERS, t. a. p. pag. 22, ten jare 1484.

De eerste munt, door ons afgebeeld, is een kleine moetoen of dusgenaamde *agnel*, geslagen in nabootsing van de Fransche muntsoort van dien naam, eene nabootsing die wij boven, bl. 258, ook onder de munten van Diederik van Heinsberg, Graaf van Loon, beschreven. Wij zullen de type van v. en kz. dus niet nader vermelden. Ter wederzijden van het vaantje staan vier letters, die opzettelijk niet zeer duidelijk schijnen gegraveerd te zijn:

KR R✠ (?)

en dus door ons met stilzwijgen voorbijgegaan worden. Het omschrift is bedrogshalve aldus:

✠ AGN : DEI ⁝ WILhELM · DE ⁝ SOMB : DNS ⁝ DER

Op de kz. staat het gewone omschrift:

✠PC · VIHCIT, enz.

Deze munt, die zich in het Kabinet van Frankrijk te Parijs bevindt (een Kabinet dat beurtelings den naam van Nationaal, Keizerlijk en Koninklijk droeg, en thans weder Keizerlijk heet), is het eerst bekend gemaakt door den Heer CHABOUILLET in de *Revue de la Numismatique Française*, année 1850, p. 284, en daaruit door den Heer CHALON overgenomen in de *Revue de la Numismatique Belge*, T. VIII (1852), op Pl. IV (tekst bl. 157, 158).

Het gewigt is 2,4 w.

N° 2, eene navolging der Lotharingsche munten van Hertog Karel II (1390—1431), (zie DE SAULCY, *Recherches sur les Monnoyes des Ducs de Lorraine*, Pl. IX, N° 18), heeft op de vz. den Heer van Rekheim staande, met ontbloot hoofd en een zwaard in de regterhand; hij heeft een band over den schouder en het lijf, waarop zich de drie meerels van keel uit het wapen van Sombreffe vertoonen, gelijk er ook een roosje tusschen zijne beenen gezien wordt. Omschrift:

GVILM DE : SOB | REFFE : DS : DE : R.

Het derde woord zal Sombreffe moeten gelezen worden.

Op de kz. heeft een eenvoudig gevoet kruis tusschen de beenen:

MOE | TA H | OVA | D' : R'K'

d. i. *Moneta nova de Rekheim.*

In den buitenrand leest men:

✠ BHDICT : SIT HOH DRI : HRI : IhV : XPI.

Wij kennen slechts drie exemplaren dezer munt, te weten: een in het Kon. Kabinet, een in dat van den Heer DUMOULIN, Notaris te Sittard (beide ons welwillend ter naauwkeurige afbeelding medegedeeld), en een in dat van Professor SERRURE te Gend, op eene potsierlijke wijze afgebeeld in WOLTERS *Notice* onder N° 21.

Z. B. weegt 1,8 w.

N° 3, mede eene navolging eener Lotharingsche munt, heeft op de vz. op een staand zwaard, met de punt naar beneden, een schuins geplaatst schild, waarop drie vijfbladerige roosjes, weder geheel de type der Lotharingsche munten van den zoo even vermelden Hertog Karel; zie DE SAULCY, Pl. IX, N° 15. Wij kunnen thans moeijelijk de reden gissen, waarom Willem van Sombref juist Lotharingsche munten liet nabootsen. Het omschrift is:

GVILhELMVS | DE • SOMBER

Op de kz. ziet men tusschen de beenen van een gelijkbeenig, gevoet kruis beurtelings het arendje van Lotharingen met de barbeelen van Bar; de laatste tusschen twee bloempjes geplaatst. Het omschrift is:

MONET | A NOVA | • DE • RE | CKKE.

K. B. weegt 1,5 w. Uit de Verzameling van den Heer DE COSTER medegedeeld op Pl. IV van de *Revue Numism.*, Pl. IV, N° 2.

N° 4, die waarschijnlijk den naam van oord droeg, heeft op de vz. een leeuw op een wapenschild binnen een parelrand. Omschrift:

WILhELMVS ⁑ DO MIN • DE....

Op de kz. ziet men een versierd, geopend kruis, hebbende in het hart de letter E. Omschrift:

MONE...... FACTA ⁑ IN ⁑ R

K. weegt 0,85 w. Verzameling van den Heer DUMOULIN te Sittard.

N° 5, een zeer klein muntje, heeft op de vz. het wapenschild der Heeren van Sombreffe, zijnde een horizontaal in drie deelen gedeeld schild; van boven op een veld van goud of zilver drie meerels van keel; daaronder een band van hetzelfde, waarop eene roos; het benedendeel is ledig. Boven het wapenschild vertoont zich een roosje; ter zijde ziet men twee bolletjes of misschien liever roosjes.

Op de kz. vertoont zich een gevoet kruis met vier roosjes tusschen de beenen.

Op voor- noch keerzijde is eenig omschrift te zien.

Wij ontleenden het muntje aan het XIIe Deel der *Revue Numism.*, Pl. VIII, N° 1. Het bevindt zich in de Verzameling van de Heeren SERRURE te Gend, VAN BOKKEL te Leuven en DUMOULIN te Sittard.

N° 6, een muntje van, naar het schijnt, later tijd, heeft op de vz. een thans ruwer gegraveerd wapenschildje van Sombreffe. Het omschrift is:

✠ WILHL..... OMR.

Op de kz. vertoont zich een breed gevoet, eenvoudig kruis binnen een cirkel. Omschrift:

✠ MO...... NOVA · RE

Z. B. weegt 5 w. Verzameling van den Heer DUMOULIN te Sittard.

N° 7 heeft op de vz. het wapenschild van Sombreffe en tot omschrift:

✠ GVILLMVS : DE : SOMB

terwijl zich op de kz. een Karolingisch kruis laat zien, omringd door de legende:

✠ MONETA : DE : REKEM.

K. B. weegt 0,6 w. Verzameling der Leidsche Hoogeschool en van de Heeren SERRURE te Gend en VAN BOKKEL te Leuven.

N° 8 heeft de type der meeste koperen munten, die in de 14^e en 15^e eeuwen langs de Maas geslagen werden, en hoedanig wij het eerst hebben afgebeeld onder de munten van Hertog Jan van Beijeren, te Gorinchem geslagen (1).

(1) Zie onze *Munten der Graafschappen Holland en Zeeland, enz.*, Pl. XII, N° 17.

Boven het schuins geplaatste wapenschild van Sombref ziet men een boom- of bloemtak. Het omschrift is:

✠ GVILLM • | • DE · SOMB.

Op de kz. is tusschen de beenen van een Karolingisch kruis tweemalen het kleine wapenschildje der vz. herhaald. Omschrift:

✠ MONETA : NOVA DE · REKE

K. Wij ontleenen deze munt, die zich in de Verzamelingen der Heeren SERRURE te Gend en VAN BOKKEL te Leuven bevindt, aan de Plaat van LELEWEL, in de *Revue Belge*, T. XII, Pl. VIII, N° 3.

Op onze N° 9 bevindt zich weder het schuins geplaatste wapenschild, doch er is geen tak boven hetzelve te zien. Omschrift:

✠ GVIL . . . | DE · SOMB.

Op de kz. vertoont zich een eenvoudig Karolingisch kruis. Omschrift:

✠ MONETA : NOVA : DE REKE'

K. Verzamelingen als voren. Ontleend aan de *Revue* als voren, N° 4.

N° 10, een dubbele groot, of dusgenaamde *kromstaart*, die, om deszelfs type, ongetwijfeld behoort tot Heer Willem II (over wien men zie BUTKENS, II, 204), heeft de type der gewone kromstaarten uit het eerste gedeelte der 15e eeuw, doch de leeuw heeft thans op de vz. het gekwarteleerde wapen van Heer Willem II. Het omschrift (doch zoo geplaatst, dat het den geen erg vermoedenden beschouwer in den waan zoude brengen dat hij eene munt van Filips van St. Pol, indertijd te Leuven geslagen (zie onze *Munten van Brab. en Limb.*, Pl. XIV, N° 2) in de hand had) is:

WILhS • DE : SOMB : DS : DE : KRPhEN.

Dit laatste woord duidt op het dorp *Kerpen*, in het Hertogdom Gulik gelegen, dat onzen Heer Willem aangeërfd was door zijne moeder Margaretha, Vrouw van Kerpen. De letters KRPh moeten het PhS der Brabandsche munt verbeelden.

In den buitenrand ziet men op de kz. tusschen de beenen van het kruis:

✠ MONE | TA • HOV | A : DE • R | EKEM :

Aan de binnenhoeken de letters:

B A D R

in plaats van het gewone BRAB. Zij zijn waarschijnlijk de eerste letters van BARonatus De Reckheim, volgens den Heer DE COSTER; zie de *Revue Belge*, T. IX, page 372.

Z. weegt 2,9 w. bij Schrijver dezes, en 3,3 w. in de Verzameling van den Heer DE COSTER.

N° 11, een halve (of vierde?) kromstaart, vertoont op de vz. het gewone wapenschild van Sombref op de schoft van den leeuw (het is echter mogelijk dat de graveur zich bedrogen heeft en dat het een gevierendeeld wapenschild is). Omschrift:

✠ WILHE : DE : SOM : DNS : DE : KP · HD.

Kz. het lange gevoete kruis, liggende op het gekwarteleerde wapenschild. Omschrift: MONE | TA : NOV | A : DE : R | EKEM.

Z. B. weegt 0,9 w. in het Kabinet der Leidsche Hoogeschool, en bevindt zich ook in de Verzameling van Professor SERRURE te Gend.

N° 12 heeft op de vz. het wapenschild van Sombreffe binnen een parelrand, waarin zich drie bloempjes vertoonen. Omschrift:

✿ WILHELS ✿ DE SOMBR.

Kz. een in leliën eindigend en daardoor bijkans onherkenbaar kruis. Buiten den parelrand staat:

✠ MONETA : NOVA : DE : REKEI.

K. Verzamelingen van de HH. SERRURE te Gend en VAN BOKKEL te Leuven; door ons ontleend aan de Plaat van LELEWEL in de *Revue Belge*, T. XII (1856), Pl. VIII, N° 26.

N° 13 heeft op de vz. het wapenschild van Sombreffe en daarboven een bolletje, Omschrift: ✠ GVIL . . . . SOMR.

Op de kz. rust een wapenschild, waarop een leeuw, op een gevoet kruis. Van het omschrift is alleen leesbaar:

. . . . | . A HO | VA · DE : | REKE.

K. Is door ons ontleend aan de *Revue* t. a. p., N° 7, en bevindt zich in de Verzameling van den Heer VAN BOKKEL te Leuven.

N° 14, die waarschijnlijk *vierde groot* heette en, wat de vz. betreft, eene navolging was van de Hollandsche muntjes van Graaf Aalbrecht van Beijeren;

voor het geheel die van een muntje van Elizabeth van Goerlitz, Hertogin van Luxemburg; heeft op de vz. het schuins geplaatste gekwarteleerde wapenschild, door een helm met zijne lambrekijns gedekt. Omschrift:

GVILH : DE : SOMBEREF.

Op de kz., welke overigens aan die van N° 13 gelijk is, leest men thans duidelijk in den rand:

✠ MOH | ETA HO | VA DE | REKE.

Z. B. Verzameling van Professor SERRURE, en daaruit afgebeeld in WOLTERS, *Notice sur Reckheim*, onder N° 23.

N° 15 heeft op de vz. het eenvoudige wapenschild van Sombref, staande binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ WIL . . . . . DE SOMKET (sic)

Ontleend aan de Plaat van WOLTERS, N° 23. Een exemplaar bij den Heer DUMOULIN heeft op de vz. WILHL; boven en ter zijde van het wapen drie roosjes. Op de kz. MONE | TA N | OVA | REK.

Op de kz. rust een arend (?) op een gevoet kruis. Omschrift:

MON | . . . | NOV | REK.

Dit muntje bevindt zich in het Kabinet van den Staat te Brussel (waarvan ons een cliché werd medegedeeld) en in dat van den Heer VAN BOKKEL te Leuven.

Afgebeeld op de Plaat van LELEWEL, N° 27.

N° 16 heeft op de vz. het gevierendeelde, schuins geplaatste wapenschild van Sombreffe met eenige bloempjes daar boven. Omschrift:

✠ GVILLM . . . I (E?) SOLB.

Op de kz. tusschen twee der beenen van een Karolingisch kruis even zoo vele kleine wapenschildjes. Omschrift:

✠ MONETA : NOVA · DE : REKE.

K. Verzamelingen der Heeren SERRURE en VAN BOKKEL. Door ons ontleend aan de Plaat van LELEWEL, N° 5.

N° 17, gevolgd naar de type der Akensche muntjes uit den aanvang der 15e eeuw, heeft op de vz. twee torentjes boven een arend en het omschrift:

WILH : D | E : SOMB.

Op de kz. staat een Karolingisch kruis binnen een parelcirkel, omringd door:

✠ MONETA : DE : REKEM.

K. B. weegt 2,3 w. in de Verzameling der Leidsche Hoogeschool.

N° 18, type als voren, heeft op de vz.:

GII . . . . SOMB'

en op de kz.:

✠ MONETA : NOV . . . . OSE

K. B. Door ons ontleend aan de *Revue Belge*, T. IX, Pl. XIX, N° 2.

Op onze Supplementplaat XXXIII geven wij nog twee muntjes van Rekheim.

N° 1 heeft de type der torentjes met den arend daarvoor. Omschrift:

WILH : DE : SOMR.

Kz. rondom een Karolingisch kruis:

✠ MONETA : DE : REKE.

N° 2, met de zelfde type als het vorige muntje, heeft thans tot omschrift op de vz.:

S. PET : GILM : DE° SOM.

De Heilige Petrus is nog heden de Beschermheilige van het stadje Rekheim.

Wij ontleenden beide muntjes aan de *Revue Belge* van 1856, Pl. VIII, N° 28 en 29.

N° 19, een klein muntje, heeft op de vz. een gedeeld wapenschild, waarvan wij de beteekenis niet kennen. Omschrift.

✠ GVILHELMVS : DE : SO.

Op de kz. vertoonen zich vijfpuntige sterren tusschen de beenen van een eenvoudig gevoet kruis. Omschrift:

MON | ETA | NOV | REK.

K. B. Ontleend aan de *Revue* als voren, N° 3.

N° 20, een dito muntje, heeft op de vz.:

✠ WILHELM : DE : SOB

en op de kz.:

MO | HE | TA | RE.

K. B. Afgebeeld als voren, N° 4.

N° 21, een dito muntje, heeft rondom het wapenschild, dat de kleuren thans op de beide velden verwisseld heeft:

✠ IVRICITI ∗ IGROVG

iets, waaraan wij geen zin weten te geven.

De kz. heeft de zelfde type als de beide voorgaande Nos. Het omschrift luidt:

WI | Lh | GL | MV.

K. B. Afgebeeld als voren, N° 5.

Wij gaan over tot den opvolger van dien Willem van Sombreffe, Heer van Rekheim, die ten jare 1484, bij zijn overlijden, gemelde heerlijkheid naliet aan zijne dochter Isabella, welke met Jan, Heer van Pierpont en Erenberg gehuwd was.

Het is van dezen Heer dat de volgende muntjes zijn:

N° 22, een klein muntje met het gedeelde wapenschild (dat van Pierpont of van Metz? zie de *Revue Belge*, T. IX, page 574) op de vz. Omschrift:

✠ IOhANNGS DG RG.

Op de kz. het kruis met de vier sterretjes tusschen de beenen, als op de Nos 19—21. Omschrift:

MO | HG | TA | RG.

K. B. weegt 0,43 w. Kabinet van den Heer DE COSTER.

N° 23 is een dito muntje, dat alleen afwijkt in den vorm van een tweetal letters op de kz., te weten in de eerste der woorden *moneta* en *re*.

Verder deelen wij nog eenige muntjes mede, die waarschijnlijk aan Heer Willem III (1442—1484) moeten toegeschreven worden.

N° 24, een zeer dun muntje, heeft op de vz. het gekwarteleerde wapenschild met een onduidelijk opperschildje zonder eenig omschrift. Op de kz. ziet men tusschen de beenen van een Karolingisch kruis de letters:

W D h B

Z. B. weegt 0,3 w. en bevindt zich in onze Verzameling.

N° 25 is een bracteaat. In het wapenschild komen in het 2e en 3e veld figuren voor, die op een stroomend water gelijken, welke figuren wij op vele der volgende munten herhaald zullen vinden.

Er is geen opschrift voorhanden.

Z. B. weegt 0,2 w. en bevindt zich mede in onze Verzameling.

N° 26 heeft op de vz. een gekwarteleerd wapenschild. In 1 en 4 het stroo-

mende water? in 2 en 3 den leeuw, en tot opperschild het wapen van Sombreffe. Omschrift:

NILMVS : DE : SOMB.

Kz. Een leeuwenschildje, liggende op het hart van een gevoet kruis. Omschrift:

✠ MO | E | TA NO | VA.. | REKE.

K. B. Is door ons ontleend aan de dikwerf vermelde Plaat van LELEWEL, N° 7.

N° 27 heeft verandering en vermeerdering in de 1e en 4e velden en vertoont ons geen opperschildje. Omschrift:

✠ GVILHELMVS : DE : SOM.

Op de kz. vertoont zich een tweetal leeuwtjes tusschen de beenen van een gevoet kruis. Omschrift:

MON | ETA | NOV | RER.

K. B. Plaat als voren, N° 8.

N° 28, met het zelfde, doch thans ruwer gegraveerde wapenschild, heeft in den rand:

✠ IVLHELMVS : . . . MBF.

Op de kz. een Karolingisch kruis met twee zeer duidelijke leeuwtjes tusschen de beenen. Omschrift:

MO . . . . NOVA : DE : REDERE'.

Dit laatste woord inderdaad eene belangrijke verbastering van *Rekheim*.

K. B. Plaat als voren, N° 9.

N° 29. Vz. verbasterd wapenschild. Omschrift:

✠ IVLHELMVS : DE : SOMBR.

Kz. De letter R binnen een geopend, in zeer breede voeten uitloopend, kruis. Omschrift:

✠ MONETA : NOVA : DE : REDERE.

K. B. Plaat als voren, N° 10.

N° 30 is, even als de volgende, eene onbeschaamde nabootsing der biljoenen munten van den Franschen Koning Karel VI (1380—1422), afgebeeld bij LE BLANC. Rondom het wapenschild der vz. leest men toch:

✠ KAROLVS : FRANCORV : REX

Op de kz. vertoont zich, even als op N° 28, een Karolingisch kruis met twee leeuwtjes tusschen de beenen. Van het omschrift is alleen leesbaar:

.....NOVA · DE · REDERE.

K. B. Verzameling VAN BOKKEL. Plaat van LELEWEL, N° 19.

N° 31 heeft op de vz.:

✠ KAROLVS : FRANCORV : REX

Op de kz. ziet men een langgevoet kruis, even als op N° 27, met twee leeuwtjes tusschen de beenen. Omschrift:

MOI | ETA | NEV | NEI.

K. B. Kabinet van den Heer VAN BOKKEL. Afgebeeld op de Plaat van LELEWEL, als voren, N° 12.

N° 32 heeft op de vz. weder het wapenschild van N° 26. Het omschrift luidt:

... ILHELM ... DE · SOR.

Op de kz. bevindt zich een Karolingisch kruis binnen een versiersel dat uit vier dubbele boogjes bestaat, alles binnen een parelcirkel. Het omschrift is:

✠ TVRONVS : CIVIS : FRAC.

Weder eene gedeeltelijke nabootsing van Fransche munten, waarop, gelijk bekend is, het: *Turonus civis* zoo dikwerf voorkomt.

K. Kabinet van den Heer VAN BOKKEL. Overgenomen van de Plaat bij LELEWEL, N° 13.

N° 33 heeft op de vz. het gekwarteleerde wapenschild, als op een aantal vorige muntjes, doch thans met een opperschildje, waarop zich een leeuwtje vertoont. Omschrift: ✠ GV .... LMVS : DE SOM.

Op de kz. bevindt zich weder een geopend, breed gevoet kruis, hebbende thans in het hart de zeer duidelijke letter R. Omschrift:

✠ T ... ORIVM : NOSTR

(voor *adjutorium nostrum?*)

K. Kabinet van den Heer VAN BOKKEL. Ontleend aan de Plaat van LELEWEL, N° 14.

N° 34 heeft op de vz. het gekwarteleerde wapenschild met een surtout van Sombreffe. Omschrift:

✠ GVILHLMS DE : SOMBR'

Kz. In het hart van het geopende kruis de letter K of R. Omschrift:

✠ MONETA : DE : REREH : M.

K. Kabinet van den Heer VAN BOKKEL. Ontleend aan de Plaat van LELEWEL als voren, N° 15.

N° 35 (op onze Plaat XXVII) heeft op de vz. weder een gekwarteleerd wapenschild, met een Sombrefschildje als surtout. Omschrift:

✠ GV . . LMVS : DE : SVMR'.

Op de kz. vertoont zich de letter C in het hart van een breed gevoet kruis. Omschrift: MONETA : NOVA : RERE'.

K. B. Verzameling VAN BOKKEL te Leuven. Plaat van LELEWEL, N° 16.

N° 36, type ongeveer als van N° 35. Omschrift:

✠ GVILHELMVS : DE : SOMBR.

Kz. eene R in het gevoete kruis. Omschrift:

✠ MONETA : NOVA : DE : RERE'

K. B. Verzameling VAN BOKKEL. Plaat LELEWEL, N° 17.

N° 37, type als voren. Omschrift:

✠ GV . . ELMVS : DE : SORE'

Kz. weder eene R in een breed gevoet kruis. Omschrift:

✠ MONETA : NOVA : DE : RE .

K. B. Verzameling als voren. Plaat LELEWEL, N° 18.

N° 38. Thans is in het opperschildje een leeuwtje. Omschrift:

✠ GVILHE · MVS : D . . . MBREI.

Op de kz. weder een kruis met eene R. Omschrift:

✠ MONETA . . . A : DE : REKEM :

K. B. Verzameling als voren. Plaat LELEWEL, N° 19.

N° 39. Vz. als van N° 37. Omschrift:

WI . HELMVS : DE : SOMB.

Op de kz. eene R in een gevoet kruis. Omschrift:

. OHETA NOVA : DE BROT (1).

---

(1) De Heer DUMOULIN teekende hierbij aan: «*Brotheim?* voor Bortheim, Borshem, welke plaats tot het grondgebied van Rekheim behoorde en ook op latere munten van Ferdinand van Lynden voorkomt; zie *Revue de la Numism. Belge*, T. VIII, p. 162.»

K. B. Verzameling VAN BOKKEL. Plaat LELEWEL, N° 20.

N° 40—44 zijn navolgingen van de Namensche koperen munten van Graaf Willem II (1391—1418), alsmede van zijn opvolger Graaf Jan III, genaamd Diederik (1418—1429), afgebeeld op de XIIIe en XIVe Platen van CHALON's *Recherches sur les monnoies des Comtes de Namur*, Brux. 1860.

N° 40 heeft op het veld der vz.:

..M

en in de rondte:

✠ WILH..DNS:......

Op de kz. een Karolingisch kruis en om den parelcirkel:

✠ M.NETA:NOVA DE R.

K. B. Verzameling VAN BOKKEL. Plaat LELEWEL, N° 21.

N° 41 heeft op het veld:

WIL

en in den rand: ✠ GVILHEHS : DE : SOMB :

Op de kz. vertoont zich de letter R in het hart van een breed gevoet kruis. Omschrift:

✠ MONETA : DE : REKEM : DO'

K. B. Kabinet VAN BOKKEL. Plaat LELEWEL, N° 22.

N° 42 heeft eene minder duidelijke voorzijde.

Op de kz. ziet men twee wapenschildjes tusschen de beenen van een Karolingisch kruis. Omschrift:

MONETA NO......

K. B. Kabinet VAN BOKKEL. Plaat LELEWEL, N° 23.

N° 43 heeft eene dergelijke voorzijde en omschrift.

Op de kz. staat een lang gevoet kruis, hebbende tusschen deszelfs beenen:

...| ETA | NOV. | ....

K. B. Kabinet als voren. Plaat LELEWEL, N° 24.

N° 44 heeft in het veld:

WIL

en in den rand een klein wapenschildje, welks figuren onduidelijk zijn, en verder het omschrift:

GVI . ELM · DE : SOMBR.

Op de kz. ziet men thans een klein in leliën eindigend kruis. Omschrift:

M . . . . O A : DE ⁝ RE.

K. B. Kabinet als voren. Plaat LELEWEL, N° 25.

Door al te groote begeerte om den lithograaf niet te laten wachten, hebben wij verzuimd de thans volgende N°s 45 en 46 bij de munten van Jan van Pierpont te laten afbeelden. Het zijn weder navolgingen der *doubles tournois* van den Franschen Koning Karel VII. De Heer ROUYER heeft ze het eerst medegedeeld in de *Revue de la Numismatique Française* van 1852, page 38. Men ziet de drie leliën van het Koninklijke Fransche wapen binnen een compartiment dat uit drie dubbele bogen bestaat. Omschrift:

✠ IOHANNES DNS' · DE REKE.

Op de kz. bevindt zich een Karolingisch kruis binnen een dito compartiment. Omschrift: ✠ MONETA : NOVA : IO' · DE : WE.

De Heer ROUYER stelt voor om dit laatste te lezen: Johannis de *Weset*. Weset nu, in het Fransch Visé, is een dorp in de tegenwoordige Provincie Luik, aan den regteroever der Maas, en de Heer R. meent, dat deze heerlijkheid ook aan Jan, Heer van Pierpont en Rekheim, behoorde. Schoorvoetende nam de Heer CHALON dit beweeren aan; zie de *Revue Belge*, T. VIII (1852), page 160 (1).

De N° 46 is veel kleiner en heeft op de vz. slechts eene lelie binnen een compartiment. Van het omschrift is alleen zigtbaar:

✠ IOH . . . . .

De kz. heeft de zelfde type als N° 45. Het omschrift luidt:

(1) En te regt. De Heeren HABETS en DUMOULIN toch melden ons, dat Visé steeds tot het Bisdom Luik heeft behoord, doch dat Weset eene buurt van Rekheim is (thans Veldwezelt genaamd), gelegen langs den grindweg van Maastricht naar Maaseik, op 1½ uur afstand van eerstgemelde stad. Ernst van Lijnden noemt zich in een stuk van 1629 Graaf van Rekheim en Heer tot Weset en Uyckhoven. BUTKENS vermeldt, dat de Heeren van Rekheim op hunne heerlijkheid en bezitting Weset eene eigen Munt hadden. Misschien was deze wel de plaats waar al die schandelijke nabootsingen van Friesche, Utrechtsche, Deventersche en andere munten met duizend- en tienduizendtallen vervaardigd zijn geworden, om ze vervolgens in Noord-Nederland binnen te sluiken. Ook Fransche munten werden nagebootst, gelijk wij zoo dadelijk vermelden zullen.

✠ MON . . OVA REC.

K. B. Beide munten bevinden zich in het Kabinet van den Heer ROUYER, en zijn waarschijnlijk in Frankrijk binnengesloken geworden om onder het toen aldaar gang hebbende pasgeld te worden uitgegeven.

Op de Supplementplaat XXXIII deelen wij nog twee muntjes van Rekheim mede, die tot het tijdvak van Heer Willem III behooren. Beide hebben de Akensche type van het gebouw met twee torens boven eenen arend.

Op de kz. een Karolingisch kruis binnen een parelcirkel.

N° 1 heeft tot omschrift op de vz.:

WILH : D | E : SOMR

en op de kz.:

✠ MONETA : DE : REKE.

N° 2 op de vz.:

S : PETI : GIL . . . M : DE : SOM

en op de kz.:

✠ MONETA : DE : REKEMA.

Door ons ontleend aan de Plaat van LELEWEL in de *Revue*, Deel XII, Pl. VIII, N° 28 en 29.

Omstreeks dezen tijd komt het land van Rekheim reeds voor als een Keizerlijk leen (*sacri imperii feudum*), te weten in een Charter van 4 September 1422, waarbij de Roomsch-Koning Frederik, ten behoeve van Willem van Sombref, wegens bewezene diensten, al de voorregten en vrijheden, vroeger aan het land van Rekheim verleend, vernieuwt, daarbij melding makende van de bevestiging dier privilegiën door Keizer Karel IV, ten jare 1356 te Neurenberg.

Naar luid van een brief van 22 Augustus 1459 hadden Willem van Sombref en zijn zoon Frederik zich verbonden om Hertog Aarnoud van Gelder tegen zijnen zoon, alsmede tegen de oproerige steden Nijmegen en Venlo (1) te dienen.

De zoo even vermelde Frederik van Sombref was gehuwd met Elizabeth, Gravin van Nuenar of Nieuwenaar, bij welke hij eenen zoon verwekte, mede

---

(1) Zie het stuk in WOLTERS *Notice*, &c., bl. 141.

Frederik geheeten, en die op het jaar 1495 voorkomt als Heer van Rekheim, Kerpen en Tomberg.

Hij was gehuwd met Maria Elisabeth van der Mark, dochter van Jan, Heer van Arenberg-Lumey, en van Anna van Virnenburg. Deze zijne gemalin overleed in 1490; hij leefde nog in 1501.

Wij hebben gezien dat Rekheim in het geslacht van Pierpont overging door het huwelijk van Isabella van Sombref met Jan, Heer van Pierpont en Erenberg. Zij hadden een zoon, Hendrik, die in het bezit van Rekheim opgevolgd werd eerst door zijnen oudsten zoon Gerard, en bij diens overlijden door zijnen tweeden, Jan, die, gehuwd met Anna van der Mark, bij zijn kinderloos overlijden de baronnie van Rekheim aan haren broeder Robert van der Mark liet overgaan. Doch ook deze ten jare 1541 zonder tot opvolgen bevoegd kroost na te laten gestorven zijnde, keerde het leen van Rekheim tot het Duitsche Rijk terug, en toen Keizer Karel V niet lang daarna de door Jan van Henin, Heer van Bossu, bewezene diensten te beloonen had, schonk hij hem bij opene brieven van 9 Junij 1545 de baronnie van Rekheim, met alle daaraan verbondene voorregten.

De nieuwe Heer van Rekheim vergezelde Keizer Karel als Kamerheer en Groot-Schildknaap. Hij bevond zich met hem bij het beleg van Tunis en bij de oorlogen in Duitschland. Hij vergezelde den Keizer, toen deze te Bologna de Keizerskroon uit handen van Paus Clemens VI ontving. Met den Graaf van Buren en den Prins van Oranje trok hij in 1542 naar Luxemburg, dat door het leger van den Hertog van Orleans bedreigd werd; doch wij moeten ons bekorten en vermelden alleen dat hij in 1562 overleed, en in zijne bezittingen opgevolgd werd door den in de geschiedenis van Noord-Nederland uit de tweede helft der 16e eeuw zoo bekenden Maximiliaan, Graaf van Bossu.

Volgens de meeste genealogisten bleef het land van Rekheim niet lang in het bezit der familie Henin, en zoude er reeds tijdens het leven van Jan van Henin, Heer van Bossu, uit gegaan zijn; wij vinden toch dat in 1556 Rekheim in het bezit zoude geweest zijn van den Baron Willem de Quaedt van Wickraedt, die het toen verkocht zoude hebben aan Heer Herman van Aspremont-Lijnden.

Dit vermeld hebbende, laat WOLTERS (1) er echter op volgen, dat de opgave van het jaar 1556 hem zeer twijfelachtig toeschijnt, daar in het grafschrift van Jan van Henin, Graaf van Bossu, in 1562 overleden, deze nog als Baron van Rekheim voorkomt.

Verder omdat een aantal groote zilveren munten (zoo straks door ons te beschrijven), te Rekheim in de tweede helft der 16e eeuw geslagen, een wapenschild dragen, dat noch dat van de Henin's, noch van de De Quaedt's, noch van de Aspremont-Lijnden's is, maar tot de familie Vlodorp schijnt te behooren.

Hieruit maakt WOLTERS dan op, dat, na den dood van Jan van Henin, Rekheim aan een lid van het geslacht Vlodorp zoude overgegaan zijn.

Bewijzen hiervoor heeft hij echter tot dus verre geene andere kunnen opsporen dan dat BUTKENS vermeldt (2), dat het land van Rekheim achtereenvolgens overging van het huis Bronkhorst in die van Valkenburg, Diepenbeek, Sombreffe, Piermont, van der Mark, Henin-Lietard, Vloedorp (sic), en Quaedt van Wickraedt in dat van Lijnden. De laatste overdragt moet plaats gehad hebben tusschen 1576 en 1612, want er wordt uitdrukkelijk vermeld, dat Keizer Rudolf II, die in dat tijdvak regeerde, de overdragt heeft goedgekeurd en bevestigd. Zie WOLTERS, page 87. Hij vond dat

Gothard van Vlodorp in 2e huwelijk had Alverle de Harff van Alstorff, en dat daaruit geboren werd:

Willem van Vlodorp, Heer van Odenkirchen en Dalenbroek, gehuwd met Odilia, dochter van Aarnoud van Hoemen, erfdochter van Odenkirchen. Uit dit huwelijk werden vijf kinderen geboren, te weten:

1e Willem van Vlodorp, Heer van Odenkirchen en Dalenbroek, gehuwd met Anna van der Donkt, erfgename van Bicht, bij welke hij drie dochters had.

2e Maria van Vlodorp, echtgenoote van Jan van Palant van Berg.

3e Anna van Vlodorp, gehuwd met Jan van Quaedt van Wickraedt.

4e Ursula van Vlodorp, echtgenoote van Karel Utenhoven.

5e Balthazar van Vlodorp, Heer van Leuth en Rijckholt, gehuwd met Ka-

(1) *Notice* t. a. p. page 30.
(2) *Annales de la Maison de Lijnden*, page 317.

tharina van Bylandt, dochter van Adriaan, en erfgename van Well. Uit dit huwelijk sproten verschillende kinderen, onder welke Willem van Vlodorp, Heer van Leuth en Well, die tot Graaf van Vlodorp verheven werd.

Volgens FAHNE, *Geschichte der Kölnischen, Jülichschen und Bergischen Geslächte* was het wapenschild der Vlodorpen „ein silberner roth verbrämter Schild mit drei blauen Balken."

WOLTERS vermeldt verder (1), dat er twee takken van het geslacht Vlodorp bestonden; eene te Roermond, en eene andere, die eene lelie in haar wapenschild voerde, waarschijnlijk ten gevolge van het bezit der heerlijkheid Dalenbroek.

Zeker is het echter, dat tegen het einde der 16e eeuw Rekheim zich in het bezit bevond van Willem van Quaedt van Wickraedt, die het landje aan Herman van Lijnden, hoofd van den R. K. tak van de Lijnden's, verkocht. Deze laatste gaf daarvoor in ruil de heerlijkheid Zobbenbroek, met vele wijngaarden te Bacharach aan den Rijn gelegen, benevens vele andere eigendommen, die een aanzienlijk inkomen opleverden; doch aangezien de ons gestelde grenzen voor dit werk ons verbieden de geschiedenis van Rekheim te vervolgen, bepalen wij ons thans nog tot de beschrijving der munten, die waarschijnlijk door leden van het geslacht van Vlodorp voor de heerlijkheid Rekheim geslagen zijn geworden, en dan vinden wij onder N° 47, 48 en 49 drie goudguldens uit dezen tijd afgebeeld, welke wij, wat de beide eerste N^os^ betreft, ontleenen aan BERGH's *Münzbuch* en de Beeldenaars der 17e eeuw, terwijl N° 49 zich in de Keizerlijke Munt- en Penningverzameling te Weenen bevindt, en is afgebeeld in het prachtwerk: *Monnoyes en Or &c. du Cabinet de S. M. l'Empereur*, Vienne 1759, page 213.

Op de vz. van N° 47 ziet men den Apostel Petrus, kenbaar aan den heiligenschijn (nimbus) en den sleutel, dien hij in de regterhand houdt. Aan zijne voeten staat een wapenschild, waarop zich eene lelie vertoont. Omschrift:

SPERO MELIORA

d. i. *Ik hoop op betere tijden;* of: *ik tracht steeds naar iets beters.*

---

(1) *Notice* t. a. p. page 32.

Deze woorden vormen of de wapenspreuk van het Vlodorpsche blazoen of wijzen op de ongelukkige tijdsomstandigheden van de laatste helft der 16e eeuw; zulke spreuken komen er meer op Nederlandsche munten uit die dagen voor.

Op de kz. vertoont zich de dubbele Rijksarend met de kroon daar boven. Omschrift:

MONTA · NOVA · AVREA · REC

In BERGH's *Münzbuch* wordt deze munt „Rheinische Gulden zu 75 kreutzern" genoemd.

N° 48, eene dito munt, heeft op de vz. den heiligen Georgius, misschien omdat hij Beschermheilige van het geslacht Vlodorp of van een der Heeren uit hetzelve zal geweest zijn (1), met kruisschild en dito vaan. Aan zijne voeten staat het Vlodorpsche wapenschild, dat boven door ons beschreven is. Omschrift:

SANCTVS GEORGIVS

Op de kz. ziet men de gekroonde Maagd Maria met het kind Jezus, als Koningin des hemels op eene halve maan gezeten. Omschrift:

MONETA · NOVA · AVREA · REC.

Afgebeeld in de Beeldenaars en in de *Notice sur Reckheim* onder N° 25.

N° 49, eene dito munt, heeft op de vz. den Apostel Petrus met het wapenschild der Vlodorpen aan zijne voeten. Omschrift:

SANCTVS PETRVS.

De kz. bevat de zelfde voorstelling als wij onder N° 48 beschreven. Het omschrift is:

MONETA · NOVA · AVREA · RECH.

Afgebeeld, gelijk wij boven reeds vermeldden, in de *Monnoyes en Or &c.*

N° 50 is een *Daalder*, hoedanige muntsoort toen algemeen in Nederland in gebruik was. Op de vz. ziet men den dubbelen gekroonden Rijksarend. Het omschrift:

CAROLV * ROMANO * IMPE * SEMPER * AVGVST

---

(1) WOLTERS vermeldt, t. a. p. page 92, dat Boorshem, een dorp bij de heerlijkheid Rekheim gelegen en dat aan de Heeren van deze behoorde, den Heiligen Georgius tot Beschermheilige heeft, en meent daaruit te kunnen vermoeden dat deze munt misschien te *Weset*, een gehucht van Rekheim bij Boorshem, geslagen is geworden.

wijst ons op den tijd vóór 1556, want na dit jaar komt Karel's naam op Nederlandsche munten niet meer voor (1).

Op de kz. vertoont zich het met fraaije sieraden opgesmukte Vlodorpsche wapenschild, gedekt door twee helmen met hunne helmsieraden en aangehechte lambrekijns. Omschrift:

MO' * NO' * LIB * BARONATVS * IMP' * RECHEIME

Z. Het door ons afgebeelde exemplaar bevindt zich in het Koninklijk Kabinet en weegt 28,2 w. MADAI beschrijft er een in zijn *Thaler-Cabinet*, onder N° 1953, met AVGVSTVS en RECHEIMEN, en verwijst naar STURMER's Muntwerk, p. 4, 19 en 73; ook naar KÖHLER's *Münzbelustigungen*, P. XVII, p. 17. Een exemplaar van deze munt berust bij den Heer DUMOULIN, Notaris te Sittard.

Op de Supplementplaat XXXIII deelen wij onder N° 3 een exemplaar mede dat, 16,5 w. wegende, zich in het Kon. Kabinet bevindt. Het heeft AVGVSTV op de voor- en REKHEIMEN op de kz.

N° 51, een halve Daalder, is in type en omschriften gelijk aan den heelen; slechts heeft de vz. aan het einde van het omschrift AVGVS in plaats van AVGVST.

Z. weegt 14,5 w. in het Koninklijk Kabinet.

N° 52 en 53 hebben weder de zelfde type als de zoo even beschrevene, doch uit het omschrift, dat wij thans vinden:

FERDI * ELEC * ROMANO * IMPE * SEM * AVGVSTV

bespeuren wij, dat deze munten of in 1556 of kort daarna geslagen zijn geworden. Zie deze munt beschreven in MADAI's *Thaler-Cabinet*, onder N° 4450, en afgebeeld bij STURMER op pag. 73.

---

(1) Te regt vermeldt de Heer WOLTERS op page 89 zijner *Notice*, dat de Duitsche Keizers niet alleen aan de vrije Rijkssteden, maar ook aan de hoofden der geestelijke stichtingen en aan de Dynasten of Vrijheeren, die van het Rijk afhingen en het muntregt uitoefenden, uitdrukkelijk hadden voorgeschreven om op eene der zijden van de door hen te vervaardigen muntstukken den keizerlijken naam en titel te plaatsen, om aan te toonen dat het verlof om munt te slaan van den Keizer afkomstig was. Reeds vindt men in de 15e eeuw Duitsche goudguldens met 's Keizers naam in verschillende landen en steden. Ferdinand I voegde in zijne Ordonnantie van 1559 een opzettelijk artikel hierop betrekking hebbende. Zie VON BEUST, *Sciagraphia juris monetandi*, Leipzig 1745, 4°, p. 116.

N° 52, die in BERGH's *Münzbuch*, waar deze munt met andere verkortingen in het omschrift afgebeeld is, genoemd wordt: „Thaler zu 28 Stüber,” heeft op de kz. tot omschrift:

MO ⋆ NO ⋆ LIB ⋆ BARONA ⋆ IMPE ⋆ RECHEIMEN.

Z. weegt 27,9 w. in het Kon. Kabinet, en is afgebeeld naar het exemplaar dat zich te Weenen bevindt en voorkomt in de *Monnoyes en Argent du Cabinet de S. M. l'Empereur*, pag. 267.

N° 53 heeft op de kz. in den rand:

MO' ⋆ NO' ⋆ LIB' ⋆ BARONATVS ⋆ IMPE ⋆ RECHEIM

Z. (doch van slecht gehalte, men zag dan ook boven onder Thorn, dat de Daalders van Willem van Vlodorp onder de afgekeurde behoorden (1)) in het Kabinet der Leidsche Hoogeschool en weegt 27,45 w.

N° 54, een Daalder van 30 stuivers, bij MADAI in zijn *Thaler-Cabinet* onder N° 1955 beschreven, heeft thans op de vz. den Apostel Petrus ten voeten uit, met het wapenschild der Heeren van Vlodorp voor de voeten. Ter zijde van den Heiligen ziet men: 30 S.

Het omschrift luidt:

MONETA ⋆ NOVA ⋆ AR | GEN ⋆ RECHEIMENS.

Op de kz. vertoont zich de dubbele gekroonde Rijksarend met den wereldbol of den dusgenoemden Rijksappel, waarop de cijfers 30, op het lijf. Omschrift:

FERDI ⋆ I ⋆ ROMANO ⋆ IMPE ⋆ SEMP ⋆ AVGVSTVS

Z. (mede van zeer slecht gehalte). Het exemplaar in de Verzameling der Leidsche Hoogeschool weegt 24,3 w.; dat in het Kabinet van wijlen den Heer KEER 24,1 w. Zie ook STURMER, p. 57.

N° 55, van anderen stempel, als zijnde thans b. v. het benedeneinde van den sleutel, dien de Apostel in de hand heeft, bijzonder goed zigtbaar, heeft overigens op voor- en keerzijde de zelfde typen. Het omschrift der vz. luidt thans:

MONETA ⋆ NOVA ⋆ AR | GEN ⋆ RECHEIMENS.

Op de kz. staat thans aan het einde van het omschrift:

SEMPER ⋆ AVGVSTV.

---

(1) Het schijnt ten gevolge van eene verkeerde lezing dat wijlen de Heer GUYOT onzen Willem Heer van UHLEDORFF noemde in plaats van VLODORP; zie onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 29.

MADAI vermeldt deze varieteit niet, die afgebeeld is op page 405 der *Monnoyes en Argent*, *&c.*

Z. weegt 28,7 w. Koninklijk Kabinet te 's Gravenhage.

N° 4, op onze Supplementplaat XXXIII, heeft op de vz.:

RECHEIMENS

en op de kz.:

FERDIN ⋆ I ⋆ ROMANO ⋆ IMPE ⋆ SEM ⋆ AVGVSTVS.

De munt, die zich in het Koninklijk Kabinet bevindt, weegt 16,8 w.

N° 56, door BERG in zijn *Müntzbuch* een „gantzer Thaler" geheeten, is ons tot dus verre in geene Verzameling, noch publieke, noch bijzondere, voorgekomen.

Op de vz. ziet men den staanden Apostel Petrus met sleutel en boek. Vóór zijne voeten staat een compartiment, waarop:

XXX
STV
VER

Het omschrift luidt:

SANCTVS · PETRVS | PATRONVS · 1563.

Op de kz. vertoont zich het groote versierde wapenschild der Vlodorpen. Omschrift:

✠ MONETA · NOVA · ARGEN · RECHEIME · 30 STVVER.

Deze munt is ook afgebeeld bij STURMER in zijn *Müntzbuch*, p. 57, en beschreven door MADAI onder N°. 1954.

Onder N° 57, 58 en 59 geven wij, volgens den Beeldenaar van 1577 en WOLTERS *Notice*, drie gouden munten, die waarschijnlijk goudguldens geheeten waren; zij kunnen door WOLTERS aan geenen bepaalden Heer toegekend worden. Hij weet toch niet of ze onder Willem van Quaedt van Wickraedt of wel onder Herman van Lijnden geslagen zijn; maar aangezien hij vroeger de overdragt van het domein van Rekheim aan het huis van Lijnden op de jaren 1583 of 1584 meent te moeten stellen, en deze gouden munten reeds in den Beeldenaar van 1577 aangetroffen worden, zal het wapenschild, dat op de munten wordt aangetroffen, wel dat van Heer Willem van Quaedt van Wickraedt zijn.

Op de vz. van N° 57 ziet men den gekroonden heiligen martelaar Victor (ons

reeds vroeger onder de munten van Batenburg voorgekomen) (1) met vaan en kruisschild, terwijl ter zijde van zijn regterarm de letter B zich vertoont, hoedanige letter (doch aan de andere zijde) op de Batenburgsche Victor-goudguldens of dukaten voorkomt; iets wat ons doet denken, dat de Heer van Rekheim gemelde munten op minder gehalte zal hebben laten nabootsen. De Rekheimsche munten zijn dan ook dikwerf door de Landsvorsten van Braband en elders, niet het minst in Noord-Nederland, verboden geworden (2); en hoe schandelijk zelfs het op minder gewigt nabootsen der koperen munten plaats had, is overvloedig bekend.

Op de kz. vertoont zich de gewone type van Maria als Koningin des Hemels met het kind Jezus. Het omschrift is:

MONETA NOVA · AREA (sic op de afbeelding in den Beeldenaar) RECHE

Op N° 58 ziet men weder den heiligen Victor, doch thans regts gekeerd, met de letter B ter zijde. Het omschrift is, andermaal fautief:

SANCTVS FICTOR

Op de kz. vertoont zich onder Maria een gedeeld wapenschild met twee klimmende leeuwen. Omschrift:

MONETA · NO | VA · AVREA · R

Deze munt blijkt duidelijk eene navolging te zijn van die van Heer Willem van Batenburg, afgebeeld in onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, Pl. X, N° 10.

N° 59, eindelijk, heeft op de vz. weder den Apostel Petrus met een wapenschild vóór zich, dat tot een tak der Vlodorpen schijnt te behooren. Het is vierveldig en heeft in N° 1 en 4 een klimmenden leeuw, in 2 en 3 de twee onder elkander geplaatste zilveren en azuren fasces uit het wapenschild der Vlodorpen. Zoude soms de leeuw betrekking hebben tot de Van Quaedt's, en alzoo misschien de heerlijkheid Rekheim door eene erfdochter van de Vlodorpen in het geslacht der Van Quaedt's overgegaan zijn? Was deze erfdochter soms niet Anna van Vlodorp, gehuwd met Jan van Quaedt tot Wickraedt, zoo als wij bl. 290 vermeldden?

(1) Zie onze *Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, Pl. X, N° 10 en 11 alsmede Pl. XII, N° 27—34.

(2) Zie onder anderen, WOLTERS t. a. p. page 92.

Het omschrift is:

SANCTVS PETRVS

Op de kz. rondom Maria met het kind:

MONETA · NOVA · AVRE · RECHE.·

MUNTEN VAN SCHOONVORST.

Het bekende Dynastengeslacht der Schoonvorsten, hetwelk zich het zelfde noemde als dat van Schonau of Schonauwen, heeft zijnen stamzetel gehad op de sterke veste van dien naam, in het Pruissisch kerkdorp Vorst, tusschen Aken en Korneliemunster gelegen. De overblijfsels van dit kasteel behooren tegenwoordig aan den Heer BISSCHOP, Lakenfabrikant te Aken, en zijn met vijvers, heerlijke waranden en eene uitgestrekte pachthoeve omgeven.

De Heeren van Schoonvorst noemden zich oorspronkelijk „van Aaken genant Schoonvorst." Haineman d'Aix genant Schönforst, die, volgens HEMRICOURT, de stamtafel dezer familie opent, voerde in zijn wapen den Leeuw der Hertogen van Limburg; doch zijne nakomelingen lieten dit wapen varen, om dat van Texhe, bestaande uit een veld van zilver, waarin zich negen roode tourteaux of koekjes vertoonden, aan te nemen.

Reinoud van Schoonvorst of Schoonouwen was jongste zoon van zijn huis en Kanonik van St. Servaas te Maastricht. In latere jaren verliet hij deze betrekking en koos den huwelijken staat. Door eene reeks van schijnbare toevalligheden, zijne slimheid en zijn goed gesternte, gelukte het hem de vaderlijke heerlijkheid van zijne broeders te koopen, iets waardoor hij in betrekking kwam met de meeste der talrijke Dynasten tusschen Maas en Rijn, van welke velen van zijne diensten gebruik maakten om hunne onderlinge geschillen te beslechten. Die ruwe mannen van wapenen, tot fijne onderhandelingen ongeschikt, lieten zich door Reinoud van Schoonvorst leiden bijkans tot al wat hij wilde. In 1345 gelukte het hem door zijne kuiperijen Engelbert van der Mark

tot Bisschop van Luik te doen kiezen. Deze benoemde hem uit dankbaarheid tot Schepen van Luik en Maarschalk van zijn hof.

Toen de Luikenaars in opstand tegen hunnen Bisschop geraakten, streed Reinoud aan de zijde van dezen laatsten en wel met gelukkigen uitslag.

Nadat de Heer van Elsloo, gehuwd met eene dochter uit het geslacht van Wildenberg en volle nicht van Engelbert van der Mark, gestorven was, haalde de Bisschop de weduwe over om hare hand aan Reinoud te geven, die daardoor Heer werd van Elsloo, dat door deszelfs laatsten bezitter aan zijne weduwe vermaakt was.

In 1350 hadden de pogingen van Reinoud het gevolg dat Willem van Gennep het Aartsbisdom Keulen bekwam, en deze betoonde hem zijne dankbaarheid door daden.

In 1353 kocht de Heer van Schoonvorst de heerlijkheid Valkenburg van Hendrik van Vlaanderen. Velen vlamden op die heerlijkheid, maar durfden er niet aan, wegens het groot getal der mededingende geslachten (1). Reinoud trachtte haar met voordeel van de hand te zetten, en zulks gelukte hem door eene ruiling met den Graaf van Gulik, die er hem de heerlijkheid Caster voor afstond. Niet lang daarna verruilde hij deze tegen die van Montjoie, en kocht, in 1358, de heerlijkheid Sichem in Braband van den zelfden Hertog, die ze geërfd had van zijne moeder Elizabeth van Braband, Vrouw van Vierson, Sichem, Rode-St. Agatha, enz.; zij was eene dochter van Godfried van Braband, Graaf van Aarschot, en van Johanna van Vierson, en echtgenoot van Gerard, Graaf van Gulik. Volgens de Archiven van Sichem, die te Weilburg in het Hertogdom Nassau bewaard worden (2), betaalde Reinoud voor deze heerlijkheid 70,000 *gulden schilden.*

Hij had echter moeite om dezen aankoop door Johanna en Wenceslaus, Her-

---

(1) Zie boven het door ons medegedeelde bij de behandeling der munten van Valkenburg, bl. 212.

(2) Zie het *Bulletin de la Commission d'histoire de la Belgique*, T. XIV, page 102 en volgg., aangehaald door PERREAU in de *Revue de la Numism. Belge*, T. IV, page 376 *noot.*

togen van Braband, te doen goedkeuren; want deze gaven aan den Hertog van Gulik de voorkeur om onder hunne leenmannen opgenomen te worden. Het blijkt echter dat het Reinoud gelukte; want hij komt in den slag van Basweiler onder de leenmannen van Braband voor.

Nadat de Vrouw van Elsloo, Reinoud's gemalin, het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had, begaf deze zich weder in den echt met de weduwe van Engelbert van der Mark, Heer van Loverval, en dochter van den Heer van Hamael. Tot op dezen tijd had er eene volmaakte overeenstemming geheerscht tusschen Reinoud en zijne drie zonen; maar nu veranderde door tusschenkomende omstandigheden de liefde in haat, en maakten zij zich met geweld van 's vaders heerlijkheden meester. Jan van die van Montjoie, Reinoud van die van Schoonvorst en Sichem, en Koenraad van die van Elsloo.

Toen de vijanden van Reinoud de tweedragt in diens geslacht zagen, hoopten zij hunnen wrok aan hem te zullen kunnen koelen en tastten hem van alle kanten aan.

Reinoud, van zijne heerlijkheden beroofd, en door de Heeren van Gennep en Brederode aangevallen, moest voor den storm wijken. Hij scheidde zich van zijne jeugdige echtgenoot, haar een jaargeld latende, waarvan zij te Aken ging leven; daarna scheepte hij zich, zijne schatten met zich voerende, door twee getrouwe schildknapen vergezeld, in en begaf zich naar het eiland Rhodus, om daar, te midden van de Ridders van St. Jan, boete voor zijne zonden te doen. Hij overleed op het eiland en werd door zijne nieuwe wapenbroeders met luister ter aarde besteld.

De munten, welke wij van Heer Reinoud hebben kunnen opsporen, zijn de volgende:

N° 1, een groot, heeft op de vz. zijn wapenschild, waarop negen bezants, geplaatst 3, 3, 2 en 1, binnen een compartiment, bestaande uit drie bogen, door even zoo vele uitspringende punten aan elkander verbonden. Buiten den parelcirkel, die het een en ander omvat, staat het omschrift:

✠ RENARD · DNS : DE SCOVORST Z SICh.

De kz. wordt door een lang gevoet kruis in vier deelen gescheiden. Het binnenste omschrift luidt:

38 *

MON | ETA | SCOV | ORST

het buitenste:

ANNO D | OMINI | MCCC : | · LXXII

Z. B. Is door ons ontleend aan eene afbeelding op de Plaat achter LELEWEL's *Observations sur le type du moyen age de la Monnoye des Pays-Bas.*

LELEWEL geeft deze munt op als te zijn de oudste Nederlandsche die een jaartal draagt, en op 's mans gezag namen wij in der tijd de Schoonvorstsche munten op onze Platen op, maar bij nader inzien meenen wij thans, dat ze niet voor Braband of Limburg geslagen zijn geworden en zuiver munten van eene Duitsche, hoewel nabij Nederland gelegene, heerlijkheid zijn.

Het is echter ontwijfelbaar dat, hoewel de stad Aken de oudste bekende stedelijke munten met een jaartal kan aanwijzen, de heerlijkheid Schoonvorst er nog met vroeger jaartal aantoont.

N° 2, eene dito munt, heeft op de vz. tot omschrift van het wapenschild en compartiment:

✠ REINARD : DE : SCHONEVORST

Op de kz. staat als binnenst omschrift:

MON | ETA | .'O | NVO . .

En in den buitenrand:

XPC VIN | CIT XPC | REGNAT | XP . . HI

Z. weegt 1,9 w. in de Verzameling van den Heer GEELHAND SCHONEN te Brussel.

N° 3 heeft rondom de vz.:

✠ RENARD : DNS DE : SCHOVORST Z SICH

Op de kz. in den binnenrand:

MON | ETA | . . V | ORST

en in den buitenrand:

ANNO D | OMINI | M : CCC · | LXXXI.

Z. Kabinet van den Heer GEELHAND SCHONEN, weegt 2,1 w.

N° 4 heeft weder de zelfde type en het omschrift der vz.:

RENARD, enz.

Op de kz. maakt het jaartal

. . . . III

het eenige onderscheid tusschen deze en de vorige munt uit.

Z. weegt 2,1 w. in het Kabinet van den Heer GEELHAND.

N° 5, eene dito munt, heeft op voor- en keerzijde weder de zelfde type als de vorige. Het omschrift der vz. is:

✠ RENARD' • DNS ⁝ DE ⁝ SCHOVORST . .

Op de kz. luidt het binnenste omschrift:

MON | ETA | SCOV | ORST.

en het buitenste:

ANNO D | OMINI | M ⁝ CCC • | LXXX

Z. weegt 2,2 w. in de Verzameling van den Kolonel DE ROIJE, en 1,9 w. in die van den Heer GEELHAND SCHONEN.

N° 6, eene dito munt, heeft op de kz. het jaartal M ⁝ CCC • LXXXI.

Z. weegt 2,1 w. in het Koninklijk Kabinet.

De Heer PERREAU beschrijft er nog eene met het jaartal MCCCLXXXXI in de *Revue Belge* van 1848, T. IV, page 380.

N° 7 en 8 zijn halve grooten, die op de vz. de zelfde type als de heele hebben; het omschrift luidt:

✠ RENARD ⁝ DE ⁝ SCHOVORST

Op de kz. ziet men twaalf bolletjes (even als op sommige munten van Hertog Aalbrecht van Beijeren) tusschen de beenen van het kruis. Omschrift:

MONE | TA SC | HOIN | VORST

Z. B. weegt 0,9 w. in de Verzameling van den Schrijver.

N° 9, een vierde groot, heeft thans op de vz. het enkele wapenschild van Schoonvorst zonder de compartimenten. Het omschrift is:

✠ RENARD · DE SCOVORST

De type der kz. is gelijk aan die van den halven groot en het omschrift luidt:

MON | ETA | SCOV | ORST

Z. B. weegt 0,6 w. in het Kabinet der Leidsche Hoogeschool.

Reinoud II, tweede zoon van Reinoud I, volgde zijnen vader op in de heerlijkheden Schoonvorst en Sichem, waarschijnlijk in het jaar 1391. Ook hij wordt geteld onder de leenmannen van het Hertogdom Braband. In 1396 had hij een hevig geschil met Willem VII, Hertog van Gulik, over de heerlijkheden

Valkenburg en Montjoie, die zijn vader verruild had. De Hertog van Gulik deed eenen aanval op het kasteel Schoonvorst en maakte er zich meester van; daarna ging hij voort met de overige bezittingen van Reinoud te verwoesten, zoodat deze zich genoodzaakt zag de tusschenkomst van Hertogin Johanna en van den Luikschen Bisschop Jan van Beijeren in te roepen. Uit erkentenis ondersteunde Reinoud gemelde Hertogin krachtig in hare oorlogen van de jaren 1397 en 1398 tegen den Aartsbisschop van Keulen en den Hertog van Gelder.

In 1398 verkocht Reinoud het kasteel en de heerlijkheid van Sichem aan Thomas, Heer van Diest, voor eene levenslange jaarrente van 1,800 gulden. Deze verkoop werd goedgekeurd en de Heer van Diest nog in het zelfde jaar door de Hertogin van Braband als haar leenman erkend.

Reinoud II overleed in 1419.

Aan hem wordt door de Heeren HUCHER (in de *Revue de la Numismatique Française*, 1846, page 174) en door den Heer PERREAU (in de *Revue Belge*, T. IV, 1848, page 380) een koper biljoen muntje toegeschreven, dat wij volledigheidshalve op onze Plaat XXXIII opgenomen hebben.

Op de vz. ziet men twee leeuwen nevens elkander in een compartiment, dat uit drie dubbele halve bogen bestaat. Omschrift:

✠ RANATVS.

Kz. een Karolingisch kruis binnen een ornament uit vier halve bogen bestaande. Omschrift:

..... NOVA · REN.

Wij twijfelen echter zeer of deze munt wel door onzen Reinoud zoude geslagen zijn.

De heerlijkheid Schoonvorst kwam daarna door huwelijk in bezit van Jan van Gulik, Heinsberg en Loon, die, volgens BUTKENS, II, 252, ten jare 1434 overleed.

De door ons onder N° 10 van hem afgebeelde munt heeft de type der Hollandsche en Brabandsche dusgenaamde *tuinen* uit de eerste helft der 15e eeuw. Een in eene omheining gezeten leeuw houdt thans het wapenschild van Heer Jan met den regter voorpoot omvat. Het omschrift luidt:

IOhANNES ⁝ DE ⁝ IVLIA ... hEINSB' : LO'

d. i. Jan van Gulik, Heinsberg en Loon.

Op de kz. vertoont zich een eenvoudig gevoet kruis, waarvan de beenen aan de inwendige zijde verbonden zijn door acht naar binnen gekeerde dubbele bogen, die aan hunne zamenkomst bladsieraden hebben, terwijl aan hunne buitenzijde mede driebladerige bloempjes gezien worden. Omschrift:

✠ MONETA | A : NOVA | SC . . N | VOIRST.

Z. weegt 2,8 w. en is ons nergens anders voorgekomen dan in het Penningkabinet der Leidsche Hoogeschool.

Jan van Gulik, Heer van Schoonvorst, werd opgevolgd door Reinoud.

Van dezen hebben wij twee munten kunnen opsporen, die wij onder N° 11 en 12 mededeelen.

Op de vz. van beide ziet men den gekroonden Vorst, gezeten, met den schepter in de regter- en den Rijksappel in de linkerhand. Vóór hem staat een schildje, waarop een arend. Omschrift:

REINARD DE SCHONEVORST

Op de kz. van N° 11 vertoont zich een Karolingisch kruis binnen een parelcirkel; rondom dezen staat het opschrift:

✠ MONETA : SCONVORS.

En in den buitenrand wordt gelezen:

✠ XPC : VINCIT : XPC : REGNAT : XPC : IMPE . .

Z. weegt 3,3 w. Verzameling van Professor SERRURE te Gend.

N° 12 is, wat de vz. betreft, gelijk aan N° 11.

Op de kz., die in de type mede geen verschil heeft, staat in den binnencirkel het zelfde omschrift als op die zelfde plaats van N° 11 gelezen wordt.

In het opschrift op den buitenrand is mede geen eenigzins belangrijk verschil op te merken.

Deze munt is ons in cliché medegedeeld geworden door den Heer FREDERIK NETTESHEIM te Gelder, eene stad thans in Pruissen gelegen.

De laatste munt van Schoonvorst, eene groot van het jaar 1443, hebben wij ontdekt in de Verzameling van den Heer CLAASSENS-SENDEN te Aken; het is er eene van Hertog Gerard van Gulik. Op de vz. ziet men 's Vorsten wapenschild,

bestaande uit een vierveldig wapen, dat in ieder veld een leeuw vertoont. Het opperschildje of surtout schijnt twee halve manen en eene lelie, daaronder geplaatst, te bevatten. Omschrift:

✠ GERARD' · DV* ⁝ IVL ⁝ Z ⁝ MON ∘ Z ⁝ CO ⁝ RAB' ∘

Op de kz. staat een Karolingisch kruis, omringd door twee rijen opschriften, binnen parelcirkels. Het buitenste opschrift is:

✠ ANNO ⁝ DOMINI ⁝ MILESIMO ⁝ CCCC*LIII.

Het binnenste luidt:

✠ MONETA ⁝ NOVA ⁝ SCOENV'

Z. weegt 1,8 w.

MUNTEN VAN LIMBRICHT.

Limbricht, palende ten noorden aan Born en Nieuwstad, ten oosten aan het tegenwoordig geheeten Pruissisch Rijnland, ten zuiden aan Broek-Sittard en Sittard, ten westen aan Urmond, alsmede aan Obbicht en Papenhoven, is eene gemeente, wier Heeren vroeger het muntregt bezaten, althans uitgeoefend hebben. Zij hadden hun verblijf (en dáár was dus ook de muntplaats) op het kasteel van Limbricht, dat, gelijk wij weldra zien zullen, wel eens onder den naam van *Limborg* voorkomt, en aan de noordoostzijde van het dorp gelegen is (1).

Gelijk van vele heerlijkheden is de geschiedenis der oudste Heeren van Limbricht in digte nevelen gehuld. In zijn werkje over de Heeren van Stein vermeldt de Heer WOLTERS (een Limburger, die van de geschiedenis der heerlijkheden van het gewest zijner geboorte eene lievelingsstudie gemaakt heeft), dat de oudste hem voorgekomene bezitters van Limbricht tot de familie van Stein behooren. Hij vermeldt een Charter van 20 October 1381, waarbij Arnold,

(1) Men moet de Limbrichtsche munten niet verwarren met die van Limburg op de Lahn of Hohen-Limburg. Wij bekennen echter dat de schifting zeer moeijelijk is.

Heer van Stein en Lymborch (hetgeen hij zegt Limbricht te zijn), deze heerlijkheden ten behoeve van den Ridder Adam van den Berg met eene rente van 300 gouden schilden belast.

Zekere Arnold van Stein, volgens WOLTERS misschien de zelfde, maar meer waarschijnlijk zijn zoon, verkocht, op den 10 Februarij 1423, aan Heer Jan II van Loon-Heinsberg het kasteel en de heerlijkheid *Lymbricht*, bij Sittard gelegen.

Drie jaren later, toen Arnold overleden moet geweest zijn, verhief Willem van Brederode, die, door zijne gemalin, zijn erfgenaam was, in handen van Hendrik van Velkenhuysen, het leen der landen, weiden, enz. gelegen te Lymborch, die hij uit de nalatenschap van Arnold van Steyn, „here te Lymborch" verkregen had.

De Heer CHALON zegt (1), dat, om dit een en ander overeen te kunnen brengen, men aannemen moet of dat de verkoop aan den Heer van Heinsberg geene plaats had gehad, of wel dat Arnold slechts het kasteel en een deel zijner regten verkocht had, en dat hij medebezitter van de heerlijkheid Limbricht, of Heer *te* Limbricht gebleven was, gelijk hij in bovengemeld Charter genoemd wordt.

Het is, mede volgens CHALON, verder waarschijnlijk, dat de heerlijkheid Limbricht vervolgens in bezit bleef van den Heer van Loon-Heinsberg, die haar in 1423 verkreeg, want men ziet niet dat de erfgenamen van Arnold, te weten Willem van Brederode, zijne gemalin Margaretha en zijne schoonzuster Johanna van Merwede, den titel van Heer of Vrouw van Limbricht gevoerd hebben.

Een geslachtregister van de familie van Berg-Trips, dat door WOLTERS aangehaald wordt, geeft aan verscheidene leden van dat geslacht, van zekeren Adam van Berg af, den titel van Heer te Limbricht en te Sittard. En er is geen twijfel aan dat die Adam van Berg de persoon is, ten behoeve van wien Arnold van Steyn ten jare 1381 op zijne goederen van Steyn en Lymborch eene jaarlijksche rente van 300 gouden schilden aanwees; iets wat hem tot Heer te Limbricht maakte.

Het eerste geslacht, dat men daarna in het bezit van Limbricht ziet, is dat

(1) *Revue de la Numism. Belge*, T. X (1854), page 323, 324.

van Scheiffard de Merode, en, om dus de gaping tusschen Arnold van Loon-Heinsberg en het geslacht Scheiffard de Merode aan te vullen, moet men kiezen tusschen de drie volgende gissingen: 1e of dat, men weet niet op welke wijze en wanneer de heerlijkheid Limbricht in het geslacht van Berg-Trips is overgegaan; 2e of dat de verkoop van 10 Februarij 1423 geen gevolg heeft gehad, en dat alzoo de erfenis van Limbricht is overgegaan aan de opvolgers van Arnold, de twee zusters van Merwede; of eindelijk 3e de verwezenlijking van den verkoop en het bezit der heerlijkheid Limbricht door het geslacht Heinsberg.

Het geslacht Scheiffard de Merode heeft Limbricht verkregen door het huwelijk van Jan I, Scheiffard, met Debora van Lymborg (Limbricht). Deze Jan leefde in de tweede helft der 15e eeuw, was de zoon van Jan Scheiffard van Merode, Heer van Hemmersbach, en had tot opvolgers:

Willem Scheiffard van Merode, Heer van Limbricht.

Jan II, Scheiffard de Merode.

Willem II, Scheiffard de Merode.

Jan III, die ongehuwd overleed en tot erfgename naliet zijne zuster Maria Scheiffard de Merode, Vrouw van Hemmersbach en Limbricht, die zonder kinderen in 1619 dit aardsche verliet en met welke het geslacht van Scheiffard de Merode uitstierf (1).

---

(1) De Heer J. HABETS te Berg en Terblijt, boven reeds dikwijls vermeld, zendt ons de volgende opgave:

» De Heerlijkheid Limbricht was leengoed van Valkenberg. Een register der leenen van dat Huis, door Godart Dobbelsteyn van Doenraedt, in de eerste week van Julij 1444 opgemaakt en geschreven, houdt in: »» In den Jare ons Heere MCCC ende LXXXI, des III daeghs in September ontfingh Hr. Adam van Berghe ritter, overmits mannen van Valkenberg Hr. Willem van Steyvort ende Johan van Bruggen, dat Voerbrogge van den Berch tot Lemborch mitter Heerlichheyt, iiij marck, ende die mannen te Beeck ende alles wat men van Lemborch te Leen te Valckenberg helt.»»

De jongere leenregisters hebben het volgende: » De Heerlijkheid Limbricht met hare geregtigheden en goederen, mitsgaders de leenhof te Beek is een groot leen van den Huize van Valkenbergh verheven;

1381 den 3, 7ber bij Heer Adam van den Bergh, ridder,

1532 bij Halewijn Scheiffart van Merode na den dood zijns vaders N. van Merode;

Wat de verdere lotgevallen der heerlijkheid Limbricht betreft, deze vallen buiten ons bestek.

De oudste munt van Limbricht, die tot dus verre bekend werd, is die welke wij onder N° 1 op Pl. XXIX mededeelen. Zij heeft de type der gemeenschaps-munten van Johanna van Braband en Filips den Stouten (1), te weten op de vz. een opschrift, dat door een horizontaal streepje in twee deelen verdeeld is. Boven staat (doch zeer mogelijk wordt het door de onduidelijkheid der letters door ons minder juist gelezen):

DON
VES.

In den rand vindt men:

MONETA LEMBRE

Op de kz. staat een Karolingisch kruis binnen een parelcirkel. Het omschrift is:

MONETA LEMBR.

N. B. Deze munt wordt door den Heer CHALON medegedeeld in de *Revue Belge* van 1854, Pl. XVII, N° 1, en, aangezien er eene bijkans gelijke bestaat van Heer Reinier van Born, een Heer uit de buurt van Limbricht, die tusschen 1378 en 1398 regeerde, meent CHALON, onzes inziens te regt, dat deze munt ongeveer uit den zelfden tijd moet zijn (2).

1540 den 28 Julij, bij Jan van Strijthaegen heer tot Eys bij Wittem, na den dood van Halewijn; dan bij Willem van Merode, Halewijn's broeder;
1545 den 26 Aug. door Jan Scheiffart van Merode, Heer tot Hemersberg, als momber der onmondige kinderen van Willem Merode voorschr.;
1590 den 14 Mei, door Maria van Merode, Jan's zuster;
1614 den 27 Junij, door Maria Scheiffart van Merode, weduwe Van der Horst, en vrouw tot Hemersberg;
1619 den 10 Sept. door Heer Nicolas van Breyel, na den dood van Maria van Merode;
1679 in Febr. verheven door Herman Winand van Breyel, na den dood zijns vaders Nicolas;
1686 den 23 Aug. verheven door Fr. Nicolas van Bentinck.»

(1) Zie onze *Munten van Braband en Limburg*, Pl. XI, N° 9.
(2) Zie deze munt beschreven boven bl. 72, en afgebeeld op Pl. IV, N°. 2.

Verder vermeldde gemelde Heer (t. a. p. in de *Revue*, page 328), dat de Heer POEY D'AVANT (bekend door zijne *Déscription des Monnoyes seigneuriales Françaises*) eene dubbele mijt bezit met de type FL van Arnold van Steyn met het opschrift:

MONETA LIMBORENS.

Ongetwijfeld behoort aan onzen Arnold ook de Toursche groot of Tournoois, door ons afgebeeld op onze Supplementplaat XXXIII.

Zij heeft op de vz. de type van de Tournooisen, te weten een dusgenaamd chatel, omringd door het opschrift:

TVRONVS CIVIS

binnen een met lelieschildjes voorzienen rand.

Op de kz. ziet men rondom een Karolingisch kruis twee rijen omschriften; het binnenste is:

✠ ARNVO·D'DELIN

het buitenste:

✠ BNDICTV ⁝ SIT ⁝ NOME ⁝ DEI ⁝ NRI ⁝ DNI ⁝ HV✕PI

Z. (doch van laag gehalte) weegt 2,6 w. en bevindt zich in het Koninklijk Kabinet te 's Hage.

Niet minder belangrijk is de door ons onder N° 2 op Pl. XXIX medegedeelde groot van Scheiffard of Scheiphard van Himersbach, Heer van Limbricht.

Op de vz. ziet men een' klimmenden leeuw op een wapenschild binnen een parelrand. Omschrift:

✠ SCHEIPHIRVS • DE • HIHER'

(Scheiphirus de Himersbach.)

Kz. Een gevoet, geopend kruis, in het hart voorzien van de letter S binnen een parelcirkel. Omschrift:

✠ MONETA • NOVA • FCA • LIMB'

K. B. Niet opgegeven waar de munt zich bevindt, doch zij is afgebeeld in de *Revue* van 1854, T. X, Pl. XVII.

Met den naam *Limborgh* voor *Limbricht* vinden wij twee munten.

De eerste, een dusgenaamd dubbel vuurijzer, als hebbende de gewone type

dier munten, twee tegenover elkander gezetene leeuwen. Het karakteristieke vuurijzer in de hoogte tusschen dezelve ontbreekt hier echter. Onder den vloer waarop de leeuwen gezeten zijn, vertoonen zich drie bloempjes. Het omschrift is:

✠ MONETA • NOVA • LIIMBORGH

Op de kz. rust een wapenschild, waarop zich een dubbelstaartige leeuw vertoont, op een door krulsieraden bijkans onkenbaar geworden kruis. Omschrift, na het dusgenaamde Geldersche kruisje:

ANNO • DNI • M • CCCC • LXXXVII.

Z. weegt 2,85 w. in de Verzameling van den Heer DE COSTER te Brussel.

N° 2, eindelijk, een dusgenaamd half vuurijzer, heeft, als type daarvan, een links van den aanschouwer gekeerden leeuw binnen een parelcirkel. Omschrift:

MONETA NOVA ... OR.

Op de kz. ziet men een zeer versierd kruis. Omschrift:

ANNO • DNI • M • CCCC ......

Z. weegt 1,1 w. Bevindt zich in de Verzameling van den Heer Notaris DUMOULIN te Sittard.

MUNTEN VAN HET GESLACHT VAN DER DONCKT.

Het ridderlijk geslacht Van der Donckt, Van der Donck of Van Dunckt, welks oorsprong ons onbekend is, en welks wapen in de stamtafels van verschillende dynasten tusschen Maas en Rijn voorkomt, had groote bezittingen in het tegenwoordige Hertogdom Limburg, en bezat, onder anderen, aldaar de heerlijkheid Biecht of Obbicht aan de Maas (1).

LELEWEL beeldt op een zijner Platen drie munten af, die, volgens hare opschriften, vervaardigd zijn door zekeren Heer Jan van der Donckt.

(1) Mr J. VAN DER HEYDEN, in zijn *Nobiliaire de Belgique*, Antwerpen 1850, haalt bladz. 158 eene familie Van der Donck, Donct of Donck aan, die hij uit de heerlijkheid Donck bij Herck-de-stad, in Belgisch-Limburg, doet ontspruiten. Of echter dit geslacht met het onderhavige verwant is, weten wij niet.

In de onzekerheid waar deze munten geslagen zijn, hebben wij ze aan het einde onzer heerlijke munten van Braband en Limburg, enz. laten afbeelden. Hoogstwaarschijnlijk kan men aannemen, dat zij in de heerlijkheid Bicht vervaardigd zijn geworden.

In de bestaande onzekerheid moeten wij ons alleen bepalen tot de beschrijving der vier munten, welke ons met den naam van Van der Donckt zijn voorgekomen. Wij geven ze op Pl. XXXII.

N° 1, 2 en 4 hebben op de vz. het door ons moeijelijk te beschrijven geslachtswapen der Van der Donckt's met het min of meer volledige opschrift:

✠ IAH · VAH · DER · DOHC

Dat opschrift ziet men ook op de kz. van N° 3, welker voorzijde van die der zoo even beschrevene munten afwijkt.

De kz. van N° 1 wordt door een eenvoudig gevoet kruis als in vier gelijke deelen gedeeld. Tusschen twee der beenen ziet men eene lelie, tusschen twee andere een leeuw. Van het voor ons onbegrijpelijke omschrift is alleen zigtbaar:

MON | . . . | DZS | IMS.

K. B. uit de Verzameling van den Heer VAN BOKKEL, indertijd gegraveerd door wijlen den Heer LELEWEL, en uitgegeven op Pl. V onder N° 34 in T. XII der *Revue de la Numismatique Belge*.

Op de kz. van N° 2 staat een kort, breed gevoet kruis, in welks midden zich de letter I vertoont. Het omschrift is:

✠ IAH · VAH . . . . ME.

Mede K. B. en uit de zelfde Verzameling. *Revue* XII, Pl. V, N° 35.

N° 3, welks afwijkende afbeelding op de vz. wij reeds vermeldden, heeft rondom het schuins geplaatste, ons onbekende, kleine wapenschild, waarboven waarschijnlijk een boomtak geplaatst was, het omschrift:

⁝ MENDOLE . . . . . (?)

Op de kz. ziet men een Karolingisch kruis en tusschen twee van deszelfs beenen de letter I. Het omschrift is:

✠ IA . . . . RDOHC.

K. B. en uit de zelfde Verzameling.

Overgenomen van bovengenoemde Plaat, N° 36.

N° 4 heeft op de kz. een klein Karolingisch kruis, aan ieder van welks beenen zich eene lelie vertoont; alles binnen een parelcirkel. Het omschrift is:

✠ MONET..... A · MIOL.

K. B. Verzameling als voren.

Overgenomen van bovengenoemde Plaat, N° 37.

Later kwamen ons in handen de door wijlen den kundigen Amsterdamschen Numismaticus, den Heer O. KEER, in der tijd verzamelde hier volgende aanteekeningen over de heerlijkheid Stein (zie boven bladz. 170 en volgende):

In 1366 leefde Aernout, Here van Steyn, amptman van den lande van Eyke. Zie I. A. NIJHOFF, *Gedenkw. uit de Gesch. van Gelderl.*, D. II (oirkonde N° 149, d. d. 29 September 1366), bl. 209 en noot 1, waarin *Eik* aan de Maas een der voornaamste plaatsen van het Graafschap Loon genoemd wordt, welk Graafschap omtrent 1366 aan het Bisdom Luik teruggekeerd is.

1369—1392. Heer Daniel van der Merwede wordt vermeld als Dijkgraaf van den *grooten waard* van *Zuid-Holland*, A° 1369—1390, en stierf in 1393. Hij had tot vrouw de erfdochter van den Heer van *Steyn op de Maze bij Maseyck ende Hoorn.*

Zie *Chronijcke van Holland door* W. VAN GOUTHOEVEN, I^e deel of divisie, bl. 188.

Waarschijnlijk is dus de heerlijkheid *Steyn* van *Aernout* dezelfde als die van de erfdochter van *Steyn*, waarmede Heer *Daniel van der Merwede* gehuwd was, en zij mogelijk eene dochter van dien Aarnout, en de heerlijkheid *Steyn* een leen van het Graafschap Loon.

In 1403 stierf Daniel van der Merwede van *Steyn*, Poelwijck en Leer-ambacht. Hij was *naervolgher* en zoon van bovenvermelden Daniel van der Merwede, gehuwd met de erfdochter van Steyn.

Deze Daniel liet bij zijne vrouw, de weduwe van Lodewijk van Praet, Heer van Moerkerken (bij Brugge) twee dochters na, waarvan

Margaretha (Margriet) erfdochter was van *Merwede*, *Steyn* en *Poelwijck*, die omtrent den jare 1410 huwde met *Willem van Brederode*, doch deze, zonder kinderen bij haar verwekt te hebben, overlijdende, zoo verkocht zij deze heerlijkheid aan haren halven broeder, Heer *Lodewijk van Praet, Heer van Moerkerken*; deze stierf in 1451.

Zie *Chronijcke* ter boven aangehaalde plaatse.

Die Chronijcke zegt uitdrukkelijk: DEZE *Heerlijckeit*, en kan dus wel geen ander of meerder bedoeld hebben dan die van *Merwede*, van welke heerlijkheid, benevens van die van *Moerkerken*, blijkens het opschrift van dit Hoofdstuk, de schrijver slechts de Heeren en Vrouwen wil vermelden, en van die beide plaatsen *Margaretha* alleen over Merwede kon beschikken. *Steyn* en *Poelwijck* mag men dan ook beschouwen als van dien verkoop uitgesloten geweest te zijn. Men leest ook later op bl. 189 dezer Chronijcke, reg. 7 van onder: «Heer *Lodewijck van Praet*, Ridder, Heer van Moerkercke, die van vrou *Mar-*«*griete van der Merwede*, sijn halve suster, en Heer *Willem van Brederode*, haer man, in «'t jaer 1414 kochte de Baenderije van der Merwede met sijn toebehooren.»

Nu waren toch *Steyn* noch *Poelwijck toebehooren* van *Merwede*.

Men vindt dan ook na het overlijden van genoemde *Margaretha* niet meer van *Steyn*, als in bezit of leen van het geslacht van *Merwede* of *Moerkerke*, gewag gemaakt; ook niet als zoodanig van het geslacht van *van Praet*. De kooper van *Merwede* voerde geen titel als Heer van *Steyn*. Hij stierf in 1440 (*Chron.* als boven, bl. 189, reg. 3 van onder). Zijn zoon en opvolger

Vranck van Praet wordt genoemd: *Ridder, Heer van Moerkercke en ter Merwede en Moerkerckenland bij Dordrecht*, die *Merwede* in 1473 transporteerde aan zijn' zoon *Daniel*, getiteld: Heer *Daniel van Praet, Ridder, Heere ter* MERWEDE *en van Moerkercke, baillue van Zuyt-Hollant en Camerling van Hertog Carel van Bourg^e^.* Deze stierf A° 1512, nalatende eene dochter

Margriete van Praet van Moerkercken, Vrouwe van ter Merwede, gehuwd met *Gheerit van Arckel*, verloor haar man door den dood in 1547. Zij zelf stierf kinderloos, en legateerde de *Merwede* aan *Daniel van Boetzelaer, haar oom's Heer Lodewijks* dochters zoon. Zie *Chronijcke* als boven, bl. 190.

Alzoo is dan nu reeds de *Merwede* alweder in een ander geslacht overgegaan.

Daarop volgt nog uit den stam van *van Praet* en *Moerkerken:*

Lodewijk van Praet van Moerkerken, Heer Daniels tweede zone, was Ambachtsheer van Carnis en Papendrecht, en stierf A. 1537. Deze won 4 zonen en 2 dochters (zie *Chronijcke* als boven, bl. 190^a^). Dit «tweede sone van Daniel» is mij onduidelijk; wij zagen toch hierboven dat Daniel slechts eene dochter naliet, zou zulks ook moeten zijn *Vranck's* tweeden zoon, welke *Vranck* was de vader van *Daniel* (zie hierboven), die, behalve deze, nog twee zonen had, *Lodewijk* en *Frans?* Van dezen Lodewijk's 4 zonen was

Heer *Joos van Praet van Moerkerken* Dom-Kanunnik tot Utrecht. Deze liet 2 zonen na, als:

Lodewijk, Drost van *Steyn*, enz. Hier vindt men nu eerst na verloop van bijna eene

eeuw en het afsterven van vier geslachten uit de familie *van Praet van Moerkercken*, als van *Lodewijk*, diens zoon *Vranck*, diens zoon *Lodewijk* en diens zoon *Joos* van *Steyn*, als in betrekking staande tot die familie, gewag gemaakt, maar niet als eene aan dezelve toebehoorende of in leen bezeten hebbende heerlijkheid, maar als van eene plaats in welke een achterlid en bastaard derzelve eene ondergeschikte ambtelijke waardigheid, die van *Drost*, bekleedde.

Maar wie zal toenmaals Heer van Steyn geweest zijn? Het laat zich gemakkelijk gissen uit eenige volgende regels dezer Chronijcke, dat deze een lid uit het geslacht der *Bronkhorsten* geweest is. De moei van dezen *Lodewijk*, Drost van *Steyn*, zuster van *Joos van Praet van Moerkerke* en tweede dochter van *Lodewijck van Praet van Moerkercken*, was ten tweedemale gehuwd met Herman van Bronckhorst, Heere van Batenborgh en *Steyn*.

Hier kunnen wij nu veilig die oude Chronijcke van het geslacht der Heeren van *Merwede* en *Moerkerken*, als gids tot onderzoek naar de Heeren van *Steyn*, verlaten, om te dien einde het geslachtregister der Heeren van Bronkhorst te raadplegen, te vinden in de *Oordeelkundige inleiding tot de Historie van Gelderland door* W. A. VAN SPAEN, D. I, en wat dezen *Herman van Bronckhorst* betreft, bl. 318—320, waar men leest:

« HERMAN van *Bronckhorst*, Heer van *Batenburg-Anholt* en zoon van DIRCK van *Bronckhorst*, Heer van *Batenburg*, Heer van STEYN, die *Anholt* van Hertog CAREL bekwam, en van SWANE van *Harf*, en kleinzoon van HERMAN. Heer van STEIN, en van MAGDALENA van *Flodorp*, dien wij hiervoren als zoon van DIEDERICK van *Bronckhorst*, Heer van *Batenburg* en *Anholt*, art. 3 aangeteekend hebben, enz. enz. HERMAN is gestorven 1556. Hij was getrouwd met PETRONELLA van *Praet* van *Moerkerken*, dochter van LODEWIJK van *Praet* en van CATHARINA, bastaard van *Egmond*.»

Nu zien wij dat deze zijn grootvader HERMAN reeds was Heer van STEIN. Hij was het zevende kind, de vierde zoon van DIEDERIK van *Bronckhorst*, Heer van *Anholt* en *Batenburg*, die in 1451 te *Nijmegen* overleed. Zie *Inleiding*, enz. bl. 313 en 311, 312.

Doch hoe kwam deze HERMAN aan *Stein?* dit wordt ons door VAN SPAEN niet geleerd. Slaan wij nu de *Geslachtrekenkundige tafelen* van JOHAN HUBNER op, dan vinden wij op tafel 444 de Graven van *Bronkhorst* en *Gronsveld*, en daar vermeld onder *Theodoricus*, die in 1451 stierf, als vierde linie uit hem:

Hermannus, met de eenvoudige bijvoeging: «kreeg STEIN;» gemalin *Magdalena* van *Flodorp*.

Van wien nu kreeg hij Stein? zijn vader had het niet bezeten. De beantwoording dier vraag geeft ons J. D. KÖHLER in zijn werk, getiteld: *Münzbelustigungen*, D. X, bl. 4: «Der vierte Sohn *Herman* lebte in der Herschafft Stein, welche er von den Grafen von Nassau bekommen.»

40

Nu blijft nog te onderzoeken, welke der Graven van Nassau de beschikking over de heerlijkheid STEIN heeft bezeten, en hoe hij daartoe regt verkregen heeft.

Het zij vooraf wel bepaaldelijk opgemerkt, dat MARGARETHA, erfdochter van *Merwede*, *Steyn* en *Poelwijck*, na wier overlijden men geene melding meer vindt gemaakt van de heerlijkheid STEIN, als in het bezit of leen van haar geslacht, in 1451 overleed, in welk jaar ook DIEDERIK van *Bronckhorst*, Heer van *Anholt* en van *Batenburg*, wiens zoon *Herman* met STEIN werd begiftigd, insgelijks is overleden; tevens ook dat, gelijk wij vroeger reeds waagden te onderstellen, de heerlijkheid STEIN tot het Graafschap Loon zal behoord hebben.

In een boeksken, getiteld: *Geslacht-Boom der Graven van Nassau*, enz. enz. *bij een ghestelt ende uytgegeven door Jan Orlers tot Leyden*, CIϽIϽCXVI, leest men het volgende op bl. 28, 29:

«JOHAN, Grave van *Nassau*, *Vyanden*, Baron van *Breda*, Heere van der *Leck*, is ghe-«weest ten tijden van Hartoch *Karel van Bourgondien* Gouverneur van *Brabant*; hij heeft «ghetrout *Maria*, dochter van *Johan*, Grave van *Loon* ende *Heynsbergh*, dewelcke door «recht van Huwelijckgoet ende successie den Graef *Jan* ghebracht heeft *Herstal*, *Gangle*, «*Vuchtam*, *Millam*, *Ruttam* ende *Steynfort*: ende door het recht om het Graefschap van «*Heynsbergh* ghedaen wesende, werde haer toe ghewesen, boven het voornoemde Graefschap, «het derde gedeelte van het Hartochdom van *Gulick*. Graef *Jan* heeft met zijn Huys-«vrouwe geteelt twee sonen ende drie dochteren: is gestorven tot *Breda* in den jare 1475, «alwaer hij bij zijne vooronderen begraven is.»

NB. Vooraf staat vermeld, dat zijn vader ENGELBRECHT in 1442 te Breda gestorven is, en *Johannes* zijn vader is ghevolcht in de Regeringe.

In de *Geslachtrekenkundige tafelen* van J. HUBNER, in de 254ste tafel, staat Graaf JOHAN aldus vermeld:

«*Johannes* d'ouder, Gr. van Nassau, geb. 1410, † 1475, gem. Maria, Dogt. en erfge-«name van Gr. *Johannes* van Loon en Heinsberg, Gangeln, Vucht en Mullen.»

Wanneer men nu de ligging van bovenvermelde plaatsjes door Maria, erfgename van den Grave van Loon (hetzij dan hier bloot een titel, want toch de grafelijkheid *Loon* was reeds in 1366 tot het Bisdom Luik teruggekeerd, doch de aanbrenging dier plaatsjes blijft niet te min een *factum*), aan Johan, Grave van Nassau, in aanmerking neemt, zal het meer dan waarschijnlijk voorkomen, dat die Graaf in 1451 over de heerlijkheid STEIN te beschikken had.

1° *Herstal*. Een vlek met een slot, hebbende den titel van heerlijkheid, welks regtsgebied zich langs de *Maas* tot aan *Luik* uitstrekt, in 't Bisdom van Luik, behoort

tot de nalatenschap van Koning Willem III. Zie HUBNER's *volkomen Geographie* en de kaart N° 27 in den *Hand-Atlas*, uitgegeven bij ISAAK TIRION te Amsterdam.

2e *Vuchtam* (voorzeker *Vucht*), nu doorgaans *Waldvucht* genoemd, een fraai dorp in Pruissen, maar op de grenzen van Nederland bij Roermond gelegen.

3e *Gangle* is *Gangelt*, een vlek in Pruissen, tusschen Sittard en Heinsberg.

4e *Millam*, beter *Millen*, mede een Pruissisch dorp bij Sittard, waarvan echter het aloude burgslot op Nederlandschen grond ligt.

Deze drie laatste dorpen stond Engelbert van Nassau-Saarbruck, die er in 1484 nog aanspraak op had, af ten voordeele van Willem IV, Hertog van Gulik, die ze met Heinsberg bij zijn Hertogdom inlijfde. Gezamenlijk kwamen ze met Gulik aan Pruissen; zie J. OFFERMANS *Geschichte der Städte, Dörfer, Burgen und Klöster in den Kreisen Jülich Heinsberg*, etc., Linnich 1854, p. 200.

Bij MANTELIUS, *Historia Comitatus Lossensis*, p. 289, vinden wij: Engelbertus Nassovius acquisivit dominia oppidorum Diestensis et Sichemiensis a Duce Juliacensi, illique in permutationem dedit dominia de Vucht, Gangelt et Millen *in ditione Juliacensi sita*.

5e *Ruttam*, ongetwijfeld *Rutten*, in het Fransch *Russon*, bij Tongeren. De dorpen Rutten, Nederheim en Peef (Fransch *Paÿfve*) vormden te zamen eene Heerlijkheid, welke haar geregtshof op het kasteel Hamael, ook de Kleine Steer genaamd, bezat. Met de Heerlijkheid van den Kleinen Steer te Rutten werd Engelbrecht, Graaf van Nassau-Saarbruck, op den 18 September 1502 beleend; zie *Mémoire historique du Chevalier de Corswarem*, p. 355.

6e *Steynfort*. De Grafelijkheid *Steynfort* kan hier niet wel bedoeld geweest zijn, want zij had toen ter tijd hare eigene Graven (zie *Geslachtrekenkundige tafelen*, tafel 419); ook ware dit eene te belangrijke overdragt geweest, dan dat die tafelen ter aangehaalde plaatsen op tafel 254 daarvan zouden gezwegen hebben, hoezeer men anders ook genegen mogt zijn, hetzij dat Graafschap of het daarin gelegen stadje van dien naam, er voor te houden, wanneer men leest in HUBNER's *Volkomen Geographie*, bij de vermelding van *Steinfort*: «ook bezit dit Huis *Batenburg*, een stad met een slot in *Gelderland* aan de *Maas*;» echter in dit bezit geraakte het Huis van *Steinfort* eerst in 1701 door het huwelijk van ISABELLE JUSTINE, Vrouw van *Batenburg*, dochter van WILLEM ADRIAAN, Graaf van *Hoorne*, Heer van *Batenburg*, Lieutenant-Generaal in Staten dienst, met ERNST, Graaf van *Bentheim-Steinfort*. Zie *Inleiding tot de Hist. van Gelderland*, D. I, bl. 329.

Er moet dus hier een ander *Steynfort* bedoeld geweest zijn, en echter komt mij onder

al de plaatsen van dien naam of van dien van *Steynfurt*, bij HUBNER en VAN WIJK vermeld, niet ééne voor, die ik voor de bedoelde plaats zou durven houden; die alle toch zijn min of meer te verre verwijderd van de andere genoemde plaatsen, welke MARIA, dochter van den Graaf van *Loon*, haren echtgenoot aanbragt, alle welke plaatsen in het oude gebied der Graven van *Loon* en van *Heinsberg* schijnen gelegen te hebben. Bij de beschouwing van de ligging dier plaatsen wordt men als van zelve wel tot het denkbeeld gebragt, dat hier met *Steynfort* (de Schrijver van den Stamboom der Graven van Nassau was toch zoo bijzonder naauwgezet niet in de benaming der plaatsen, gelijk wij gezien hebben bij *Vuchlam* en *Millam*, opgesierde namen van *Vucht* en *Millen*) het oude *Steyn* bedoeld werd, hetwelk wij, zoo wij vermeenden op goeden grond, vermoedden, dat in de nabijheid of wel in den lande van *Eyke* zelve moet gelegen geweest zijn, waarin *Eik*, dat een der voornaamste plaatsen van het Graafschap *Loon* was (1).

Ten slotte van dit onderzoek geloof ik te mogen aannemen, dat de heerlijkheid *Steyn* is geweest een *kwaad leen*, waarvan de Graven van *Loon* Leenheeren waren en welk leen weder op hen verviel na den dood van *Margaretha*, de laatste afstammeling in regte lijn van de Heeren en erfdochter van *Steyn*, en dat, zulks geschied zijnde in den jare 1451, *Johan*, *Graaf van Nassau*, door huwelijk met de dochter en erfgename van den Graaf van *Loon*, en uit de bezittingen daardoor hem aangebragt, over het toen opengevallen leen *Steyn* beschikt heeft ten gunste van *Herman*, vierden zoon van den mede in dat jaar overleden *Diederick van Bronckhorst*, die door de twee oudste zijner drie broeders in de successie van 's vaders nalatenschap der goederen van *Batenburg*, *Anholt* en *Gronsveld* was voorgegaan.

	Ik vind: Heere Arnoud van Steyne (in Vorsen of Urshem). VAN MIERIS, *Groot Charterboek*, D. I, bl. 550.
10 April 1317.	Schuldbekentenis van Graaf Willem van honderd en zeventig ponden Hollandsch des jaars aan Aarnoud, Heer van Steene, en Vrouw Margriet, zijn wijf. *Groot Charterboek*, D. II, bl. 182, 283.
13 Maart 1320.	Daniel van der Merwede. *Groot Charterboek*, D. II, bl. 234, 319, 337. D. III, bl. 186, 200, 220, 315, 356, 649, 650.

(1) De Heer HABETS meldt ons: MANTELS heeft op bl. 289 van zijne Loonsche Geschiedboeken *Steinvort* en niet *Stein*. BUTKENS, I, 643 en op andere plaatsen, heeft *Steinfort*, en nooit *Stein*. *Steinvort* is geheel iets anders dan *Stein*. Om dezen naam in *Stein* te herscheppen, moest men alle Schrijvers in dit woord op fouten betrappen, hetgeen bezwaarlijk is aan te nemen. Het is ook onnoodig het dorp Steinvort in het verre Westfalen, op de oevers der Aa, in het Graafschap of in eene stad van dien naam, te zoeken, daar wij hetzelve vinden in het hart van het Graafschap Loon, in de nabijheid van Hasselt, en zelfs lezen, dat Jan van Nassau nog in 1473 in het bezit van dit dorp was, terwijl hij de Heerlijkheid Stein reeds in 1464 aan de Heeren van Bronkhorst had overgedragen.

6 Augustus 1321.	Barendrecht. D. II, bl. 258.
25 Julij 1350.	De laude van Steyn. D. II, bl. 785.
14 September 1409.	Jonkvrouw Margaretha van Steyn, echtgenoot van Willem van Brederode. D. IV, bl. 129.
1 Maart 1417 en 1418.	Engelbert, Graaf van Nassau, Heer ter Leck en van Breda. D. IV, bl. 464.
16 Maart 1418.	De jonge Graaf van Nassau, Johan, bl. 475.
23 Junij 1430.	Willem van Brederode, Heer van Stein, bl. 980.
21 Febr. 1431 en 1432.	Dirk van der Merwede, Drossaard des lands van Heusden, bl. 998.
22 April 1432.	Margriet van Brederode, Vrouw van Stein, bl. 1002.

Nog later meldde ons de Heer J. HABETS het volgende:

Tot opheldering der geschiedenis van de Heeren van Stein deel ik u eenige uittreksels mede uit de handschriftelijke Leenregisters van Valkenberg, die de opvolging van meerdere bezitters van Stein nader bepalen en den liefhebbers der muntkunde niet onaangenaam zullen zijn.

De middele poort, ook de *Witte poort* genoemd, van het kasteel Stein, zijnde een open huis der Hertogen van Braband, als Heeren van Valkenberg, was een groot leen der Mankamer van Valkenberg. Het oudste mij bekende relief dezer poort dagteekent uit 1381, tijdstip waarop Hertog Wenceslaus van Braband in het volkomen bezit van Valkenberg kwam; het luidt aldus: «Den Heere van Steyn van eynen torne die in der borch toe Steyne steit.» Verder werden, volgens mijne Registers, met de *Witte poort* beleend:

1460 den 14 Augustus, Graaf Willem van Wied, als man en momber zijner vrouw Philippa van Heinsbergh, die wij aan den voet van bladz. 75 als gade van Jan van Bunde vermeld hebben. Kort daarna (de Registers geven het jaartal niet op) stond de Graaf van Wied de Heerlijkheid of zijne regten op de Heerlijkheid Steyn aan Jan van Nassau, Heer te Saarbruck, af, die dan ook met de Witte poort beleend werd.

1464 stond Jan van Nassau de Heerlijkheid Steyn af aan Heer Herman van Bronkhorst.

1545 den 4 December werd een andere Herman van Bronkhorst, Heer te Batenburg, met de Witte poort beleend.

1565 werd Willem van Batenburg beleend met hetzelfde gebouw.

1596 den 9 Maart treedt Herman Diederik, Heer van Batenburg, in bezit van hetzelfde leen.

1602 den 15 April. Na den dood van Graaf Herman Diederik verhief Maximiliaan van

Bronkhorst, Heer van Batenburg, bij procuratie gegeven aan Johan Ketteler van Nesselrode, Heer te Mildrich, het Valkenberger leen te Steyn.

1603 den 5 April werd met de Witte poort beleend Gerard van Luyxenborch, Heer tot Hollogne, als man en momber zijner huisvrouw Elizabeth van Bronkhorst.

1636 den 26 Augustus werd met de poort van Steyn beleend Floris, Baanderheer van Merode, Heer tot Pietersheim.

1641 den 16 Julij. Na het overlijden van Floris werd voormeld leen verheven door Anna Maria Sidonia, geboren Gravin van Bronkhorst, deszelfs huisvrouw.

1646 den 24 Mei door Maximiliaan van Merode, Baron te Pietersheim.

VERBETERINGEN EN BIJVOEGSELS.

Bl. 25, reg. 19 van boven, staat: *Burggraafschap van Kuik*, lees: *van Leiden*.

Bl. 28, reg. 18 van boven, staat: *Windsor*, lees: Winsor.

Aldaar, laatste regel, staat: *Deken van het Brouwersgild*, voeg bij: te Gend.

Bl. 70, in 't midden, staat: Deze uiterst zeldzame munt bevindt zich — — te Assen.

Later kwam zij bij ruiling in het Munt- en Penningkabinet der Leidsche Hoogeschool. Zie *Notice sur le Cabinet Numismatique de l'Université de Leide* in de *Revue Belge* van 1862.

Bl. 77, reg. 16, staat: *schuinsch*, lees: *schuins*.

Bl. 102, van onder, staat: *Wanneer de heilige* MELCHIOR *leefde*, enz., lees: MELCHIOR was, volgens de Overlevering der R. K. Kerk, de naam van een der drie Koningen (het N. V. spreekt alleen van: Wijzen uit het Oosten), die den jonggeboren Heiland der wereld hunne hulde kwamen bewijzen.

Bl. 119, in 't midden, staat: REINOUD I, Hertog van Gelre, lees: Graaf.

Bl. 125, reg. 1 van boven, staat: ODE; elders ODA, lees: ADA.

Bl. 127, van onder, staat: Maria van *Schoonhoven*, lees: *Schoonvorst.*

Bl. 131, reg. 7 van boven, staat: *Curange*, lees: *Curingen.*

Bl. 135, reg. 1 van boven, staat: Supplement: lees Supplementplaat.

Bl. 139 staat: 1852, lees, 1851.

Bl. 139, reg. 1, staat: *den eenigen Graaf van Hoorne*, voeg bij: *uit dat Huis.*

Bl. 156, reg. 2 van onder, staat: *stad Randerode*, lees: *stadje of villa R.*

Bl. 181, MUNTEN VAN HEID EN BLIJT.

Onder het zamenstellen van het Register op dit Deel, een werk dat ons eenige weken vervelenden arbeid gekost heeft, ontvingen wij van den Heer HABETS te Berg en Terblijt het verzoek om het volgende in te lasschen:

„Wij hebben bladz. 181 gezegd, dat de Heerlijkheid Blijt of Terblijt bij Valkenberg aan het Kapittel van St. Servaas te Maastricht heeft toebehoord; dit is niet juist. Dat Kapittel, hetwelk de Heerlijkheid Berg bezat, had in het naburige Terblijt eenige tienden, en deszelfs bewoners behoorden kerkelijk naar Berg; maar Terblijt, grenzende aan het vrije Rijksdorp Wilre, waarvan het oorspronkelijk welligt heeft deel gemaakt, werd met Hoensbroeck, Borgharen, Elslo, Vaesrade, Wynandsrade, Ekkelrade en Half-Schinnen tot de oudste Heerlijkheden van het land van Valkenburg gerekend, en behoorde reeds in het begin der XVI^{de} eeuw aan Jonker Jan van Schönrode, Heer te Heiden en Tusschenbroeck, gehuwd met Maria van Merode (E. SLANGHEN, *het Markgraafschap Hoensbroeck*, bl. 9 en 207). Jan's dochter, Margaretha van Schönrode, huwde Winand van Masschelrein, Heer tot Wynandsrade, en erfde van hare ouders en welligt van Frans, den zoon haars broeders Werner van Schönrode, die met zijne vrouw Theodora van Bronkhorst geene kinderen verwekte, de Heerlijkheden Heiden en Terblijt bij Valkenberg. Margaretha's dochter, Maria van Masschelrein, huwde Willem van den Bongard, Heer te Paffendorf, en bragt Heiden en Terblijt aan dit geslacht.

In 1775 waren de Baron van Bongard en de Graaf van Lerode te gelijk Heer van Terblijt, en bezaten er den zoogenaamden *Heerenhof* onverdeeld. Het op-

schrift op de munt van Plaat XVI zal dus — ofschoon er ook een Blijd in het landje van Terheiden ligt — waarschijnlijk op Terblijt bij Valkenberg duiden.

Onder de Fransche omwenteling werd de vrije Heerlijkheid Terblijt vernietigd, en op den 31 Augustus 1795 door een besluit van het Fransche bewind tot hoofdplaats van een kanton van dien naam gemaakt, hetwelk vier maanden later werd afgeschaft.

Tegenwoordig vormt Terblijt met Berg éêne parochie en éêne burgerlijke gemeente."

Bl. 195, reg. 4 en 14 van boven, staat: MARIA, lees: MARGARETHA.

Bl. 202, laatste regel, staat: *bij den Heer* C. R. HERMANS Jr.

Deze reeds overleden jeugdige Numismaticus legateerde zijne muntverzameling aan den Heer STEYNS BISSCHOP te Amsterdam.

Bl. 207, VALKENBURG. Tot opheldering der geschiedenis van dit landje en deszelfs betrekkingen met Gelderland raadplege men: BONDAM, *Charterboek van Gelderland*, VAN SPAEN's *Inleiding tot eene oordeelkundige geschiedenis van Gelderland*, en niet minder NIJHOFF's *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, vooral Deel I, en wel over Walram III bl. 31, 75, 76; over Reinoud bl. 158, 172, 175, enz.; over Diederik of Dirk bl. 278, 313, enz.

Bl. 214, reg. 6, staat: *goudguldens*, lees: *met de goudguldens.*

Bl. 221, reg. 9 van onder, staat: HENDRIK, lees: HUGO.

Bl. 255, reg. 11 van onder, staat: JAN *van Beijeren*, lees: *van Arkel.*

Bl. 260, in 't midden, staat: HERMANS, lees: C. R. HERMANS Jr.

Bl. 274, reg. 7 van boven, staat: Hertog REINOUD, lees: *Graaf.*

Bl. 290, in 't midden, staat: *Piermont*, lees: *Pierpont.*

Bl. 298, reg. 6 van onder, staat: Rode — St. Agatha, lees: *St. Aagtenrode.*

REGISTER.

A.

B.

D.

E.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

P.

Q.

R.

S.

V.

W.

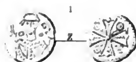
X.

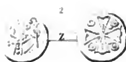
Z.

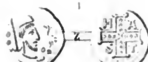
Leenen in Braband en Limburg enz.

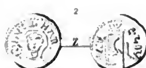
GEMBLOURS

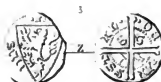
HERSTAL

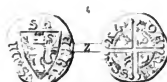

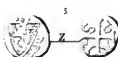

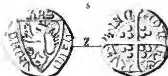

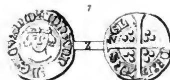

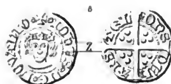

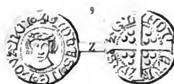

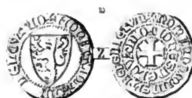

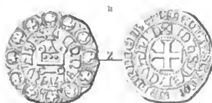

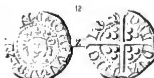

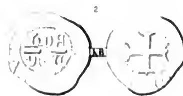

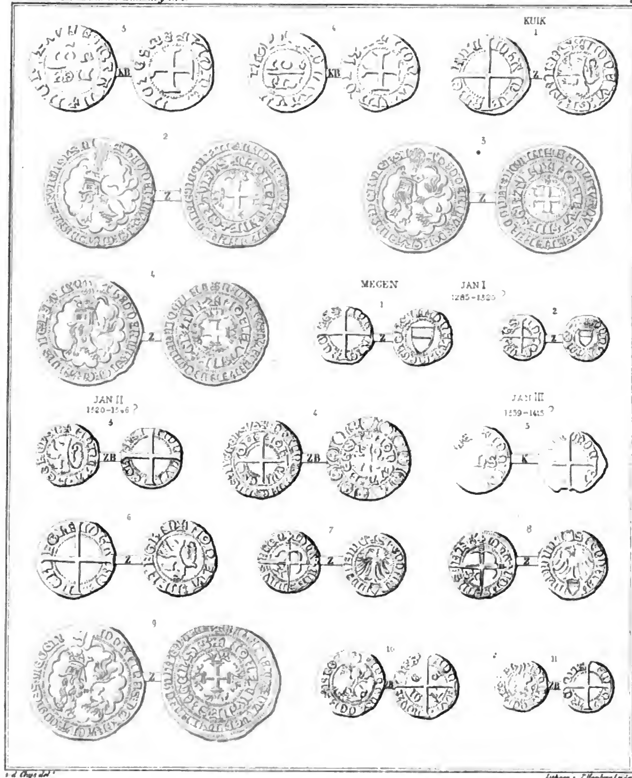

HEUSDEN.

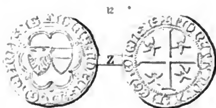

KUIK
MEGEN
JAN I
JAN II
JAN III

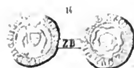
12

13

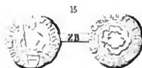

14

ELISABETH
1428

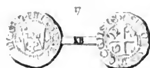
15

16

17

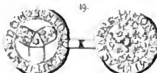
IAN IV DIKBIER 14[illegible] – 1458
OF JAN V DIKBIER 1458 – 1460

18

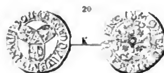

MARIA VAN BRIMEU
1572 – PACIFICATIE VAN GEND

19.

20

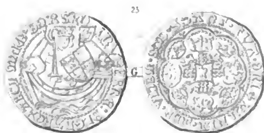
21

22

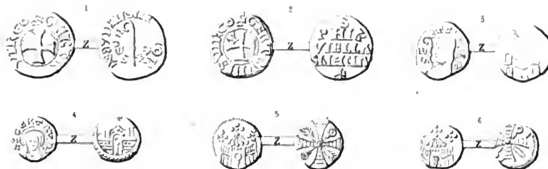

23

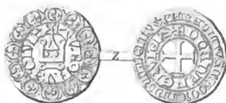

v. d. Chijs del. *Lithogr. v. J. Hanenburg Leiden*

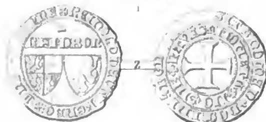
ABDIJ NIJVEL

PERWEIS OF PERWES

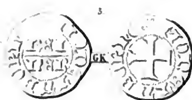
RAVESTIJN

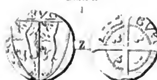

BORN

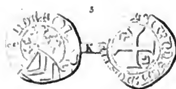

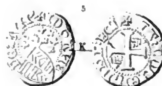
BUNDE

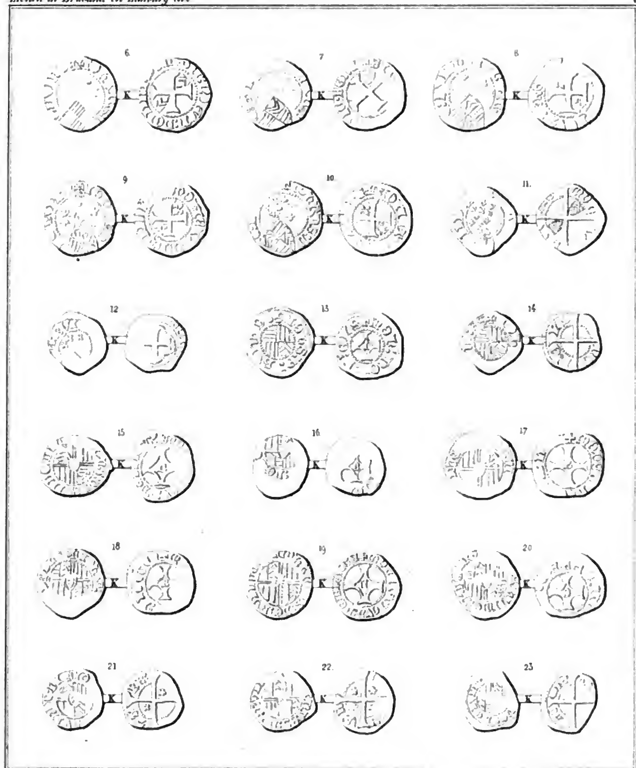

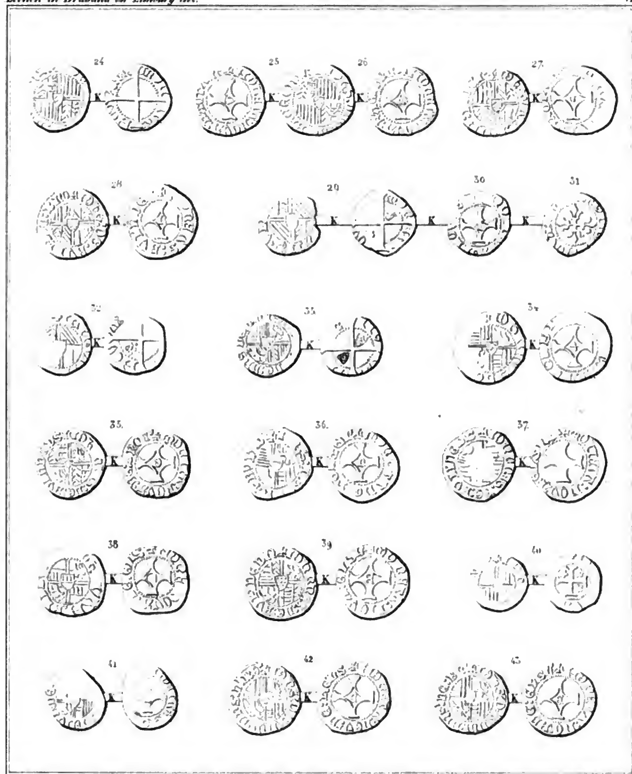

v. d. Chijs del. *Lithogr. v. J. Hoveberg Leiden*

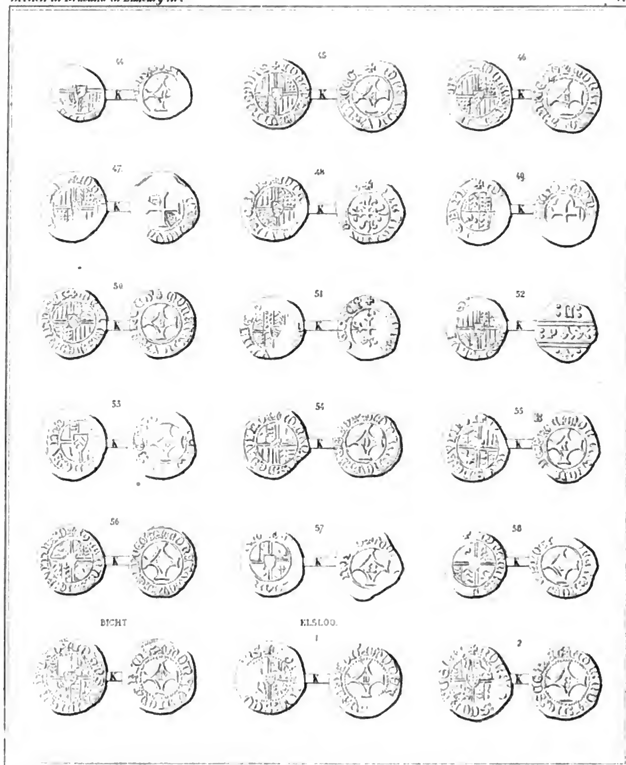

v.d. Gijs del.t

Lithogr. v. J. Hoeberg Leiden

v. d. Chys del.t — *Lith. v. e. T. Hooiberg Leiden*

BICHT
ELSLOO.

3 4 5 6

7 8 9

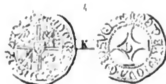
10 11 12

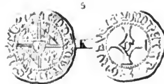
13 14 15

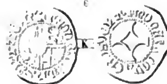
16 17 18

GRONSVELD
DIEDERIK VAN BRONKHORST
1444—1451

1 2 3

4

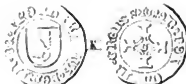
5

6

HENDRIK VAN BRONKHORST
1451 — ....

JAN VAN BRONKHORST
MIDDEN DER 16e EEUW

7

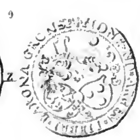

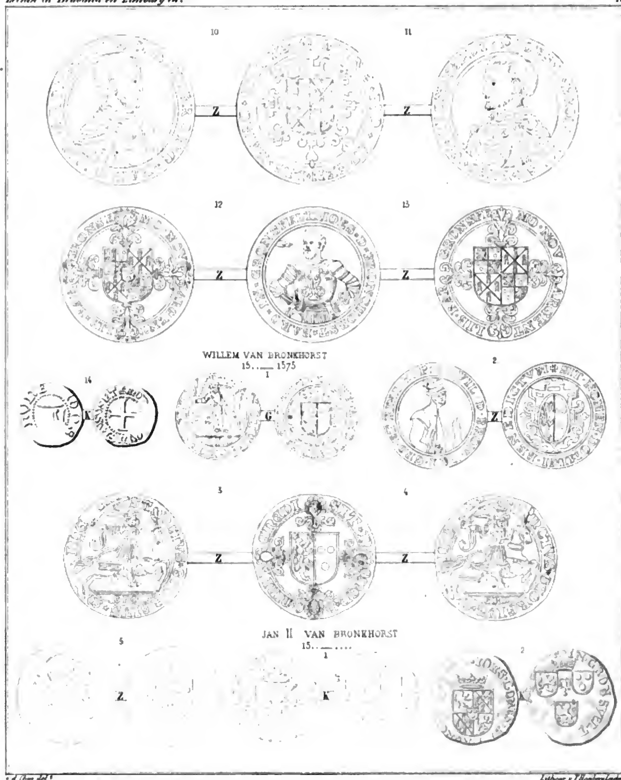

8

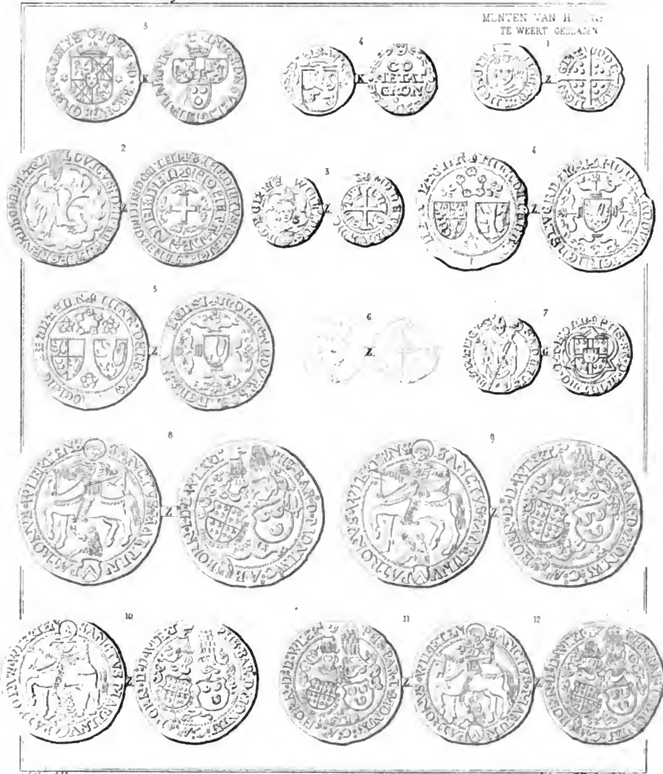

9

10
11
Z
Z
12
13
Z
Z
WILLEM VAN BRONKHORST
15.. 1575
1
14
K
G
2
Z
3
4
Z
Z
JAN II VAN BRONKHORST
15.. ....
1
5
Z
K
2
K

SLOT MUNTEN VAN GRONSVELD — MUNTEN VAN HOURNE TE WEERT GESLAGEN

MUNTEN VAN HOORNE
TE WESSEM GESLAGEN.
WEERT
WEERT

2 3 4

MUNTEN VAN HOORNE
TE KESSENICH EN KINROIJ GESLAGEN

1 2 3

4 5. 6 7 8

ONZEKERE

9 10

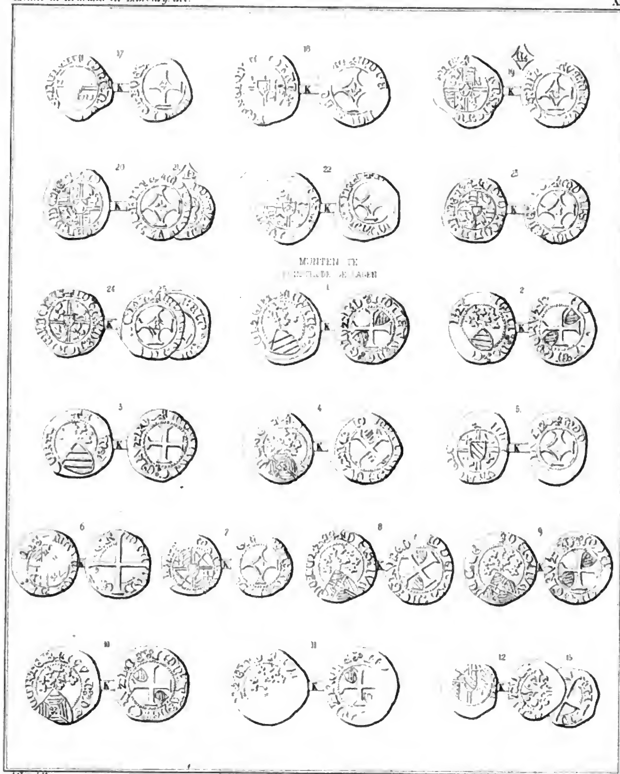
11 12 13

14 15 16

v. d. Chijs del. *Lithogr. v. T. Hooiberg Leiden*

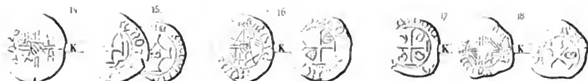
SLOT MUNTEN TE KESSENICH EN KINROIJ — MUNTEN TE GRUIJTRODE GESLAGEN.

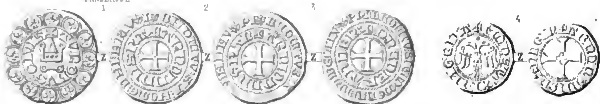
XIV.

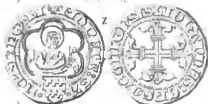

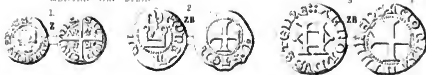
v. d. Chys del.

Lithogr. v. J. Hooiberg Leiden

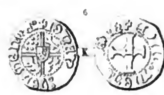

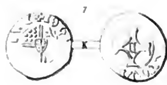

MUNTEN VAN STEIN

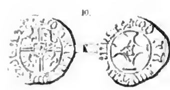

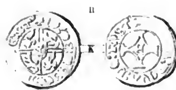

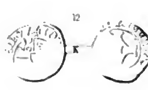

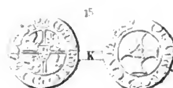
13

14

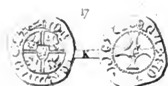
15

16

17

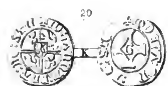
18

19

20

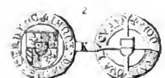

MUNTEN VAN GERDINGEN

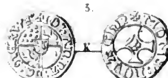
1

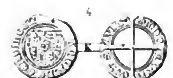
2

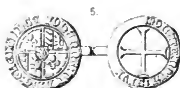
3.

4

5.

MUNT VAN TERBLIJT

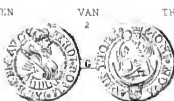

MUNTEN VAN THORN

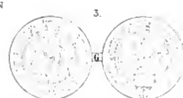
1

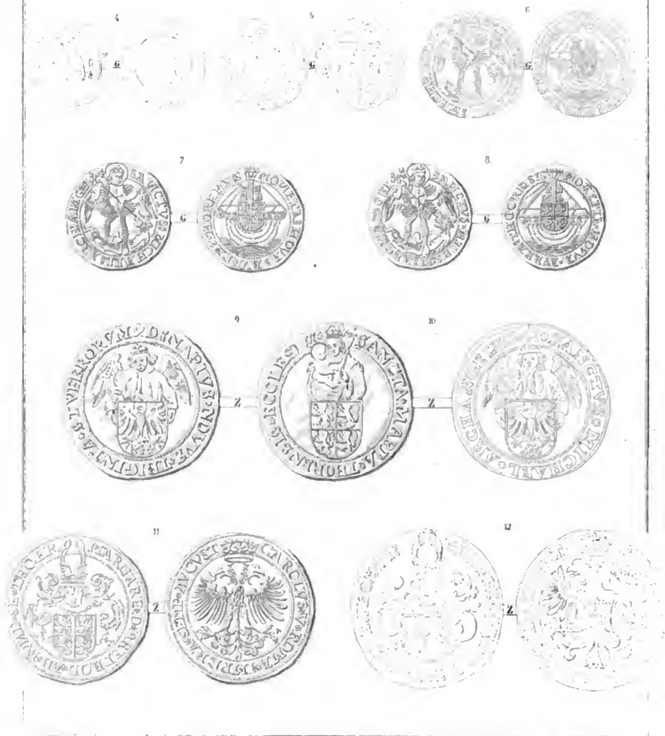

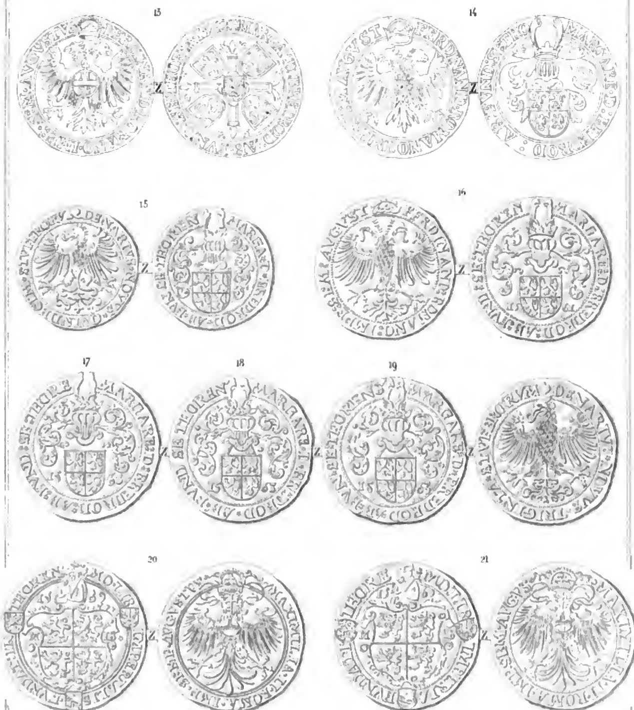
2

3.

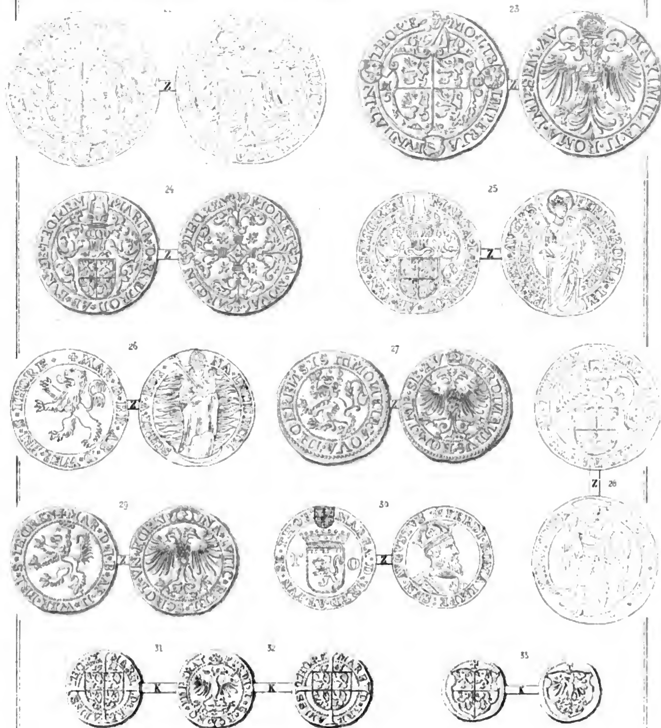

v. d. Chys del.

Lithogr. v. J. Hoening Leiden

MUNTEN VAN VALKENBURG
REINOUD VAN SCHOONVORST
135..

JAN I
1346 — 1352

WALRAM VAN BORN
1362 — 1378

FREDERIK VAN MEURS EN SAARWERDEN
1416 — 14..

1 2.

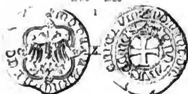
MUNTEN VAN LOON
JAN I (?)
1256 — 1280 (?)

1 2

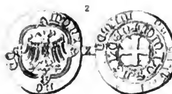

ARNOLD VIII
1280 — 1323

1

2

3

4. 5 6

7 8 9

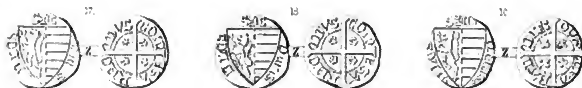
10. 11. 12

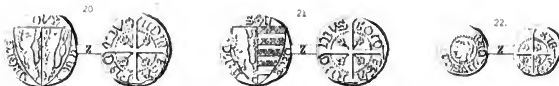

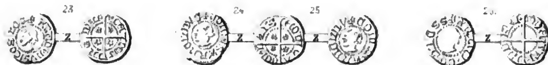
[illegible] VIII

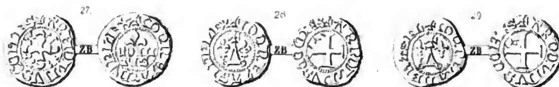
[illegible]

LODEWIJK IV

1336 — 1356

VERVOLG LODEWIJK IV
1328—1336

DIDERIK VAN HEINSBERG
1336—1361

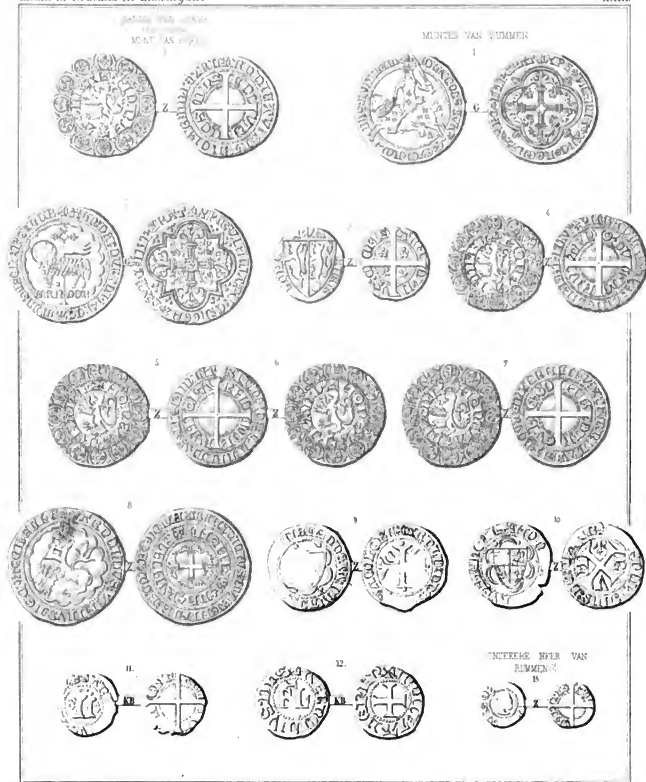
MUNT VAN ZONHOVEN

MUNTEN VAN VOGELSANCK

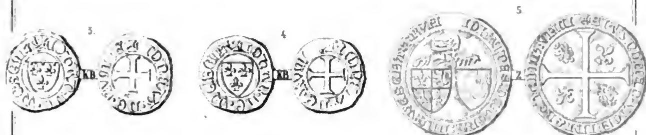
MUNTEN VAN ZOLRE

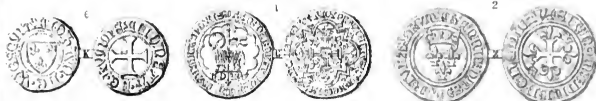

MUNTEN VAN RUMMEN
1
4
5
6
7
8
9
10
11.
12.
ONZEKERE HEER VAN
RUMMEN ?
13

JAN VAN WEZEMAAL
1415 — 1464

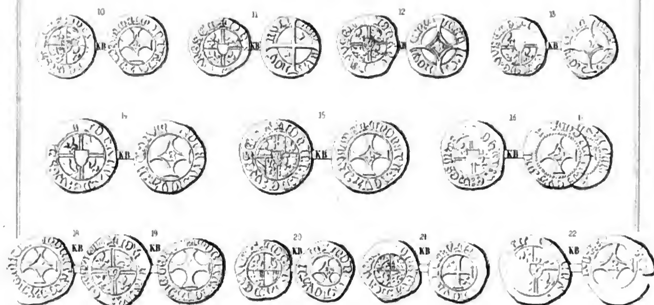

HENDRIK VAN DIEST
EN JOHANNA VAN WEZEMAAL
1464 — 1474

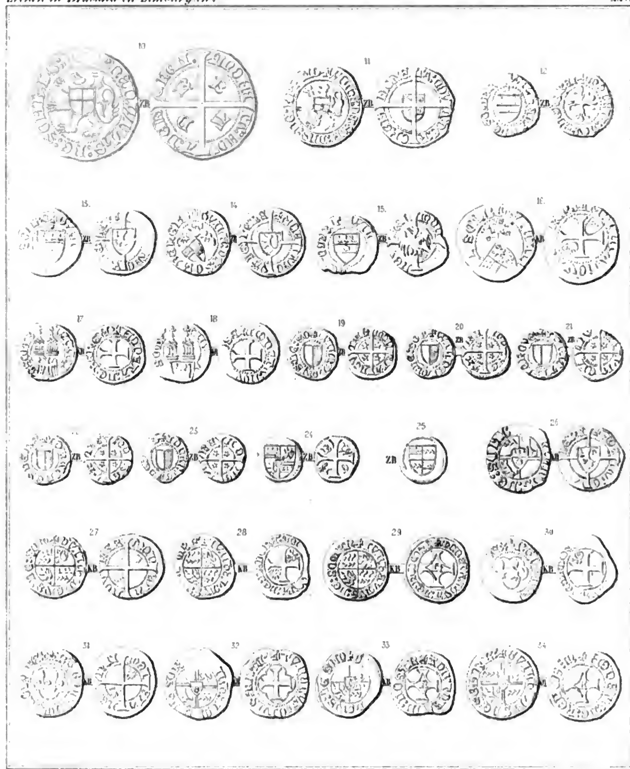

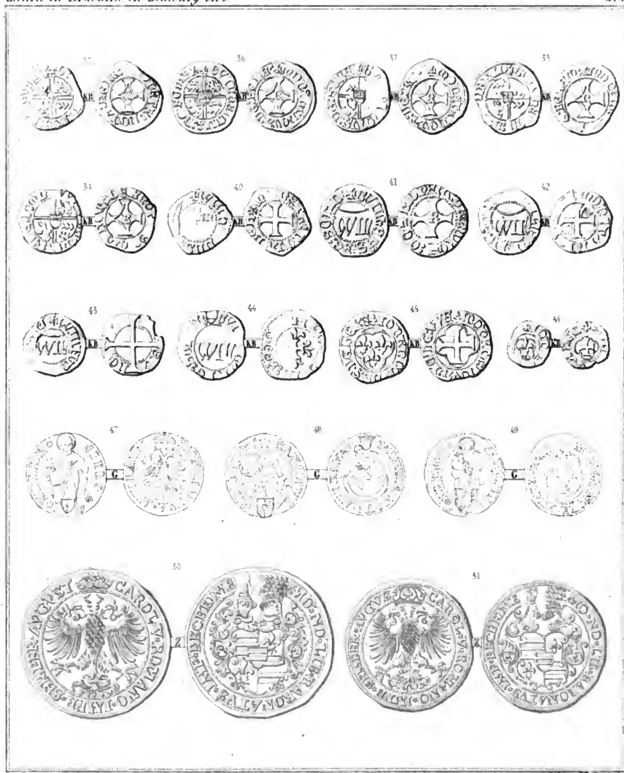

MUNTEN VAN REKHEIM

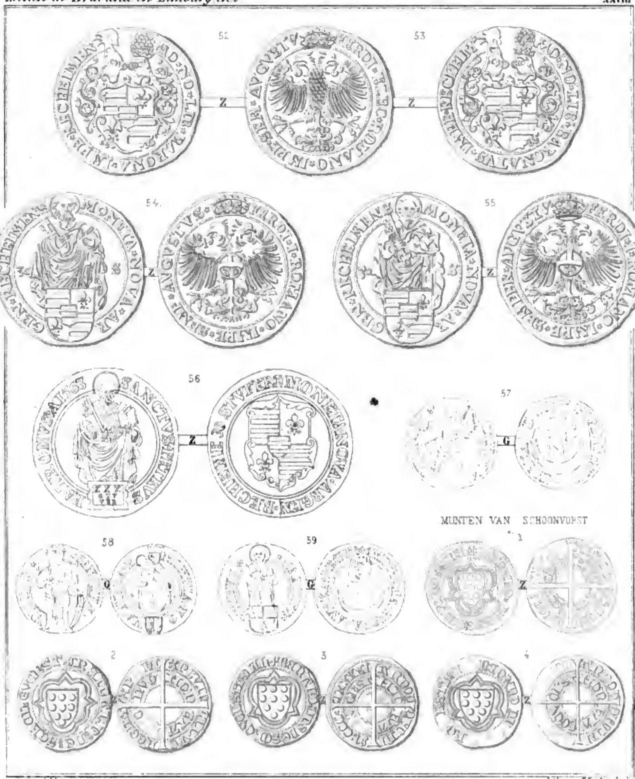

v. d. Chys del.t Lith. ... Leiden

VERVOLG MUNTEN VAN REKHEIM — MUNTEN VAN SCHOONVORST.

Leenen in Braband en Limburg enz. XXVIII

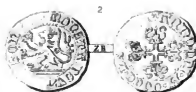
MUNTEN VAN LIMBRICHT

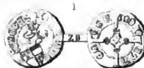

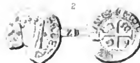
MUNTEN VAN LIMBORG

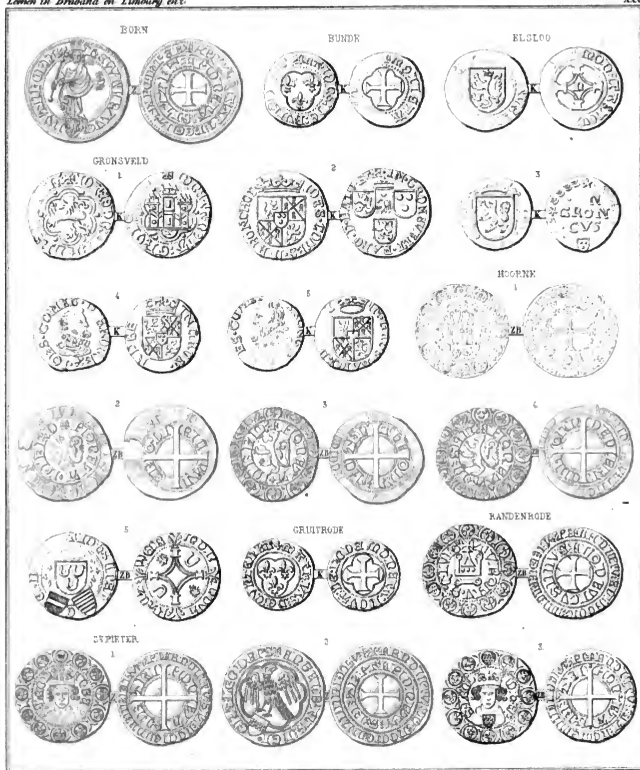

SUPPLEMENT
MEGEN

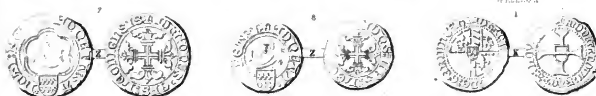

BORN
BUNDE
ELSLOO
GRONSVELD
HOORNE
GRUITRODE
RANDENRODE
St PIETER

VERVOLG MUNTEN VAN St. PIETER

THORN

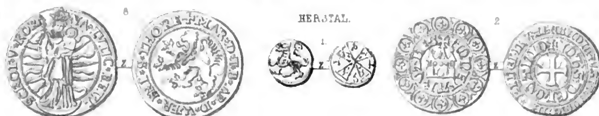

(SUPPLEMENT THORN.)

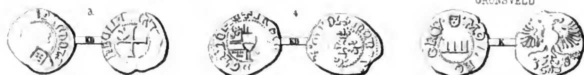
HERSTAL.

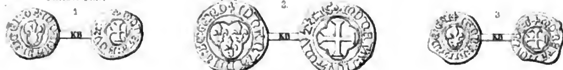
VAN DER DONKT.

GRONSVELD

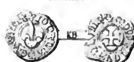
GERDINGEN.

LOON

RUMMEN.

TWEEDE SUPPLEMENT BORN —— VALKENBURG.

Leenen in Braband en Limburg enz. XXXIII.

